

Elina Siltala
Maiju Paananen
(toim.)

Mitä Kasteesta on kasvamassa? Lasten Kaste -seminaari 5.10.2010

© Kirjoittajat ja THL

Taitto: Elina Siltala

Yliopistopaino
Helsinki 2010

Sisällys

Kaste jalkautuvan kehittämistyön airueena	5
Ehkäisevä työ kustannuksia säästävänä investointina	7
Avoin yhteistyö kuntakulttuurina	9
Universaalien palvelujen erityiset mahdollisuudet	11
Lasten Kaste-hankkeiden kehittämistyö	12
TUKEVA-hanke	14
Haastavasti käyttäytyvän nuoren polku: Exit-tiimi	16
TsekPoint – nuorten neuvontapiste	18
Kotona hoidettavan lapsen ja hänen perheensä ryhmämuotoisen tuen polku	20
Lapsen ja perheen tuen polku päivähoidon ja esiopetuksen aloitusvaiheessa	22
Toiminnallisin menetelmin ja moniammatillisesti ohjatut vanhempainillat	24
Perhevalmennus vanhemmuuden tukena - laajennettu perhevalmennus moniammatillisesti toteutettuna	26
Perheen voimapudas	28
Raskausajan tuen polku – hyvinvointiarviointi ja -suunnitelma sekä kotikäynti parityöskentelynä	30
Vapaaehtoistyö toisen asteen oppilaitoksissa	32
Oulunkaaren perhekeskus	34
Perhekeskus monitoimijaisena osaajana -kehittämisprosessi	36
Soveltava taide lasten, nuorten ja perheiden tukena sekä työyhteisön kehittäjänä ja voimavarana	38
JOPO – nuoren tuen polku siirryttäessä peruskoulusta toiselle asteelle	40
JOPO – nuoren ohjattu polku työssäoppimisen jaksolla	42
Remontti-hanke	44
Kuntaremontti – ruukkaset erillään toimimiselle	46
Aktiivisen huolen ilmaisemisen malli – Ilmi-pilotti	48
Rajapinta-pilotti	50
Asiakasyhteistyöryhmien toiminnan aktivointi – USKO nuoriin -pilotti	52
Perhelähtöinen toimintamalli lapsiperheiden hyvinvoinnin edistämiseksi	54
Samspel i Åboland	56
Lasten mielenterveysambulanssi	58
Nuorisopilotti	60
Torin kulma -pilotti	62
PUHKU – puhetta tukevat kommunikaatiokeinot päiväkodissa	64
Lapset ja perheet -Kaste	66
Vertaisryhmätoiminnan koordinointi	68
Ohjattu vertaisryhmätoiminta	70
Lastensuojelun ja lasten- ja nuortenpsykiatrian yhteistyö	72
Lastensuojelun, perhetyön ja päivähoidon yhteistyön toimintamalli	74
Perhehoidon intensiivinen tuki	76
Tarinaviikot – perheiden osallisuuden vahvistaminen perhepalveluiden kehittämisessä	78
Neuvolatyön ohjausryhmä, neuvolan asiakasraati ja monitoimijainen perhevalmennus	80
Pienet lapset liikkeelle -toimintamalli	82
Varhaisen tuen palvelumalli perheiden, lastenneuvoloiden ja varhaiskasvatuspalveluiden käyttöön	84
Lastensuojelun perhehoidon alueellinen tukipaletti	86
Lastenpsykiatrian Perhohankkeen kotisairaalakso	88

Kasperihanke	90
Pilottipäiväkodin hyvinvoiva lapsi -työprosessimenetelmä.....	92
Verkkopohjainen perhekeskus	94
Monialaisesti yhdessä lapsen parhaaksi: Hyvinvointineuvola	96
Monialaisesti yhdessä lapsen parhaaksi: Kasvatuskumppanuus.....	98
Monialaisesti yhdessä lapsen parhaaksi: Palvelutarpeen arvioinnin ja intensiivityön mallin kehittäminen	100
Monialaisesti yhdessä lapsen parhaaksi: Hoidollis-pedagoginen nivelluokka.....	102
Nepsy-hanke – Kumppanuus lasten ja nuorten mielenterveystyön palvelurakenteen perustana	104
Pirkanmaan Intensiivimalli nuorten avohuoltoon -hanke (IiNA)	106
Riihimäen RIINA-hanke	108
Pirkan perhepalvelut -osahanke	110
Pohjanmaan Perhe-Kaste: Lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin edistäminen ja lastensuojelun kehittäminen	112
Pohjanmaan PerheKaste – monikulttuurinen perhetyö	114
Pohjanmaan PerheKaste – resurssikoulu ja resurssitiimi.....	116
Selevä paletti – Suupohjan lapsiperheiden palvelukokonaisuus	118
SILTA-hanke	120
Kasvatuskumppanuus lasten hyvinvoinnin ja varhaisen tuen kivijalkana	122
Autetaan lasta pitämään vanhemmat mielessä – turvallinen päivähoiton aloitus ja omahoitajuus	124
 Lapsen ääni -kehittämisohjelma 2009–2011	126
Tukevasti-toimintamallit lapsen tukena koulun toimintaympäristössä	128
Pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen kehittämissyksikkö VKK-Metro	130
Lapsen ääni koulussa	132
Projektet SABIR – systemiskt arbete för barn i riskzon	134
Perhepalveluverkoston kehittäminen	136
Psyykkareiden työskentely eteläisen Kouvolan kouluilla.....	138
Rajan lapset ja nuoret.....	140
VINSSI – nuorten intensiivimenetelmät	142
Nuorten intensiivimenetelmä -hanke Hyvinkäällä.....	144
JERI – Ennaltaehkäisevää mielenterveys-työtä nuoren kehitysympäristössä erikois-sairaanhoidon ja nuoren lähiverkoston yhteistyönä	146
Omin jaloin -toiminta.....	148
Vahvuutta perheelle -hanke – intensiiviset avopalvelut lastensuojelun ja lastenpsykiatrisen hoidon yhteisasiakkaille.....	150
Kehä – lastensuojelun kehittämisverkosto pääkaupunkiseudulla	152
Ulappa – lasten hyvinvointia koskevan seurantatiedon kerääminen.....	154
Kehikko – Kaakkois-Suomen lasten ja nuorten hyvinvoinnin kehittämisverkosto	156
Kehikko – Mie ite -ryhmät.....	158
Kehikko – avoimen varhaiskasvatuksen kehittäminen	160
 Lapsen hyvä arki – PaKaste-hankkeen Pohjois-Pohjanmaan osahanke (2009–2011)	162

Kaste jalkautuvan kehittämistyön airueena

Paula Risikko, peruspalveluministeri, TtT

Lasten Kaste-hankkeen kantavana ajatuksena on, että lapsiperheiden palvelut muodostavat kokonaisuuden, jossa lapsia ja nuoria tuetaan ensisijaisesti heidän omissa kehitysympäristöissään kotona, päivähoitossa, koulussa ja vapaa-ajan ympäristöissä. Samalla tämä merkitsee niiden aikuisten tukemista, jotka näissä ympäristöissä vastaavat lapsista ja nuorista heidän arjessaan – koska kehitys tapahtuu arjen toistuvissa kokemuksissa. Myös ongelmien tai häiriöiden ilmaantuessa lapsia ja nuoria tulee auttaa ja tukea mahdollisimman pitkälle heidän luonnollisissa kehitysympäristöissä, ihmissuhteissa ja arjen tilanteissa. Tällöin kaikki voittavat, myös kaikki ne lapset ja aikuiset, jotka saavat luonnollisen ryhmän jäsenenä osallistua yhden lapsen tilanteen korjaamiseen.

Lasten Kaste -kehittämistyön tavoitteena on, että lasten ja perheiden hyvinvointi lisääntyy ja laitoshoidon tai perheen ulkopuoliseen sijoitukseen jouduttaisiin turvautumaan mahdollisimman harvoin.

Lasten Kaste-kehittämistyössä on luotu ensimmäistä kertaa maanlaajuinen lapsi- nuori- ja perhepalvelujen monialainen kehittämisverkosto. Lasten Kasteen viisi alueellisesta kehittämishanketta ovat Länsi-Suomen Remontti, Etelä-Suomen Lapsen ääni, Pohjois-Suomen Tukeva, Itä- ja Keski-Suomen Lapset ja perheet - Kaste sekä Väli-Suomen Kasperi-hanke.

Aluehankkeiden alla toimii koordinoitusti yli 80 pilottia tai osanhanketta. Kaikkiaan Kaste-kehittämistyössä on mukana noin 500 toimijaa (laitosta, yksikköä, osastoa, tiimiä, asiantuntijaa jne.). Käytännössä Lasten Kaste -työhön osallistuvien ammattilaisten, asiantuntijoiden, virkamiesten ja kehittäjien määrä on tätäkin suurempi, sillä kukin toimijataho pitää sisällään kaikki kyseisen toimipisteen henkilöt.

Lasten Kaste -työn erityinen saavutus onkin, että toiminta on tavoittanut sekä palveluja käyttävät lapset, nuoret ja perheet että näitä palveluja toteuttavat ammattilaiset, asiantuntijat ja viranomaiset. Pistemäisestä hankekohtaisuudesta on otettu ratkaiseva askel laaja-alaiseen palvelurakenteiden ja toimintakäytäntöjen kehittämiseen.

Kehittämistyön tavoitteena on täyttää palveluvalikoimassa olevia aukkoja ja kehittää innovatiivisia ratkaisuja ja malleja lapsiperheväestön muuttuneisiin palvelutarpeisiin. Kehittämistyössä on kunnioitettu paikallisuuden logiikkaa. Palvelutarpeet ja palveluaukot vaihtelevat eri puolilla maata, mistä syystä Lasten Kaste-kehittämistyössä on etsitty paikallisesti vaikuttavia ja toimivia palvelumalleja.

Kaste-hankkeissa on kyetty tuottamaan ja vakiinnuttamaan lapsille, nuorille ja perheille tarkoitettuja uudenlaisia palvelumalleja, työmenetelmiä ja toimintakäytäntöjä. Kehittämistyön vahvuus on ollut monialaisuus ja ylisektoraalisuus. Kehittämistyössä ovat tasaisesti mukana lapsen ja nuoren eri kehitysympäristöt ja niihin sijoittuvat palvelut: kodit ja varhaiskasvatuspalvelut, koulut ja oppilaitokset, nuorisotoimi sekä niitä palvelevat äitiys- ja lastenneuvolat, oppilas- ja opiskelijahuolto sekä lastensuojelu, monialainen perhetyö, lasten- ja nuorisopsykiatria ja päihdehuolto.

THL:n Lasten Kaste väliarviointiraportin mukaan kehittämistyöstä 85 % on toteutettu välittömässä asiakastyössä, asiakastyötä tekevien työntekijöiden lähikumppaneina tai monialaisena ammatillisena, palvelu- ja järjestöverkostoyhteistyönä. Ainoastaan 15 % kehittämistyöstä on ollut täysin erillistä hanketyötä (taloushallinto, hankekoordinaatio, tutkimus, hankearviointi).

Lasten Kaste -kehittämistyön valtakunnallisena tavoitteena on, että ohjelmakauden päättyessä koko maassa on menossa muutosprosessi, joka uudistaa lasten, nuorten ja lapsiperheiden kehitysympäristöjä ja palveluja

kokonaisuutena sekä näitä tukevia johtamis- ja yhteistyörakenteita ja työmenetelmiä. Erityisen tarpeellista on kehittää eri toimijoiden yhteistyötä lasten ja nuorten peruspalvelujen ja erityispalvelujen välille.

Lasten Kaste -hankkeissa on edistetty varhaiskasvatuksen, perhekeskuksen, hyvinvointineuvolan, nuorten intensiivi- ja kriisipalvelumallien sekä lastensuojelun avo- ja laitoshuollon kehittämismallien avulla. Kehittämistyön välituloksia ovat osaamisen laaja-alainen vahvistuminen, monitoimijaisen verkostotyön vahvistuminen, uusien palvelurakenteiden syntyminen, menetelmälliset innovaatiot sekä osallisuutta lisäävien dialogisten ja kumppanuusperusteisen työmuotojen käyttöönotto.

Ehkäisevä työ kustannuksia säästävänä investointina

Jukka Mäkelä, kehittämispäällikkö, THL

Investointi on varallisuuden sijoittamista sellaiseen, jonka toivoo tuovan merkittävän lisäarvon myöhemmin. Investointi lasten syrjäytymistä ehkäisevään työhön tuo inhimillisiä ja taloudellisia hyötyjä. Inhimillinen hyöty on ilmeinen, mutta vaikea arvioida. Taloudellinen hyöty on vähemmän ilmeinen, mutta itse asiassa helpompi arvioida.

Lasten ja nuorten syrjäytyminen opinnoista ja työelämästä tulee hyvin kalliiksi. Sen monet liitännäisongelmat rasittavat kuntatalouden ja yhteiskunnan eri sektoreita. Syrjäytymistä ehkäisevä työ tuo tutkimusten mukaan siihen sijoitetut varat moninkertaisesti takaisin. Välitön taloudellinen hyöty näkyy usein jo muuttaman vuoden kuluessa, mutta todellinen tuotto voi olla monikymmenkertainen, kun näkökulma ulotetaan koko elämänskaareen ja ylisukupolisesti. Suomessa syrjäytyminen periytyy.

Usein käyttämämme sana syrjäytyminen antaa ilmiöstä itse asiassa vääriä kuvia. Se viittaa syrjäytymisen aktiivisuuteen, kun tosiasiasyistä syrjäytyvän nuoren ulkopuolisuuden historia ulottuu yleensä lapsuuteen asti. Usein taustalla on riittämätön tuki lapsen kehityksellisiin tarpeisiin nähden. Kukaan lapsi ei halua jäädä oman yhteisönsä hyväksynnän ulkopuolelle. Siten yksikään lapsi ei syrjäydy omatoimisesti. Sen sijaan on paljon lapsia, jotka tarvitsevat huomattavan paljon räätelöityä tukea pystyäkseen pysymään siinä joukossa, jossa muut oman ikäluokan lapset kulkevat. Itse asiassa yhteiskuntamme hyötyisi merkittävästi siitä, että kaikki lapset saisivat omille kehityksellisille tarpeilleen ja mahdollisuuksilleen tukea kaikissa kehityksensä ympäristöissä; kotona, päivähoitossa, koulussa, harrastuksissa ja muissa vapaa-ajan toiminnoissa. Se lisäisi heidän luovaa ja toiminnallista antiaan koko yhteiskunnalle. Useimmat lapset ovat melko kestävyyskykyisiä ja kehittyvät kohtuullisen hyvin tavanomaisissa ympäristöissä. Mutta jotkut eivät. He tarvitsevat sitä, että heidän vanhempansa, päivähoitajansa, opettajansa saavat tarvitsemaansa apua osatakseen tukea lasta ja nuorta riittävän hyvään yksilölliseen ja sosiaaliseen kehitykseen.

Tätä apua kutsutaan ehkäiseväksi työksi, koska ilman sitä monilla näistä lapsista on odotettavissa spiraalimainen huonon kehityksen polku. Sitä leimaavat usein aikuisten vaikeus jaksaa, ikäoverien syrjintä, pahe-neva turvautuminen huonoon käytökseen ja toisten kiusaamiseen, hällävälä- asenne oppimista ja omaa hyvinvointia kohtaan, riippuvuudet, putoaminen koulusta, rikkeet ja rikokset. Jokaisesta ikäryhmästä liian monet päätyvät jo nuorella aikuisiällä alkoholin ja tai huumeiden väärinkäyttäjiksi. Suuri osa näistä nuoris-ta tulee olemaan pääosan elämänsä työttömänä; osa heistä päättyy rikolliselle uralle. Tämä polku on eh-käistävissä – ei jokaisen, mutta ehdottomasti usean kohdalla. Tähän ehkäisyyn sijoitetut varat ovat inves-tointi inhimilliseen voimavarantoon. Ne tuovat arvokkaita laatupainotettuja elinvuosia ja samalla suuren rahallisen voiton säästyneinä kustannuksina. Kustannukset säästyvät lain kaikille takaamista palveluista kuten lastensuojelun, perusterveydenhuollon, erikoissairaanhoidon, poliisin ja oikeuslaitoksen, työvoimavi-ranomaisten ja Kelan palveluista. Samalla investointi kasvattaa verokertymää tuottavan työn tuoman bkt:n nousun myötä.

Ruotsalainen kansantaloustieteilijä Ingvar Nilsson kollegoineen on tehnyt tarkkoja laskelmia siitä, mitä syrjäytyminen (hän käyttää sanaa ulkopuolisuus) maksaa yhteiskunnalle ja minkälaisia säästöjä ehkäiseväl-lä työllä olisi mahdollista saada. Maksu on suurempi kuin helposti arvaisi. Suomessa syrjäytymisen kustan-nuksista käytetään usein Valtiontalouden tarkastusviraston esittämää miljoonan euron arviota. Tämä pohjaa vanhaan valtiovarainministeriön laskelmaan nuorisotyöttömyyden hinnasta. Se on Nilssonin mukaan vain noin puolet keskimääräisistä todellisista kansantalouden kustannuksista. Ne koituvat valtiolle (poliisi, oike-uslaitos, Kela, työvoimaviranomaiset) ja kunnille sekä yksittäisille ihmisille rikosuhriuden ja sivusta kärsi-

misen kautta. Nilsson muistuttaa, että kunnat kantavat ylivertaisen osan ehkäisevän työn kustannuksista mutta saavat vain noin puolet sen hyödyistä. Kunnissa säästöjen arviointia vaikeuttaa ratkaisevasti niiden jakautuminen monille sektoreille (terveyden- ja sosiaalihuolto, sivistystoimi, nuorisotoimi ja kiinteistötoimi mm.). Nilsson on laskenut että noin 10 prosenttia kunnallisverosta kuluu nuorten syrjäytymisen aiheuttamiin kustannuksiin.

Ruotsin Kansanterveyslaitos on julkaissut tieteellisen katsauksen kuntataloudellisesti edullisiksi osoittautuneista lasten terveyttä edistävästä toimista. Sen mukaan vaikuttavimmat investoinnit voidaan tehdä mielen-terveyden häiriöitä ehkäisemällä. Käytöshäiriöt ja masennus sekä näihin liittyvät päihdeongelmat edeltävätkin usein syrjäytymistä. Kuntataloudellisesti kannattavia työmuotoja ovat lasta tukevaa vanhemmuutta edistävät työmuodot, sekä yksilöllisesti toistuvat kotikäynnit että vanhempainryhmät. Taloudellisesti vaikuttavia ovat myös lasten tunnetaitojen parantaminen ryhmien tai opetusohjelmien kautta niin päivähoitossa kuin kouluissakin, ja lasten osallisuuden lisääminen kouluissa.

Nilsson on laskenut yhden ruotsalaiskunnan, Leksandin tilannetta. Siellä kaikille vanhemmille tarjotaan tietoisien vanhemmuuden ryhmäkoulutusta lapsen ensimmäisen seitsemän vuoden ajan. Ryhmien hinta lasta kohden on pieni. Jos paneutuvamman vanhemmuuden vuoksi edes yksi lapsi välttyy syrjäytymiseltä, kunta saa yli kolmikertaisen tuoton panostukselleen koko ikäluokan vanhempien kouluttamisesta. Lisäksi tämän yhden lapsen myöhemmin tuoma kunnallisverohyöty kustantaa kokonaisen uuden vuosiluokan vanhempainkoulutuksen. Tätä paljon suurempi vanhempainryhmien teho on osoitettu monissa eri menetelmiin liittyvissä tutkimuksissa. Siten Kasteen perhekeskuksia kehittävässä osaprojekteissa ollaan tekemässä suoraan kannattavaa työtä.

Käytöshäiriöiden pahenemisen ehkäisy koululaisten tai nuorten ryhmissä on tehokasta ja kannattavaa riippumatta iästä. Näiden toimintatapojen työvoimakustannukset ovat pienet verrattuna saatuihin säästöihin. Jo nyt esimerkiksi Exit-tiimin toiminta Oulussa on pystynyt auttamaan suurissa vaikeuksissa olevia nuoria avohoidossa ja ehkäissyt uhkaavia huostaanottoja. Samalla tavalla vaikuttavia menetelmiä soveltavat esim. Omin Jaloin, Vinssi ja Riina. Mielenterveysongelmia ehkäistään todistettujen ryhmämenetelmien kautta mm. Rajapinta-pilotissa ja Tukevasti koulussa -toiminnassa.

Monet tekijät vaikeuttavat kuntapäätäjien sitoutumista ehkäisevään työhön. Tärkein on heidän epätietoisuutensa siitä, mikä kannattaa, tai jo vääräksi osoittautunut ajatus siitä, ettei syrjäytymistä voisi todellisuudessa ehkäistä. Investointien tuottojakso on pitkä. Tosin käytöshäiriöiden ehkäisyn menetelmät voivat tuoda sijoitetut varat takaisin jo ensimmäisten vuosien aikana. Kustannusten ja tuottojen sijoittuminen eri sektoreille vaikeuttaa säästöjen arviointia, koska sektorikohtainen budjettivastuu kapeuttaa helposti kokonaisuuden näkökykyä. Tuotot voivat myös jakautua eri tavoin kuin kustannukset. Koska valtiosektori hyötyy merkittävästi, sen on todella perusteltua osallistua ehkäisevän työn kehittämistoimintaan ja taata sille pitkäjänteinen ja uskottava taloudellinen kehys. Lasten Kaste -työssä on kysymys tästä.

Lähteet:

I Nilsson, A Wadeskog: Det är bättre att stämma i bäcken än i ån - Institute for Socio-ecological Economics 2008 www.seeab.se/Ideer/ideerslut2008%2030%20april.pdf

Bremberg S: Hälsoekonomi för kommunala satsningar på barn och ungdom; Statens folkhälsoinstitut 2007.

Nuorten syrjäytymisen ehkäisy, Valtiontalouden tarkastusvirasto 2007 www.vtv.fi/files/113/1462007_

Scott S ym. Financial cost of social exclusion: follow up study of antisocial children into adulthood BMJ 2001;323:1–5.

Avoim yhteistyö kuntakulttuurina

Tom Erik Arnkil, tutkimusprofessori, THL

Lasten äänen kuuleminen auttaa *kuntakulttuuria* kehittymään kohti *dialogisuutta*. Palveluiden järjestäminen systemaattisesti lasten, nuorten ja perheiden osallisuutta tukeviksi ja heitä kuuleviksi edellyttää lukuisia rajanylityksiä, ja rajanylitykset puolestaan kysyvät dialogisuutta – vastavuoroista kuulemista ja kuulluksi tulemistä. Suomalainen vaihtuvien lyhytkestoisten projektien perinne on tarjonnut niukalti mahdollisuuksia kehittää kuntakulttuuria. Hankkeet tahtovat päättää ja jäädä unohduksiin muutosmahdollisuuksien kynnyksellä. Viemällä avoimuuteen ja yhteistyöhön pohjautuva palvelutapa vallitsevaksi käytännöksi asti opitaan mitä dialoginen palvelukulttuuri ja johtaminen ovat konkreettisissa kuntaoloissa.

Stakes/THL toteutti monivuotisen intensiivihankkeen Nurmijärven kunnan ja Rovaniemen kaupungin kanssa, pyrkimyksenään kehittää lasten, nuorten ja perheiden palveluihin ja niiden johtamiseen sellainen *koko kuntaa käsittävä* dialoginen malli, jota voitaisiin hyödyntää kuntien keskinäisessä vertaisoppimisessa valtakunnallisesti. Hanke alkoi ”so-te-varpuhankkeena” eli parin sektorin aktiivisuutena varhaisen puuttumisen kehittämiseksi. Ydinideana oli dialogisuus: koskaan ei ole liian varhaista olla avoin, koskaan ei ole aikaista liian suuntautua yhteistoimintaan, koskaan ei ole liian aikaista pyrkiä dialogiin. Sellaisiin palvelutarpeisiin, jotka kytkevät yhteen monia toimijoita, kehiteltiin verkostodialogisia käytäntöjä, perheiden ja heidän läheistensä sekä työntekijöiden kasvokkaisia vuoropuheluita ja voimavarojen yhdistämiseksi. Toiminta levisi sekä horisontaalisesti että vertikaalisesti: mukaan tulivat kaikki palvelut, jotka toimivat lasten, nuorten ja perheiden parissa, ja dialogifoorumeita muotoutui asiakastasolta ylimpään johtoon saakka. Yhteisöissä käsiteltiin toiminnan eettistä perustaa ja periaatteita (ks. varhaisen avoimen yhteistoiminnan eettiset periaatteet: www.varpu.fi); työyksiköissä ja niiden välillä toteutettiin vertaispohdintoja hyvien käytäntöjen erittelemiseksi ja jakamiseksi – ja niitä pohdittiin myös lasten ja vanhempien kanssa. Nurmijärveläiset ja rovaniemeläiset generoivatkin mitä erilaisimpia dialogisia toimintatapoja, ja kehittäminen jatkuu. Koska tähtäimessä ei ollut vain ohimenevä hanke, vaan palvelukulttuurin muutos, toiminta ja sen johtaminen integroitiin kunnallisiin rakenteisiin. Kehkeytyi varhaisen avoimen yhteistoiminnan kunnallinen malli, kumppanin kuntaan omanlaisensa mutta ytimiltään yhteinen. Kummassakin kunnassa on sekä intensiivistä että laimeampaa kehittelyä, mutta muutokset koskettavat molemmissa jo *kuntakulttuuria*, eivät vain jonkin ammattiryhmän tai yksikön toimintaa.

Lapsen äänen kuuleminen auttaa kuntakulttuuria kehittymään kuuntelevaksi. Dialogisuutta – kuulemista ja kuulluksi tulemistä – ei saada aikaan käskyttämällä, eli kuuntelematta. Dialogisuutta edistetään dialogisuudella.

Erikoistunut palvelujärjestelmämme on työnjaoltaan vahva, mutta horisontaaliset rajanylitykset ovat usein vaivan takana. Palvelujärjestelmä on sektorijakoisen, mutta ihmisten arki on kokonaisvaltaista; se ei suostu jakautumaan sillojärjestelmän lohkojen mukaan. Jos lapsella, nuorella tai perheellä on useita palvelutarpeita, ympärillä on useita toimijoita, mutta avun integrointi ei välttämättä kuulu kenellekään. Moniulotteiset palvelutarpeet verkostoivat toimijoita, kytkevät heitä yhteen, mutta verkostomainen työskentely näyttäytyy ikään kuin poikkeuksena normaalista - ja ”normaalia” on suoriteperustainen työ vahvan vertikaalisen työnjaon vallitessa. Rajojen ylityksiin haetaan mm. moniammatillisia työryhmiä, mutta lapset, nuoret ja perheet näyttäytyvät pikemminkin ammattilaisten määrittelemänä kohteina, joille suunnitellaan toimenpiteitä, kuin pohdintaan, suunnitteluun ja toteutukseen osallistuvina kumppaneina. Arjen tärkeimmät voimavarat ovat kuitenkin läheisissä ja heidän suhteissaan. Niinpä tarvitaan sekä erikoistumista että joustavia rajanylityksiä – ja liittoutumista perheiden ja läheisten voimavarojen kanssa. Tämä kysyy verkostomaista ja dialogista työskentelyä, verkostodialogisuutta.

Lasten äänen kuulemiseen perustuvia käytäntöjä ei voi siirtää kuin kappaletavaraa. Ne täytyy luoda paikallisesti – muiden kokemuksia hyödyntäen. Mikäli halutaan turvata käytäntöjen yleistyminen (jotta ne eivät jää satunnaisiksi ja tilapäisiksi vaan tulevat yleisiksi, vallitseviksi), hyvälle käytännölle täytyy muodostua sitä turvaava ”elinympäristö”. *Asiakasulottuvuus tai kuntalaisulottuvuus* on ratkaisevan tärkeä. Elleivät kuntalaiset koe, että käytäntö auttaa heitä arjen pyrkimyksissä, sen yleistymiselle ei ole perustaa. *Työntekijäulottuvuus* on niin ikään tärkeä. Elleivät työntekijät koe, että käytäntö edistää heille tärkeitä motiiveja ja pyrkimyksiä, käytännön yleistymisen mahdollisuudet ovat heikot. Elleivät käytännöt ole yksinkertaisia tekniikoita (jollaiset eivät varsinaisesti ole *käytäntöjä*) ne koskettavat myös *rinnakkaisia työprosesseja*. Käytännön on voitettava puolelleen kumppaneita ylisektorirajojen – niinpä rajat tulee ylittää dialogisesti, kuunnellen ja kuulluksi tullen.

Sama pätee *tilapäisten kumppaneiden* eli projektien suuntaan. Niiden anti on voitava hyödyntää – ja vastaavasti niiden tulisi tukea kulttuurin muutosta. Erinomaisiksikaan todetut käytännöt eivät kuitenkaan juuru ja jatku ellei *johto* suojele ja edistä niitä. Sektorijakoinen organisaatio ei tuota omalakisesti verkostomaisia rakenteita eikä ammattilaiskeskeinen paradigma synnytä itsestään asiakaslähtöisyyttä. Niiden ituja täytyy suojella, ruokkia ja vaalia. Tuo edellyttää ylisektorista johtamista ja sen kytkemistä kuntarakenteeseen sekä itse johtamistoiminnan dialogisuutta. Kulttuuria ei saa pakolla dialogiseksi. Keskeinen johtamisen ulottuvuus on *poliittinen päätöksenteko*. Hyvällä käytännöllä on heikot elinmahdollisuudet ellei sen edistäminen liity hedelmällisellä tavalla kuntalaisten edustajien pyrkimyksiin. On siis kyettävä käymään vuoropuhelua, jossa hyvän käytännön merkitys aukeaa poliittisille päättäjille heidän kielellään ja vastaavasti poliittiset tavoitteenasettelut voidaan tulkita käytäntöjen kielellä. Järjestelmän on voitava ohjata itseään osallisilta saatavan palautteen avulla: Lasten, nuorten ja perheiden äänen kuulemisen tulee siis olla keskeinen osa jatkuvaa seurantaa.

Lapsen äänen kuuleminen eettisenä johtotähtenä ja käytäntönä auttaa siis kuntakulttuuria kehittymään dialogiseksi – kun suuntaudutaan jatkuvaan, juurtuvaan ja yhdessä ohjattuun toimintaan.

Universaalien palvelujen erityiset mahdollisuudet

Tytti Solantaus, tutkimusprofessori, THL

Mitä Kasteesta on kasvamassa? -seminaarijulkaisuun pyydetty abstrakti

Viime aikojen tieteellinen tutkimus on syventänyt tietoa lapsen kehityksestä kahdella rintamalla. On sekä fokuoitu mikrotason aivoprosesseihin että löydetty kehityksen ekologia, kehityksen sitoutuminen lapsen kokonaisympäristöön.

Esityksessä paneudutaan lapsen kehityksen ekologian merkitykseen palveluissa ja palvelujärjestelmässä. Palvelujärjestelmä kehittyy aina viiveellä verrattuna sekä tutkimustiedon karttumiseen että käytännön kokemuksiin. Siitä on omat etunsa, kun vältetään nopeat heilahtelut puolelta toiselle. Haittana on se, että palvelut jatkavat matkaansa vanhaan tuttuun suuntaan, kun kehitys vie jo toisaalle. Tästä syntyy jännite, joka purkautuu tavalla tai toisella. Suomessa jännitettä lisäsivät vielä 1990-luvun alun ja 2000-luvun lopun taloudelliset lamat, jotka horjuttivat sekä perheiden elämää että palvelujen mahdollisuuksia. Tilanne johti lasten ja nuorten KASTE-ohjelmaan, jonka perustamispäätökset tehtiin syksyllä 2007.

Esityksessä selvennetään kehitysympäristöjen merkitystä lapsen ja nuoren kehitykselle ja kehityksen ongelmille. Pohditaan koko väestöön kohdistuvien ja nk. kohdennettujen ennaltaehkäisevien palvelujen tehtäviä ja keskinäistä dynamiikkaa. Ennaltaehkäisevien interventioiden vaikuttavuus on ajankohtainen asia, samoin työn etiikkaa. Otetaan myös esille tarve analysoida kielellisiä ilmaisuja, jotta käytetyt käsitteet ja niihin sisältyvä ajattelu olisivat muutoksen mukaisia, eivätkä sitä jarruttaisi. Tähän liittyy myös stigmaan, leimaan ja leimaamisen liittyvä problematiikka.

Esitys saatavilla Kasvun kumppaneista

Tytti Solantaus on koko esitys universaalien palvelujen mahdollisuuksista löytyy Kasvun kumppanit -sivustolta.

Kasvun kumppanit on THL:n uusi valtakunnallinen verkkopalvelu lasten parissa työskenteleville. THL Verkkopalvelun tavoitteena on edistää siirtymistä pirstaleisista lasten, nuorten ja perheiden palveluista kohti joustavaa palvelukokonaisuutta. Päämäärä on, että lasta lähellä olevien aikuisten kesken sekä aikuisien ja lasten välillä tapahtuisi enemmän vuoropuhelua. Kyse on on kasvun kumppanuudesta.

www.thl.fi/kasvunkumppanit

Lasten Kaste-hankkeiden kehittämistyö

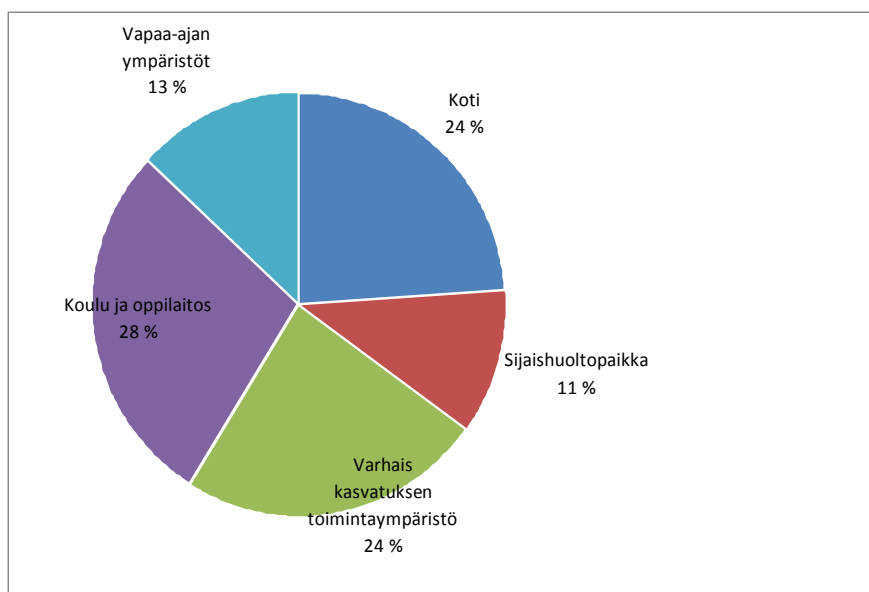
Hanna Heinonen, kehittämispäällikkö, THL

Lasten ja nuorten Kaste-hankkeet ovat käynnistäneet alueillaan useita muutosprosesseja, joissa lasten ja nuorten palveluita uudistetaan lasten ja nuorten kehitysympäristöjä tukeviksi kokonaisuuksiksi. Onnistunut uudistusprosessi edellyttää uudenlaisia yhteistyörakenteita, ennakkoluulottomia kehittäjätyöntekijöitä, ylisektoriaalista vastuunottoa lasten ja nuorten palveluista sekä entistä jäsentyneemmän tiedon tuottamista asiakastarpeista sekä vaihtoehtoisista tavoista vastata näihin.

Varsinainen kehittämistyö ja sen ohjaaminen toteutuu hyvin erilaisilla rakenteilla viidellä eri alueella. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen Kaste-työtä tukeva asiantuntijatiimi tukee Kaste-alueilla tapahtuvaa osaamisen vahvistamista ja välittymistä sekä edistää valtakunnallista verkostoitumista. Sekä alueellisen kehittämistyön toteutumisen tueksi että THL:n asiantuntijatuen suuntaamiseksi alueellisten tarpeiden mukaisesti toteutettiin toukokuussa 2010 kaikkien Lasten ja nuorten Kaste-hankkeille arviointikysely. Arviointikysely lähetettiin viiden alueen kaikille osahankkeille tai piloteille ja vastausprosentti tehtyyn arviointikyselyyn oli 96 %.

Lasten ja nuorten Kaste-kehittämisen tavoitteena on uudistaa palveluita siten, että lapset, nuoret ja perheet saavat tarvitsemansa tuen ja avun niissä ympäristöissä, joissa he luonnostaan ovat. Tuen tarpeen tai pulmien ilmaantuessaa on tärkeää, että lapsia ja nuoria tuetaan ensisijaisesti heidän luonnollisissa kehitysympäristöissään. Kehittämistyön vieminen lasten ja nuorten näihin ympäristöihin vahvistaa niissä toimivien asiantuntijoiden osaamista sekä tuottaa käsityksen siitä, millaisia rakenteellisia uudistamisen tarpeita palveluissa on ja miten näihin voidaan vastata esimerkiksi ylisektoriaalisesti toimivalla yhteistyöllä tai hyödyntämällä erityispalveluissa olevaa asiantuntijuutta.

Kehittämistyö näyttää kaikkia alueita tarkasteltaessa kiinnittyvän melko tasaisesti eri kehitysympäristöihin. Siten lasten ja perheiden palvelujen kehittämisen tueksi on mahdollista saada tietoa ja kokemuksia koskien lähes kaikkia lasten ja nuorten kehitysympäristöjä.

Kuvio 1. Kehitysympäristöt, joissa kehittämistyö toteutuu.

Kehittämistyön toteuttamiseen on osallistunut arviointikyselyyn vastanneiden mukaan 446 toimijatahoa. Pääsääntöisesti kehittämistyöhön ovat osallistuneet edellä kuvattujen kehitysympäristöjen työntekijät sekä kehittämistyötä joko asiakastyön ohella toteuttavat kehittäjä-työntekijät tai tiiviissä yhteistyössä asiakastyötä tekevien työntekijöiden rinnalla toimivat hankekehittäjät. Myös aikuisten palvelujen työntekijät ovat paikoin mukana erittäin aktiivisesti lasten ja perheiden palvelujen kehittämisessä.

Kaste-kehittämistyö on löytänyt tehdyn kyselyn perusteella avaintoimijat ja -verkostot omilla alueillaan. Kaste-ajattelun ja toimintatapojen siirtäminen arjen toimintakäytäntöihin vaatii kuitenkin pitkäjännitteistä työtä sen kohdentuessa paljolti sektorirajat ylittävään, monitoimijaiseen yhteistyöhön, jossa tavoitteena on palvelurakenteiden uudistaminen. Palvelurakenteiden uudistaminen edellyttää erityisesti johdon sitoutumista kehittämistyöhön ja juuri heidän mukaan saamisessa koettiin olevan puutteita kaikilla alueilla.

Lasten Kaste -arviointikyselyyn vastanneiden mielestä erityisesti lasten ja perheiden palveluiden johtavien työntekijöiden tulisi ottaa nykyistä suurempi rooli ja vastuu kehittämistyön suuntaamisesta, sen toteuttamisen tukemisesta sekä siitä, miten kehitettyjä käytäntöjä tai ehdotuksia rakenteiden uudistamisesta voidaan toteuttaa kunnan lasten ja perheiden palvelujen arjessa hankekehittämisen jälkeen.

Työskulttuurissa, toimintatavoissa ja palvelurakenteissa jo nyt tapahtuneet muutokset kannustavat jatkamaan Kaste-kehittämisen tiellä. Asiakkaat ovat entistä aidommin tasaveroisia kumppaneita ja toimijoita. Samalla yksin tekemisen perinteestä ollaan hiljalleen irtautumassa. Lasten ja perheiden palveluissa toimivat asiantuntijat vahvistavat mielellään avointa toimintakulttuuria, joka edellyttää omien työprosessien näkyväksi tekemistä sekä kanssatoimijoiden ajatusten, osaamisen ja ohjauksen hyödyntämistä.

Lasten ja nuorten Kaste -kehittämisen vahvuutena voi pitää myös sitä, että alueelliset hankkeet ovat pystyneet löytämään omannäköisiä kehittämistyön painopisteitä ja toteuttamisen tapoja. Kaste-ohjelma on arviointiin vastanneiden mukaan onnistunut herättämään alueilla positiivisen mielikuvan kehittämistyön toteuttamisen mielekkyydestä ja tärkeydestä. Kehittämistyön seuraavassa vaiheessa on näiden odotusten lunastamisen aika. Kokeiluista ja innovoinneista siirrytään viemään tuloksia ja uusia toimintatapoja osaksi olemassa olevaa palvelujärjestelmää. Tämä edellyttää niin valtakunnallisella kuin alueellisella tasolla tietoista ja vahvaa tukea Kaste-toimijoille, jotta lasten ja nuorten palvelurakenteisiin kiinnittyvät muutokset ovat alueellisista lähtökohdista käsin rakentuvia, arvioituja toimintatapoja ja käytäntöjä.

TUKEVA-hanke

TUKEVA (Tukea Kehitystä Vastuuta) -hanke on Kaste-ohjelmaan kuuluva laaja pohjoissuomalainen lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin edistämisen hankekokonaisuus. Hankkeessa ovat mukana Oulun seutu, Kainuun maakunta sekä Oulunkaaren kuntayhtymä. Hanketta hallinnoi Oulun seutu. TUKEVA-hankkeen toteutusaika on 1.11.2008–31.10.2010 ja kokonaisbudjetti n. 2,5 MEur.

Hankkeessa on moniammatillisella yhteistyöllä kehitetty sektorirajat ylittäviä palveluja ja toimintamalleja lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin edistämiseen ja lapsiperhetoimijoiden osallisuuden vahvistamiseen. Uusien toimintamallien kehittämisessä kuntien henkilöstö on ollut avainasemassa. Pilotoidut toimintatavat on myös mallinnettu ProcessGuide-ohjelmalla, jotta niiden hyödyntäminen ja levittäminen myös laajemmin KASTE-ohjelma-alueilla on mahdollista.

Kehittämistyötä kolmessa osahankkeessa

TUKEVA-hanke muodostuu kolmesta alueellisesta osahankkeesta (Oulun seutu, Kainuu, Oulunkaari) sekä yhteisestä koordinaatio-osiosta. Oulun seudun osahankkeessa toteutettiin yhteensä 14 eri toimintatavan tai prosessin mallintaminen ja pilotointi alueen kunnissa, sekä tuotettiin lasten ja nuorten hyvinvoinnin kokemusperäistä tutkimustietoa jatkohankkeen aikana työstettävään lapsi- ja nuorisopoliittiseen ohjelmaan. Neljätoista pilotoitua prosessia kohdistui asiakkaiden iän mukaan elinkaarelle aina raskauden ajan ja pienten lasten palveluista murrosikäisiin ja nuoriin aikuisiin saakka.

Pilotoitujen uusien toimintatapojen lopullisia vaikutuksia on vaikea arvioida pilotointien lyhyen toimintajan puitteissa, mutta joissain tapauksissa selviä tuloksia on voitu todeta jo hankkeen aikana. Esimerkiksi haastavasti käyttäytyville nuorille suunnatussa pilotissa strukturoidulla menetelmällä tehty lastensuojelutarpeen selvitys on ollut riittävä lastensuojelun interventio yli 70 prosentille pilotin asiakkaista. Näiden osalta lastensuojeluasiakkuus ei ole jatkunut selvityksen tekemisen jälkeen, ja yli puolella asiakkaista ei ole ollut selvityksen tekemisen jälkeen tarvetta minkäänlaiseen jatko-ohjaukseen. Pilotointikokemusten perusteella toimiviksi ja hyviksi todettuja uusia toimintamalleja juurrutetaan pysyviksi käytännöiksi TUKEVA 2-jatkohankkeen aikana.

Kainuun osahankkeessa TUKEVA on haastanut eri sektoreiden työntekijät tekemään entistä enemmän yhteistyötä niin, että huomio kiinnitetään perheeseen kokonaisuutena. Perheiden palveluja keskitetään perhekeskuksiin ja perheasemille, joissa eri alojen ammattilaiset tekevät töitä yhdessä. Perhekeskus tai perheasema on siis lapsiperheiden ja ammattilaisten matalan kynnyksen kohtaamispaikka, joka sijaitsee useimmiten neuvolan yhteydessä.

Yhtenä kulmakivenä on ollut varhaisen vuorovaikutuksen ja kiintymyssuhteen tukeminen. Perheille on tarjottu vauvaperhetyötä ja vertaisryhmätoimintaa, kuten esimerkiksi vauva–vanhempi-vertaisryhmiä ja voimavararyhmää pienten lasten äideille. Vauvaperhetyöntekijät ovat tehneet kotikäyntejä pikkuvauvaperheisiin. Syksyllä 2010 valmistuvat kuvaukset vauvaa odottavien ja pienten lasten perheiden hoitopoluista. Niiden keskiössä ovat perheet, joissa on herännyt huoli vanhemman päihteiden käytöstä, vanhemman mielialasta ja jaksamisesta tai raskauden etenemisestä. Hoitopolkujen prosessikuvaukset ovat osa maakuntakuntayhtymän laadunhallintaa.

Osallistava taide puolestaan pyrkii tuomaan taiteen lähelle ihmisten arkea ja arkista elinympäristöä riippumatta siitä, millainen yhteisö on kyseessä. ”Nuorten kasvun ja osallisuuden vahvistuminen soveltavan taiteen ryhmässä” -prosessissa keskeisenä tavoitteena on ollut vahvistaa nuorten kokonaisvaltaista kasvua, edistää nuorten hyvinvointia, tukea toiset huomioon ottavia käyttäytymismuotoja ja toimintatapoja sekä

nuorten sosiaalisten taitojen kehittymistä. Osallistava taide ei korvaa terapiaa, mutta tukee ihmisen hyvinvointia ja on sekä inhimillisesti että taloudellisesti järkevää.

Oulunkaarella oman verkostoituneen perhekeskuksen suunnittelu ja mallintaminen käynnistyi hankkeen aikana. Verkostoituneen perhekeskuksen pääteemana on vanhemmuuden tukeminen sekä lasten ja perheiden ongelmien ennaltaehkäisy. Painopisteeksi nousee äitiys- ja lastenneuvolan, perhetyön, varhaiskasvatuksen, koulun ja nuorisotoimen yhteistyön sekä toimintatapojen kehittäminen. Pudasjärven palvelualueella on toteutunut perhevalmennuksen ja vanhempainryhmien toimintamallin uudistaminen. Toimintamalli on siirrettävissä koko yhteistoiminta-alueelle yhteiseksi osaamiseksi arvioinnin jälkeen.

Kehittämistyön ja pilotoitien aikana osahankkeissa on kerätty palautetta ja kokemuksia niin työntekijöiltä kuin asiakkailtakin. Moniammatillinen ja sektorit ylittävä yhteistyö on koettu mielekkääksi ja tarpeelliseksi sekä työntekijöiden että asiakkaiden näkökulmasta mm. tiedonkulun kannalta ja oikea-aikaisen avun saamiseksi. Samalla ylisektorillisen työtavan on todettu vaativan myös totuttelua ja aikaa, jotta eri osapuolet löytävät luontevat ja toimivat roolit uudenlaisissa yhteistyömuodoissa mm. päällekkäisyyksien poistamiseksi ja eri toimijoiden roolien hahmottumiseksi.

Työ lapsiperheiden hyvinvoinnin edistämiseksi jatkuu TUKEVA 2:ssa

TUKEVA-hankkeelle on saatu jatkoa Kaste-ohjelmasta. TUKEVA 2 -jatkohankkeessa mm. juurrutetaan TUKEVA 1:n aikana pilotoituja uusia toimintamalleja sekä kehitetään hyvinvointiarviointijärjestelmää mm. pilotoimalla uutta toimintamallia laajoihin terveystarkastuksiin. Hankealue myös laajenee entisestään, kun mukaan tulee Lapin osahanke, jossa paneudutaan erityisesti lapsiperheiden palveluiden saatavuuden edistämiseen. TUKEVA 2:ssa tehdään myös laajempi arviointi TUKEVA 1:n aikana kehitetyistä ja pilotoituista toimintamalleista juuri moniammatillisuuden näkökulmasta. Jatkohankkeen toteutusaika on 1.10.2010–31.10.2012. Hankkeen kokonaisbudjetti on n. 2,7 MEur.

Lisätietoa:

Salla Korhonen
projektijohtaja
TUKEVA-hanke

044 703 1224
salla.korhonen@ouka.fi
www.ouka.fi/seutu/tukeva

Oulun seutu
TUKEVA-hanke
Torikatu 10 A 4. krs / PL 54
90015 Oulun kaupunki

Haastavasti käyttäytyvän nuoren polku: Exit-tiimi

Toiminnan kuvaus

Nuorten vaikeutuneet ongelmat ja perheiden tilanteiden kriisiytyminen sekä nuorten jatkuvasti lisääntyneet lastensuojelun avohuollon asiakkuudet ja huostaanotot ovat olleet Oulussa kasvava huolenaihe ja taloudellisesti rasittava tekijä. TUKEVA-hankkeen haastavasti käyttäytyvän nuoren tuen polku osion tarkoituksena on ollut kehittää nuorille soveltuvaa lastensuojelutarpeen selvitysmallia Exit-tiimien avulla.

Keskeiset tavoitteet Exitin toiminnassa:

- Nopea tilanteeseen puuttuminen intensiivisesti, oikea-aikaisesti ja tehokkaasti
- Uuden, strukturoidun, nuoriin kohdistuvan selvitysmallin kehittäminen ja käyttöönotto
- Asiakastyön läpinäkyvyys
- Nuorten auttaminen heidän omista elinympäristöissään
- Laitossijoitusten ja laitoshoidon tarpeen väheneminen

Osana pilottia suoritettiin myös haastattelututkimus, jossa haastateltiin viittä nuorta ja kahta nuoren vanhempaa. Haastattelijoina toimivat lastenkodin toimintaterapeutti ja psykiatrinen sairaanhoitaja. Haastattelussa kerättiin kokemustietoa nuorilta ja vanhemmilta lastensuojelun sijoitukseen johtaneesta tilanteesta ja heidän käsityksiään siitä, missä vaiheessa ja millaista tukea he olisivat tarvinneet, jotta sijoitus olisi voitu välttää.

Askeleet tavoitteiden saavuttamiseksi

Pilotissa perustettiin nopean puuttumisen yksikkö, Exit-tiimi. Tiimin työ käynnistyi kun sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan muodostama työpari sai tiedon eri yhteistyökumppaneilta haastavasti käyttäytyvästä nuoresta, jonka tuli iältään olla 12–17-vuotias, ja josta oli lastensuojelullista huolta. Ensimmäinen yhteydenotto ja tapaaminen olivat mahdollisimman pian – 1–3 vuorokauden kuluessa yhteydenotosta. Toimintamallin mukaisesti tiimi tapasi asiakasperheitä intensiivisesti keskimäärin viisi kertaa ja kartoitti nuoren ja perheen jatkotuen tarvetta tekemällä lastensuojelulain mukaisen lastensuojelutarpeen selvityksen. Selvitys tehtiin Hollannissa kehitettyä BARO-menetelmää hyödyntäen. Se sisältää tutkittuun tietoon perustuvat puolistrukturoidut kysymyskokonaisuudet jaoteltuna yhdeksään eri elämänalueeseen. Työmenetelmän tarkoituksena on saada mahdollisimman tulkintavapaata tietoa asiakashaastatteluista ja kolmannelta tietolähteeltä perustaksi selvitykselle, jota käytetään perusteluna asiakkuuden päättämiseksi tai palveluohjaukseen.

Pilotoinnista saatuja tuloksia ja toimintamallin juurruttaminen

Alustavien tulosten mukaan suurin osa selvityksistä on pystytty tekemään kolmen kuukauden sisällä ensimmäisestä yhteydenotosta. Strukturoidulla menetelmällä tehty lastensuojelutarpeen selvitys on ollut riittävä lastensuojelun interventio yli 70 prosentille asiakkaista. Näissä tapauksissa lastensuojeluasiakkuus ei ole jatkunut selvityksen tekemisen jälkeen. Yli puolella asiakkaista ei ole ollut selvityksen tekemisen jälkeen tarvetta minkäänlaiseen jatko-ohjaukseen. Ensimmäinen yhteydenotto perheeseen on tehty lähes 60 prosentissa tapauksista alle vuorokauden sisällä ilmoituksen saapumisesta Exit-tiimiin. Lähes 80 prosenttia perheistä on tavattu heidän kotonaan. Suurimmalle osalle asiakkaista on riittänyt 4–6 tapaamista.

Asiakkailta ja heidän vanhemmiltaan kerätyn asiakaspalautteen mukaan toiminta ja työskentelytapa on koettu hyväksi ja tarpeelliseksi. Asiakkaat ovat antaneet pääosin kiitettävää palautetta. Nuorten palautteista käy ilmi muun muassa se, että he ovat kokeneet tulleeensa kuulluiksi ja ymmärretyiksi työskentelyn aikana.

Lisäksi nuorten mielestä tapaamisissa on puhuttu oikeista asioista. Toiminnan kustannusvaikuttavuutta on myös arvioitu. Sen mukaan toiminnalla voidaan saavuttaa jopa kymmenkertaiset säästöt suhteessa mahdolliseen sijoitukseen.

Exit-tiimin toimintamalli on siirrettävissä myös muihin kuntiin. Käytännössä juurruttaminen vaatii BARO-menetelmäkoulutusta sekä työtavan omaksumista käytännössä. Strukturoidun menetelmän käyttö lastensuojelutarpeen selvityksessä vaatii erityisesti asennemuutosta – työskentelytapa itsessään ei ole vaikeasti omaksuttava.

Haastattelututkimuksessa kävi ilmi, että kaikkien nuorten kohdalla koulupoissaolot olivat asia, johon viranomaiset olivat ensimmäisenä puuttuneet. Kaikilla nuorilla vaikeudet olivat alkaneet jo ala-asteiässä, ja he kokivat, että avun tarvetta oli jo useita vuosia ennen sen saamista. Haastateltavat kertoivat, että heitä tukevat työntekijät olivat vaihtuneet useasti. Nuoret kokivat, ettei heidän vanhempiaan ollut tuettu kasvattajana. Useamman nuoren perheessä taustalla oli jommankumman vanhemman runsasta alkoholin käyttöä. Nuorten haastatteluissa nousikin esiin lasten huomioimisen tarve silloin, kun vanhemmalla on alkoholiongelma tai silloin, kun perheessä on ”hiljaisia” lapsia.

Moniammatillisuus, asiakaslähtöisyys sekä lapsen hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen

Moniammatillisuus konkreettisena yhdessä tekemisenä on koettu hyvänä ja toimivana. Keskeisimpinä yhteistyötahoina ovat olleet lastensuojelun sosiaalityöntekijät, opetustoimi sekä lapsi- ja nuorisopsykiatrisen työryhmän ammattilaiset.

Haasteeksi on koettu eri toimijoiden tekemä päällekkäinen työ. Saman perheen kanssa on voinut työskennellä useampi viranomainen samanaikaisesti. Tämä on asia, joka juurruttamisvaiheessa tulee huomioida, ja jota tulee edelleen kehittää.

Panostettaessa lastensuojelutarpeen selvitykseen panostetaan myös lastensuojelutyön laatuun. Vaikka lastensuojelutarpeen selvityksessä on kyse lapsen tilanteen arvioinnista, voi se myös samalla toimia riittävänä interventiona lapsen ja hänen perheensä tilanteeseen.

TsekPoint – nuorten neuvontapiste

Toiminnan kuvaus

TsekPoint-nuorten neuvontapisteen tarkoituksena on nuorten elämänhallinnan, osallisuuden ja hyvinvoinnin lisääminen sekä syrjäytymisen ennaltaehkäiseminen. Tavoitteena on tuen tarpeessa olevien nuorten ja heidän vanhempiensa tavoittamisen tehostaminen ja monisektorisen yhteistyön selkeyttäminen ja tehostaminen. Osatavoitteena on vaikuttavien seurantamenetelmien ja tukitoimien löytäminen ja kuvaaminen siten, että ne ovat toteutettavissa myös muissa kunnissa.

Kohderyhmänä ovat 15–21-vuotiaat kiiminkiläiset nuoret sekä alle 29-vuotiaat Kiimingin työpajan nuoret. Työpajalla työskenteleville nuorille tehdään terveystarkastus ja ohjataan tarvittaessa jatkotutkimuksiin ja –hoitoon. Asiakkaina voivat olla myös opintonsa tai armeijan keskeyttäneitä nuoria, ilman opiskelu- tai työpaikkaa olevia, tai jos nuoren elämä mietityttää esim. jaksamisen, päihteiden käytön tai yksinäisyyden vuoksi. He voivat olla myös nuoria, jotka ovat kirjoilla jossakin toisen asteen oppilaitoksessa, mutta opinnot ovat vaarassa keskeytyä. TsekPoint -nuorten neuvontapisteen toimintamallissa terveydenhoitajan ensisijaisena työparina toimii nuorisotyönohjaaja.

Askeleet tavoitteiden saavuttamiseksi

Nuoret ohjautuivat neuvontapisteeseen mm. koulukuraattorin tai sosiaalityön kautta. Osa nuorista hakeutui itse terveydenhoitajan vastaanotolle. Nuorille tehtiin TsekPointissa terveystarkastus sekä kartoitettiin elämäntapoja ja arjenhallintaa voimavaramittarin avulla. Jokaiselle laadittiin hyvinvointisuunnitelma. Myös työpajalla työskenteleville nuorille tehtiin terveystarkastus ja ohjattiin tarvittaessa jatkotutkimuksiin ja –hoitoon. Voimavaramittarin avulla kartoitettiin nuoren kokemaa senhetkistä terveydellistä tilaa ja elämäntapoja, arkielämän taitoja, sosiaalisia taitoja ja vapaa-ajanviettoa.

Nuori sai voimavaramittarin tuottaman arvion hyvinvointinsa tilasta mukaansa. Nuorelle laadittiin yhdessä hyvinvointisuunnitelma ja mietittiin, keiden kanssa ryhdytään yhteistyöhön. Nuori ohjattiin ja tarvittaessa saateltiin tarvitsemansa tuen piiriin. Palaute- ja arviointikeskustelu pidettiin sen jälkeen, kun nuori koki, ettei tukea enää tarvita.

Pilotoinnista saatuja tuloksia ja toimintamallin juurruttaminen

Toiminta istuu hyvin kunnan nykyiseen palvelurakenteeseen täydentäen kunnan palveluja nuorten ja heidän perheidensä osalta. Yhteistyö on ollut mutkatonta ja joustavaa kunnan eri palveluntarjoajien kanssa. TsekPoint on koettu hyväksi ja toimivaksi käytännöksi, jolla pystytään tarttumaan nopeasti nuoren ongelmiin ja kohdentamaan tarvittavat tukitoimet täsmällisesti niihin osa-alueisiin, joihin on tarvetta. Yhteistyö kunnan ulkopuolisten tahojen kanssa on ollut kiitettävää.

TsekPoint-nuorten neuvontapiste jatkaa toimintaansa pilotin jälkeen kunnan yhtenä palvelumuotona. Se toimii osana nuorten ohjaus- ja palveluverkostoa. Nuorten ohjaus- ja palveluverkostossa toimivat nuorisotoimi, opetustoimi, sosiaali- ja terveystoimi, Kiimingin kunnan työpaja, TE-toimisto, poliisi, puolustusvoimat ja Kiimingin seurakunta sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Time out! Aikalisä -toiminta, joka alkaa toimia yhtenä käytäntönä TsekPointissa. Näin voidaan saavuttaa nopeasti armeijan keskeyttäneet nuoret. TsekPoint on osa kunnan nuorisotoimen etsivää työtä ja yksi tärkeimmistä kumppaneista onkin kunnan erityisnuorisotyöntekijä. Toimintaa on tarkoitus arvioida vuosittain toimintakertomuksen muodossa ja antaa näin tiedoksi kunnan johtaville virkamiehille ja kunnan päättäjille.

Moniammatillisuus, asiakaslähtöisyys sekä nuoren hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen

Terveystenhoitaja toimii esimerkiksi psykiatrisen sairaanhoitajan, psykologin, sosiaalityöntekijän, nuorisotyöntekijän tai työpajan edustajan kanssa nuoren elämäntilanteen kartoittamisessa ja palvelujen järjestämisessä. Työn sisältö perustuu nuoren tarpeista lähtevään keskusteluun ja hänen elämäntapojensa ja arjenhallinnan kartoittamiseen voimavaramittarin avulla.

Kotona hoidettavan lapsen ja hänen perheensä ryhmämuotoisen tuen polku

Toiminnan kuvaus

Pilotin keskeisenä tehtävänä oli kehittää kotona hoidettavien alle kouluikäisten lasten ja perheiden ryhmämuotoisia kasvatus- ja tukipalveluita. Tavoitteena oli koota yhteen palvelukokonaisuudeksi eri toimijoiden (seurakunta, MLL, sosiaalityö ja varhaiskasvatus) kuntalaisille tuottamat ryhmämuotoiset vertaistukipalvelut.

Palvelujen kehittämistä varten perustettiin moniammatillinen yhteistyöryhmä, johon kuului seurakunnan lapsityöohjaaja ja diakonissa, sosiaalityöntekijä, terveydenhoitaja, Perhetuvan kaksi sosiaalihojaaja ja avoimen päiväkodin lastentarhanopettaja ja lastenhoitaja sekä koollekutsujana varhaiskasvatuksen johtaja. Yhteistyöryhmän tehtävänä oli arvioida ja suunnitella palvelukokonaisuutta, ohjata asiakkaiden hakeutumista palvelujen piiriin sekä suunnitella ja koordinoita ryhmien sisältöjä.

Askeleet tavoitteiden saavuttamiseksi

Yhteistyöryhmä mallinsi neliportaisen tuen polun, jossa kotona hoidettavien alle kouluikäisten lasten ja perheiden ryhmämuotoiset palvelut jaoteltiin tuen eri tasojen ja sitoutumisen perusteella. Palvelut muodostavat jatkumon kevyistä ja avoimista matalankynnyksen vertaistukiryhmistä säännöllisesti kokoontuviin vahvan tuen ryhmiin, joihin asiakkaat ohjattiin.

Pilotissa perustettiin uutena Tukeya-ryhmä, joka sijoittui lastensuojelun Perhetupatoiminnan ja varhaiskasvatuksen avoimen päiväkotitoiminnan välimaastoon. Ryhmään ohjautttiin asiantuntijalausunnon perusteella neuvolasta ja sosiaalityöstä. Ryhmään ohjautui asiakkaita myös seurakunnan diakoniatyön kautta. Perheelle laadittiin toiminnan alussa yksilöllinen tuen suunnitelma. Toimintaan osallistui sosiaalityö, seurakunta ja varhaiskasvatus. Ryhmässä toimintaa eriytettiin lasten ja vanhempien toiminnaksi. Ryhmä koostui kaksi kertaa viikossa, kaksi ja puoli tuntia kerrallaan.

Keväällä 2010 laadittiin yhteinen hakuilmoitus vertaistuen ja ohjatun vertaistuen ryhmiin. Ilmoitus julkaistiin Kempeleen kuntatiedotteessa ja nettisivuilla. Kuntalaisilla on ollut näin mahdollisuus hahmottaa kaikki kunnassa tarjottavat palvelut, jotka on suunnattu kotona hoidossa oleville lapsille ja joihin perheet voivat itse hakeutua ilman asiantuntijalausuntoa.

Pilotoinnista saatuja tuloksia ja toimintamallin juurruttaminen

Pilotin tuloksena moniammatillinen toimintatapa saatiin yhteistyöryhmä -toiminnan myötä Kempeleessä hyvälle alulle ja ryhmän toiminta jatkuu syksyllä. Samoin jatkuu ”TUKEVA”-ryhmätoiminta, eri nimellä ja hiukan eri tavalla toteutettuna kuin pilotissa. Syksystä 2010 alkaen Tukeya-ryhmä kokoontuu avoimen päiväkodin tiloissa ja ohjaajina toimivat avoimen päiväkodin työntekijät. He kokoontuvat Perhetuvan työntekijöiden kanssa säännöllisesti yhteisiin tiimikokouksiin. Moniammatillinen tiimi kokoontuu varhaiskasvatuksen johtajan koollekutsumana säännöllisesti arvioimaan ja kehittämään edelleen kotona hoidettavan lapsen ja hänen perheensä ryhmämuotoisia palveluita vastaamaan asiakastarpeita.

Moniammatillisuus, asiakaslähtöisyys sekä lapsen hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen

Ryhmätoiminnassa korostui voimavarakeskeinen työskentelyote, jonka tavoitteena oli tukea äitejä arjen jaksamisessa. Ryhmätoiminnassa perheiden tarpeita pystyttiin tunnistamaan ja kohdentamaan toimintaa siten, että perheet saivat tukea. Perheet kokivat ryhmätoiminnassa vertaistuen ja vertaisoppimisen tärkeäksi. Seurakunnan työntekijät kokivat ryhmässä toimimisen haasteelliseksi, koska toiminnassa paneuduttiin perheiden tilanteisiin paljon syvemmälle kuin seurakunnan perhekerhoissa on perinteisesti ollut tapana. Tiedonsiirto eri toimijoiden välillä parantui, kun toimijat tutustuivat toisiinsa.

Lapsen ja perheen tuen polku päivähoidon ja esiopetuksen aloitusvaiheessa

Keskeisiä tavoitteita ja haasteita pilottien toteuttamisessa oli lapsen kehitysyhteisöjen, kuten kodin, neuvolan, päivähoidon ja esiopetuksen vahvistaminen ja yhteensovittaminen. Siirtymän kotihoidosta päivähoidon ja esiopetukseen tulisi olla mahdollisimman joustava, sujuva ja tarkoituksenmukainen lapsen ja perheen kannalta. Toiminnallisina lähtökohtina ovat varhainen tukeminen ja ennaltaehkäisevä työ.

Lapsen ja perheen tuen polku päivähoidon aloitusvaiheessa

Askeleet tavoitteiden saavuttamiseksi

Tavoitteena oli tukea lasta ja perhettä lapsen siirtyessä kotoa päivähoidon ja tehostaa sopivan päivähoitopaikan löytämistä sekä kartoittaa perheen palvelutarpeita. Pilotin toteuttamiseen palkattiin määräaikainen perhepalveluohjaaja. Pilotin asiakkaita olivat Oulunsalon kunnan päivähoitoa tarvitsevat alle kouluikäiset lapset ja heidän perheensä. Perhepalveluohjaaja toimi perheen tukena ja oli perheeseen yhteydessä. Vanhempien ja perhepalveluohjaajan kanssa sovittiin yhteinen keskusteluaika tai kotikäynti, jossa keskusteltiin päivähoidon aloittamiseen liittyvistä asioista. Lapsen asioiden käsittely oli luottamuksellista ja tietoja muille tahoille välitettiin vain asiakasperheen luvalla. Keskustelun runkona käytettiin ”Tervetuloa päivähoidon” -lomaketta. Suunnitellun toimintatavan mukaisesti perhepalveluohjaaja saattoi tehdä kotikäynnin yhdessä kiertävän erityislastentarhanopettajan tai sosiaali- tai perhetyöntekijän kanssa, mikäli lapsella oli tuen tarvetta, ja tukimuoto oli jo tiedossa. Perhepalveluohjaaja osallistui viikoittain päivähoidon johtajien työkokoukseen ja antoi tiedot tehdyistä kotikäynneistä ja päivähoidossa tai esiopetuksessa aloittavista lapsista johtajille. Päivähoidon johtajat saivat arvokasta tietoa suunnitellakseen lasten päivähoitoon sijoittamista.

Pilotoinnista saatuja tuloksia ja toimintamallin juurruttaminen

Perhepalveluohjaajan työ ja kotikäynnit todettiin yhteistyökumppaneiden ja asiakkaiden näkökulmasta tarpeelliseksi ja onnistuneeksi. Kotikäynneillä pyrittiin kohtaamaan asiakasperhe heille tutussa ja turvallisuudessa ympäristössä, mikä osaltaan vahvisti vanhempien osallisuutta ja toimii hyvänä lähtökohtana myös kasvatuskumppanuuden kehittymiselle. Saatujen asiakaspalautteiden perusteella kaikki vastanneet kokivat, että yhteistyö perhepalveluohjaajan kanssa sujui hyvin. Tärkeänä pidettiin työntekijän empaattista ja kuuntelevaa työotetta. Ne perheet, joihin ei tehty kotikäyntiä, kokivat yhteydenoton mukavana, ja monella oli kuitenkin kysyttävään päivähoidon aloitukseen liittyen.

Uudenlaisten toimintamallien, kuten perhepalveluohjaajan työ, edellyttää uudenlaista palvelualueen organisaation ja työntekijöiden työnkuvien tarkastelua sekä riittävää henkilöstöresurssia eli perhepalveluohjaajan toimen perustamista. Perhepalveluohjaajana toimiminen edellyttää myös lisäkoulutusta/asiantuntemusta ja laajaa perehtyneisyyttä eri palvelusektorien toimintaan.

Moniammatillisuus

Asiakastyössä perhepalveluohjaaja toimi yhdyshenkilönä, jonka kautta perhe saattoi hoitaa asioitaan. Perhepalveluohjaaja toimi yhteistyössä päivähoidon yksiköiden ja työntekijöiden, kiertävän erityislastentarhanopettajan sekä sosiaalitoimen perhe- ja sosiaalityöntekijöiden kanssa. Yksi kotikäynti tehtiin yhdessä kiertävän erityislastentarhanopettajan kanssa. Yksi asiakkuus alkoi ja kotikäynti tehtiin sosiaalityöntekijän yhteydenoton perusteella.

Asiakaslähtöisyys sekä lapsen hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen

Perhepalveluohjaajan työn kautta voidaan vahvistaa ja tukea lapsiperheiden palveluiden järjestämistä alueittain yhdistämällä esimerkiksi neuvola- ja perhepalvelut sekä varhaiskasvatus- ja perusopetuspalvelut lähipalvelualueelle.

Moniammatillinen yhteistyö lapsen ja perheen tukena siirryttäessä kotihoidosta esiopetukseen

Askeleet tavoitteiden saavuttamiseksi

Pilotin toteuttamiseen osallistuivat koulujen esiopettajat, erityisopettajat, neuvolan terveydenhoitajat, kiertävä erityislastentarhanopettaja, päivähoidon henkilöstö sekä esiopetusikäisten kotihoidossa olevien lasten perheet. Kotihoidossa oleva lapsi sai neuvolasta lomakkeen kotiin, jos 5-vuotisneuvolassa oli herännyt ajatus lapsen tuen tarpeesta. Vanhemmat täydensivät saamaansa lomaketta. Pilotin aikana kehitettiin myös yhteistä arviointi- ja kuvausmateriaalia. Toimintaan osallistuvat tahot järjestivät moniammatillisen tiedonsiirtopalaverin, jossa käsiteltiin esille tulleita mahdollisia tuen tarpeita. Tiedonsiirtopalaveriin osallistuivat neuvolan terveydenhoitajat, lääkäri, kiertävä erityislastentarhanopettaja ja koulujen erityisopettajat sekä mahdollisesti psykologi tai puheterapeutti. Palaverin jälkeen kiertävä erityislastentarhanopettaja välitti tietoa päivähoidossa järjestettävään esiopetukseen siirtyvistä lapsista tulevalle esiopettajalle, ja koulun erityisopettaja välitti tietoa koulun esiopetukseen siirtyvistä tulevalle esiopettajalle.

Vanhemmille järjestettiin toiminnallinen vanhempainilta, EskariStartti, jossa esiopettajat ja vanhemmat tutustuivat toisiinsa. Vanhemmille kerrottiin esiopetuksen alkuun liittyvistä asioista ja heillä oli mahdollisuus esittää kysymyksiä. Vanhemmille jaettiin kotiin lapselle ja vanhemmille tarkoitettu eskaripassi. Passi olisi opastamassa lasta ja vanhempia eskarivalmisteluihin, jotta eskarin alku sujuisi mahdollisimman hyvin. Passiin kirjattiin lapsen harjoiteltavia esikoululaisen taitoja ja kyseltiin, mitä muuta lapsi haluaa oppia. Lisäksi annettiin muutamia hyviä eskariin liittyviä nettisivuvinkkejä tutkittavaksi. Vanhemmilla oli mahdollisuus tarvittaessa sopia henkilökohtainen keskustelu-aika esiopettajan kanssa toukokuulle.

Pilotoinnista saatuja tuloksia ja toimintamallin juurruttaminen

Suurin osa vanhemmista koki EskariStartin tarpeelliseksi tilaisuudeksi. Ajankohdasta tuli sekä positiivista että negatiivista palautetta. Tärkeimpänä illan antina pidettiin toisten vanhempien kohtaamista, yhteistä keskustelua, opettajan tapaamista ja luokkatiloihin tutustumista. Vanhempien mieltä askarruttavista asioista oli tärkeä päästä kysymään ja juttelemaan yhdessä. Tiedon jakamista toivottiin lisää, mutta ymmärrettiin sitä tulevan syksyllä lisää. Vanhemmille oli tärkeää, että tuleva esiopettaja oli paikalla.

Tulevana vuonna olisi tärkeää, että illan vetäjänä toimisi syksyllä aloittava esiopettaja. Vanhempien palautteen mukaan toiminnalliset ryhmäohjausmenetelmät vanhempainiltojen ohjausmenetelmänä onnistuivat hyvin. Eskaripassia kommentoitiin myös hyvänä ideana. Keskustelu avasi vanhemmalle ja sen myötä lapselle oven esiopetuksen maailmaan.

Toiminnallisin menetelmin ja moniammatillisesti ohjatut vanhempainillat

Toiminnan kuvaus

Toiminnallisin menetelmin ohjattujen vanhempainiltojen avulla pyrittiin vahvistamaan ja tukemaan vanhemmuutta. Vanhempainiltojen tavoitteena oli myös antaa vanhemmille kokemus vertaistuesta ja mahdollisuus yhteisöllisyyden kokemiseen ja verkostoitumiseen samassa elämäntilanteessa olevien kanssa. Vanhempainilloissa korostui vanhempien aktiivinen toimijan rooli (tehtäväannot ja materiaali). SEVEN UP -illassa keskusteltiin kouluun lähtevän ja VOLKKARI-illassa murrosikäisen 5-luokkalaisten lapsen kehityksestä sekä kodin, koulun ja harrastustoiminnan mahdollisuuksista tukea lasta.

Askeleet tavoitteiden saavuttamiseksi ja pilotoinnista saatuja tuloksia

SEVEN UP:in vanhempainiltojen sisältöteemoja olivat esimerkiksi lapsi vanhempien kuvaamana, kouluvalmiuden tukemisen konkreettiset vinkit ja keinot kodin arjessa, koulun tukikeinot koulun arjessa ja harrastusmahdollisuudet. Pilotin aikana toteutettiin yksi SEVEN UP -vanhempainilta. Esiopetusryhmissä tehtiin vanhempainiltojen välissä lasten kanssa töitä, joiden kautta lasten omat ajatukset vanhemmuudesta, jotka oli tarkoitus tuoda toiseen vanhempainiltaan, saatiin kuuluville.

Pilotissa toteutettiin kaksi VOLKKARI-vanhempainiltaa. VOLKKARI:ssa keskityttiin murrosiän tuomiin muutoksiin arjessa ja murrosikäisen kehitykseen. Aiheina olivat minä ja muut, mieliala ja itsetunto, riippuvuudet ja niiden ehkäisy. Muita teemoja olivat murrosikäisen vanhempana oleminen ja lasten omat ajatukset vanhemmuudesta. Toisen illan sisältö muokkautuu vanhempien toiveiden mukaan. Koululuokissa tehtiin vanhempainiltojen välissä lasten kanssa töitä, joiden kautta lapsen ääni tuotiin toiseen vanhempainiltaan kuuluville. Asiakaskyselyiden ja mukana olleiden toimijoiden palautteiden perusteella voidaan todeta, että toiminnalle asetetut tavoitteet saavutettiin hyvin.

Toimintamallin juurruttaminen

Toimintatapa toteutetaan osana perustyötä, ja tästä syystä myös esimiehillä on tärkeä rooli toiminnan mahdollistamisessa. Toimintamalli ei vaadi erikseen omaa työntekijää vaan toimintatapa voidaan sisällyttää osaksi kunkin toimijan perustyötä ja toimintaa. Vanhempainillat kuuluvat osalla toimijoista jo työnkuvaan. Uusien tehtävien sisällyttäminen osaksi työnkuvaa vaatii työn organisointia ja järjestämistä osittain uudelleen siten, että aikaa vapautuu uuteen työtehtävään.

Pilotin myötä vahvistuivat vanhempien tukemiseen suuntautuminen, vanhempilähtöisyys sekä uudenlainen kasvatuskumppanuus. Toiminnasta voi tulla pysyvää, jos sekä toteuttaja- että esimiestaso näkee toiminnasta saatavan hyödyn. Vanhemmuuden vahvistuessa lastenkin hyvinvointi paranee. Hyötynä työntekijöille tulee vanhempien ja vanhempien kautta myös lasten parempi tunteminen, joka taas auttaa oman työn suuntaamista ja kehittämistä.

Moniammatillisuuden toteutuminen asiakastyössä

Tavoitteiden saavuttamisen pohjalla oli uuden toimintatavan suunnittelu ja valmistelu moniammatillisesti – samalla työryhmällä, jolla asiakastyö toteutettiin. Vanhempainiloissa vanhemmat ja eri ammattiteissa lasten kanssa toimivat työntekijät kävivät vuoropuhelua.

Seven Up -vanhempainillojen ohjaajina toimivat pilottikeväänä luokanopettajat alkuopetuksesta sekä koulun esiopetuksesta, kaksi lastentarhanopettajaa päivähoiton esiopetuksesta, kiertävä erityislastentarhanopettaja, erityisopettaja, kouluavustaja, psykologi, sosiaalityöntekijä, nuoris- ja kulttuurisihteeri sekä kunnan TUKEVA-hankkeen projektityöntekijä.

Volkari-vanhempainillojen ohjaajina toimivat pilottikeväänä kaksi luokanopettajaa, erityisopettaja, koulu-kuraattori, kouluterveydenhoitaja, psykologi, sosiaalityöntekijä, nuorisotyöntekijä, srk:n nuoris-ohjaaja ja kunnan TUKEVA-hankkeen projektityöntekijä. Suunnitteluun osallistuivat lisäksi kunnan molemmat sosiaali-ohjaajat.

Moniammatillinen yhteistyö kehitti toimijoiden ammatillisuutta. Eri sektoreiden työntekijät tutustuivat toisiinsa, keskinäinen arvostus lisääntyi, voitiin jakaa tietotaitoa ja voimavaroja. Myös näkökulma lapsiperhe-toimijoiden työhön ja palveluihin laajeni.

Asiakaslähtöisyys

Vanhempien aktiivisen toimijan roolia vahvistettiin toiminnallisten ryhmäohjauskeinojen avulla (vanhempia tehtävänannoilla ja materiaaleilla osallistaen, antaen heille mahdollisuus keskustella aiheesta ajatuksia ja kokemuksia vaihtaen). Tutustumiseen ja ilmapiiriin luomiseen panostettiin.

Jälkimmäisen vanhempainillojen sisältö muokkautui vanhempien toiveiden mukaan. Vuosittain kerättävä asiakaspalaute sekä vanhempainillojen ohjaajien havaitsemat ajankohtaiset lapsiin ja vanhemmuuteen liittyvät asiat muokkaavat kunkin vuoden Seven Upin ja Volkarin sisältöä. Jatkossa vanhempain-toimikunnan edustaja pyydetään mukaan myös suunnitteluvaiheeseen.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen

Vanhemmuutta tukemalla ja vanhempien aktiivisen toimijan roolin avulla kuullaan vanhemman ääntä entistä paremmin sekä lisätään vanhempien keskinäistä yhteisöllisyyttä ja verkostoitumista. Vanhemmuuden vahvistuessa lastenkin hyvinvointi paranee. Lasten ja nuorten kanssa toimivat työntekijät tutustuvat paremmin vanhempiin ja vanhempien kautta myös lapsiin ja nuoriin. Parempi tunteminen auttaa oman lasten ja nuorten kanssa tehtävän työn suuntaamista ja kehittämistä.

Perhevalmennus vanhemmuuden tukena - laajennettu perhevalmennus moniammatillisesti toteutettuna

Toiminnan kuvaus

Perhevalmennuksen käsitettä laajennettiin koskemaan muutakin toimintaa kuin perinteistä synnytysvalmennusta. Limingan perhevalmennus käsittää nyt Limingan kunnan, Limingan seurakunnan ja Mannerheimin lastensuojeluliiton järjestämää, perhevalmennukseksi luettavaa toimintaa.

Hankkeen pilotointiin on kuulunut seuraavia asioita:

- Synnytysvalmennuksen kehittäminen muun muassa lisäämällä siihen isyysosio ja fysioterapiaosio
- Ensisynnyttäjien vertaisryhmä Esikko
- Uudelleen synnyttäjien ryhmäneuvolatoiminta 2 kk:n ja 6 kk:n ikäisille vauvoille vanhempien
- Vanhempien voimavararyhmä moniammatillisesti toteutettuna. Teemoiltaan vuosittain vaihtuva ryhmä erilaisiin vanhemmuuden tarpeisiin esim. rajat ja rakkaus, uusperheryhmä, monikkoryhmä, isäryhmä. Pilottiaikana aiheena rajat ja rakkaus.

Lisäksi koostettiin netissä julkaistava perhepalveluopas esittelemään kootusti lapsiperhepalvelutarjontaa kuntamme alueella kuntalaisten ja työntekijöiden käyttöön. Palveluopasta tehtiin yhdessä Haukiputaan pilottitoimijoiden kanssa.

Askeleet tavoitteiden saavuttamiseksi ja pilotoinnista saatuja alustavia tuloksia

Pilottitoiminnoissa koko kunnan hanketavoitteet tarkennettiin ja tiivistettiin siten, että toiminnoissa pyritään tukemaan ja vahvistamaan vanhemmuutta antamalla ja yhdessä vanhempien kanssa muodostamalla tietoa synnytyksestä, vauvan hoidosta, varhaisesta vuorovaikutuksesta, vanhemmuudesta ja parisuhteesta. Tavoitteena oli myös vanhempien kokemus vertaistuesta sekä mahdollisuus yhteisöllisyyden kokemiseen ja verkostoitumiseen samassa elämäntilanteessa olevien kanssa. Toimintojen toteutuksessa haluttiin mahdollistaa vanhempien roolia passiivisesta vastaanottajasta aktiiviseksi toimijaksi. Tähän pyrittiin lähinnä osallistavien ja toiminnallisten ryhmäohjauskeinojen kautta.

Asiakkaat olivat tyytyväisiä ryhmätoimintojen toteutukseen, joka mahdollisti tutustumisen toisiin samassa elämäntilanteessa oleviin vanhempiin sekä ajatusten ja kokemusten vaihdon heidän kanssaan. Kaikki ryhmätoiminnot ryhmäneuvolaa lukuun ottamatta jatkuvat syksyllä. Terveystieteiden tutkimuskeskus kokivat ryhmän vetämisen ja vauvan neuvolatarkastuksen haasteellisena.

Perhepalveluoppaan osalta tavoitteena oli asiakaspalvelun parantaminen palvelutiedottamisen osalta. Oppaaseen koottiin lapsiperheille suunnatuista palveluista linkkilista, joka on tarkoitettu kunnassamme niin asukkaille, kuntaan muuttaville, ulkopaikkakuntalaisille kuin työntekijöillekin. Perhepalveluopas on sähköisessä muodossa ja löytyy internet- ja intra-sivuilta. Perhepalveluopasta työstettiin yhdessä Haukiputaan pilottijien kanssa.

Toimintamallin juurruttaminen

Laajennettu perhevalmennus sisältyy kiinteästi toimijoiden työnkuvaan. Syksyisin järjestetään yhteistyöpalaveri eri perhevalmennustoimijoiden kesken. Tässä palaverissa käydään läpi eri sektoreiden asiakastyöstä ja asiakaspalautteesta esille nousseet tarpeet ja liminkalaisia vanhempia pohdituttavat asiat. Yhteisen suunnittelupalaverin jälkeen suunnitellaan ja toteutetaan itsenäisesti kukin perhevalmennuksen toimintamuoto.

Moniammatillisuus, asiakaslähtöisyys sekä lapsen hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen

Perhevalmennus kokonaisuudessaan on toimintana moniammatillista. Jokainen työntekijä toimii oman ammatillisen osaamisensa asiantuntijana työryhmässä. Pilotoinnin aikana kerättiin asiakaspalautetta ja palautteen myötä toimintamalleja voidaan muuttaa tarvittaessa. Asiakaspalautetta on tarkoitus kerätä jatkosakin, ja sen avulla toimintaa voidaan kehittää vastaamaan yhä paremmin perheiden tarpeita.

Laajennetun perhevalmennuksen tavoitteena on vanhemmuuden ja vanhempien tukeminen. Perhevalmennuksessa tarjotaan vanhemmille mahdollisuus verkostoitumiseen ja vertaistuen löytämiseen. Liminka on kasvava kunta, ja uusilla asukkailla ei ole välttämättä lähellä omaa verkostoa. Vanhempien osallisuuden lisäämisen kautta voidaan tukea lasten hyvinvointia ja terveyttä.

Perheen voimapudas

Toiminnan kuvaus

Perheen voimapudas -pilotti koostui kolmesta kokonaisuudesta. Kävelevästä kirjastosta, Päin perhettä -vertaistukiryhmästä vanhemmille sekä perhepalveluoppaasta, joka oli suunnattu sekä kuntalaisille että ammattilaisten käyttöön.

Kävelevä kirjasto

Kävelevään kirjastoon osallistui opinpolkujaan tai ammatinvalintaansa pohtivat nuoret. Tapahtuma oli ”ammattikirjasto”, jossa lainakirjat olivat eri ammatteja edustavia ihmisiä. Kirjastossa lainaajat lainasivat ammattilaisia kahvipöytäkeskusteluihin koskien opinpolkua ja käytännön työtä. Tapahtuman tarkoituksena oli antaa nuorille eväitä ammatinvalintaan uudella tavalla. Lisäksi usean alan ammattilaisilla oli mahdollisuus vaihtaa kuulumisia sekä mahdollisesti sopia uusista yhteistyökuvioista.

Päin perhettä - vertaistukiryhmä vanhemmille

Päin perhettä oli vertaistukiryhmä kuudennen luokan oppilaiden vanhemmille. Tavoitteena oli tarjota yhteyden kokemuksia sekä antaa vanhemmille mahdollisuus keskustella nuorten asioista sellaisen ihmisen kanssa, joka painii samanlaisten ongelmien kanssa. Ryhmässä keskusteltiin nuoren murrosikään siirtymisestä, parisuhteesta ja muista nuoren vanhempia mietityttävistä asioista. Keväällä 2010 ryhmä kokoontui neljä kertaa.

Perhepalveluopas kuntalaisille ja ammattikäyttöön

Pilotin kolmas osa oli rakentaa palveluopas perheille suunnatuista palveluista Haukiputaalla järjestäjästä riippumatta. Perhepalveluopas on tarkoitettu sekä kuntalaisille että ammattilaisille, jotka tekevät töitä perheiden parissa. Tämän kattavan palveluoppaan yksi tavoite on olla palveluiden tuottajien eli järjestöjen, urheiluseurojen ja kunnan tiedotuskanava. Kunnassa suunniteltiin järjestettäväksi vuosittain kansalaisfoorumi, jonka avulla kerätään asiakkaiden toiveita palveluiden järjestämiseksi. Tämän seurauksena järjestettävät toiminnot ovat tarkoituksenmukaisia ja vastaavat todelliseen tarpeeseen. Palveluoppaan rakentamisessa teimme yhteistyötä myös Limingan kunnan kanssa.

Miten toiminnasta voi tulla pysyvää hanketoiminnan päätyttyä?

Pilotissa järjestettyjen toimintojen on tarkoitus jäädä elämään kunnan palvelurakenteeseen. Pilotin aikana kerätyt asiakaspalautteet on käyty läpi, ja ne ovat pohjana, kun seuraavaa Kävelevää kirjastoa ja vanhempien ryhmää järjestetään ja perhepalveluopasta päivitetään. Toiminnasta voi tulla pysyvää, jos työntekijät ovat siihen sitoutuneita, innostuneita ja valmiita tuomaan siihen oman panoksensa. Myös työn reflektointi on tärkeää. Asiakaspalautteella on suuri rooli siinä, minkälaisia toimintoja kannattaa jatkaa, ja mitä muutoksia niiden toteuttamiseen on kannattavaa tehdä. Lisäksi on olennaisen tärkeää, että kunnan johdon ja hallinnon edustajat ovat sitoutuneet uusien työmuotojen juurruttamiseen osaksi kunnan palveluita.

Moniammatillisuuden toteutuminen

Moniammatillinen yhteistyö toteutui asiakastyössä siten, että toiminnan järjestävä ydinryhmä muodostui eri alojen ammattilaisista. Jokainen työntekijä toi työhön oman erityisosaamisensa tai taitonsa. Nuorisotoimen erityisnuoriso-ohjaaja, seurakunnan nuorisotyönohjaaja sekä sosiaalitoimen perhetyöntekijä osallistuivat toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Yhteistyötä tehtiin myös muiden ammattialojen edustajien kanssa – mukana yhteistyössä oli opettajia, koulukuraattori, terveydenhoitaja ja liikuntatoimen edustajia.

Asiakkaan äänen kuuluminen

Asiakkaan ääni tuli kuuluville vanhempien ryhmässä siten, että ryhmässä käsiteltävät aiheet nousivat ryhmäläisten tarpeista ja ryhmän sisältö suunniteltiin yhdessä niiden pohjalta. Ryhmän jälkeen asiakkailta kerättiin palautetta. Asiakas palaute oli olennainen osa myös Kävelevä kirjasto -tapahtumaa. Palaute ja kehittämisehdotukset ovat keskeisessä roolissa, kun työryhmä suunnittelee seuraavan vuoden tapahtumaa.

Lapsen ja nuoren hyvinvointia ja terveyttä vahvistavan otteen näkyminen

Kaikki kolme pilotin osaa on suunniteltu vahvistamaan lasten ja nuorten hyvinvointia kunnassa. Kävelevä kirjasto antoi nuorille eväitä ammatinvalintaan sekä osaltaan vaikutti siihen, että koulupudokkaiden määrä odotettavasti vähenisi. Vanhempien ryhmän tarjoama vertaistuki on tärkeää murrosikäisen nuoren vanhemmalle. Vanhempien oli mahdollista myös verkostoitua ja pitää yhteyttä ryhmän ulkopuolellakin. Nämä edesauttavat vanhemman toimimista ja kommunikointia nuoren kanssa rakentavammin, jolloin sillä on suora vaikutusta nuoren elämään ja hyvinvointiin perheessä. Perhepalveluoppaan tavoitteena oli auttaa perheitä löytämään kaikki kunnassa olevat palvelut helposti samasta paikasta. Palvelujen helppo löydettävyys myös osaltaan vahvistaa lasten ja nuorten terveyttä ja hyvinvointia.

Raskausajan tuen polku – hyvinvointiarviointi ja -suunnitelma sekä kotikäynti parityöskentelynä

Toiminnan kuvaus

Kohderymänä pilotissa olivat lasta odottavat perheet Oulussa Kaakkurin ja Tuira-Koskelan alueilla. Pilotissa toimi neuvolahenkilökunnan lisäksi yksi psykiatrinen sairaanhoitaja. Lisäksi mukana oli yksi aikuis-sosiaalityöntekijä 50 %:n työpanoksella. A-klinikan sairaanhoitaja oli käytettävissä tarpeen mukaan. Yhteistyötä aloitettiin myös seurakunnan ja kolmannen sektorin kanssa. Pilotin tavoitteena oli edistää lasten ja heidän perheidensä hyvinvointia ja terveyden tasa-arvoa Oulun kaupungin perhepalveluverkostoa kehittämällä. Tavoitteena oli tunnistaa perheiden ongelmat varhain jo ennen lapsen syntymää ja tarjota niihin oikea-aikaista ja asiakaslähtöistä tukea moniasiantuntijaisen yhteistyön avulla.

Askeleet tavoitteiden saavuttamiseksi

Pilotissa otettiin käyttöön raskauden ajan neuvolakäynnille molemmille vanhemmille tarkoitettu voimavarakysely, joka on muokattu Tuovi Hakulisen ja Marjaana Pelkosen (2002) suunnitteleman ”Vauvaperheen arjen voimavarat” lomakkeen pohjalta (Lastenneuvolaopas 2004). Voimavarakysely vietiin sähköiseen Zef-järjestelmään ja näin saatiin tilastollisesti analysoitavaa tietoa perheen tuen tarpeista. Kaikkiin pilottialueiden lasta odottaviin perheisiin tehtiin kotikäynti parityöskentelynä (terveydenhoitaja ja perhetyöntekijä). Myös isä huomioitiin sekä neuvolassa että kotikäynnillä. Isältä mitattiin verenpaine, paino ja kartoitettiin terveydentilaa. Voimavarakartoituksen ja kotikäynnillä käydyn keskustelun perusteella tehtiin perheelle hyvinvointiarvio ja hyvinvointisuunnitelma. Jos perheessä oli paljon huolia, niin tarvittaessa perheen kanssa verkostotyöskentelyyn osallistui myös perhe-, sosiaali-, mielenterveys- ja/tai päihdepalveluiden työntekijä.

Pilotoinnista saatuja tuloksia ja toimintamallin juurruttaminen

Pilottia arvioitiin asiakas-, työntekijä- ja kustannusvaikuttavuusnäkökulmasta. Kustannusten näkökulmasta laadittu tapausesimerkki osoitti, että varhaisella tuella säästettiin moninkertaisilta kustannuksilta ja inhimillisiltä vastoinkäymisiltä verrattuna perheen epäsuotuisaan kehitykseen. Suurta palveluverkostoa ei tarvita, kun perhettä voidaan tukea jo varhain – jopa ennen lapsen syntymää.

Todella suuren tuen tarpeessa olevia perheitä löydettiin, ja tukeminen saattoi alkaa jo raskausaikana. Hyvinvointisuunnitelman kautta päästiin tarttumaan asioihin riittävän monipuolisesti. Nuoret syrjäytyneet perheet ovat tulleet prosessin aikana näkyville. Tulottomiin ja työttömiin saatiin parempi yhteys, ja heitä voitiin tukea paremmin esimerkiksi työttömien isien jatkosuunnitelmien avulla. Perheet tulivat alusta saakka tutummiksi työntekijöille ja perheiden kokonaistilanne selkiintyi uudella tavalla. Työntekijät kokivat, että ongelmia voitiin ennaltaehkäistä, tai jo olemassa olevat ongelmien syveneminen saatiin pysäytettyä. Perhetyö tuli pilotin aikana todella näkyväksi ja tutuksi perheille. He saivat tietoa, millaisissa tilanteissa perhetyötä on Oulun kaupungissa tarjolla. Työntekijät kokivat voimavarakyselyn hyvänä työkaluna perhetilanteen alkukartoituksessa. Kotikäynti syvensi perheen luottamusta ja tasavertaisuutta keskustella vaikeistakin asioista. Pilottitoiminta toi erityisesti isät esiin ja mukaan neuvolatoimintaan.

Toimintamalli on helposti siirrettävissä neuvolatyöhön. Jalkauttamistyö vaatii resurssia, yhteistä koulutusta sekä esimiesten ja johdon sitoutumista toimintaan. Asiakasprosesseja kehitetään edelleen sopimalla uusia

toimintatapoja ja karsimalla päällekkäistä toimintaa tehostaen näin moniammatillista yhteistyötä sosiaali- ja terveystoimen palvelutuotannon sisällä ja yli sektorirajojen.

Moniammatillisuuden toteutuminen

Perheitä on pystytty tukemaan moniammatillisesti aikaisemmassa vaiheessa, ja koko perheen huomioiminen on konkretisoitunut parityöskentelynä tehtyjen kotikäyntien avulla. Neuvolapilotti on laajentanut neuvolan toimenkuvaa perinteisestä äitiysneuvolatoiminnasta kokonaisvaltaiseen perheiden tukemiseen hyvinvointineuvolan periaatteita mukaillen. Eri tahojen (neuvolapalvelut, sosiaalipalvelut, päihdepalvelut, mielenterveyspalvelut) yhteistyö on selkiytynyt. Toisten työhön on tutustuttu paremmin ja eri työsektoreille on avautunut neuvolatyön laajuus ja työmuoto. Kunnioitus ja arvostus toisten tekemään työhön ovat lisääntyneet. Kokonaisvaltainen työote on toteutunut, kun asioita on pohdittu ja päätöksiä on tehty yhdessä. Toisen työntekijän työpanos on avannut eri näkökulmia perheen tilanteeseen, mikä on tärkeää erityisesti haasteellisimmissa perhetilanteissa. Toiminnassa on ollut yhdessä tekemisen henki ja vastuuta on jaettu. Oma ammatti-identiteetti on vahvistunut ja voimavarat ovat lisääntyneet, mikä on auttanut työssä jaksamisessa. Myös perhe on ollut aktiivisesti mukana oman hyvinvointisuunnitelmansa tekemisessä. Tämä on ollut moniasiantuntijaista työskentelyä parhaimmillaan.

Tulevaisuuden haasteita on esimerkiksi päihdepalvelujen työntekijän tuki neuvolatyöhön. Tässä pilotissa päihdetyöntekijän käyttö oli vähäistä. Kuitenkin lastensuojelun näkökulmasta nuorilla lapsiperheillä on paljon tuen tarvetta päihdeongelmien takia. Miten hälvennetään asiakkaiden epäluuloja päihdetyöntekijää kohtaan? Päihdepalvelujen työntekijää voitaisiin neuvolassa markkinoida asiakkaille esim. sairaanhoitajana tai kättilönä, joka työskentelee päihdepalveluissa, eikä päihdetyöntekijänä. Mielenterveyspalveluiden (psykiatrisen sairaanhoitaja) mukanaolo koettiin erittäin antoisana pilotissa. Oulussa on rekrytoitu terveysasemille perusterveydenhuoltoon psykiatrisia sairaanhoitajia ja tulevaisuuden haasteena onkin löytää työmuotoja neuvoloiden kanssa ja edelleen kehittää yhteistyötä psykiatrisen erikoissairaanhoidon kanssa.

Myös aikuis- ja perhesosiaalityön sosiaalityöntekijän mukanaolo toi arvokasta tukea perhetyöhön. Tukitoimiin joudutaan kuitenkin resurssioimaan ja ennaltaehkäisevä työ pitää nähdä myös johdon näkökulmasta kannattavana. Tapausesimerkki pilotissa osoittaa, että pitkällä aikavälillä suhteellisen kalliitkin tukitoimet ovat kustannustehokkaita. Lastensuojelun sosiaalityöntekijä olisi voinut olla mukana pilotissa myös irrotettuna neuvolatyöhön. Perheille olisi tullut tutuksi lastensuojelullinen työ, ja pelot esimerkiksi lasten huostaanottoihin liittyen olisivat voineet vähentyä ja asenteiden muutoksen myötä sitoutuminen varhaisen tuen vastaanottamiseen olisi voinut lisääntyä.

Asiakaslähtöisyys ja hyvinvoinnin edistäminen

Voimavaramittarin avulla perheet tulivat kuulluksi tasapuolisesti. Lomake mahdollisti keskustelun asioista, joista puoliset eivät olleet aikaisemmin keskustelleet avoimesti keskenään. Tällaisia aiheita olivat esimerkiksi oma lapsuus ja seksuaalielämä. Isät saivat lomaketta täyttäessään eväitä vanhemmuuteen liittyvien asioiden pohtimiseen. Uuden työtavan ja moniasiantuntijaisen työparityöskentelyn avulla perheille on pystytty tarjoamaan muutakin tukea kuin perinteisesti raskauden seurantaan liittyvää tukea ja ohjausta.

Vapaaehtoistyö toisen asteen oppilaitoksissa

Toiminnan kuvaus

Suomalaiset tekevät paljon vapaaehtoistyötä, ja asenteet vapaaehtoistyötä kohtaan ovat yleisesti varsin positiivisia. Vapaaehtoistyötä tekeviä ihmisiä tarvitaan kuitenkin koko ajan lisää. Yhteiskunnan toimivuuden kannalta on keskeistä, että myös niin sanottu kolmas sektori säilyy elinvoimaisena. Suomalainen talukooperinne on kuitenkin kuolemassa. Nuoremmilla sukupolvilla on halu auttaa ja toimia yhteisöllisesti, mutta tarvittavat kontaktit ja mahdollisuudet vapaaehtoistyön tekemiseen puuttuvat. Kokemukset IB-lukioissa opiskelevien nuorten tekemästä vapaaehtoistyöstä pakollisena osana opintojaan ovat erittäin myönteisiä. Nuoret omaksuvat uusia taitoja, kehittävät itsetuntemustaan ja saavat lisätietoa ammatinvalintansa tueksi.

TUKEVA-hankkeen yhteydessä haluttiin kokeilla mallia, jossa myös kansallisessa lukio-ohjelmassa opiskelevat voivat tehdä vapaaehtoistyötä osana lukio-opintojaan. Kurssi toisi lukio-opiskelijan opintoihin monipuolisuutta ja vastapainoa akateemisuudelle, lisäksi osallisuutta ja itsetuntemusta sekä antaisi vinkkejä ammatinvalintaan. Koska vapaaehtoistyöhön liittyy koululla ohjaustapaamisia opettajan kanssa, on vapaaehtoistyön kurssi myös voimavara oppilashuoltoon. Ohjauskeskusteluissa opettaja kohtaa nuoren tasolla, jolle on vaikea päästä normaalin tuntityöskentelyn yhteydessä.

Askeleet tavoitteiden saavuttamiseksi

Pilotissa tarjottiin kahden lukion opiskelijoille mahdollisuutta suorittaa kurssi, joka koostui peruskoulutusjaksosta ja vapaaehtoistyöstä. Kurssisuoritukseen ei kuulunut koetta, kirjoitelmaa eikä esitelmää. Kurssille osallistui 20 oppilasta. Kurssi aloitettiin lokakuussa kymmenen tunnin teoriajaksolla, jolloin opiskelijat saivat perusvalmiudet vapaaehtoistyön tekemiseen. Koulutuksen päätteeksi opiskelijat laativat suunnitelman vapaaehtoistyön jaksolle ja suunnitelman hyväksymisen jälkeen siirtyivät tekemään vapaaehtoistyötä (25 tuntia) pääasiassa itse valitsemisinaan kohteissa. Kurssisuorituksen saamiseksi oppilaiden palauttivat tuntiseurantalomakkeet vapaaehtoistyöstä huhtikuun 2010 loppuun mennessä. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta opiskelijat saivat kurssimerkinnän suorituksestaan.

Pilotoinnista saatuja tuloksia ja toimintamallin juurruttaminen

Kurssilta on kerätty palaute, joka on ollut erittäin myönteistä. Opiskelijat ovat pitäneet vapaaehtoistyön tekemisestä ja ovat kokeneet, että kurssista on ollut heille hyötyä. Kaksi opiskelijaa kuvasi kurssia heidän elämäänsä merkittävästi parempaan suuntaan muuttaneeksi kokemukseksi, jonka jälkeen tulevaisuuden suunnitelmat opiskeluvaihtoehtoihin selkiytyivät. Myös mukana olleille opettajille ja kouluttajalle kurssi on ollut antoisa kokemus.

Pilotin tavoitteet toteutuivat hyvin. Kokemukset uudesta toiminnasta ovat hyviä ja vapaaehtoistyön malli on hyvällä alulla. Kesäkuun 2010 aikana on tarkoitettu työstää materiaalikansio, jonka pohjalta kurssi on toteutettavissa missä tahansa toisen asteen oppilaitoksessa. Vapaaehtoistyön kurssille on olemassa selkeä tarve. TUKEVA-hankkeessa pilotoitu malli on helppo tapa markkinoida vapaaehtoistyötä nuorille ja antaa heille kokemuksia vapaaehtoistyön tekemisestä.

Vapaaehtoistyön kurssin juurruttamisen esteenä on koulujen taloudellinen tilanne. Koulut ovat joutuneet säästökuurille, jonka vuoksi vapaaehtoistyön kurssin kaltaisia soveltavia tai niveltäviä kursseja on karsittu

koulujen kurssitarjonnasta. Mallin juurruttamiseksi pitäisi kaupungin/seutukunnan tasolla tehdä periaatepäättös kurssin järjestämisestä ja sille myönnettävästä erillisrahoituksesta. Koulujen omista budjeteista tuskin löytyy rahaa tällaisen kurssin järjestämiseen.

Moniammatillisuus, asiakaslähtöisyys sekä lapsen hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen

Hyvinvoinnin edistämistä sekä asiakaslähtöisyyttä voimme kuvata esimerkin avulla. Kurssille osallistui nuori mies, jolla oli motivaatio-ongelmia koulunkäynnissä. Opiskelija valitsi vapaaehtoistyön kohteekseen uimahallin, jossa hänen työnkuvaansa kuului esimerkiksi lasten uimakouluopetusta. Hän sai työstään myönteistä palautetta niin asiakkailta kuin työntekijöiltäkin. Nuoren motivaatio koulunkäyntiin muuttui – opiskelu sai uutta puhtia. Kurssiin kuuluvien 25 työtunnin lisäksi opiskelija innostui tekemään ylimääräisiäkin tunteja. Työ poiki opiskelijalle kesätyöpaikan, ja tulevaisuuden suhteen suunta on selvä: tulevana ammattina siintää liikunnanohjaajan työ.

Oulunkaaren perhekeskus

Toiminnan kuvaus

Oulunkaaren kuntayhtymän strategisena päämääränä TUKEVA-hankkeessa on lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen sekä peruspalvelujen hyvä saatavuus. Hankkeen kohteena Oulunkaaren alueella ovat 0–21-vuotiaat lapset ja nuoret sekä heidän kasvuympäristönsä. Tavoite on yhdenmukainen sosiaali- ja terveyspalvelujen yhteistoiminta-alueen tavoitteiden kanssa: lähi- ja perustason palveluja, jota erikois- ja erityistason palvelut tukevat, vahvistetaan. Kehittämistyön tuloksena syntyy Oulunkaaren perhekeskusmalli, jossa lasten ja nuorten palvelut muodostavat eheän, perinteiset sektorirajat ylittävän kokonaisuuden.

Askeleet tavoitteiden saavuttamiseksi ja kehittämistyön tuloksia

Perhekeskuksen suunnittelu ja mallintaminen ovat käynnistyneet. Pudasjärven palvelualueella on toteutunut perhevalmennuksen ja vanhempainryhmien toimintamallin uudistaminen. Toimintamalli on siirrettävissä koko yhteistoiminta-alueelle yhteiseksi osaamiseksi arvioinnin jälkeen.

Toimintamallin juurruttaminen

Toiminnan pysyvyys hanketoiminnan päättymisen jälkeen on varmistettu siten, että uuden toimintamallin suunnittelussa on aktiivisesti mukana sekä suorittajatasen työntekijöitä että johtavassa asemassa olevia viranhaltijoita. Yhteistyö on suunnitteluvaiheesta lähtien tiivistä kuntien muiden toimijoiden, yksityisen ja kolmannen sektorin kanssa. Uuden toimintamallin käyttöönotosta ja vakiinnuttamisesta sovitaan yhteisesti.

Moniammatillisuus

Moniammatillisuus toteutuu asiakastyössä monitoimijaisen varhaisen tuen avulla: lapsia, nuoria ja perheitä tuetaan oikeaan aikaan luonnollisessa kasvuympäristössä, sekä vahvistetaan perheiden osallistumista. Oulunkaaren perhekeskuksessa kehitetään uudenlaisia sektorirajat ylittäviä työkäytäntöjä ja täsmennetään työnjakoa. Lisäksi kehitetään ja selkeytetään edelleen erityispalvelujen peruspalveluille antaman tuen ja konsultaation käytäntöjä lasta, perhettä ja kasvuympäristöä tukevaksi siten, että ongelmiin voidaan puuttua oikea-aikaisesti varhaisessa vaiheessa. Lapsen ja perheen elämäntapaan liittyvät siirtymävaiheet ja niitä tukevien käytäntöjen luominen ovat Oulunkaaren perhekeskuksen keskeisiä tehtäviä.

Asiakaslähtöisyys ja hyvinvoinnin edistäminen

Asiakkaan äänen kuuluville tuleminen osana koko toiminnan kehittämistä varmistetaan edistämällä ja laajentamalla perhekeskuksen vertaisryhmätoimintaa yhteistyössä järjestöjen ja seurakunnan kanssa. Yhteistyö pohjautuu sopimus pohjaiseen kumppanuuteen. Perhekeskus yhdistää ammattilaisten ja kolmannen sektorin toimijoiden osaamista ja asiantuntijuutta. Olennaista on, että perheet itse voivat osallistua toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen. Oulunkaaren perhekeskuksessa etsitään muun muassa keinoja huomioida paremmin isovanhempien ja perheiden lähiverkoston mahdollisuudet perheiden tukijana.

Perhekeskustoiminta on tarkoitettu kaikille lapsiperheille. Perheille perhekeskus voi ilmetä uudistuneena palvelukäytäntönä (perhevalmennus), konkreettisena toimitilana (perhetalo) tai kohtaamispaikkana (perhekahvila). Asuinalueilla kiinnitetään entistä enemmän huomiota helposti saavutettavien ja kaikille avoimien

tilojen riittävyteen. Tilat toimivat perheiden arjen omaehtoisina kohtaamispaikkoina ja ryhmäkokoonnutustiloina. Niissä voidaan järjestää asiantuntijaluentoja, antaa ammatillista tukea tai järjestää opastusta arjen askareisiin. Seudullista perhekeskustyöryhmää vahvistaa kolmannen sektorin edustus. Lisäksi perhekeskus kokoaa vuosittain perhekeskustoimijat yhteiseen avoimeen Perheforum-seminaariin.

Lapsen tai nuoren hyvinvointia ja terveyttä vahvistava ote näkyy Oulunkaaren perhekeskuksen työmenetelmissä ja periaatteissa, joita ovat: asiakas- ja perhekeskeisyys, varhainen puuttuminen, huolen puheeksi ottaminen sekä yhteistyö ja verkostoituminen.

Perhekeskus monitoimijaisena osajana -kehittämisprosessi

Toiminnan kuvaus

Perhekeskus on kainuulainen toimintamalli, jossa lapsiperheen palvelut kootaan saman katon alle. Kainuun osahankkeen yhtenä tavoitteena oli kehittää perhekeskusten työkäytäntöjä, rakentaa ylisektorinen hoidon polku odottavien ja pienten lasten perheille, kokeilla uusia työtapoja pienten lasten perheiden tukemiseksi ja lisätä moniammatillista, ylisektorillista työskentelyä.

TUKEVA-työote tarkoittaa palvelujen tarjoamista perheille ensisijaisesti peruspalveluissa perhekeskuksessa tai -asemilla. Huolen huomannut työntekijä on mukana prosessissa koko ajan. Työskentelyssä vältetään asiakkaiden siirtämistä ja läheteitä yksiköstä toiseen, suositaan työparin mukaan kutsumista ja tapauskohtaisia työryhmiä.

TUKEVA-työtapaperhe Kettusen tarinana

Kettusen perheeseen kuuluvat raskaana oleva äiti Terttu, töissä käyvä isä Matti ja 4-vuotias Perttu-poika. Terttu on sairauslomalla ennenaikaisten supistusten vuoksi, Matti-isä käy päivätöissä ja Perttu on päiväkodissa. Perttu on päiväkodissa myös äidin sairausloman aikana. Terttu haki muutama vuosi sitten mielenterveysyksiköstä keskusteluapua itselleen masentuneisuuteen ja sai silloin mielialalääkityksen.

Terttu ja Matti käyvät ensikäynnin äitiys- ja lastenneuvolassa. Sama terveydenhoitaja hoitaa sekä äitiysettä lastenneuvolaa, joten Kettusen perhe on hänelle jo ennestään tuttu. Terveydenhoitaja tekee hyvinvointiarvion ja keskustele vanhempien kanssa. Huoli äidin alavireisestä mielialasta ja jaksamisesta herää ja asia otetaan puheeksi Tertun ja Matin kanssa. Sovitaan tiheennetyistä neuvolakäynneistä. Terveydenhoitaja ehdottaa Tertulle mielenterveystyöntekijän pyytämistä työparikseen. Työparina he tekevät sovitusti kotikäyntejä raskauden edetessä ja tapaavat Terttua neuvolassa sekä yhdessä että erikseen. Neuvolan lääkäri tapaa Tertun terveydenhoitajan kanssa. Lääkäri konsultoi äidin luvalla psykiatria mahdollisesta lääkityksestä. Lääkitystä ei aloiteta – tukitoimiksi sovitaan keskusteluapu sekä neuvola- ja kotikäynnit. Yhdessä suunnitellaan synnytystä ja lapsivuodeaika kotona. Isä voi olla vanhempainvapaalla viikon, äidin siskon perhe voi auttaa kotona muutamana päivänä viikossa. Tarvittaessa käytettävissä on myös perhetyöntekijän kotikäynnit.

Äiti synnyttää, ja sairaalassa pidetään sovittu kotiinlähtöpalaveri verkoston kanssa (vanhemmat, terveydenhoitaja, mielenterveystyöntekijä, synnyttäneiden osastolta oma hoitaja). Äiti ja vauva kotiutuvat. Oma terveydenhoitaja tekee kotikäyntejä ja tapaa perhettä neuvolassa aluksi tiheennetysti.

Pertun päiväkodilla on käyty varhaiskasvatuskeskustelu vanhempien kanssa. Yhdessä on arveltu Pertun levottomuuden liittyvän äidin väsymykseen ja vauvan syntymiseen. Päiväkodissa oma hoitaja antaa lisähuomiota Pertulle, vauvasta ja tuntemuksista jutellaan, syli ja hoiva auttavat Perttua asioiden käsittelyssä. Kummisetä on valjastettu perheen tueksi ja Pertun ulkoleikkijäksi viikonloppuina.

Terttu osallistuu perhekeskuksen vauva-vanhempi vertaisryhmään, jossa keskitytään varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen. Ryhmää ohjaavat perhekeskuksen vauvaperhetyöntekijä ja perheneuvolan psykologi. Mielenterveystyöntekijä tapaa äitiä yksilöllisesti ja myös koko perhettä. Välillä kokoonnutaan verkostolla arvioimaan tuen riittävyyttä ja perheen voimavaroja. Vuoden aikana Tertun vointi kohenee, ja perheen tuen tarve vähenee.

Askeleet tavoitteiden saavuttamiseksi ja alustavia tuloksia

Perhekeskusten kehittämisprosessiin osallistuivat kainuulaiset perhekeskukset ja -asemat. Prosessikoulutuksessa oli mukana noin 65 eri ammattiryhmän työntekijää mukaan lukien äitiys- ja lastenneuvolan terveydenhoitajia, perhetyöntekijöitä, perheneuvolan työntekijöitä, lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä, työntekijöitä aikuisten mielenterveys- ja päihdetyöstä, varhaiskasvatuksesta, lastenpsykiatriasta ja kolmannelta sektorilta kuten seurakunnasta ja järjestöistä. Kehittämistyötä tehtiin myös paikallisissa perhekeskustyöryhmissä ja samanaikaisesti edenneessä ylisektorisessa esimiesten kehittämisryhmässä. Prosessin aikana vahvistettiin dialogisen verkostotyön osaamista, kehitettiin perhekeskustiimien rakennetta ja työkäytäntöjä sekä rakennettiin hoidon polut keskiössä odottavat ja pienten lasten perheet, joissa huolta vanhempien jaksamisesta, mielialasta, masennuksesta, päihdeiden käytöstä tai raskauden etenemisestä.

Kehittämisprosessin aikana perhekeskustyöryhmien rakenne selkiintyi ja työkäytännöt ja ammatillinen osaaminen kehittyivät. Työntekijät kokivat perhekeskustiimit asiakkaille hyödyllisenä tapana toimia. Asiakas saa apua yhdestä paikasta, hänen äänensä tulee paremmin kuulluksi ja hän hahmottaa yhteistyöverkostonsa paremmin. Työntekijät kokivat hyväksi myös sen, että tiedonkulku parani, työparityöskentely tehostui ja lisääntyi, verkostotyöskentelytaidot kehittyivät ja yhteistyö eri toimijoiden kesken kasvoi. Työryhmältä sai tukea, jolloin oma jaksaminen parani.

Kolmessa perhekeskuksessa käynnistettiin vauva-vanhempi vertaisryhmät, joihin kutsuttiin perheitä neuvolan välityksellä. Ryhmien tavoitteena oli tukea vauva-vanhempi vuorovaikutusta, tuoda esiin vauvan tarpeita ja vahvistaa vanhemmuutta. Vanhempien kokemukset vertaisryhmistä vauvan kanssa olivat myönteisiä ja ryhmätoimintaa toivottiin lisää. Äitien voimavararyhmään kutsuttiin tukea tarvitsevia äitejä mielenterveyspalveluista.

Hankeen aikana kehitettiin vauvaperhetyötä odottavissa ja pikkuvauvaperheissä. Vauvaperhetyön tarkoituksena on tukea vauvan ja vanhemman vuorovaikutusta, kiintymyssuhteen kehittymistä ja vanhemmuutta. Kuntayhtymässä toimii kolme Kiikku-vauvaperhetyöhön koulutettua työntekijää. Vauvaperhetyöntekijä tapaa ja tukee perhettä jo odotusaikana ja synnytysaikaalassa ennen kotiutusta. Synnytyksen jälkeen hän jatkaa työskentelyä perheen kotiympäristössä. Ensimmäinen kotikäynti tehdään terveydenhoitajan kanssa, ja tiivistä yhteistyötä olemassa olevan verkoston kanssa jatketaan tarpeen mukaan lapsen ensimmäisen ikävuoden aikana. Asiakaspalautteiden kerääminen on osittain vielä kesken, vauvaperhetyöntekijän antama tuki pikkuvauvavaiheessa on kuitenkin koettu erittäin hyödylliseksi.

Miten toiminnasta voi tulla pysyvää

Prosessi on saanut aikaan toivottua muutostahtoa työyksiköissä, ja ylisektorinen vuoropuhelu on lisääntynyt. Hankkeen aikana on rakennettu kolme hoitopolkua. Tulevaisuudessa on edelleen tarpeellista vahvistaa uutta toimintakulttuuria ja tukea hoidon polkujen juurtumista käytännön arkeen. Esimiesten ylisektorinen osallistuminen kehittämistyöhön on koettu erittäin tärkeäksi ja sitä tulee jatkaa. Kainuun maakuntakokeilun alun sosiaali- ja terveyspalvelujen sektoroitumisen vastapainoksi tarvitaan vahvaa prosessiohjausta ja yli sektorirajojen ulottuvaa johtamista. Palveluja on kehitettävä yhdessä aina asiakkaita kuunnellen.

Soveltava taide lasten, nuorten ja perheiden tukena sekä työyhteisön kehittäjänä ja voimavarana

Toiminnan kuvaus ja moniammatillisuuden toteutuminen

TUKEVA-hankkeen ITU3-osallistavan taiteen osion tarkoituksena on kehittää työmuotoja, joissa tuetaan lapsia, nuoria, perheitä ja työntekijöitä soveltavan taiteen keinoin. ITU3-prosessin toteuttivat Routa-ryhmä Pohjoisen tanssin aluekeskuksesta. Mukana olivat teatteritaiteen maisteri Heikki Törmä, teatteriohjaaja Eino Saari, tanssitaiteen maisteri Kirsi Saastamoinen, ilmaisutaidon ohjaaja Merja Moilanen, teatteritaiteen maisteri Kalle Pakalén ja valokuvataiteilija Irja Samoil. Yhteistyössä olivat mukana Puolangan ja Sotkamon perhekeskukset, Kainuun Keskussairaalan nuorisopsykiatrian ja aikuispsykiatrian osastot, Kainuun maakunta-kuntayhtymän lastensuojeluyksikkö (lastenkoti Salmila), Hyrynsalmen Iston koulu, Suomussalmen Ruukinkankaan koulu, Paltamon Korpitien koulu ja Tervein mielin Kainuussa- hanke.

Askeleet tavoitteiden saavuttamiseksi

a) Työyhteisön kehittämisprosessin ohjaus. Osion keskeisenä tavoitteena oli lisätä henkilöstön voimavaroja, osaamista ja rohkeutta moniammatilliseen yhteistyöhön sekä kokeilla uusia toiminta- ja työtapoja ja vahvistaa osallistujien itseilmais- ja vuorovaikutustaitoja. Tämä osio toteutettiin sekä Puolangan että Sotkamon perhekeskusten työntekijöille.

b) Nuorten ja eri sukupolvien vuoropuhelun ja osallisuuden vahvistamien perheaseman toiminnassa ohjausprosessi. Osion keskeisenä tavoitteena oli lisätä nuorten ja vanhempien yhteenkuuluvuutta ja positiivista vuorovaikutusta yhteisen prosessin kautta, lisätä perheiden osallisuutta perheasematoiminnassa ja vahvistaa yhteisöllisyyttä. Tämä osion alaisia toimenpiteitä toteutettiin Paltamossa ja Ristijärvellä. Paltamossa teimme nuorten ja heidän vanhempiensa välisestä vuorovaikutuksesta teatteriesityksen, jossa oli myös dokumentaarista videomateriaalia. Ristijärvellä kokosimme osallistujien muistoista, ajatuksista ja haaveista lyhyitä kohtauksia, jotka olivat osittain dokumentaarisia. Sekä Paltamossa että Ristijärvellä prosessi päättyi julkiseen esitykseen.

c) Nuorten kasvun ja osallisuuden vahvistuminen soveltavan taiteen ryhmässä - prosessin ohjaus. Osion keskeisenä tavoitteena oli vahvistaa nuorten kokonaisvaltaista kasvua, edistää nuorten hyvinvointia, tukea toiset huomioon ottavia käyttäytymismuotoja ja toimintatapoja sekä nuorten sosiaalisten taitojen kehittymistä. Tämän osion alaisia toimenpiteitä toteutettiin Kajaanissa, Hyrynsalmella, Paltamossa ja Suomussalmella. Kajaanissa yhteistyössä olivat mukana lastenkoti Salmila ja Kainuun keskussairaalan nuoriso- ja aikuispsykiatrian osastot. Lastenkoti Salmilassa järjestimme musiikin ja valokuvauksen työpajoja. Kainuun keskussairaalan nuoriso- ja aikuispsykiatrian osastojen asiakkaista kootulle ryhmälle toteutimme pitkäkestoisen teatterin ja ilmaisutaidon työpajakokonaisuuden. Hyrynsalmella toteutimme Iston yläkoulun 8. erityisluokalle ilmaisutaidon työpajakokonaisuuden. Paltamossa Korpitien koululla ja Suomussalmella Ruukinkankaan koululla järjestimme lyhyet työpajakokonaisuudet. Työpajojen teemana oli koulukiusaaminen.

Haasteet, tulokset ja mallin siirrettävyys

TUKEVA-hankkeen ITU3 osallistavan taiteen osio on onnistunut toiminnan osalta odotusten mukaisesti. Osallistajat ovat olleet hyvin sitoutuneita ja sisällöllisesti eri osiot ovat onnistuneet hyvin. Osion haasteellisimmaksi osuudeksi on osoittautunut osallistujien rekrytointi. Jo valmiiksi olemassa olevissa yhteisöissä esimerkiksi Hyrynsalmen Iston koulun erityisluokan ja lastenkoti Salmilan osuuksissa tätä ongelmaa ei ole ollut. Kainuun keskussairaalan nuorisopsykiatrian ja aikuispsykiatrian osastoilta saimme kootuksi ryhmän esittelykirjeen avulla ja työntekijöiden aktiivisen tiedottamisen johdosta, mutta yksittäisten ihmisten tavoittaminen valmiiden yhteisöjen ulkopuolelta ITU3-toiminnan piiriin on ollut haasteellista. Suunnittelimme esimerkiksi yksinhuoltajaäideille taiteen työpajoja Kainuun maakunta -kuntayhtymän sosiaalitoimen kanssa, mutta osio jouduttiin perumaan osanottajapulankin takia. Joko tieto ei tavoittanut kohderyhmää tai sitten käytännön ongelmat estivät osallistumisen.

ITU3:n kaltainen toiminta perustuu kohtaamiseen, jossa hyvin suuri merkitys on taiteilijan persoonallisuudella, kuten taiteessa yleensäkin. Tämä ei ole kuitenkaan este mallin siirrettävyydelle. Toiminnan siirtäminen olisi mahdollista muun muassa seuraavat seikat huomioon ottaen: sisältöjen (harjoitteet, työtavat ja menetelmät) saattaminen kirjalliseen, siirrettävään muotoon, laadun varmistaminen, arvioinnin kehittäminen, sosiaali- ja terveystieteiden kanssa yhteistyöhön motivoituneiden taiteilijoiden löytäminen sekä yleisen ilmapiirin muovaaminen taiteen ja sosiaali- ja terveystieteiden yhteistyötä tukeväksi. Otollisinta olisi, että taiteilija tekisi työtä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisen kanssa työparina.

ITU3 on vahvistanut käsitystämme osallistavan taiteen mahdollisuuksista ihmisen hyvinvointia tukevana toimintana. Osallistava taide ei korvaa terapiaa, mutta tukee ihmisen hyvinvointia ja on sekä inhimillisesti että taloudellisesti järkevää.

Asiakaslähtöisyys ja hyvinvoinnin edistäminen – soveltava, osallistava taide

Taidetta voidaan pitää soveltavana silloin, kun se otetaan pois perinteisestä kontekstistaan eli esimerkiksi konventionaalista teatteritalosta ja viedään erilaisiin yhteisöihin ja tiloihin, joissa yhteisön jäsenillä ei ole kokemusta teatterin muodosta tai esim. rikotaan perinteistä reseptiivistä (katsomiseen perustuvaa) tekemisen tapaa.

Osallistavan taiteen projekteissa voidaan pureutua teemoihin, jotka jäävät yksilö- ja yhteisötasolla vain pintapuoliselle käsittelylle. Projekteissa voidaan käsitellä esimerkiksi ennakkoluuloja, eriarvoisuutta, elämän perusarvoja ja olemassaoloa sekä yhteiskunnallisia kysymyksiä. Osallistujien kokemusten, arvojen ja tarinoiden dokumentointi ja työstäminen esityksellisin tavoin on tärkeää. Tämä johtaa väistämättä myös oman identiteetin tutkimiseen ja itsetuntemuksen kasvamiseen. Osallistava taide pyrkii tuomaan taiteen lähelle ihmisten arkea ja arkista elinympäristöä riippumatta siitä, millainen yhteisö on kyseessä. Osallistavan taiteen ohjaajan on aina oltava alansa ammattilainen. Osallistavassa taiteessa on kyse taiteellisen työskentelyn käytöstä kohti jotakin päämäärää – esimerkiksi kohti parempaa itsetuntemusta. Teatterista ja tanssista tulee näin toiminnan ja muutoksen väline. Tällainen taide antaa mahdollisuuden kohdata ja ajatella uudenlaisia ihmisenä olemisen muotoja.

JOPO – nuoren tuen polku siirryttäessä peruskoulusta toiselle asteelle

Toiminnan kuvaus

Joustava perusopetus eli JOPO toteutetaan perusopetuksen opetussuunnitelman mukaan yleisopetuksen opetusryhmää pienemmässä opetusryhmässä. Jokaiselle oppilaalle laaditaan henkilökohtainen oppimissuunnitelma ja opetus sovitetaan oppilaan yksilöllisiin tarpeisiin ja tilanteisiin. JOPO-ryhmän opetuksesta vastaa JOPO-tiimi, johon kuuluu rehtori, ryhmän opettaja ja yksilöohjaaja. Tänä lukuvuonna ryhmässä oli kahdeksannen ja yhdeksannen luokan oppilaita. Opiskelu toteutettiin vuorolukuperiaatteella eli lukuaineissa myös kahdeksaluokkalaiset opiskelivat yhdeksannen luokan oppisisällöt. Kielissä ja matematiikassa kaikki opiskelivat oman vuosikurssinsa mukaisesti. Olennaisena osana opiskelua on työssäoppimis- ja koulutuskokeilujaksot. Pilotissa yksilöohjaaja toimi JOPO-opettajan työparina. Yksilöohjaajan tehtävänä oli suunnitella ja toteuttaa työssäoppimis- ja koulutuskokeilujaksot sekä toimia opettajan apuna luokassa.

Askeleet tavoitteiden saavuttamiseksi

Tavoitteena pilotissa oli motivoida joustavassa perusopetuksessa olevat oppilaat omaehtoiseen ja tavoitteelliseen työskentelyyn käytännön läheisellä työelämäsuuntautuneella toiminnalla yhteistyössä ammatillisen toisen asteen koulutuksen ja yritysten kanssa. Näin toivottiin oppilaan pääsevän haluamaansa jatko-opiskelupaikkaan, aloittavan opiskelun siellä ja jatkavan opiskelua ensimmäisen lukukauden jälkeenkin.

Yksilöohjaaja vastasi työssäoppimisjaksoista, joita oli lukuvuoden aikana kolme. Jaksot olivat 3–4 viikon mittaisia siten, että oppilas oli työssäoppimispaikassa kolmena päivänä viikosta ja koulussa kahtena päivänä viikosta. Koulutuskokeilut suoritettiin OSAO:n yksiköissä, joissa yksilöohjaaja oli oppilaiden tukena tarvittaessa. Moniammatillista yhteistyötä tehtiin mm. Kempeleen kunnan nuorisotoimen, OSAO:n yksiköiden (Muhos ja Kempele) kanssa sekä laajasta alueen yrittäjien kanssa työssäoppimisjaksojen yhteydessä.

Pilotoinnista saatuja tuloksia ja toimintamallin juurruttaminen

Työssäoppimisjaksot ja koulutuskokeilut lisäsivät opiskelun käytännönläheisyyttä ja oppilaiden työelämän tuntemusta. Lisäksi ne antoivat oppilaalle mahdollisuuden tutustua kiinnostaviin työaloihin. Ryhmässä toimi kokoaikainen yksilöohjaaja toteuttamassa työssäoppimis- ja koulutuskokeilujaksoja. Hän oli myös luokkatilanteessa tarvittaessa opettajan apuna.

Yhteistyö OSAO:n kanssa jatkuu syksyllä ohjaajan siirtyessä Kempeleen yksikköön helpottamaan oppilaiden siirtymistä toiselle asteelle. Syksyksi 2010 on suunniteltu opiskelun muuttamista toiminnallisemmaksi ja perinteisten kirjallisten kokeiden muuttamista portfolio- ja tutkielmatyypisiksi. Kempeleen kunnassa JOPO-toiminta on otettu osaksi yläkoulun toimintaa. Syksyllä 2010 yhdeksäsluokkalaisten ryhmä jatkaa opiskelua ja uusi kahdeksäsluokkalaisten ryhmä aloittaa opiskelunsa. Molemmilla ryhmillä on oma opettaja. Lisäksi nuorten kanssa toimii yksilöohjaaja, joka jakaa työpanoksensa molempien ryhmien kesken.

Moniammatillisuus

Moniammatillisuus toteutuu JOPO:n jokapäiväisessä toiminnassa. Oppilaiden kanssa työskentelee opettaja ja sosiaalialan koulutuksen saanut ohjaaja. Lisäksi toiminnassa on mukana koulun opinto-ohjaaja, kuraattori, OSAO:n opettajat ja opinto-ohjaajat, työelämän edustajat työssäoppimisjaksoilla ja tarvittaessa kunnan

mielenterveys- ja sosiaalitoimi. Yhteistyötä kunnan nuorisotoimen kanssa tullaan tiivistämään syksyn aikana esimerkiksi kerhotoiminnan myötä.

JOPO-nuoren ääni kuuluville

Oppilaiden kanssa käydään jatkuvaa keskustelua opiskelusta, jatkosuunnitelmista opiskelun suhteen, työ-
säoppimisjaksoista ja vapaa-ajanvietosta. Oppilaita rohkaistaan osallistumaan toiminnan kehittämiseen ja
esittämään mielipiteitään toiminnasta ja opiskelutavoista. Oppilaita myös rohkaistaan tutustumaan ammat-
tialoihin, jotka eivät ole välttämättä niin sanottuja lempialoja.

Hyvinvointia vahvistava ote

Hyvinvointia ja terveyttä koskevista asioista keskustellaan oppilaiden kanssa jatkuvasti ja luontevasti asian
tullessa esille. Terveyskasvatusta ei anneta pelkästään osana tiettyjä oppiaineita, vaan se on osa jokapäi-
väistä opetusta ja kasvatusta.

JOPO – nuoren ohjattu polku työssäoppimisen jaksolla

Toiminnan kuvaus

Pilotointi toteutettiin Oulunsalon yläasteella joustavan perusopetuksen ryhmässä eli JOPO:ssa. JOPO-toiminnassa noudatetaan pääsääntöisesti perusopetuksen yleisopetuksen opetussuunnitelmaa. Opetus järjestetään osittain koulussa, osittain laajennetuissa oppimisympäristöissä, joita ovat leirikoulut, opinto- ja työpaikkakäynnit sekä koulutuskokeilut ammatillisissa oppilaitoksissa ja työpaikoilla. Tavoitteena on tukea koulun loppuun saattamista, edistää toisen asteen koulutukseen siirtymistä ja varmistaa jatko-opiskelupaikan saaminen. Pilotin tavoitteena oli helpottaa ja tehostaa työpaikkojen hankkimista ja kehittää työssäoppimisjakson suunnitelmallisuutta ja tavoitteellisuutta. Lisäksi tavoitteena oli saada vanhemmat osallistumaan nuoren urasuunnitteluun ja nuoren tukemiseen jatko-opintopaikan hankinnassa. Keskeiset toimijat pilotissa olivat JOPO-luokan erityisluokanopettaja sekä koulunkäyntiavustaja, jonka työnkuvaa muutettiin JOPO-ohjaajaksi pilotin tavoitteiden mukaisesti.

Askeleet tavoitteiden saavuttamiseksi

JOPO-ohjaaja keskittyi pilotin alkuvaiheessa työelämäyhteyksien ja verkostojen luomiseen. Työssäoppimisjakson tueksi laadittiin erilaisia lomakkeita – työsopimusohjat, arviointi- ja palautelomakkeet sekä oppimispäiväkirja. Jokaisen oppilaan kanssa käytiin ohjauskeskustelut, joiden pohjalta haarukoitiin oppilaan tarpeisiin ja mielenkiinnon kohteisiin sopiva työpaikka. Työnantajien kanssa tehtiin yhteistyötä työssäoppimisjakson ohjauksessa ja arvioinnissa. Kotien roolia vahvistettiin yhteisellä tilaisuudella ja ohjeistuksella. Oppilaat harjoittelivat käyttämään sähköistä oppimispäiväkirjaa, jota eri toimijat pystyivät kommentoimaan. Työssäoppimisjakson päätteeksi pidettiin jälkiohjauskeskustelu.

Pilotoinnista saatuja tuloksia ja toimintamallin juurruttaminen

Pilotoinnissa on luotu konkreettinen ja strukturoitu toimintamalli työssäoppimisjaksolle. Mallissa toimijoiden tehtävänkuvia on muokattu toimintatavan tavoitteen mukaan. Pysyvät kontaktit sidosryhmien kanssa ovat muotoutumassa. Prosessia varten on laadittu toimiva lomakkeisto. Vanhempien aktiivinen rooli on merkityksellinen. Malli materiaaleineen on sovellettavissa erilaisiin tarpeisiin ja jaksoihin jopa koko kouluyksikön tasolla.

Moniammatillisuus, asiakaslähtöisyys sekä lapsen hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen

Koko prosessi perustuu sidosryhmä- ja verkostoyhteistyöhön, missä oppilas, opettaja, ohjaaja, vanhemmat, koulukuraattori, nuorisotyöntekijä, työelämänedustajat ja tarvittaessa terveys- tai sosiaalipalveluiden henkilöstö toimivat yhteistyössä. Työssäoppimisjakson suunnittelu perustuu oppilaan yksilöllisiin tarpeisiin ja tavoitteisiin sekä elämäntilanteeseen. Tavoitteena on asiakkaan eli oppilaan aktiivinen rooli jakson aikana, mikä antaa eväitä oman elämän hallintaan ja suunnitteluun. Tätä tukee realistinen ja kannustava itsearviointi ja sidosryhmäarviointi.

Oppilaan onnistumisen kokemukset, vuorovaikutustaitojen kehittyminen, tietoisuuden syveneminen omista osaamisen alueistaan ja kiinnostuksen kohteistaan sekä elämäntaitojen vahvistuminen lisäävät kokonaisvaltaisesti nuoren hyvinvointia ja terveyttä.

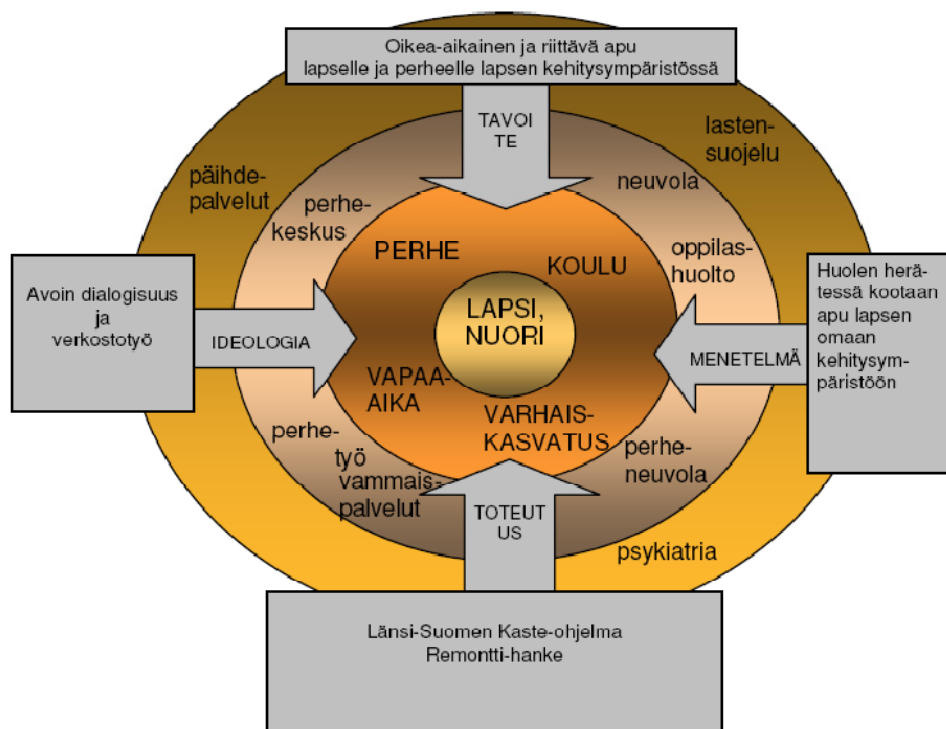
Remontti-hanke

Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen uudistaminen Länsi-Suomessa 2008–2012

Lapsen kanssa, lapsen asioista

Remontti-hankkeessa kehitetään lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluita vastaamaan paremmin asiakkaan tarpeita tuomalla palvelut heidän normaaliin kehitysympäristöönsä. Toiminta tähtää asiakkaan osallisuuden lisäämiseen, varhaiseen tukemiseen ja ennaltaehkäisyyn painottamiseen sekä palvelurakenteiden kehittämiseen.

Remontin eri toimintamuodoissa on tarkoituksena muuttaa palveluiden rakennetta siten, että huolen heräessä viranomaiset kokoontuvat yhdessä perheen kanssa järjestämään palvelut asiakkaan tarpeista lähtien. Toinen keskeinen lähtökohta on tuoda lasten ja nuorten tarvitsemat palvelut heidän normaaliin kehitysympäristöönsä.

Remontti II -hankkeen toimintalinjojen tulokset näkyvät konkreettisina muutoksina, jotka ovat lopputuloksena kuntaprosessien laadukkaasta toteutumisesta. Laadukkuus tarkoittaa, paitsi toiminnan painottamista Remontti-ideologian suuntaan, myös sitä, että kunta kokee kehittämistuen olleen sitä palvelevaa ja kunnan omat lähtökohdat huomioivaa. Vain silloin uudistamisella on edellytykset toteutua ja jatkua hankkeen jälkeinkin. Tavoitteiden saavuttamiseksi järjestetään koulutuksia, tuetaan palvelurakenteen muutosprosessia kuntakohtaisesti ja edistetään hyvinvointitiedon käyttöä palveluiden kehittämisessä. Remontti-hankkeeseen osallistuvat kaikki Satakunnan ja Varsinais-Suomen kunnat. Lisäksi hankkeessa toimii pilotteja, jotka toteuttavat hanketavoitteita maantieteellisesti tai sisällöllisesti kohdennetuksi.

Remontti-hankkeen pilotteja ovat:

- Lapsiperheiden hyvinvoinnin edistäminen – perhelähtöistä toimintamallia kehittämällä, Perhehoiton tuen pilotti (Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikkö)
- Turunmaan perhekeskus (Länsi-Turunmaa ja Kemiönsaari)
- Lasten- ja nuorisopsykiatrian mielenterveysambulanssi (Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri)
- Vakka-Suomen seudullinen perhetukikeskus (Vakka-Suomi)
- Nakkilan oppilas- ja opiskelijahuollon palvelurakenteen ja laadun kehittäminen (Nakkila)
- Aktiivisen huolen ilmaisemisen malli Satakunnan alueen päivystyksiin ja kuntiin (ILMI) (Satakunnan sairaanhoitopiiri)
- Asiakasyhteistyöryhmien toiminnan aktivointi – USKO nuoriin (Satakunnan sairaanhoitopiiri)
- Lasten- ja nuorisopsykiatrian jalkautuminen, Rajapinta (Yhdyspinta) pilotti (Satakunnan sairaanhoitopiiri)
- Lasten ja nuorten psykososiaalisen hyvinvoinnin palvelujen kehittäminen (Rauma ja Pyhäjärviseu-tu)
- Lasten eksternalisoivien oireiden (käytöshäiriö- ja aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriöoireiden komorbiditeetteineen) ennaltaehkäisy ja varhainen moniammatillinen hoito (Turku)
- Sosiaalisemotionaalista tukea tarvitsevat lapset varhaiskasvatuksessa (Turku)
- TORIN KULMA – perhekeskus haastavassa elämäntilanteessa olevien pikkulapsiperheiden tuke-miseksi (Turku)
- Nuorisopilotti: matalalla kynnyksellä psykososiaalista tukea nuorille ja heidän perheilleen (Turku)
- Puhetta tukevien kommunikaatiokeinojen käytön tehostaminen päiväkotikäisten lasten arjessa (Puhku-hanke) (Turku)
- Perhehoidon tuen ja valvonnan kehittäminen (Turku)

Sekä Kunta-Remontin kuntakohtaisilla prosesseilla että piloteissa erikseen pyritään vahvistamaan perustason toimintaa. Remontin eri toimenpiteiden tavoitteena on tukea kuntia luomaan pysyviä, laaja-alaisia muutoksia palvelurakenteissa yhteistyökäytäntöihin vaikuttamalla. Tuloksena kunnan peruspalveluissa varhainen huoli johtaa asiakaslähtöiseen oikea-aikaiseen tukeen.

Lisätietoja: projektipäällikkö Päivi Penkkala-Arikka

GSM 040 766 1099, paivi.penkkala-arikka@remontti-hanke.fi, www.turku.fi/remontti

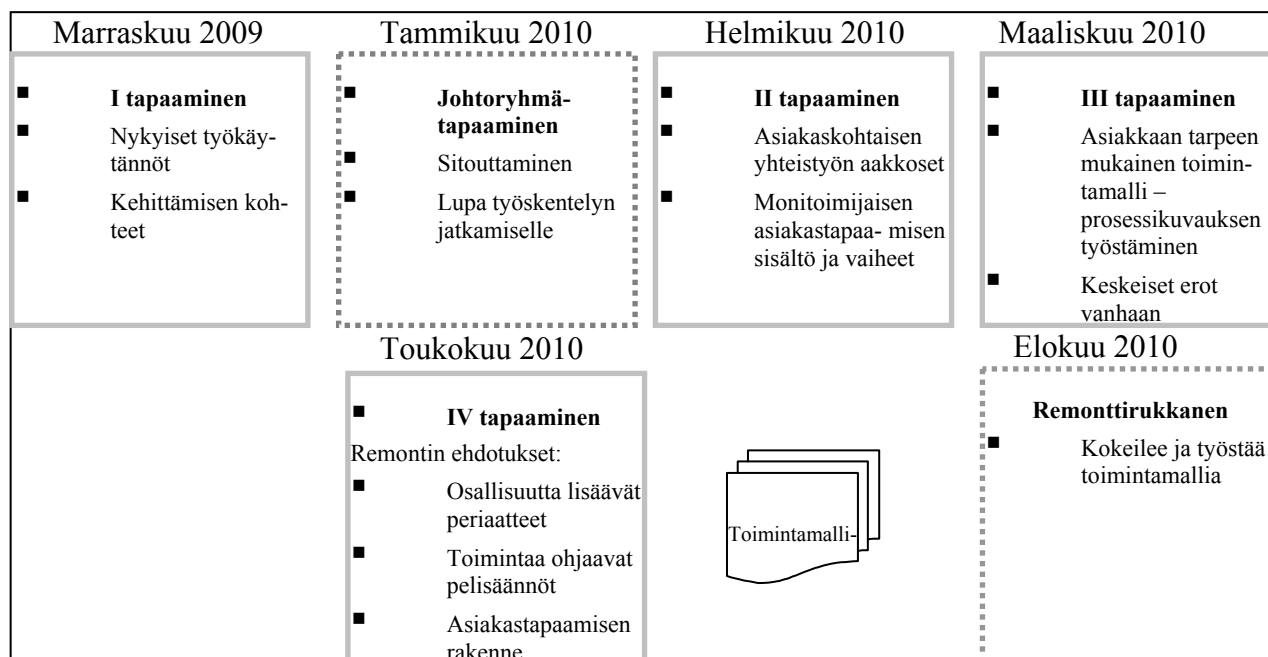
Kuntaremontti – rukkaset erillään toimimiselle

Kuntaremontti on Varsinais-Suomen ja Satakunnan kuntien lasten ja nuorten palveluiden yhteistyörakenteen kehittämistä. Tartumme palvelujärjestelmän sektorikohtaisuuden ja irrallisuuden ongelmaan. Kuntaremontti tarkoittaa kuntakohtaisia Avoimesti yhdessä -koulutusohjelmia, monialaisen työn Remonttirukkaa, lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmatyöpajoja sekä arviointi- ja seurantamittariston kehittämistä. Kuntaremontti tarjoaa tukea, tuo kehityspainetta ja suuntaa toimintaa Kaste-ohjelman tavoitteisiin. Elokuussa 2010 Kuntaremontissa on mukana noin 20 kuntaa.

Mitä askeleita olemme tähän mennessä ottaneet asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi? Miten Kuntaremontti toimii?

Avoimesti yhdessä -koulutusohjelma

Avoimesti yhdessä kokoaa lasten ja nuorten parissa toimivat yhteen, myös järjestöjen ja seurakuntien edustajat osallistuvat. Tavoitteena on työntekijöitä kuuleva ja osallistava kehittäminen. Tapaamisia on kolmesta neljään. Seuraavassa on esimerkki toteutuneen koulutusohjelman vaiheista:

Remonttirukkanen

Avoimesti yhdessä -ohjelman tuloksena muodostuu Remonttirukkanen, joka on kuntakohtainen kaikista lasten ja nuorten kanssa työskentelevistä tahoista koottu pienryhmä. Rukkanen testaa ja juurruttaa monitoimijaisen asiakastapaamisen malleja. Vuoropuhelua eri kuntien kesken edistetään Remonttirukkasten yhteisillä tapaamisilla.

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmatyöpajat

Kuntaremontti tukee kuntajohtoa lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmien tekemisessä. Painopisteenä on toimenpidesuunnitelmien laatiminen ja toimeenpano. Erityisesti korostamme monialaista ja ennaltaehkäisevää työtä. Tekemällä työpajat työntekijöille avoimiksi kehittämisprosesseiksi lisätään sitoutumista kehit-

tämiseen sekä muutoksia käytännön toiminnassa. Kuntalaisten mukanaoloa hyvinvointisuunnitelmien laatimisessa edistetään järjestämällä kuulemistilaisuuksia aikuisille ja nuorille.

Arviointi- ja seurantamittariston kartoitus

Hyvinvointisuunnitelmien toimeenpanoa ja samalla laajemmin palvelurakenteen kehittämistä Kuntaremontti edistää arviointimittaristoa kehittämällä. Mittareita pyritään kehittämään siihen suuntaan, että kunnassa seurattaisiin tarkemmin esim. asiakkaan palautetta ja toiminnan vaikuttavuutta asiakkaan kannalta.

Miten toiminnasta voi tulla pysyvää hanketoiminnan päätyttyä?

Pysyvää muutosta edesautetaan sillä, että Kuntaremontin sisältö räätälöidään kunnan tarpeisiin. Uusia toimintamalleja ei tehdä ulkopuolelta vaan yhdessä kunnan toimijoiden kanssa. Kunnan työntekijöiden osallistaminen kehittämistyöhön edistää muutoksen pysyvyyttä. Uudet toimintamallit jäävät osaksi koko kunnan palvelukulttuuria, kun kaikki ovat niistä tietoisia ja ne on kirjattu kunnan ohjaaviin asiakirjoihin ja työntekijöiden toimenkuviin. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on keskeinen Kuntaremontin käyttämä väline juurruttamisessa.

Miten moniammatillisuus toteutuu asiakastyössä?

Kuntaremontti on monitoimijaisen asiakastyön kehittämistä ja Remonttiruokkanen sitä toteuttava pienryhmä. Monitoimijaista asiakastyötä tehdään koordinaattoreiden ohjaamissa dialogisissa verkosto- palaverissa, joiden kokemuksia työntekijät reflektivat Avoimesti yhdessä - tapaamisissa.

Miten asiakkaan ääni tulee kuuluville osana koko toiminnan kehittämistä tai henkilökohtaisen prosessi osana?

Avoimesti yhdessä -koulutusohjelman ja Remonttiruokkasen työ perustuu tavoitteelle, että eri tahot yhdessä asiakkaan kanssa pohtivat jo varhaisessa vaiheessa, mitä palveluja tarvitaan. Monialaisen työn malleissa asiakas ja hänen läheisensä ovat paikalla, kun hänen asioistaan keskustellaan ja päätetään. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmia tehtäessä on kuulemistilaisuuksia aikuisille ja nuorille. Pyrimme myös siihen, että osallisuus näkyy periaatteena ja käytäntöinä kunnan toimintaa ohjaavissa asiakirjoissa.

Miten lapsen tai nuoren hyvinvointia ja terveyttä vahvistava ote näkyy toiminnassa?

Kuntaremontti vahvistaa lasten ja nuorten hyvinvointia hakemalla vastauksia kahteen kysymykseen:

1. Miten toimia, kun ongelmat eivät ratkea yhden palvelun avulla?

Viranomaistyöskentelyn tulisi lähteä asiakkaan äänen kuulemisesta ja tähdätä siihen, että asiakkaan ja hänen läheistensä kyvykkyys toimia lisääntyisi. Pyrkimyksenä on turvata perheille apu ja tuki, mitä he tarvitsevat. Näiden asioiden edistämiseksi kunta- ja sektorijohdon ja päättäjien mukana olo kehittämistyössä on oleellista.

2. Miten työskennellä yhdessä asiakkaan hyväksi?

Kuntaremontti ei ole yksittäisen sektorin sisäistä kehittämistä vaan toimijoiden keskinäisestä työskentelystä sopimista. Kunnan yhteistyörakenteen uudistuksella on mahdollista saavuttaa ennaltaehkäiseviä ja taloudellisia hyötyjä. Palveluiden vaikuttavuus ja kustannustehokkuus lisääntyvät.

Aktiivisen huolen ilmaiseamisen malli – Ilmi-pilotti

Alle 18-vuotiaita nuoria koskeva päihdehoitomalli Satakunnan keskussairaalan yhteispäivystyksessä

Pilotin tehtävänä on ollut kehittää Satakunnan keskussairaalan yhteispäivystykseen (erikoissairaanhoidon ja perusterveydenhuollon) toimiva hoitomalli siitä mitä tehdään, kun potilaaksi tulee alle 18-vuotias nuori päihdyneessä tilassa. Toimintamallin myötä sosiaalihoitajan sekä psykiatrisen sairaanhoitajan osaamista päivystyksen alueella hyödynnetään ja nuori saa oikea-aikaisen ja tarpeenmukaisen avun heti potilaaksi tullessaan. Pilotti tähtää läheisverkostojen ja ammattilaisten hyvään yhteistyöhön.

Mitä askeleita olette tähän mennessä ottaneet asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi?

Satakunnan keskussairaalan yhteispäivystyksestä sekä Satakunnan sosiaalipäivystyksestä (kuntatason toimintaa) on koottu ryhmä, jonka kanssa yhdessä on mietitty sopivia työmenetelmiä tavoitteisiin pääsemiseksi. Apuna on käytetty muita valtakunnassa käytössä olevia malleja.

Toimintamalli on valmis ja jo otettu käyttöön. Sosiaalityöntekijän osaamista on hyödynnetty ja sosiaalipäivystys on tullut fyysisesti osaksi terveydenhuollon yhteispäivystystä. Terveydenhuollon viranomainen tekee lastensuojeluilmoituksen jokaisesta alle 18-vuotiaasta päihdyneestä nuoresta ja ottaa yhteyden virka-aikana päivystyksen sosiaalityöntekijään ja virka-ajan ulkopuolella Satakunnan sosiaalipäivystäjään. Nuoren vanhempiin otetaan aina yhteys, sen tekee joko terveydenhuollon viranomainen tai sosiaalityöntekijä. Nuori voidaan lääkärintarkastuksen jälkeen sijoittaa tilanteesta riippuen joko selviämishoitoyksikköön tai lastenosastolle. Nuori voi myös päästä kotiin vanhempiensa hakemana. Tavoitteena on, että ennen kotiutusta nuori ja vanhemmat tapaavat psykiatrisen sairaanhoitajan ja yhdessä keskustellaan mahdollisesta jatkohoitotarpeesta ja -paikasta. Tapaaminen järjestetään aina silloin, jos nuori on jäänyt potilaaksi sairaalaan.

Jatkohoitopaikkoja on kartoitettu ja todettu, ettei niitä ole riittävästi. Yhdessä kuntatason sosiaali- ja terveydenhoitoviranomaisten kanssa on sovittu jatkotapaamisista, tavoitteena saada nuorten päihdehoito ajanmukaiselle tasolle. Eri toimijoiden verkostoituminen ja vastuunotto varhaisessa puuttumisessa mahdollistavat yhteisten sopimusten ja rakenteiden kehittämistä.

Miten toiminnasta voi tulla pysyvä hanketoiminnan päätyttyä?

Satakunnan sairaanhoitopiirin johto yhdessä yhteispäivystyksen esimiesten kanssa on sitoutunut hankkeen tavoitteisiin jo hankesuunnitelman tekovaiheessa. He ovat myös osoittaneet kiinnostuksensa sitoutua toiminnan ylläpitämiseen yhtenä Satakunnan keskussairaalan yhteispäivystyksen työmenetelmistä.

Pilotti laajenee myös muihin Satakunnan alueen päivystystoimipisteisiin ja kuntien perusterveydenhuoltoon, sosiaalitoimeen ja kouluihin.

Miten moniammatillisuus toteutuu asiakastyössä?

Toimintamallin kautta sekä erikoissairaanhoidon että perusterveydenhuollon työntekijöillä on yhteinen tapa toimia päihtyneiden alle 18-vuotiaiden nuorten hoidossa. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut toimivat yhteistyössä yhteisen päämäärän saavuttamiseksi. Laajentuessaan toimintamalli tavoittaa myös nuoren kasvuympäristössä tapahtuvan huolen ilmaisemisen.

Miten asiakkaan ääni tulee kuuluville osana koko toiminnan kehittämistä tai henkilökohtaisen prosessin osana?

Asianmukainen kohtaaminen ja hoito takaavat sen, että nuori kokee olonsa turvalliseksi ja on valmiimpi keskustelemaan tilanteestaan. Päihdekäyttöön puuttuminen oikea-aikaisesti saattaa auttaa nuorta puhumaan myös muista mahdollisista ongelmistaan ja oikea jatkohoitopaikka tarkentuu.

Miten lapsen tai nuoren hyvinvointia ja terveyttä vahvistava ote näkyy toiminnassa?

Toimintamalli takaa päihtyneen lapsen tai nuoren oikea-aikaisen hoidon ja tilanteeseen puuttumisen. On tärkeää puuttua jo perustasolla mahdolliseen päihde- tai mielenterveysongelmaan sekä ohjata nuori tarpeenmukaiseen jatkohoitoon. Siten saadaan mahdollinen ongelma hoidettua ja voidaan ennaltaehkäistä ongelmien syntyä, jolloin nuoren syrjäytymisriski vähenee ja nuori säilyttää työkykyisyytensä. Perheen ottaminen mukaan viimeistään lastensuojeluviranomaisten puututtua asiaan auttaa nuoren ja vanhempien välistä kanssakäymistä ja ohjaa nuorta terveellisempää käyttäytymistä kohti.

Rajapinta-pilotti

Toiminta yleisellä tasolla

Pilotin tarkoituksena on nuorisopsykiatrian jalkautuminen Satakunnan sairaanhoitopiiriin alueen yläkouluihin, toisen asteen oppilaitoksiin sekä ammattikorkeakouluihin. Pilotti mahdollistaa uusien, nuorten ongelmia käsittelevien ryhmämuotoisten työtapojen kehittämisen Satakunnassa. Pilotin kautta perustason osaaminen psyykkisten ongelmien toteamiseksi varhaisvaiheessa lisääntyy ja mahdollistaa samalla vakavampien ongelmien kehittymisen ehkäisyn.

Tähän mennessä otetut askeleet asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi

Alueen kouluterveydenhoitajille on järjestetty stressinhallintakoulutusta ja työskennelty 8-luokkalaisille lievästi masentuneille nuorille suunnatussa ryhmässä terveydenhoitajan työparina. Yhteistyössä Porin ja Rauman nuorten vastaanottotyöryhmien kanssa on ohjattu depressioryhmä masennuksen alkuvaiheessa oleville nuorille Porissa sekä stressinhallintaryhmä Raumalla. Näiden ryhmien jälkeen nuorten masennuspisteet ovat selkeästi laskeneet. Ohjaajat ovat kokeneet ryhmät mielekkäiksi.

Pilotin aikana on järjestetty ART-menetelmään eli aggressiivisesti käyttäytyville nuorille tarkoitetun ryhmäharjoitusmenetelmään liittyvää koulutusta alueen yläkoulujen ja ammattiopistojen kouluterveydenhoitajille, -kuraattoreille, -psykologille ja erityisopettajille. Ryhmissä harjoitellaan sosiaalisia taitoja, vihanhallintaa sekä moraalista päättelykykyä. Alueen ammattiopistossa tarkoituksena on, että oppilas saisi opinto-suorituksen ammattiosaajan työkykypassiin erilaisiin ryhmiin osallistumisesta.

ART-ryhmiä on jo ohjattu Satakunnan alueella ja lisää on alkamassa. Seuraavassa erään koulupsykologin pilotille antamaa palautetta sekä muutamia nuorten kommentteja ryhmästä:

”ART on osoittautunut hyvin käyttökelpoiseksi työvälineeksi kevään kokemusten perusteella. Ryhmäläiset ovat olleet erittäin innostuneita ja motivoituneita työskentelyyn, ryhmien ilmapiiiri muodostunut hyvällä tavalla rennoksi, jolloin vaikeidenkin tilanteiden käsittely ja pohtiminen on tapahtunut luonnostaan. Ryhmäläisten anti toisilleen on ollut merkittävä. Erityisesti yhteiskoulun ryhmässä harjoitukset avasivat tärkeää keskustelua mieheksi kasvamisen ja aggression ilmaisun tavoista. Ryhmässä pohdittiin, miten olla mies lyömättä toista turpaan.”

Ryhmäläisten palautteita:

”En ole suuttunut kotona yhtä paljon”

”Koulussa mennyt paremmin”

”Ei hermostu pienistä ja isoissa helpompi rauhoittua”

”En ole joutunut tappeluihin ja muihin haittaaviin asioihin niin paljon kuin ennen”

”Kun oon suttunu niin ajattelin arttia ja rauhoituin”

Oppilaat ovat kaiken kaikkiaan olleet tyytyväisiä tai erittäin tyytyväisiä ryhmään.

Ammattiopistoon, lukioon ja ammattikorkeakouluun on suunniteltu yhdessä koulujen henkilökunnan kanssa masennus- ja stressinhallintaryhmiä, jossa käsitellään ahdistusta, masennusta, yksinäisyyttä, opiskelupaineita ja ylipäättään nuorten elämään liittyviä ongelmia, joista he eivät yksin selviä. Näitä ryhmiä on alkamassa eri oppilaitoksissa nyt syksyllä.

Miten toiminnasta voi tulla pysyvää hanketoiminnan päätyttyä?

Koulutuksiin osallistuneet ovat sitoutuneet toimimaan ainakin tietyn ajan ryhmän ohjaajina. Koulutukset on suunnattu koulujen henkilökunnalle, ja näin tietotaito jää pysyvästi kouluille. Toivottavaa olisi, että kouluista voitaisiin osallistua koulutuksiin työpareina. Mikäli se ei ole mahdollista, toimii psykiatrinen sairaanhoitaja aluksi työntekijän työparina ryhmässä. Jatkossa koulutuksen saanut työntekijä saa koulun henkilökunnasta työparin itselleen ja kouluttaa hänet ohjaamaan ryhmää. Tarkoituksena on, että jatkossa kouluissa olisi mahdollisimman monta ryhmäohjaajaa, jotka voisivat vaihdellen ohjata erilaisia ryhmiä koulussa. Myös kouluttajakoulutuksen järjestäminen alueella on mahdollista. Tällöin kouluttamista voitaisiin jatkaa alueella säännöllisesti ja pysyvästi. Sairaanhoitopiiri on sitoutunut tähän työmuotoon, joten tuki toiminnalle on taattu.

Miten moniammatillisuus toteutuu asiakastyössä?

Koulutukset antavat perustason työntekijöille uusia työkaluja ja valmiuksia psyykkisten ongelmien tunnistamiseen ja hoitamiseen. Työkaluja kouluissa saavat niin kuraattorit, opettajat kuin terveydenhoitajatkin. Ensimmäisissä ryhmissä psykiatrinen sairaanhoitaja toimii tarvittaessa työparina, jolloin toimintaan saadaan erikoissairaanhoidon konsultaatio mukaan. Työmuoto syventää erikoissairaanhoidon ja perustason yhteistyötä. Ryhmiä ohjaa yleensä kaksi eri alan ammattilaista. Joissakin kunnissa myös seurakunnan nuorisotyö on halukas lähtemään osaltaan mukaan koulujen ryhmätoiminnan ohjaamiseen.

Miten asiakkaan ääni tulee kuuluville osana koko toiminnan kehittämistä tai henkilökohtaisen prosessin osana?

Nuorilta on kerätty palautetta lomakkeilla ja toimintaa kehitetään palautteiden pohjalta. Ryhmäläisten toiveita kuunnellaan koko ryhmän ajan ja ryhmissä käsitellään juuri heidän ongelmiaan. Vanhemmilta kysytään tarvittaessa suostumus nuoren osallistumiseen.

Nuorille tehdään mm. mielialakysely ennen ja jälkeen masennus- ja stressinhallintaryhmiä sekä sovitaan seuranta-aika muutaman kuukauden päähän ryhmän loputtua.

Miten lapsen tai nuoren hyvinvointia ja terveyttä vahvistava ote näkyy toiminnassa?

Toiminta lisää palvelujen saatavuutta ja osaamista psyykkisten ongelmien toteutukseksi varhaisvaiheessa, mahdollistaa ongelmiin tarttumisen ja nuorten auttamisen.

Ryhmien vakiintuessa osaksi koulun toimintaa lukukausittain, voidaan nuori ohjata seuraavaan koulussa alkavaan ryhmään. Valikoituminen tapahtuu nuoren ongelmien perusteella. Ryhmästä nuori saa tietoa ja apua sekä oppii ongelmien käsittelyä tulevaisuutta ajatellen.

Asiakasyhteistyöryhmien toiminnan aktiivointi – USKO nuoriin -pilotti

Toimintamalli kuntoutuksen asiakasyhteistyöryhmille 15–23(–25)-vuotiaiden nuorten asioiden käsittelyyn Satakunnan sairaanhoitopiirin alueella.

Päämääränä on estää nuoren syrjäytyminen riittävän varhaisella tuella ja oikea-aikaisella palveluohjauksella, sekä nuoren kiinnittäminen kouluun, jatko-opiskeluun ja elämään. Pilotin tavoitteena on laajentaa kuntoutuksen asiakasyhteistyötä erityisnuorten ja syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin ja arvioida onko nuorten asioiden käsittely sovitettavissa yhteistyöryhmien tehtäviin.

Mitä askeleita olette tähän mennessä ottaneet asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi?

Pilotissa on luotu toiminta- ja palvelumalli, jossa kuntoutuksen paikallinen asiakasyhteistyöryhmä tai sen alajaos useiden eri toimijoiden yhteistyöllä pyrkii löytämään palveluvaihtoehtoja ja ratkaisuja näiden nuorten elämäntilanteisiin. Yhteistyötä on tehty tiiviisti koulu- ja opetustoimen, sosiaali- ja terveystoimen, työ- ja elinkeinoviranomaisten, Kelan, poliisin ja rikosseuraamuksen sekä kolmannen sektorin (järjestöt, seurakunta ja muut alueen hanketoimijat) sekä nuorten vanhempien kanssa. Toimintaan on kuulunut kokouksia, seminaareja ja koulutuksia.

Toimintamallia pilotoidaan Porin sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistoiminta-alueella (Pori, Ulvila, Luvia, Merikarvia, Pomarkku), jossa kuntoutuksen asiakasyhteistyöryhmään on perustettu toimintaa varten nuorten asioita käsittelevä alajaos 15–25-vuotiaille. Toimintamalli on käytössä myös Keski-Satakunnan terveydenhuollon kuntayhtymän alueella (Nakkila, Harjavalta, Kokemäki) 15–23-vuotiaille sekä Huittisissa 15–23-vuotiaille. Ryhmien toimintaa kehitetään sisällöllisesti ja toiminnallisesti koko ajan. Rauman ja PoSan (Pohjois-Satakunnan peruspalvelu-liikelaitos kuntayhtymä: Kankaanpää, Karvia, Jämijärvi, Siikainen, Honkajoki) kuntoutuksen asiakasyhteistyöryhmien kanssa on aloitettu yhteistyö toimintamallin käyttöönottamiseksi.

Miten toiminnasta voi tulla pysyvää hanketoiminnan päätyttyä?

Laki kuntoutuksen asiakasyhteistyöstä velvoittaa kuntia nimeämään kuntoutuksen asiakasyhteistyöryhmät neljäksi vuodeksi kerrallaan. Satakunnan nuorten asiakasyhteistyöryhmät ovat lähteneet hyvin toimimaan, koska niille on ollut tarvetta. Helppo lähetekäytäntö ja tiedottaminen ovat ohjanneet asiakasvirtoja ryhmiin.

Miten moniammatillisuus toteutuu asiakastyössä?

Laki kuntoutuksen asiakasyhteistyöstä määrää vähimmäisedustuksen. Ryhmässä tulee olla opetustoimen, sosiaali- ja terveystoimen ja työhallinnon sekä Kelan edustajat. Tarvittaessa voidaan kutsua myös muita asiantuntijoita.

Perustettuihin nuorten ryhmiin kuuluu esimerkiksi kuraattori peruskoulusta ja toiselta asteelta, ammatinvalintapsykologi, koulupsykologi, sosiaalityöntekijä lastensuojelusta, peruskoulusta, vammaispalvelusta, päihdehuollosta ja toimeentulosta sekä erityisopettaja peruskoulusta, terveyskeskuslääkäri, nuorisopsykiatri ja psykologi nuorten psykiatriaselta poliklinikalta, työvoimaneuvoja, Kelan vakuutussihteeri, terveydenhoitaja kouluterveydenhuollosta ja nuorten vastaanotosta. Paikalla saattaa olla kutsuttuna myös rikosseuraamus, poliisi, seurakunnan nuorisotyöntekijä tai jonkin yhdistyksen edustaja.

Miten asiakkaan ääni tulee kuuluville osana koko toiminnan kehittämistä tai henkilökohtaisen prosessin osana?

Asiakas nimeltään Laura

Laura on yhdeksännen luokan oppilas eli täytti juuri kuusitoista vuotta. Laura on käynyt aina kahdeksanteen luokkaan asti Steinerkoulua ja siirtyi tästä koulusta tavalliseen peruskouluun kahdeksannen luokan alussa. Melko pian uudessa koulussa huomattiin Luran hitaus tehtävien tekemisessä sekä oppimiseen liittyviä ongelmia. Lauralle tehtiin psykologiset tutkimukset, jossa tuloksena oli kehitysvammaisuus. Laura siirtyi pienryhmä opetukseen, erityisopettajalle. Opetus on yksilöllisempää ja eteneminen Luran oppimistason mukaista. Laura on hyvin hiljainen, hidas ja hänen on vaikea luoda sosiaalisia kontakteja.

Aluksi Lauralla oli epärealistiset ajatukset jatkokoulutuksesta. Hänen haaveensa on tulla kosmetologiksi, meikkaajaksi, kampaaja tai tatuojaksi. Nyt on kuraattorin keskustelun ja tiiviin yhteistyön myötä löytynyt realistisempi vaihtoehto, hiusala erityisopetuslinjalla. Tämä kiinnostaa Lauraa hyvin paljon. Laura oli myös tutustumassa kuraattorin kanssa kyseiseen oppilaitokseen ja hiusalan opetukseen. Toiseksi vaihtoehdoksi on löytynyt pieneläinhoitajan ammattitutkinto.

Lauralle haetaan nuoren kuntoutusrahaa. Huolestuttavaa on tulevaisuus. Miten käy, jos Laura ei pääse opiskelemaan toiselle asteelle kyseisille linjoille? Millaisia tukitoimia tarvitaan peruskoulun jälkeen? Minne nuori ohjataan jatkossa ja miten tulee toimia nyt tulevaisuutta ajatellen? Tarvitseeko Laura tukitoimia vielä ammattikoulusta päästyään? Tuleeko hän pärjäämään työelämässä? Laura tarvitsee hyvän tukiverkoston peruskoulun jälkeen. Miten saadaan järjestettyä hänelle riittävät tukitoimet ja seuranta ennen peruskoulun loppumista? Nuorten asiakasyhteistyöryhmä pohtii muun muassa näitä kysymyksiä.

Kuraattori keskustelee Luran ja hänen äitinsä kanssa ja kertoo nuorten asiakasyhteistyöryhmästä. Laura, äiti ja kuraattori kutsutaan asiakasyhteistyöryhmän kokoukseen, jossa kuraattori esittelee ryhmälle asian. Ryhmä keskustelee heidän kanssaan ja tekee yhteistyössä tulevaisuudensuunnitelman pienin osatavoittein. Moniammatillisen ryhmän ansiosta voidaan selvittää Luran taloudellista tilannetta, kesätyöpaikka-asioita, somaattisten ja psyykkisten sairauksien aiheuttamia rajoitteita tai sosiaaliseen elämään liittyviä asioita. Ryhmä etsii Luran vahvuuksia ja kartoittaa voimavaroja. Ryhmä sopii, että tarkastelee Luran asiaa uudelleen, kun päätös jatko-opintopaikasta tulee. Mikäli on pelko putoamisesta verkoston ulkopuolelle, ryhmä antaa tiedon etsivälle työn tekijöille. Luultavasti Laura tarvitsee asiakasyhteistyöryhmää toisen asteen opintojen jälkeen.”

Syksyn 2010 aikana YAMK-opiskelija tekee opinnäytetyönään palautekyselyn asiakkailta. Palautekäytännöä tullaan kehittämään ja jatkamaan, ja sen pohjalta asiakasyhteistyöryhmä kehittää toimintaansa.

Miten lapsen tai nuoren hyvinvointia ja terveyttä vahvistava ote näkyy toiminnassa?

Toiminta lisää poikkihallinnollisesti viranomaisen yhteistyötä ja madaltaa keskinäistä konsultaatiokynnystä sekä karsii päällekkäisyyksiä, jolloin nuori saa apua nopeammin. Nuorta kannustetaan osallistumaan oman asiansa käsittelyyn, jolloin nuoren sitoutuneisuus oman elämänsä suunnitteluun ja hallintaan kasvaa. Ryhmä tuo päättäjille esiin perustason ja erityistason palveluissa olevia puutteita ja toimii nuoren äänitorvena.

Perhelähtöinen toimintamalli lapsiperheiden hyvinvoinnin edistämiseksi

Varsinais-Suomen ja Satakunnan Remontti-hanke, Salon kaupungin pilotti

Salossa – kuten muuallakin maassa – on tartuttu lasten lisääntyvään pahoinvointiin ja entistä raskaampien palveluiden kasvavaan tarpeeseen pohtimalla miten tukea voitaisiin tarjota jo varhaisessa vaiheessa lähelle perheen arkea. Ongelmiin ajoissa tarttuminen kun on usein paitsi tietysti lapsen itsensä myös kunnan kannalta järkevää kuin se, että ongelmat päästetään vuosien mittaan monimutkaistumaan ja pahenemaan.

Salossa peruspalveluja vahvistetaan seuraavin keinoin:

- Lapsen arjessa mukana olevien yhteistyötä tiivistetään
- Kohderyhmänä
 - Perheet joissa odotetaan lasta ja perheet joissa on 0–8-vuotiaita lapsia
 - Perustason henkilöstö (neuvola, päivähoito, alkuopetus) sekä muut lapsiperheiden kanssa toimijat (kolmas sektori, seurakunta, urheiluseurat ym.)
- Erityispalvelut viedään perustason työntekijän tueksi lapsen kasvu- ja kehitysympäristöön
- Rakennetaan sujuvat ja pysyvät verkosto ja konsultaatiokäytännöt (esimerkiksi alue- ja ydintiimit)
- Työntekijöiden sitoutuminen työmallin käyttöön
- Tiedottaminen lapsiperheiden hyvinvoinnista päättäjille
- Varhaisen perhetyön kehittäminen sekä lapsiperheiden että perustason toimijoiden tueksi

Mitä on varhainen perhetyö?

- Ennaltaehkäisevää ja lapsiperhettä voimavarastavaa
- Tukea, neuvontaa ja ohjausta lapsiperheille arjen haasteisiin
- Luottamuksellista; yhdessä perheen kanssa etsitään sopivia toimintatapoja ja ratkaisumalleja
- Perheet ohjautuvat perhetyöntekijälle esim. neuvolasta, päivähoidosta, alkuopetuksesta
- Perhetyöntekijä toimii perustason työntekijän työparina tarvittaessa
- Perhetyöntekijä toimii palveluohjaajana sekä lapsiperheille että toimijoille

Mitä askeleita olette tähän mennessä ottaneet asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi?

Salon kaupunki on viime vuoden syyskuusta lähtien tarjonnut varhaisen perhetyön palveluita kokeiluna keskustan Pakkavuoren alueella sekä Perniössä. Toukokuusta 2010 alkaen varhaisen perhetyön palveluita – perheen arjessa tapahtuvaa ja perheen omista tarpeista lähtevää ohjausta, tukea ja neuvontaa – on tarjottu koko Salon alueella pääsääntöisesti perheille, joilla on alle kouluikäisiä tai ensimmäisellä tai toisella luokka-asteella olevia lapsia. Palvelun piiriin voi hakeutua joko itse tai sinne ohjataan äitiys- ja lastenneuvolasta, päivähoidosta tai alkuopetuksesta.

Miten toiminnasta voi tulla pysyvää hanketoiminnan päätyttyä?

Pilotti on sijoitettu pysyvään organisaatioon ja kehittäväällä työntekijällä on virka Salossa.

Toiminnassa mukana olevilta tahoilta kerätään säännöllisesti tiedon kerääminen perhetyön aloittelomakkeen avulla; miltä tahoilta perheet ohjautuvat ja miten paljon perheitä ohjautuu hankkeen piiriin. Myös palautteessa arvioidaan, miten toimijat ovat kokeneet yhteistyön projektityöntekijän kanssa. Pilottia kehitetään palautteen mukaan.

Miten moniammatillisuus toteutuu asiakastyössä?

Työntekijä toimii neuvolan, koulun ja sosiaalitoimen kanssa kiinteässä, asiakkaan tarpeen mukaisesti rakennetussa yhteistyössä.

Miten asiakkaan ääni tulee kuuluville osana koko toiminnan kehittämistä tai henkilökohtaisen prosessin osana?

Perheille tehdään alku- ja loppuarvioinnit, joiden avulla seurataan perhekohtaisten tavoitteiden saavuttamista.

Asiakas on tasavertaisena mukana suunnittelemassa varhaisen perhetyön sisältöä, jotta se vastaa perheen tarpeeseen mahdollisimman hyvin ja vaikuttavasti

Miten lapsen tai nuoren hyvinvointia ja terveyttä vahvistava ote näkyy toiminnassa?

Perheitä ohjataan muun muassa vertaistuen pariin (avoin päiväkotit, perhevalmennus), joissa perheiden oma osallisuus lisääntynyt.

Samspel i Åboland

Beskriv verksamheten på allmän nivå

Pilotprojektet Samspel i Åboland är ett gemensamt projekt för Väståboland och Kimitoön. Projektets målsättningar är att främja barnens välmående och att förebygga marginalisering, förbättra servicen för barn och familjer i alla delar av Väståboland och Kimito samt att säkra tillgång till behörig tvåspråkig personal. Dessutom strävar man till att stödja personalen i vardagen och att utveckla samarbete och samhörighet bland olika sektors personal som arbetar med barn, ungdomar och familjer i olika skeden av deras liv.

Vad har ni gjort tillsvidare för att nå uppsatta mål?

Genom att huvudsakligen fungera på en organisatorisk nivå är det möjligt att synliggöra sk. osynliga gränser som förhindrar ett optimalt, mångprofessionellt, klientcentrerat arbete. Inom projektet har det aktivt arbetats med att tillsammans med personalen granska samstämmigheten mellan teori och praktik beträffande ett mera respektfullt klientbemötande. Detta har skett bl.a. i samarbete med bildningssektorn (KELPO-hanke och OPO-hanke). Inom ramen av projektet Remontti har delprojektet ”Samspel i Åboland” startat 1.8.2009 med att anställa en projektkoordinator. Koordinatorns uppgift har varit att koordinera och utveckla den nystartade verksamheten i ”Familjehuset Ankaret”, familjecentralen i Pargas (Väståboland). Tyngdpunkten ligger i att stödja och utveckla det mångprofessionella samarbetet kring barn och familjer.

På Kimitoön har man samlat ihop personal som arbetar med barn och familjer, för att tillsammans kartlägga och utföra en processbeskrivning över den service som kommunen för tillfället ger. Processbeskrivningarna har hjälpt personalen både att gestalta styrkor och brister i servicekedjorna samt att få en inblick i det sektoröverskridande samarbetet i kommunen. Programmet strävar till att fokusera hälsofrämjande och stärkande faktorer i familjerna. I samband med att kommunerna utarbetar sina välfärdsplaner kan projektkoordinatorn komma med sina idéer om hur den mångprofessionella servicekedjan kunde utformas. Med projektets hjälp har man i de båda kommunerna kunnat börja definiera och stärka en på FN:s barnkonvention baserad, gemensam värdegrund. Som ett redskap i denna process har man inom olika sektorer använt samspelsprogrammet ”Vägledande samspel”.

Programmet används på nationell nivå i Norge och implementeras även med stor framgång i flera kommuner i Sverige. Som de första inom utbildningsfronten i Finland har man i programmet ”Vägledande samspel” tagit in två utbildare från Sverige. Under seminariedagen 23.11.2009 presenterade utbildarna programmet för de ledande tjänstemännen i Åboland samt för representanter från social- och hälsovårdsministeriet, Institutet för Hälsa och välfärd och från politikprogrammet för barns, ungas och familjers välfärd. Den 24 november 2009 höll utbildarna en inspirationsdag inom programmet ”Vägledande Samspel”. Antalet deltagare var 100. I augusti–september 2010 arrangeras med hjälp av projektet den första utbildningen i programmet i Finland med 25 deltagare, också från övriga KASTE projekt.

På vilket sätt kan man se till att verksamheten blir permanent efter att projektet har avslutats?

En av de mest centrala målsättningarna i projektet är att verksamheten skall bli permanent efter att projektet har avslutats. För att uppnå detta har pilotprojektet tillsatts en styrgrupp, vars medlemmar består av kommunens fast anställda personal. Det är även viktigt att pilotprojektet fortgår i enlighet med de övergripande målsättningarna i ”Remontti”. Därför har det beslutits att en av styrgruppsrepresentanterna för Remontti fungerar som ordförande för pilotprojektets styrgrupp. I projektet arbetar man aktivt med att implementera ideologin och värdegrundsperspektivet för det nationella KASTE-projektet. Detta gör man både via Väg-

dande samspel och genom att dialogiskt bemöta ordinarie personal från olika sektorer som jobbar med barn och familjer. I programmet Vägledande samspel utbildas 15 personer inom nivå 1 och 10 personer inom nivå 2. Utbildningen ger dem rätten att arbeta som certifierade vägledare.

Hur förverkligas mångprofessionalitet inom klientarbetet? Hur kan man försäkra sig om att klienten blir hörd antingen som en del av hela verksamheten eller som en del av en personlig process?

Det mångprofessionella synsättet förverkligas genom konsultationer och via nätverksträffar, där även klienterna är närvarande. Målsättningen är att uppnå ett polyfoniskt och reflektivt arbetssätt. Klienterna får delta i utvecklandet av verksamheten genom att svara på enkäter och diskutera t ex familjecaféverksamheten.

Lasten mielenterveysambulanssi

Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri

Lasten mielenterveysambulanssin toiminnassa lastenpsykiatrian erikoissairaanhoidon työpari jalkautuu akuuttitilanteissa osaksi lapsen ja hänen perheensä paikallista työntekijäverkostoa. Mielenterveysambulanssin potilaat poimitaan TYKSin lastenpsykiatrialle tulleista akuuttiläheteistä, joiden kiireellisyysluokitus on 1–7 päivää. Perheen ja paikallisverkoston yhteistyöllä turvataan lapsen ja perheen avunsaanti ja pyritään käyttämään eri organisaatioiden resursseja järkevällä tavalla. Hoitovastuu säilyy perustason työntekijöillä ja lapsi perheineen saa tarvitsemansa avun luonnollisessa elinympäristössään. Toiminta on tarkoitettu 4–12-vuotiaille lapsille ja heidän perheilleen.

Mitä askeleita olette tähän mennessä ottaneet asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi?

Mielenterveysambulanssin työpari on elokuun 2009 ja elokuun 2010 välisenä aikana osallistunut 55 lapsen hoitoverkostoihin ympäri Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiriä. Kevästä 2009 alkaen sairaanhoitopiirin alueella on myös järjestetty kaikille yhteistyötahoille avoimia koulutustilaisuuksia. Koulutusiltapäivien tavoitteena on välittää tietoa psyykkisesti oireilevan lapsen kohtaamisesta ja tukemisesta sekä esitellä lasten mielenterveysambulanssin toimintaa. Mielenterveysambulanssin toiminnan kautta lastenpsykiatrian akuuttihoitoa on pystytty monipuolistamaan ja tarjoamaan perheille heidän tarpeitaan yksilöllisemmin vastaavaa tukea.

Miten toiminnasta voi tulla pysyvää hanketoiminnan päätyttyä?

Mielenterveysambulanssin toiminnan tavoitteena on pysyvä lastenpsykiatristen hoitoketjujen kääntäminen, siten, että jatkossa erikoissairaanhoido tarjoaa ensisijaisesti konsultoivaa apua perustason hoitoverkostoille. Kaste-hankkeen aikana koko TYKSin lastenpsykiatrian akuuttityöryhmä (2 lääkäriä, 2–3 psykologia, sairaanhoitaja ja sosiaalityöntekijä) sekä tarvittaessa myös akuuttiosaston henkilökunta ovat osallistuneet ambulanssitoimintaan, minkä kautta työmuoto ja toimintatapa ovat muokkautumassa pysyviksi.

Miten moniammatillisuus toteutuu asiakastyössä?

Lasten mielenterveysambulanssityö perustuu moniammatilliseen verkostotyöhön. Lapsen kehitysympäristöstä koottavaan verkostoon kutsutaan lähetteen tehneen hoitavan tahon lisäksi mm. päiväkodin tai koulun henkilökunta, usein paikallinen lastensuojelu sekä tarvittaessa myös muut lapsen tai perheenjäsenten hoitokontaktit, esimerkiksi puheterapeutti.

Jos esimerkiksi 10-vuotias lapsi tulee mielenterveysambulanssin potilaaksi pitkään jatkuneen koulusta kieläytymisen ja mahdollisen masentuneisuuden vuoksi, aloitetaan tilanteen selvittely pyytämällä lähettävää tahoa kokoamaan lapsen kotikuntaan kattava verkosto. Moniammatilliseen verkostoon kutsutaan lapsi ja vanhemmat, kattava edustus koulun opetuksesta ja oppilashuollosta, usein paikallisen lastensuojelun edustus sekä mahdollinen jatkohoitotaho, kuten kasvatus- ja perheneuvola tai lastenpsykiatrian poliklinikka. Erikoissairaanhoidon työpari on osa lasta hoitavaa verkostoa, mutta lähityöntekijät aloittavat tai jatkavat hoitosuhdetta lapseen ja perheeseen.

Miten asiakkaan ääni tulee kuuluville osana koko toiminnan kehittämistä tai henkilökohtaisen prosessin osana?

Lapsen ja perheen yksilölliset tarpeet huomioidaan ja niitä pyritään korostamaan konkreettista jatkosuunnitelmaa tehtäessä. Suunnitelman toteutumista eri sektoreilla seurataan ja ensimmäisellä kerralla sovitaan toinen verkostotapaaminen esimerkiksi kahden kuukauden kuluttua. Mielenterveysambulanssin työskentely on paitsi interventiota perheen tilanteeseen ja arviota lapsen psyykkisestä voinnista, ennen kaikkea interventiota lapsen ja perheen kanssa työskentelevään verkostoon.

Miten lapsen tai nuoren hyvinvointia ja terveyttä vahvistava ote näkyy toiminnassa?

Mielenterveysambulanssin toiminnassa pyritään tukemaan lapsen ja perheen hyvinvointia mahdollisimman yksilöllisesti ja kokonaisvaltaisesti tukemalla arjen sujuvuutta paikallisten toimijoiden aktiivisella yhteistyöllä.

Nuorisopilotti

Pilotin tavoitteena on vahvistaa nuorten parissa tehtävää ennaltaehkäisevää työtä ja varhaista ongelmiin puuttumista. Kohderyhmänä pilotin toiminnassa ovat seitsemäsluokkalaiset nuoret ja heidän vanhempansa. Tarkoituksena on tarjota nuorille ja heidän vanhemmilleen tietoa ja tukea murrosiän kehitysvaiheessa. Koska kyse on ennaltaehkäisevästä työstä, on olennaista tavoittaa suuri osa ikäluokasta. Tämän takia suurin osa pilotin toiminnasta on suunniteltu toteutettavaksi koulussa, joka on nuorten luonnollinen kehitysympäristö. Pilottikouluina toimivat Raunistulan koulun Kastun yksikkö ja Turun Lyseon koulu. Nuorisopilottin yhtenä tavoitteena on kokonaisvaltaisen, eri palvelusektorien rajat ylittävän työotteen ja yhteistyökäytäntöjen kehittäminen. Tähän tavoitteeseen pyritään nuorten parissa työskentelevien verkostoitumisella ja jalkautumisella. Pilotin toiminta koostuu erikseen suunniteltavasta ja toteutettavasta nettivastaanottotoiminnasta sekä Kasvamme Yhdessä -toiminnasta, johon sisältyvät terveydenhoitajien tarkastukset ja perheen tapaamiset, aikuisten jalkautuminen välitunneille sekä nuorille ja vanhemmille yhteiset illat koulussa.

Mitä askeleita tavoitteiden saavuttamiseksi on tähän mennessä otettu?

Yhtenä Remontti-hankkeen tavoitteista on painopisteen siirtäminen lasten ja nuorten kehitysympäristöissä ja peruspalveluissa tapahtuvaan oikea-aikaiseen, ennaltaehkäisevään ongelmiin puuttumiseen. Nuorisopilottissa tarkoituksena on luoda nuorille matalan kynnyksen paikka, joka tarjoaa psykososiaalista tukea ja palveluohjausta yksilöllisesti. Tätä kokeiltiin luomalla Vimmaan sairaanhoitajan vastaanotto 10.11.–22.12.2009 väliseksi ajaksi. Vimma todettiin silloin epäotolliseksi paikaksi kohdata tuen tarpeessa olevia alle 18-vuotiaita nuoria. Näin ollen alettiin suunnitella vastaanoton siirtämistä virtuaaliympäristöön. Virtuaaliympäristössä olisi myös helpompi ottaa mukaan eri toimijoita, jolloin vastaanotto olisi moniammatillinen ja tällä tavoin se myös erottuisi muista, jo olemassa olevista nettipalveluista. Toimintaa on suunniteltu pilotin muusta toiminnasta erikseen, yhdessä opetuspalvelukeskuksen TIETU-hankkeen kanssa. Suunnittelussa on ollut mukana lisäksi työntekijöitä sosiaalityöstä, lasten- ja nuorten poliklinikalta, kouluterveydenhuollosta, seurakunnasta ja järjestöistä.

Kasvamme Yhdessä -toiminnassa ennaltaehkäisevää työtä vahvistetaan nuorten parissa kolmella eri tavalla.

Yhtenä kehittämiskohteena ovat olleet seitsemäsluokkalaisten terveystarkastukset. Tarkastusten yhteyteen on liitetty tapaaminen, johon kutsutaan sekä vanhemmat että nuori. Nuoren elämää kartoitetaan aiempaa laajemmin ja myös vanhemmille esitetään kysymyksiä. Sekä vanhemmille että nuorelle tarjotaan mahdollisuus puhua kahden terveydenhoitajan kanssa. Toiminnan tavoitteena on madaltaa vanhempien ja nuoren kynnystä ottaa yhteyttä terveydenhoitajaan ja antaa terveydenhoitajalle enemmän tietoa perheestä. Tarkastukset alkoivat pilottikouluissa kesällä 2010.

Yksi muoto pilotissa suunnitellusta toiminnasta on seitsemäsluokkalaisille nuorille ja heidän vanhemmilleen suunnattu vanhempainilta. Iltoja on yhteensä kaksi, joista ensimmäisen aiheena on murrosiän kehitys ja toisen perheen arki ja kasvatuskäytännöt. Malliin sisältyy asiantuntija-alustuksen lisäksi nuorten esityksiä, ryhmätyöskentelyä ja vapaata keskustelua. Illan yhteydessä jaetaan myös kirjallista materiaalia iltojen aiheista. Tavoitteena on antaa laaja-alaista tietoa ja tukea nuoren kasvatukseen ja perheen arkeen. Vastuu vanhempainilloista on kouluterveydenhuollolla, joka toimii yhteistyössä koulun opettajien ja erityistyöntekijöiden kanssa. Illan ohjaajana toimii luokanvalvoja työparinaan koulukuraattori, kouluterveydenhoitaja tai koululääkäri. Vanhempainiltamallilla pyritään edesauttamaan vanhempien verkostoitumista, lisäämään vanhempien ja koulun yhteistyötä, madaltamaan vanhempien kynnystä ottaa yhteyttä kouluun, lisäämään vanhempien ja nuorten tietoisuutta kouluterveydenhuollon ja järjestöjen palveluista sekä lisäämään keskustelua nuorten ja vanhempien välillä.

Yksi Kasvamme Yhdessä -toiminnan muodoista on aikuisten jalkautuminen välitunneille. Toiminnassa ovat mukana pilottikoulujen terveydenhoitajat, kuraattorit, nuorisotoimi, seurakunta sekä SPR:n turvatalo. Jalkautumisella pyritään tekemään toimijoita nuorille tutuksi, ja näin ollen madaltamaan yhteydenoton kynnystä. Toiminnan suunnittelu saatiin valmiiksi keväällä 2010 ja jalkautuminen alkaa elokuussa.

Miten toiminnasta voi tulla pysyvää hanketoiminnan päätyttyä?

Toiminnan jatkumisen mahdollistaminen on pyritty pitämään mielessä koko suunnitteluprosessin ajan ja kehitystyötä on tehty sisällyttämällä se osaksi olemassa olevaa toimintaa. Hankkeen lisäresurssia on käytetty toiminnan ideoimiseen, mutta käytännön toiminta ja organisointi on jo alkuvaiheessa suunniteltu toteutettavan jo olemassa olevilla resursseilla. Suunnitteluun on otettu monipuolisesti mukaan eri toimijoita, jolloin osallistumisen mukanaan tuomalla motivaatiolla voidaan osaltaan vahvistaa toiminnan jatkumisen mahdollisuutta. Kehittämistyötä on pyritty tekemään eri toimijoiden toiveet, tarpeet ja mahdollisuudet huomioon ottaen. Jotta toiminnan jatkuminen voidaan turvata, tarvitaan sille selvä organisoija. Toiminnasta iso osa toteutetaan koulussa, jonka työntekijöiden kanssa on tehty suunnitteluvaiheessa sekä tullaan toteutusvaiheessa tekemään paljon yhteistyötä. Toiminnan organisointivastuu on kouluterveydenhuollolla.

Miten moniammatillisuus toteutuu asiakastyössä?

Pilotin toimintaa suunnitellaan ja toteutetaan erilaisissa moniammatillisissa ryhmissä, joissa on työntekijöitä terveystoimesta, kouluista, sosiaalitoimesta, järjestöistä sekä seurakunnasta. Jalkautumisessa ja vanhempainilloissa toimijoina ovat terveydenhoitajia, koululääkäreitä, koulukuraattoreita, koulupsykologeja, erityisopettajia, nuorisotyöntekijöitä sekä järjestöjen työntekijöitä. Materiaalin tuotannossa tullaan aihealueiden mukaan käyttämään eri alojen asiantuntijoita, esim. ravitsemusterapeuttia.

Miten asiakkaan ääni tulee kuuluville osana koko toiminnan kehittämistä tai henkilökohtaisen prosessin osana?

Ennen vanhempainiltojen suunnittelua toteutettiin kysely seitsemäsluokkalaisten vanhemmille, joiden vastauksista saatiin tietoa tuen tarpeesta, näiden pohjalta tarkentuivat iltojen teemat ja käsiteltävät asiat. Kaikista pilotissa tehdystä toiminnasta tullaan keräämään myös palautetta, jonka pohjalta esim. Kasvamme Yhdessä -iltojen sisältöä ja toteutusta voidaan kehittää jatkossa. Kasvamme Yhdessä -iltojen toteutuksessa on paljon elementtejä, joissa vanhemmat ja nuoret ovat aktiivisessa roolissa. Iltoihin on suunnitteluvaiheessa jätetty tilaa keskustelulle sekä mahdollisuudelle esittää kysymyksiä. Terveystarkastustien tekemien perheiden tapaamisen tarkoituksena on tutustua nuoreen ja perheeseen ja käydä keskustelua asioista joista he kaipaavat tietoa ja tarvitsevat tukea.

Miten lapsen tai nuoren hyvinvointia ja terveyttä vahvistava ote näkyy toiminnassa

Kasvamme Yhdessä -toiminnassa nuoren hyvinvointia ja terveyttä vahvistava ote näkyy tavoitteessa tukea nuoren omaa psyykkistä ja sosiaalista kehitystä sekä perheen omia voimavaroja antamalla tietoa ja tukea, sekä nuorelle että tämän vanhemmille. Esim. Kasvamme Yhdessä -iltojen toteutuksessa on paljon keskustelua, jolloin tiedonjako ei ole ylhäältä ohjautuvaa vaan perustuu enemmän kokemusten jakamiseen ja vertaistuen. Tämä on vanhempien, ja tätä kautta nuortenkin hyvinvointia tukevaa. Terveystarkastuksissa kiinnitetään huomiota nuoren voimavaroihin, toisaalta pyritään löytämään jo varhaisessa vaiheessa asiat, joissa nuori mahdollisesti tarvitsee lisätukea. Yhteistyökäytäntöjä kehittämällä voidaan tarjota nuorille ja heidän vanhemmilleen monialaista tietoa ja tukea, ja tätä kautta lisätä heidän hyvinvointiaan.

Torin kulma -pilotti

Torin kulma -pilotti toteutetaan yhteistyössä Turun kaupungin ja Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän kanssa. Pilotin toiminta rakentuu Perhekeskus Torin kulman ympärille, jossa työskentelee sosionomi (Turun kaupunki) sekä kaksi lastenohjaajaa (Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymä) kolmena päivänä viikossa. Perhekeskus aukeaa asiakkaille syyskuun 2010 aikana. Perhekeskus on tarkoitettu haastavassa elämäntilanteessa oleville pikkulapsiperheille sekä lasta odottaville. Tarkoituksena on tukea asiakkaita ennaltaehkäisevästi ja oikea-aikaisesti ennen kuin ongelmat kumuloituvat. Perhekeskuksessa tehdään laaja-alaista yhteistyötä diakoniatyön, neuvoloiden, kasvatusasiankeskuksen sekä ruoka-alan ammattilaisen kanssa. Torin kulman päivän sisältö vaihtelee päivän mukaan: maanantaisin paikalla on kokki avustamassa ruuanhankinnassa ja valmistuksessa, keskiviikkoisin perhekeskuksessa on perheneuvoja sekä perjantaisin diakoni. Joka päivä valmistetaan yhdessä ruoka sekä perheillä on mahdollisuus hoitaa arjen askareita ja nettiasioita tuetusti. Toiminta Torin kulmassa on ryhmämuotoista, mutta jokaisen tarpeen mukaan perhe saa apua myös yksilötasolla. Perheet käyvät perhekeskuksessa räätälöidysti 1–3 kertaa viikossa. Torin kulmaan mahtuu kerrallaan 6–8 asiakasperhettä. Asiakkuus kestää maksimissaan 6 kuukautta, jonka jälkeen perhe ohjataan tuetusti siirtymään toisen palvelun piiriin. Torin kulman toimintaan kuuluu perheen kuulumisten seuranta puhelimitse asiakkuuden päättyttyä.

Mitä askeleita olemme tähän mennessä ottaneet asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi?

Torin kulma -pilotti on jatkona Turun kaupungin neuvoloiden pilotille työmallien kehittämisestä raskausajan ja pikkulapsivaiheen palveluiden kehittämiseksi. Niissä on luotu työmalli asetuksen mukaiseen perhevalmennustyöhön sekä neuvolan perhetyölle. Torin kulma -pilotti toteuttaa erityisesti suunniteltua perhetömmä yhteistyössä neuvoloiden kanssa. Torin kulma -pilottissa olemme elokuuhun 2010 mennessä rakentaneet siltoja eri toimijoiden välille sekä aloittaneet ahkeran informoimisen yhteistyökumppaneiden välillä. Tämä on pitänyt sisällään erilaisia tiedonantoja sekä tulevaisuudessa yleisiä tiedotustilaisuuksia ja avoimen tutustumispäivän yhteistyökumppaneille. Torin kulma -pilotin tueksi on koottu ohjausryhmä, joka koostuu Turun kaupungin, Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän, järjestöjen sekä hankkeen edustajista.

Miten toiminnasta voi tulla pysyvää hanketoiminnan päättyttyä?

Pilotin avulla haetaan linjauksia ja perusmallia, jota voidaan mahdollisesti toteuttaa myös pilotin päättyttyä. Pilotin toiminnan kehittämiseksi on perustettu viranomaisista ja yhteistyökumppaneista muodostettu ohjausryhmä, joka seuraa ja tukee toiminnan kehitystä monialaista osaamistaan apuna käyttäen. Pilotin kannattavuus ja vaikuttavuus pyritään osoittamaan pilotin aikana. Pilotin toimintakauden aikana eri toimijoiden, tässä tapauksessa Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän sekä Turun kaupungin, on rakennettava tarpeeksi vahva yhteistyöverkko, jotta pilotin päättyttyä toiminnalle on rakentunut jo selkeä malli, jota pystyy jatkossa hyödyntämään. Toimivan yhteistyön kehittäminen kahden suuren toimijan välille on myös yksi pilotin keskeisimmistä tavoitteista. Toiminnan turvaamiseksi jatkossa vaaditaan kaikilta osapuolilta sekä ajallinen että taloudellinen resursointi toiminnan ylläpitämiseksi.

Miten moniammatillisuus toteutuu asiakastyössä?

Perhekeskus muodostuu kahden suuren toimijan yhteistyössä, mikä tuo mukanaan suuren määrän erilaisia palveluita ja tietämystä asiakkaiden käyttöön. Perhekeskuksen perusideana on tuoda eri alojen osaajia saman katon alle; tällöin perhe voi saada apua kokilta monipuolisen ruokalistan rakentamiseen koko viikoksi, perheneuvojilta parisuhdeongelmiin, diakonilta talousasioissa sekä asiakkaan toiveesta sielunhoidollisissa asioissa. Lastenohjaajilta ja sosionomilta perhe saa tukea lasten hoitoon, kehitykseen ja kasvatukseen liitty-

vissä asioissa. Perheen tarpeiden mukaan Torin kulmaan kutsutaan muiden alojen asiantuntijoita esim. terveydenhoitaja. Toimintaa voidaan toteuttaa myös pienryhmissä eri teemojen ympäriltä.

Miten asiakkaan ääni tulee kuuluville osana koko toiminnan kehittämistä tai henkilökohtaisen prosessin osana?

Asiakas ohjataan perhekeskuksen asiakkaaksi neuvolasta tai diakoniatyön kautta. Perhe on alusta asti vapaaehtoisesti mukana sekä tietoinen niistä asioista, mistä huoli perheestä on herännyt. Neuvolassa asiakkaan kanssa täytetään lähete, jossa terveydenhoitaja yhdessä asiakkaan kanssa miettii, millaisia tuen tarpeita perheellä on. Perheen saapuessa Torin kulman asiakkaaksi heidän kanssaan käydään läpi laajasti perheen tilanne. Perhe saa itse kertoa, millaisiin asioihin he toivovat saavansa apua. Perheiltä kysytään myös ehdotuksia siitä, miten he kokisivat saavansa parhaiten tukea. Työntekijöillä on päivittäin aikaa keskustella asiakkaan kanssa ja kuunnella, mitä heillä on sanottavanaan, myös tätä kautta asiakkaan ääni nousee esille. Asiakkuuden päättyessä perhe saa täytettäväkseen asiakaskyselyn, jonka vastausten perusteella toimintaa voidaan jatkossa kehittää.

Miten lasten tai nuoren hyvinvointia ja terveyttä vahvistava ote näkyy toiminnassa?

Torin kulma on tarkoitettu perheille, joissa on alle kouluikäisiä lapsia. Koko toiminnan keskeisin tavoite on lasten hyvinvoinnin lisääminen. Pikkulasten hyvinvoinnin kannalta rutiinit, toistot, selkeät rajat, rakkaus sekä elämän fyysiset puitteet ovat merkittävässä roolissa. Torin kulman toiminnassa tuetaan kaikkia näitä osa-alueita. Päivärytmi toistuu jokaisena Torin kulma päivänä lapsen näkökulmasta samanlaisena sekä yhteiset säännöt luovat perustaa turvalliselle olemiselle. Perheen sisäisiä vuorovaikutussuhteita pystytään tukemaan, niistä voidaan keskustella sekä mahdollisesti tarjota vanhemmalle voimavaroja ja välineitä niiden kehittämiseen. Torin kulmassa käydään läpi myös ravitsemukseen ja vaatehuoltoon liittyviä asioita, joiden rutinoituminen ja uuden oppiminen lisäävät elämänhallintaa myös kotona. Näiden toimintojen kautta vanhempi oppii toimimaan lapsensa kanssa järjestelmällisemmin myös kotona ja näin ollen turvaa lapselleen hyvät puitteet kasvaa ja kehittyä.

PUHKU – puhetta tukevat kommunikaatiokeinot päiväkodissa

Puhehäiriöisen lapsen kommunikointia ja kielellistä kehitystä tukee olennaisesti kuntoutuksen nivominen lapsen arkeen kotona ja päiväkodissa. Puheterapeutit tekevätkin yhteistyötä päiväkotihenkilökunnan ja kiertävien erityislastentarhanopettajien kanssa omien asiakkaidensa kuntoutukseen liittyen, ja tukitoimia suunnitellaan yksilöllisesti. Puheterapiapalveluja tarvitsevien lasten määrä on jatkuvasti kasvanut, mutta Turun kaupungin puheterapeuttien vakanssien määrää ei ole lisätty tarvetta vastaavaksi. Jonotusaika puheterapeutin tutkimukseen on jo vuosia ollut hyvin pitkä. Puhehäiriöisten lasten olisi kuitenkin tärkeää saada tukea jo puheterapiaan pääsyä jonottaessaan. Varhain saatu tuki lieventää tai ehkäisee oppimisvaikeuksia sekä kommunikaatiovaikeuksiin usein liittyviä sosioemotionaalisia liitännäisoireita. Tarpeisiin on haluttu vastata kehittämällä toimintamalli, joka juurtuisi osaksi päivähoidon ja lääkinnällisen kuntoutuksen yhteistyötä.

Mitä askeleita olette tähän mennessä ottaneet asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi?

Turun pohjoisen päivähoitoalueen päiväkotien johtajille lähetettiin alkusyksystä 2009 tiedotteet, jossa kerrottiin tulevasta hankkeesta ja kutsu yhteistapaamiseen. Yhteistapaamisessa puheterapeutit esittelivät hankesuunnitelmaa sekä puhetta tukevia kommunikaatiokeinoja. Tämän lisäksi kokemuksistaan kertoi lastentarhanopettaja, joka on käyttänyt kuvia kielellisen kehityksen tukena.

Yhteistapaamisen jälkeen henkilökunnalla oli viikko aikaa miettiä halukkuutta ja resursseja lähteä mukaan hankkeeseen. Viisi päiväkotiryhmää ilmoittautui mukaan. Näistä viidestä ryhmästä puheterapeutit ja alueen kiertävä erityislastentarhanopettaja valitsivat kolme ryhmää. Valintakriteerinä pidettiin mm. kielellisen kehityksen tukea tarvitsevien lasten määrää ryhmässä. Valittujen ryhmien henkilökunta täytti alkukyselyn, jossa kartoitettiin heidän tietojaan ja taitojaan puhetta tukevien kommunikaatiokeinojen käytöstä. Ryhmien lasten vanhemmille lähetettiin tiedote hankkeesta ja pyydettiin lupa ryhmätilanteiden videointiin.

Puheterapeutit kävivät kukin omassa päiväkotiryhmässään konsultaatiokäynneillä yhteensä viisi kertaa. Päivähoitoalueen kiertävä erityislastentarhanopettaja osallistui käynneille mahdollisuuksien mukaan ja ryhmien ensitapaamisella oli mukana lisäksi päiväkodin johtaja. Tapaamisilla suunniteltiin kuvien ja tukiviittomien hyödyntämistä yhdessä henkilökunnan kanssa. Käsitellyt asiat valikoituivat yksilöllisesti ryhmien toiveiden ja tarpeiden pohjalta. Hankkeen aikana henkilökunta videoi säännöllisesti vuorovaikutustilanteita päiväkodin arjessa, mikä helpotti tukitoimien suunnittelua. Videointien avulla seurattiin myös uusien toimintamallien käyttöönottoa, koska puheterapeuttien ei ollut mahdollista olla mukana lapsiryhmässä. Ryhmään annettiin mm. Boardmaker-kuvaohjelmasta tulostettuja kommunikaatiota tukevia kuvia sekä aiheeseen liittyvää kirjallista materiaalia. Konsultaatiokäynnillä katsottiin yhdessä myös AAC-opetusvideo. Lisäksi henkilökunta sai 10 tuntia tukiviittomien opetusta kiertävältä erityislastentarhanopettajalta.

Miten toiminnasta voi tulla pysyvää hanketoiminnan päätyttyä?

Hankkeessa puheterapeutin rooli on ollut perusterveydenhuollon puheterapeutin toimenkuvan mukaisesti konsultoiva, ja työ ennaltaehkäisevää. Turun kaupungin puheterapiaresurssien vähäisyyden vuoksi yhteisöjen ohjausta ei ole mahdollista toteuttaa Puhku-hankkeessa hyödylliseksi todetulla tavalla, vaan työ painottuu tutkimiseen, vanhempien ohjaukseen ja yksilölliseen puheterapiaan. Huolena on, ettei kielihäiriöisten lasten varhainen tukeminen AAC-keinojen avulla tehostu toivotulla tavalla koko kaupungin alueella. Olisikin tärkeää, että puheterapeuttien vakanssien määrää lisättäisiin.

Miten moniammatillisuus toteutuu asiakastyössä?

Puhku-hankkeen yhtenä pyrkimyksenä oli vahvistaa ja laajentaa puheterapeuttien ja päivähoidon yhteistyötä. Hankkeen toimintamallissa puhehäiriöiset lapset saavat tukea kommunikaatioon päivähoidossa heti huolen herättyä, mahdollisesti jo ennen puheterapeuttiseen kuntoutukseen pääsyä. Puhehäiriöinen lapsi ja hänen perheensä saavat puheterapeutin yksilöllistä ohjausta vasta lapsen saatua läheteen ja päästyä puheterapeutin tutkimukseen. Remontti-hankkeen tavoitteiden mukaisesti puheterapeuttien asiantuntemusta vietiin lasten arkiympäristöön, jolloin varhainen puuttuminen sekä puhehäiriöisillä usein esiintyvien liitännäisongelmien ennaltaehkäisy tulivat mahdollisiksi.

Uusien työmallien kehittämiselle oli hyvät lähtökohdat myös siksi, että puheterapeuteilla ja päivähoidon henkilökunnalla on jo pitkään ollut tiivistä yhteistyötä. Hankkeen tuloksellisuutta lisäsi mukana olleiden päiväkotiryhmien hyvä motivaatio. AAC-menetelmien käyttäminen kuuluu koko henkilökunnalle, jotta puhetta tukevaa menetelmää tarvitsevia lapsia voitaisiin tukea parhaalla mahdollisella tavalla. Tärkeää oli myös päiväkotien johtajien myönteinen asenne ja tuki siten, että koko ryhmän henkilökunta pääsi mukaan kaikkiin konsultaatiotapaamisiin ja viittomaopetukseen.

Kiertävän erityislastentarhanopettajan mukanaolo oli tärkeää, koska hän tunsu ryhmän työntekijät ja lapset jo entuudestaan. Hän pystyi arvioimaan, millaiset tukitoimet olisivat tarpeellisia ja mahdollisia sekä seuraamaan niiden käyttöönottoa ja toimivuutta ryhmässä. Hän auttoi myös kuvamateriaalin tekemisessä ja jakamisessa. Palautteen mukaan myös hän sai lisäeväitä omaan työhönsä.

Hyvin toteutetun viittomaopetuksen myötä henkilökunta rohkaistui tukiviittomien käyttöön. Haasteeksi koettiin ensisijaisesti ajan puute, sillä puheterapeutit työskentelivät oman toimensa ohella. Näin ollen puheterapeuteilla ei ollut mahdollisuutta osallistua ryhmän toimintaan ja mallintaa keinoja vuorovaikutuksen tukemiseen. Sekä puheterapeutit että päiväkotiryhmien henkilökunta havaitsivat tämän epäkohdan heti hankkeen alkuvaiheessa.

Miten asiakkaan ääni tulee kuuluville osana koko toiminnan kehittämistä tai henkilökohtaisen prosessin osana?

Puhku-hankkeen tuloksia ja vaikutuksia kartoitettiin loppukyselyllä, jonka pilottiin osallistuneiden päiväkotiryhmien henkilökunta täytti konsultaatiokäyntien loputtua. Henkilökunta koki, että heidän kommunikointitapansa ryhmän lasten kanssa olivat jonkin verran monipuolistuneet. Lisäksi heillä on nyt enemmän taito- ja huomioida yksilöllisemmin lapset, joilla on erityisen tuen tarve.

Miten lapsen tai nuoren hyvinvointia ja terveyttä vahvistava ote näkyy toiminnassa?

Puhehäiriöisten lasten todettiin pystyvän paremmin ilmaisemaan itseään arkitilanteissa ja osallistumaan tasavertaisemmin yhteisiin hetkiin, kuten laulutuokioihin. Henkilökunta kertoi kuvitetun päiväjärjestyksen auttavan lapsia. Omien toiveiden ilmaiseminen esimerkiksi valintatilanteissa oli helpottunut monelle lapselle. Lasten keskittymiskyky oli lisääntynyt AAC-keinojen käytön myötä mm. aikuisen vetämissä ryhmätilanteissa. Ryhmän toiminta oli jäsentyneempää ja rauhallisempaa, melutaso oli laskenut huomattavasti. Lisäksi kesken toimintakauden ryhmään tulleen uuden lapsen sopeutumisen ryhmään havaittiin olevan nopeampaa ja helpompaa kuin yleensä. Erityisen hyväksi koettiin se, että AAC-keinoja käytettiin kaikkien lasten kanssa eikä kukaan erottunut joukosta.

Lapset ja perheet -Kaste

Lapset ja perheet Kaste -hanke toteutuu Etelä-Savon, Keski-Suomen, Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon maakunnissa kuntien (62), kuntayhtymien, kansalaisjärjestöjen, oppilaitosten sekä muiden lasten, nuorten ja perheiden kanssa toimivien yhteistyöllä. Maakuntien kehittämiskohteet on valittu alueellisten tarpeiden näkökulmasta ja ne täydentävät hankkeessa toisiaan. Eri alueiden kehittämistyön mallintaminen tuottaa hyviä käytäntöjä, jotka ovat hyödynnettävissä hankealueella ja valtakunnallisesti kuntien ja eri toimijoiden kehittämistyössä.

Hankkeen painopistealueet ovat ehkäisevä työ, lastensuojelun avohuolto ja mielenterveyspalvelut sekä lastensuojelun sijaishuolto ja perhehoito. Painopistealueita yhdistävät hankkeen keskeiset kehittämistavoitteet, joita ovat palvelurakenteiden ja -prosessien kehittäminen, varhaisen puuttumisen työtteen vahvistaminen, lasten ja perheiden osallisuuden vahvistaminen, henkilöstön osaamisen vahvistaminen ja vaikuttavuuden arviointi. Hanke rakentuu kahdeksasta osahankkeesta, joiden keskinäistä ja ylimaakunnallista yhteistyötä varmistavat hankkeen painopistealueittain muodostetut ylimaakunnalliset tiimit. Osahankkeita koordinoivat alueen kunnat ja kuntayhtymät.

Hankkeen aikana Etelä-Savossa kehitetään ehkäisevää työtä ja toimintaa, sijaishuoltopankkia sekä sijaishuollossa olevien lasten ja nuorten psykiatrasta tukea. Keski-Suomessa vahvistetaan toimijoiden osaamista, kehitetään ja levitetään varhaisen puuttumisen ja tuen työmenetelmiä ehkäisevään työhön, lastensuojelun avo- ja sijaishuoltoon sekä lasten ja nuorten mielenterveyspalveluihin. Pohjois-Karjalassa painopisteenä on ammatillisen vertaisryhmätoiminnan koordinoimisen kehittäminen, sijaisperheinä toimivien osaamisen vahvistaminen ja kotisairaaloiminnan kehittäminen psyykkisesti vaikeasti oireileville lapsille ja heidän perheilleen. Pohjois-Savossa vahvistetaan ja juurrutetaan poikkihallinnollista varhaisen tuen palvelumallia, kehitetään lastensuojelun perhehoitoa ja hoitomallia vauva-/pikkulapsiperheiden kiintymyssuhteen ongelmiin.

Hanke tukee kuntia lasten, nuorten ja perheiden palveluiden uudistamisessa. Palveluita on kehitettävä, koska nykymuotoinen palvelutarjonta on pirstaleista eivätkä ammattihenkilöt toimi aina tehokkaasti yhteistyössä. Asiakkaan kannalta on tärkeää, että lasten ja perheiden palveluita kootaan yhtenäisiksi palvelukokonaisuuksiksi ja -verkostoksi sovittamalla yhteen julkisen sektorin eri ammattilaisten, hallintokuntien, järjestöjen ja yksityisten palveluntuottajien tekemää työtä. Neuvola- ja päivähoitopalvelut, lastensuojelu sekä lasten ja nuorisopsykiatria ovat esimerkkejä hankkeessa kehitettävistä palveluiden kokonaisuuksista.

Asiakaslähtöisten palvelujen kehittäminen on keskiössä, kun halutaan varmistaa suunnitelmallinen, oikea-aikainen ja asiantunteva palvelu. Lapsilla, nuorilla ja perheillä tulee olla mahdollisuus osallistua myös palveluiden kehittämiseen. Ehkäiseviä palveluja on vahvistettava, että lapsi, nuori tai perhe saisi arkeensa tuen ja avun riittävän varhaisessa vaiheessa. Liikkuvien erityispuoleluiden kehittämisen kautta perustavissa työskentelevä henkilöstö pystyy paremmin tukemaan lasta ja nuorta. Hanke lisää perheitä työssään kohtaavien ammattihenkilöiden osaamista ja tiivistää yhteistyötä, mikä puolestaan merkitsee kokonaisvaltaisempia ja vaikuttavampia palveluita.

Hankehenkilöstö on jalkautunut kuntiin toteuttaen kehittämistyötä erilaisin keinoin. Työmuotona ovat olleet muun muassa teemalliset työkokoukset ja -pajat, kehittämisiltapäivät, koulutukset, konsultaatiot ja työparityöskentely sekä erilaiset varhaisen tuen työmuotojen edelleen kehittäminen (vertaisryhmätoiminta, mini-interventiot, perhekoulut ym.). Lisäksi hanke koordinoi tutkimus- ja opiskelijayhteistyötä sekä kokoaa ja ylläpitää erilaisia yhteistyöverkostoja.

Lapset ja perheet Kaste -hanke on toiminut vuoden 2009 alusta jatkuen 31.10.2010 saakka. Hankkeen kokonaiskustannusarvio on 3,1 miljoonaa euroa. Kehittämistyö jatkuu Lapset ja perheet Kaste II -hankkeessa,

joka toteutetaan 1.11.2010–31.10.2012. Hankkeen kokonaiskustannusarvio on 2,7 miljoonaa euroa. Jyväskylän kaupunki hallinnoi hankkeita.

Lisätiedot:

Jaana Kemppainen, projektipäällikkö, jaana.kemppainen[at]jkl.fi, p. 014 26 63067, 0400 987 254
www.koskeverkko.fi/lapsetjaperheet

Vertaisryhmätoiminnan koordinointi

Toiminta

Hankkeessa koordinoitiin keskitetysti ja ammatillisesti lapsiperheille suunnattua moniammatillista vertaisryhmätoimintaa. Koordinaattorin tehtävinä oli tarjota tukea ja ohjausta Joensuun seudun kuntien, järjestöjen, seurakuntien ja yksityisten toimijoiden järjestämään vertaisryhmätoimintaan. Vapaaehtoisesti ja ammatillisesti toimivat vertaisryhmänohjaajat toteuttivat vertaisryhmätoimintaa.

Vertaistoiminnan käynnistämisen tukemisesta työnohjaukseen

Hankkeen koordinoimana toteutui 13 vertaistukiryhmää. Vertaisryhmätoiminnan toteutuminen vaatii tukea monin eri tavoin. Vertaisryhmätoiminnan koordinoinnin seurannassa nousi esiin seuraavat tukivaiheet: 1) käynnistämisvaihe, 2) ryhmätoiminnan vaihe, 3) lopetus- ja arviointivaihe, 4) koulutus- ja tukemisvaihe.

Käynnistämisvaiheeseen kuului neuvonta ja ohjaus esim. ryhmän aloittamisesta, suunnittelupalaverien järjestäminen tai niihin osallistuminen, tilojen etsiminen, ryhmästä tiedottaminen, esitteen tekeminen ja sen jakaminen kohderyhmittäin, ilmoittautumisten vastaanottaminen ja työparin etsiminen. **Ryhmätoiminnan vaiheeseen** kuului materiaalien hankinta, lastenhoidon järjestäminen, tarjoilujen ja matkakulujen maksaminen, asiantuntijan hankkiminen ryhmään ja neuvonta. **Lopetus- ja arviointivaiheeseen** kuului neuvonta palautemenetelmistä, palautteen kerääminen ryhmiin osallistuneilta ja ryhmän ohjaajilta sekä bikva-arvioinnin tekeminen yhdelle ryhmälle. **Koulutus- ja tukivaiheeseen** kuului vertaisryhmänohjaajien koulutuksen, lisäkoulutuksen ja vertaisryhmänohjaajien ryhmätyönohjauksen järjestäminen. **Muihin toimiin** sisältyi toiveita erilaisten ryhmien aloittamisesta, sidosryhmäyhteistyöhön liittyviä yhteistyöpyyntöjä sekä ilmoituksia alkavista tai olemassa olevista ryhmistä ja ryhmänohjaajista.

Seurannan perusteella ryhmänohjaajien suurimpina tarpeina ovat käynnistämisvaiheeseen kuuluvat tilojen hankkiminen, ryhmän markkinointi ja työparin etsiminen. Rahallisesti ryhmien toimintaa on tuettu harkinnanvaraisesti (materiaalit, tilat, tarjoilut, lastenhoito ja matkakulut).

Hankkeen aikana eri tahoilta toivottiin tietoa vertaisryhmistä; mitä järjestetään, kuka järjestää, kenelle, milloin ja missä. Hankkeessa on koottu tietopankkia vertaisryhmistä ja niiden järjestäjistä. Koottua tietoa on hyödynnetty internetpohjaisessa JELLI – järjestötietopalvelussa www.jelli.fi, jossa on tietoa Pohjois-Karjalan vertaistukiryhmistä. Vertaisryhmätoiminnan koordinaattori on myös koonnut materiaalia ko. tietopalvelun tekeillä olevaan vertaistoiminnan sivustoon.

Miten toiminnasta voi tulla pysyvää hanketoiminnan päätyttyä?

Pysyvä vertaisryhmätoiminnan koordinointi tarvitsee erikseen nimetyn kumppanuuskoordinaattorin, jonka tehtävänä on koordinoida vertaisryhmätoimintaa toimimalla yhdyslinkkinä kunnan työntekijöiden ja kolmannen sektorin vapaaehtoisten välillä. Koordinaattori, joka pystyy räätälöimään työnkuvansa eri lailla toimivien toimijoiden tarpeiden pohjalta muun muassa eriaikaiseen toimintaan. Vähimmillään pysyvä toiminta tarvitsee eri toimialoilla (järjestöt, kunnat, sairaanhoitopiiri ja seurakunta) toimivan verkoston yhteyshenkilöineen. Verkostomainen koordinoitikäytäntö toteutuu vain eri sektoreiden toimijoiden voimavaroja yhdistämällä. Tällainen toiminta vaatii verkoston säännöllistä yhteen kokoamista, jotta tiedetään, milloin ja missä ryhmiä järjestetään ja voidaan sopia resurssien yhdistämisestä.

Moniammatillisuuden toteutuminen

Moniammatillisuus toteutuu yhdistämällä eri toimijoiden voimavaroja ryhmien käynnistämisessä ja järjestämisessä. Vertaisryhmäohjaajien koulutuksessa ja ryhmätyönohjauksessa on osallistujia eri sektoreilta (sosiaali-, opetus-, vapaa-aika- ja varhaiskasvatuspalvelut, kunnan ja yksityisen palveluntuottajan lastensuojelutyö, Pelastakaa Lapset ry, Ensikotiyhdistys ja MLL) Jokaisen ryhmän toiminta järjestetään ryhmän tarpeiden mukaan yksilöllisesti räätälöiden. Esim. psyykkisesti sairaiden lasten vanhempien ryhmän toista ohjaajaa haettiin laajasta verkostosta (ev.lut. seurakunta, kunnan sosiaali- ja terveysterveystoimet ja järjestöt). Ryhmiin on myös kutsuttu ryhmän jäsenten toivomuksesta asiantuntijoita julkiselta ja järjestösektorilta, esim. lastensuojelusta, adhd-, autismi- ja dysfasiahydistyksestä ja rikosuhripäivystyksestä.

Asiakkaan äänen kuuluminen

Asiakkaan ääni tulee kuuluville siten, että ryhmien sisältö rakennetaan aidosti asiakkaiden toiveiden pohjalta. Asiakkailta (ryhmän jäseniltä ja ryhmän ohjaajilta) kerätään aina palaute. Tarpeen mukaan kerätään syvällisempi palaute esim. bikva-arviointimenetelmällä.

Lapsen tai nuoren hyvinvointia ja terveyttä vahvistava ote

Vanhempainryhmissä lapsen tai nuoren hyvinvointia ja terveyttä vahvistava ote näkyy välillisesti siten, että vanhemmille tarjotaan mahdollisuutta kuulla toistensa erilaisia selviytymistarinoita, ja minkälaiset keinot ovat auttaneet arjessa. Vanhemmat voivat jakaa kokemuksia vertaisten kesken ja vahvistaa arjen hyvinvointiaan.

Ohjattu vertaisryhmätoiminta

Etelä-Savossa kehitetään ennaltaehkäisevää vertaisryhmätoimintaa monella eri tasolla. Parhaiten ryhmät toimivat silloin, kun niillä on selkeä alku ja loppu, tavoitteet ja ohjelma sekä moniammatillinen tiimi ohjaamassa niitä. Ryhmiä ohjaaville työntekijöille osallistuminen mahdollistaa uusia yhteistyön muotoja ja tutustumisen toisiin lapsiperheiden kanssa toimijoihin. Saatujen palautteiden mukaan työntekijät kokevat tämän motivoivana ja omaa työtä rikastuttavana asiana.

Ryhmätoiminta on ennaltaehkäisevää ja tulevaisuusorientoitunutta. Lasten ja nuorten hyvinvointia edistetään tarjoamalla vanhemmille mahdollisuus kokemusten ja tiedon vaihtoon, ohjaamalla heitä kasvatustehävässään sekä antamalla tukea. Lasten ja vanhempien yhteisissä ryhmissä pystytään edistämään heidän välistään vuorovaikutusta sekä ottamaan puheeksi asioita, jos siihen näyttäisi olevan tarvetta. Vaikka kyseessä on vanha toimintamuoto, ei sitä ole toteutettu moniammatillisesti ja yhteistyössä muiden toimialojen kanssa kaikkialla maakunnassa. Työntekijöiden motivoiminen, pilotointien suunnittelu ja resursointi sekä hanketyöntekijöiden työpanos ovat keskeinen tekijä uusien toimintamallien onnistumiselle.

Saavutetut tulokset

Pieksämäellä toteutettiin viime keväänä ryhmä yksinhuoltajavanhemmille ja heidän lapsilleen sekä ensisynnyttäjien perhevalmennuksen jatkoryhmä. Molempia ryhmiä ohjasi moniammatillinen tiimi. Yksinhuoltajien ryhmässä mukana olivat päiväkodin johtaja, neuvolan terveydenhoitaja, lastensuojelun perhetyöntekijä ja hanketyöntekijä. Ryhmässä oli keskeistä se, että myös lapsilla oli oma ryhmänsä samaan aikaan kuin heidän vanhemmillaan. Jokaisessa tapaamisessa vanhemmat ja lapset toimivat yhdessä osan ajasta, jolloin päästiin vaikuttamaan vanhempien ja lasten väliseen vuorovaikutukseen. Lastenryhmän ohjaaja kävi vanhempienryhmässä kertomassa, mitä lasten kanssa tehdään, ja mihin ryhmässä pyritään. Vanhemmat saivat palautetta lapsistaan viimeisellä tapaamiskerralla. Vanhempienryhmässä käsiteltyjä teemoja olivat mm. tutustuminen, erokokemukset ja suhteet toiseen vanhempaan, lapsen kanssa arjen eläminen. Arkea miettiessään vanhemmat miettivät eri työvälinein normaalin arkipäivän rytmiä ja toimintoja yhdessä lapsen kanssa ja vaihtoivat keskenään kokemuksia. Yksi tapaaminen oli omistettu tulevaisuudelle. Tällöin vanhemmat pohtivat ja suunnittelivat elämäntilannettaan kymmenen vuoden kuluttua. Viimeisellä kerralla arvioitiin ryhmätoimintaa ja pidettiin lasten kanssa yhteiset päättäjäisjuhlat. Vanhempien ja työntekijöiden palaute ryhmästä ja sen toimintamallista oli pääosin positiivista. Ryhmän toivottiin kestävänsä pidempään.

Perhevalmennuksen jatkoryhmässä oli mukana neuvolan terveydenhoitaja, joka kutsui ryhmän koolle ja huolehti käytännön järjestelyistä ja hanketyöntekijä. Jokaisessa tapaamisessa vieraili joku muu kaupungin työntekijä keskustelemassa illan teemasta. Käsiteltyjä teemoja olivat synnytyksen jälkeinen vuorovaikutus vauvan kanssa; laulut, leikit, vauvahieronta ja vauvan rauhoittaminen, joista puhumassa ja näyttämässä oli perheneuvolan perhetyöntekijä. Toisella kerralla perheneuvolan perheterapeutti alusti vanhemmuudesta, isyydestä ja parisuhteesta. Kolmannessa tapaamisessa lasten lähestyessä puolen vuoden ikää teemana oli vauvojen ruokailu, josta kertoi terveydenhoitaja. Neljännellä kerralla aiheena olivat päivähoito ja sen vaihtoehdot vanhempainvapaiden loputtua. Niistä kertomassa oli varhaiskasvatuksen johtaja. Ryhmän aikana vanhemmat tutustuivat toisiinsa ja päättivät jatkaa kokoontumisia omatoimisesti. Tapaamisten sijoittuminen iltaan mahdollisti myös isien osallistumisen, ja he antoivatkin positiivista palautetta osallistumisestaan. Ryhmässä käsiteltyjen aiheiden ja annetun tiedon pohjalta perheitä ohjattiin myös erityispalvelujen piiriin.

Juvalla alkaa syksyllä ryhmä niiden päiväkotikäisten lasten vanhemmille, joiden lapset ovat tutkimuksissa jonkin kehitykseen liittyvän ongelman takia. Nämä vanhemmat kaipaavat vertaistukea ja ohjausta, koska tutkimukset ovat kesken, tulos epävarma tai ei vielä tiedossa ja lapsen kanssa on ongelmia usein sekä kotona että hoitopaikassa. Myös tätä ryhmää ohjaa moniammatillinen tiimi, johon osallistuu päivähoiton työn-

tekijöitä, perheohjaaja, lastensuojelun perhetyö, hanketyöntekijä ja pro gradu -tutkielmaa tekevä erityiskasvatuksen opiskelija.

Kangasniemellä ollaan aloittamassa vertaisryhmätoimintaa siirtymävaiheessa olevien koululaisten vanhemmille (esim. yläkouluun siirtyvien lasten vanhemmat). Teemoina ovat uuteen kouluun ja lapsen kehitykseen liittyvät asiat (murrosikä). Ryhmien ohjaajina toimivat vapaaehtoiset kunnan ja järjestöjen toimijat, joille on parhaillaan menossa kolmen kerran ryhmänohjauskurssi. Mukaan on ilmoittautunut mm. opettajia, sosiaalityöntekijöitä ja nuorisotoimen edustajia.

Toiminnan juurtuminen kuntiin

Vertaisryhmätoiminta pyritään saamaan osaksi kuntien pysyvää toimintaa pilotoimalla ryhmiä yhdessä kuntien toimijoiden kanssa, tuottamalla materiaalia sekä ryhmiä varten että niiden toiminnasta. Toteutuneista ryhmistä laaditaan mallit, joita on mahdollista soveltaa eri kuntiin ja tilanteisiin tarpeen mukaan. Hanke on maksanut pilottiryhmissä käytettyjen asiantuntijoiden palkkioita ja kuntien työntekijät ovat saaneet käyttää työaikaansa pilotointeihin ilman erillisiä korvauksia. Jatkossa joudutaan toimintaa suunniteltaessa keskustelemaan ohjaajina toimivien työntekijöiden esimiesten kanssa työaikajärjestelyistä ja ryhmätoiminnasta syntyvien kustannusten maksamisesta erikseen. Esimiesten ja kunnan päättäjien positiivinen asenne ja resurssien takaaminen ovat keskeisiä tekijöitä pysyvän toiminnan aikaan saamiselle. Myönteiset asenteet ja motivointi sekä työntekijä- että johtotasolla ovat oleellinen osa hanketyötä. Saatujen hyvien palautteiden ja positiivisten kokemusten jälkeen on helpompaa keskustella kuntien johdon kanssa toiminnan jatkamisesta ja niiden omista toteuttamismahdollisuuksista ja -tavoista. Kunnassa resurssien käyttöä voidaan perustella lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan kirjatulla toimenpiteillä ja lastensuojelulain ennaltaehkäisevän lastensuojelun säännösten noudattamisella.

Moniammatillisuus ja asiakkaiden osallisuus

Vertaisryhmiä ohjaa aina moniammatillinen tiimi. Palautteiden mukaan ryhmiin osallistuneet vanhemmat ja työntekijät kokevat yhteistyön positiivisena lisäarvona toiminnalle. Työntekijöillä on mahdollisuus tutustua toisiinsa ja toistensa työhön sekä luoda uusia yhteistyökanavia myös oman perustehtävän toteuttamiseen. Asiakkaiden palautteen mukaan useita eri toimialoja edustava henkilökunta tarjosi laajemman näkökulman ja uusia ulottuvuuksia käsiteltyihin asioihin. He kokivat tärkeänä myös sen, että heillä oli koko ajan mahdollisuus vaikuttaa ryhmän toimintaan ja nostaa itse esille tärkeitä pitämiään asioita.

Ryhmiin osallistuneilta asiakkailta kysytään jo ennen ryhmän alkua toiveita ja tarpeita sisällöistä ja teemoista. Kaikkien ryhmien osallistujilta pyydetään kirjallinen palaute ryhmän päätyttyä. Myös ryhmien aikana kysytään mielipiteitä ja tarjotaan mahdollisuuksia vaikuttaa toiminnan sisältöön.

Lapsen ja nuoren hyvinvoinnin vahvistuminen

Ohjattu vertaisryhmätoiminta on ennaltaehkäisevää. Ryhmissä perheenjäsenet saavat valmiuksia käsitellä jo syntyneitä ristiriitatilanteita ja ongelmia. Toisaalta ryhmissä saadaan ja jaetaan uutta tietoa myös mahdollisista uhkista ja riskeistä ja siitä, miten niitä on mahdollista ehkäistä. Vanhempien voimaantuminen ryhmässä ja parantuneet vanhemmuuden taidot näkyvät lasten ja nuorten hyvinvointina ja pienentyneenä palvelutarpeena kuntien sosiaali- ja terveydenhuollossa.

Lastensuojelun ja lasten- ja nuorten-psykiatrian yhteistyö

Lapset ja perheet -Kaste / Etelä-Savon sairaanhoitopiiri

Lapsen mieli kehittyy suhteessa hoitaviin aikuisiin ja ympäristöön. Lapsuuden varhaiset kokemukset muovaavat olennaisesti ihmisen luontaisia tapoja olla suhteessa toisiin, ympäristöönsä ja vaihtuviin tunteisiin. Jos lapset joutuvat jatkuvasti kohtaamaan elämässään kehitystasonsa ylittäviä tai muuten sietämättömiä kokemuksia, esimerkiksi laiminlyöntiä ja väkivaltaa, kehitys vaarantuu. Lapset sopeutuvat olemassa oleviin olosuhteisiin ja muokkaavat toimintaansa niitä vastaavaksi. Tämä voi johtaa ristiriitaan kehityksessä, suhteissa ulkopuoliseen maailmaan ja mahdollisesti myös lasten ja vanhempien suhteisiin.

Etelä-Savon sairaanhoitopiirin alueella on noin 350 lastensuojelullisista syistä sijoitettua lasta ja nuorta. Heistä noin 55 prosentilla on psykiatrisen hoidon tarvetta. Usein perinteiset lasten- ja nuorisopsykiatrian auttamiskeinot ovat heidän moninaisten ongelmien ja perusluottamuksen puutteen vuoksi riittämättömiä. Tarvitaan monipuolista yhteistyötä ja lasten arjessa tapahtuvia hoitavia ja kuntouttavia toimia. Tästä syystä alettiin kehittää näiden lasten tervettä kehitystä tukevia työmenetelmiä, jotka toimisivat lapsen arkiympäristössä.

Tähän mennessä otetut askeleet tavoitteiden saavuttamiseksi

Työskentelytavaksi valittiin kokeileva koulutus ja sen taustaorientaatioksi kiintymyssuhdeteoria. Koulutus toteutettiin intensiivisenä ja ryhmämuotoisena. Tarkoitus oli, että koulutuksen perusteella eri ammattiryhmille saataisiin valmiutta konsultoida ja työnohjata asiakasryhmän kanssa työskenteleviä. Monialainen ryhmä koostui ammattilaisista eri lastensuojelun sektoreilta (perhekotiäitejä, lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä, lastensuojelun perhetyöntekijä ja lastensuojelulaitosten eri tehtävissä toimivia työntekijöitä) sekä lasten- ja nuorisopsykiatrian ammattilaisia. Kokonaisuuteen kuului myös laajemmalle kohderyhmälle tarkoitettuja koulutuksia, joissa käsiteltiin asiaa yleisemmällä tasolla liittyen esimerkiksi lasten- ja nuorisopsykiatriaan ja lastensuojelun sosiaalityöhön ja niiden ajankohtaisiin haasteisiin.

Ryhmämuotoisen koulutuksen erityinen voima oli sen monialaisuus, joka mahdollisti eri näkökulmien tuomisen keskusteluun. Sijaishuoltajat kohtaavat lapsen arjen tilanteet ja toiminnan. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän ja perhetyöntekijän roolit näyttäytyvät lasta sekä hänen sijaishuoltajiaan tukevana tehtävänä. He voivat olla mahdollistamassa ja auttamassa sijaishuoltajan ja sijoitetun lapsen välisen kiintymyssuhteen syntymistä. Lasten- ja nuortenpsykiatrian rooli on lähempänä terapeutista työskentelyä. He voivat eri kokoonpanoilla toimia välittäjinä ja tulkkeina lapsen ja häntä hoitavien aikuisten välillä.

Ryhmä oli hyvin keskusteleva. Omia valmiuksia kohtaavaan vuorovaikutukseen pohdittiin lapsen, vanhempien ja työntekijän kokemusmaailmasta käsin. Ryhmien turvallinen ja toisia kunnioittava ilmapiiri mahdollisti omien kokemusten jakamisen. Eri toimijat peilasivat omaa ammattirooliaan suhteessa muiden ryhmän jäsenten ammattirooleihin ja näin lastensuojeluprosessista tuli yhteinen kokonaisuus. Muiden ammattiroolit tulivat läpinäkyviksi ja ymmärrettäviksi.

Aluksi ryhmän jäsenten kanssa käytiin läpi heidän toiveitaan koulutuksen suhteen. Ryhmäläiset toivoivat seuraavanlaisia asioita:

Sijaishuoltajat: ”oppia sanoittamaan lapsen sisäistä maailmaa”, ”kuinka korjata menetettyä vanhemmuuden mahdollisuutta”, ”voiko yhteisössä tarjota korjaavia kiintymyssuhdekokemuksia”, ”apua arjen työhön niin, ettei lapsi katoa teorian taakse”, ”miten tarjota lapselle mahdollisuus luoda oma elämänsä”, ”ymmärrystä arkeen”.

Lastensuojelun työntekijät: ”riipaus ymmärrystä ja ripaus ratkaisuja”, ”keinoja vanhemmuuden säilyttämiseen”, ”mikä on minun suhteeni sosiaalityöntekijänä näihin lapsiin, joita vain kaukaa hoidan”, ”miten jaksaisin olla pohjattoman kiinnostunut näistä lapsista, jotta he voisivat kokea tulleen kuulluksi ja koe- tuksi omina itsenään”.

Psykiatrian työntekijät: ”kuinka tukea sijaishanhempia kiintymyssuhteen rakentamisessa lapseen”, ”lisää työkaluja”, ”laajentaa työnkuvaa ja syventää ymmärrystä”, ”moninaisten suhteiden samanaikainen ymmärtäminen omassa työssä”.

Kouluttajat: ”kokemusten kunnioittavaa, kiinnostunutta jakamista, toisilta oppimista ja jonkin uuden yhteistä synnyttämistä”, ”oppia millaista on elää näiden lasten kanssa arjessa”.

Ryhmäläiset ovat alkaneet toteuttaa koulutuksessa koettua ja opittua työskentelytapaa omissa työyhteisöissään. Lasten- ja nuorisopsykiatrian poliklinikoilla on tavattu lapsia ja nuoria enemmän yhdessä sijaishuoltajien kanssa niin, että mukana on ollut myös biologiset vanhemmat. Esimerkkinä 15-vuotias Jani yhdessä sijaishanhempiansa ja biologisen äitinsä kanssa:

Jani ei osannut ilmaista itseään muuten kuin häiriökäyttäytymisellä. Tapaamisessa biologinen äiti kuvasi ymmärrettävällä tavalla Janin käyttäytymistä sijaishuoltajalle. Työntekijä oli tukemassa aikuisten yhteisen ymmärryksen syntymistä. Janin luottamus aikuisiin vahvistui kun hän tuli paremmin ymmärretyksi. Samoin kuvasi biologinen äiti omaa kokemustaan. Nuorisopsykiatrian työntekijät ovat alkaneet hyödyntää kotiin tehtävän työn tarjoamia mahdollisuuksia löytää paremmin ymmärrystä lapsen ja perheen tilanteeseen: ”edes yksi kotikäynti”. Lastensuojelulaitoksen erityistyöntekijä on kokenut koulutuksen lisänneen ymmärrystä erityisesti nuoren taustalla olevien kokemusten merkityksestä nuoren käyttäytymisessä, samoin kuin nuoren suhdetta vanhempiin. Hän on myös miettinyt työntekijän omien kokemusten merkitystä vuorovaikutussuhteissa nuorten kanssa. Sosiaalityöntekijät ovat kokeneet saaneensa lisää ymmärrystä lapsen sijoitustilanteista ja usein myös sijaishuoltopaikoissa esiintyvistä vaikeuksista.

Suunnitelma juurruttamisesta

Koulutuskokemuksen perusteella rakennetaan täydennyskoulutusohjelmaa ammattikorkeakouluihin. Nyt saatujen kokemusten perusteella koulutusmallista on tarkoitus luoda moniammatillinen, ryhmämuotoinen ja kehittävä.

Moniammatillisuus ja lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen

Koulutuskokeilussa on saatu malli moniammatillisesti toteutetusta kehittävästä koulutustavasta. Koulutus antoi kokemusta siitä, kuinka erilaisissa työyhteisöissä ja työtehtävissä lastensuojelussa ja lasten- ja nuorisopsykiatriassa voidaan yhteisen ymmärryksen kautta tukea lapsen ja aikuisen välistä vuorovaikutusta ja tuottaa lapselle tärkeitä korjaavia kiintymyssuhdekokemuksia. Ryhmän jäsenet kokivat saaneensa konkreettisia työvälineitä lapsen terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen. Alueelle on syntynyt verkosto, jossa vahvistetaan monipuolisia yhteistyömalleja.

Lastensuojelun, perhetyön ja päivähoidon yhteistyön toimintamalli

Lastensuojelun ja päivähoidon toimintamalli on muotoutunut Jyväskylässä yhdellä asuinalueella toteutetun pilotoinnin aikana vuosina 2008–2010. Pilotointi käynnistyi Keski-Suomen varhaiskasvatuksen kehittämisyksikkö VARKEn aikana ja juurruttamistyö ja mallin viimeistely tapahtuivat Kaste-hankkeessa vuosina 2009–2010. Taustalla oli tarve tehostaa yhteistyötä ja luoda puitteet tavoitteellisemmalle ja säännöllisemmälle yhteistyölle yhteisten lasten ja perheiden palveluiden parantamiseksi ja asiakasprosessien kehittämiseksi.

Mitä askeleita olette tähän mennessä ottaneet asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi?

Toimintamalli koottiin koulutus- ja konsultaatioiltpäivien aikana dokumentoiduista keskusteluista, jo olemassa olevista hyvistä käytänteistä ja tuotetuista uusista ideoista. Pilotointiin osallistui kolmen päiväkodin henkilöstöä, erityislastentarhanopettajia, lastensuojelun työntekijöitä, perhetyöntekijöitä sekä lastensuojelun ja päivähoidon palvelualueiden johtajia. Toimintamalli on otettu käyttöön syksyllä 2009 ja se on jo vakiintunut pilottialueella. Pilotissa tuotettu materiaali on jaettu Jyväskylän päivähoidon, perhetyön ja lastensuojelun käyttöön. Syksyllä 2010 järjestetään lastensuojelutyöhön ja yhteistyön edelleen kehittämiseksi koulutuksia ja yhteistyöiltpäiviä.

Miten toiminnasta voi tulla pysyvää hanketoiminnan päätyttyä?

Toimintamalli on käytössä Jyväskylässä. Lastensuojelun ja päivähoidon johto on sitoutunut mallin käyttöönottoon ja järjestettävät koulutukset ovat koulutuskalentereissa. Toimintamalli ja materiaalit kootaan kansioihin ja intraan. Saatujen palautteiden ja syksyllä 2009 tehdyn arvioinnin mukaan yhteistyö lastensuojelun ja päivähoidon välillä on kehittynyt aidosti pilotoinnin aikana ja sen jälkeen. Kynnys yhteydenottoihin on madaltunut ja yhteydenottoja on tehty enemmän kuin aikaisemmin. Yhteistyön tekeminen nähdään tärkeänä kehittämisen kohteena edelleenkin yhteistyöesteiden ja kynnysten poistamiseksi ja yhteistyöodotusten kirkastamiseksi. Koulutusten yhteydessä perehdytään edelleen toimintamalliin ja työkalupakkiin, joka on tuotettu työvälineeksi päivähoidon työntekijöille. Lisäksi mallia ja pilotoinnin aikana tuotettua materiaalia (yhteistyölomake, työkalupakki) on levitetty ja esitelty lukuisissa muissa maakunnallisissa tilaisuuksissa Keski-Suomessa. Mallin käyttöönottoaminen muualla vaatii kuitenkin käyttöönottokeskustelut, koska toimintamalli rakentuu paikallisille olosuhteille ja ottaa huomioon resurssit ja yhteistyörakenteet.

Miten moniammatillisuus toteutuu asiakastyössä?

Yhteistyöalueita ovat ennaltaehkäisevä työ, varhainen puuttuminen ja varhaisen tuen järjestäminen, lastensuojeluilmoitus ja lastensuojelutarpeen selvitys sekä lapsi ja perhe lastensuojelun asiakkaana. Toimintamalli sisältää myös yhteistyöprosessin tiedonkulun ja yhteistyön periaatteet.

Päivähoidon työntekijät kuuntelevat ja reagoivat sensitiivisesti lapsen ja perheen tarpeisiin, jolloin vanhemmat voivat aidosti turvautua ammattilaisiin. Työntekijöiden tietoutta kunnan palveluista pidetään ajan tasalla siten, että jokainen työntekijä voi tarvittaessa antaa palveluohjausta perheelle. Päivähoidon vanhempaiden tilaisuuksien ollessa toiminnallisia ja luovat mahdollisuuksia myös vanhempien vertaistoiminnalle. Sosiaalityöntekijä on mukana päivähoidon toimintakauden aloitusinfoissa, jotta vanhempien yhteydenotto palveluihin olisi matalamman kynnyksen takana. Toiminnalla pyritään tuomaan palvelut lähemmäksi, rohkaise-

maan vanhempia yhteydenottoihin aikaisemmin ja muuttamaan lastensuojelun imagoa positiivisemmaksi entisen kontrolli-imagon sijaan.

Toimintamallin toisessa vaiheessa korostetaan varhaista puuttumista ja varhaisten tukitoimien järjestämistä. Heti huolen herätessä tehdään aloite yhteiselle keskustelulle. Päivähoidossa säännöllisten varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelujen lisäksi järjestetään ns. välivasu-keskustelu mahdollisimman pian huolen ilmaantua. Päivähoidon työntekijä voi konsultoida anonymisti lastensuojelun sosiaalityöntekijää arvioidessaan omaa huoltaan lastensuojeluasioissa. Tarvittaessa perheen kanssa keskustellaan ja sovitaan myös muiden ammattilaisten kutsumisesta yhteistyöhön tai perhettä ohjataan ottamaan yhteyttä muihin palveluihin.

Kolmannessa vaiheessa lapsen ja perheen tuen tarve on niin suuri, että päivähoidon omin keinoin lasta ja perhettä ei voida riittävästi auttaa. Huolen havainnut työntekijä tekee lastensuojeluilmoituksen tai pyynnön lastensuojelutarpeen selvittämisestä lastensuojelun työntekijälle. Jos mahdollista, työntekijän huolesta tai aikeesta tehdä lastensuojeluilmoitus keskustellaan ensin vanhempien kanssa. Akuuteissa tilanteissa otetaan välittömästi yhteyttä alueelliseen sosiaalityöntekijään tai virka-ajan ulkopuolella kriisikeskus Mobileen. Lastensuojelutarpeen selvittämiseksi ensimmäinen tapaaminen ja keskustelu perheen ja lastensuojelun kanssa voidaan järjestää päiväkodissa.

Lapsen ja perheen jo ollessa lastensuojelun asiakkaana järjestetään kolmikantayhteistyössä keskusteluja, joissa yhdessä suunnitellaan ja sovitaan erityisistä tukitoimista. Yhteistyösopimukset kirjataan yhteissuunnitelmalomakkeelle ja tukitoimien vaikutuksia lapsen ja perheen hyvinvoinnille seurataan säännöllisillä tapaamisilla määräajoin. Yhteistyösopimukset ja tukitoimet kirjataan myös tilanteessa jolloin lapsi aloittaa päivähoidossa lastensuojelullisina avohuollon tukitoimena.

Lasta ja perhettä palvelevaa moniammatillista yhteistyötä ja palveluita kehitetään arjessa tehtävän työn lisäksi kokoontumalla vuosittain (vuosikellossa 1–2 kertaa) alueellisiin lastensuojelun, perhetyön, neuvolan ja päivähoidon työntekijöiden ja johdon kehittämisiltapäiviin. Näissä iltapäivissä tavoitteena on keskustella lasten ja perheiden palvelutoimintaa koskevista ajankohtaisista asioista ja yhteistyöprosessien kehittämistarpeista. Moniammatillisen yhteistyön kehittämistä varten tarvitaan yhteistyökumppaneilta aloitteisuutta, halua ja tahtoa sekä perheen tukitoimien toteuttamisessa vastuunjakamista.

Miten asiakkaan ääni tulee kuuluville osana koko toiminnan kehittämistä tai henkilökohtaisen prosessin osana?

Lähtökohtana toimintamallissa on moniammatillinen kasvatuskumppanuus, jossa yhdistyvät perheen ja asiantuntijatahojen tieto ja ymmärrys. Yhteistyön perustana on perheen kuuleminen ja luottamus, joka rakentuu ja toteutuu päivittäisissä arjen kohtaamisissa sekä säännöllisissä perhekohtaisissa varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluissa. Lastensuojelutarpeen arviointitilanteessa lapsen ja perheen asioista voidaan keskustella myös kolmikantayhteistyössä (perhe, lastensuojelu ja päivähoido) tai järjestää ”välivasu-keskustelu”. Tarvittaessa sovitut päätökset kirjataan ja allekirjoituksin sitoudutaan tukitoimiin yhdessä yhteistyösuunnitelmalomakkeella. Lapsi osallistuu häntä koskevien asioiden käsittelyyn ja hänelle tiedotetaan riittävästi hänen ikänsä ja kehitystasonsa huomioon ottaen.

Miten lapsen hyvinvointia ja terveyttä vahvistava ote näkyy toiminnassa?

Lastensuojelun ja päivähoidon yhteistyöprosessi on lapsi- ja perhekohtaisesti aina erilainen prosessi. Moniammatillisen kasvatuskumppanuuden tavoitteena on maksimoida lapsen hyvinvointi yhdistämällä perheellä, päivähoidolla, perhetyöntekijöillä ja lastensuojelun työntekijöillä oleva tieto ja havainnot lapsesta. Kumppanuusperustaisessa yhteistyössä pulmallisista tilanteista keskustellaan mahdollisimman aikaisessa vaiheessa jotta lasta voidaan tukea hänen tarpeidensa mukaan osana arjen muuta toimintaa.

Perhehoidon intensiivinen tuki

Toimintamallin kuvaus

Lapset ja Perheet Kaste-hankkeessa on järjestetty uusille, vasta toimintansa aloittaneille perhehoitajille sijoituksen alkuvaihetta tukevaa, ohjattua vertaistukiryhmätoimintaa. Sijaisvanhempi ja sosiaalityöntekijä tapaavat työparina uusia perhehoitajia lapsen perhesijoituksen tapahduttua viisi kertaa kaksi tuntia kerrallaan. Tapaamisten keskeisimmät teemat ovat: 1. Kiintymäsuhteen syntyminen, 2. Terve, normaali kiintymäsuhte, 3. Kiintymäsuhteen katkeaminen ja menetysten vaikutus, 4. Kiintymäsuhtehäiriöisen lapsen tarpeiden kohtaaminen sekä 5. Kiintymäsuhteen uudelleenrakentuminen. Jokaisen viiden intensiivisen tuen kokoontumisen jälkeen ryhmät ovat jatkaneet yhden ohjaajan vetämänä työnohjauksellisena ryhmänä vuoden ajan. Ryhmätapaamisten lisäksi jokaiselle perheelle järjestetään vähintään yksi perhekohtainen tapaaminen.

Kevään 2010 ryhmää kehitettiin edelleen siten, että mukana oli lastenhoitoryhmän rinnalla sijaisperheiden omien lasten sijaissisaruuksia huomioiva ja tukeva vertaisryhmä. Ryhmään osallistui kuusi lasta.

Mitä askeleita on otettu

Keski-Suomessa on 22 kuntaa, joilla on keskenään erilaiset perhehoidon toimintaohjeet ja mahdollisuudet tukea perhehoitajia lapsen sijaisperhesijoituksen aikana. Sijaisvanhempien voi olla haasteellista osallistua tarjottuihin vertaistukiryhmiin maantieteellisten etäisyyksien takia, koska välimatkat voivat olla satojakin kilometrejä. Molempien vanhempien osallistuminen edellyttää lastenhoidon ratkaisemista, kun matkoineen aikaa kuluu neljäkin tuntia kerralla.

Hankkeen aikana on järjestetty neljä intensiivisen tuen ryhmää, joista kahdessa järjestettiin myös sijaisperheiden lapsille hyvän vastaanoton saanut lastenhoito. Vanhempien ryhmiin on osallistunut 28 vanhempaa 16 sijaisperheestä eri puolilta Keski-Suomea.

Yhteistyössä Keski-Suomen sijaishuoltoyksikön ja kuntien kanssa on puolivuositain koottu ryhmä vasta-valmennetuista perhehoitajista, joihin on ensimmäistä kertaa sijoitettu lapsi. Lastenhoito ryhmän ja sijaisperheiden omien lasten vertaistukiryhmän suunnittelusta ja toteutuksesta ovat vastanneet hanketyöntekijän ohjauksessa Jyväskylän ammattikorkeakoulun ja Jyväskylän Yliopiston opiskelijaharjoittelijat. Yhteistyökumppanina on suunnittelussa ollut Pesäpuu ry. Vertaistukiohjaajan kokemuksen toi Perhehoitoliitto ry:n työntekijä.

Miten toiminnasta pysyvä toimintamalli hankkeen jälkeen

Perhehoidon merkitys huostaanotettujen lasten sijaishuollon hoitomuotona on saanut viime aikoina entistä suuremman huomion ja merkityksen. Suomen sijaishuollon laitosvaltaisuuden haasteeseen on ryhdytty hallitusohjelman mukaisesti vastaamaan vahvistamalla perhehoitoa. Perhehoidon valtakunnallisen toimintaohje -työryhmänkin suosituksena on saada aikaan alueellisia yksiköitä, joiden kautta perhehoitajien rekrytointi, valmennus ja sijoituksen aikainen tuki hoidetaan. Keski-Suomessa rekrytointi ja valmennus on hoidettu jo 31 vuoden ajan keskitetysti kuntien yhteistyönä. Yksittäisten pienten kuntien on vaikea saada ja järjestää yksinään perhehoidon tukemisen vaatimaa erityisosaamista.

Tavoitteena on saada aikaan Perhehoidon tuen -malli, jossa maakunnallisesti valtakunnallisena yhteistyönä saadaan aikaan hallittu perhehoidon tukiprosessi. Mallissa kuntien työntekijät voivat tarjota perhehoitajalle intensiivistä tukea ja sitouttaa hänet työskentelyyn sijoitusprosessin alusta alkaen. Pysyvän mallin aikaan-

saaminen edellyttää maakunnallista koordinoitua ja kuntien sitoutumista. Intensiivisen tuen toimintamallin juurruttaminen kuntien maksamaksi toiminnaksi alkaa syksyllä 2010.

Miten moniammatillisuus toteutuu asiakastyössä

Kiintymäsuhteeseen liittyvien teemojen käsittelyn lisäksi on perehdytty jokaisen sijaisperheen tilanteeseen ja tarjottu mahdollisuus vertaistuelliseen keskusteluun. Ryhmissä keskeisinä kysymyksinä on noussut me-sille yhteistyön aloittaminen sosiaalityöntekijöiden kanssa, perheiden saama tuki, lapsen päivähoitoon ja kouluun sekä sijoitetun lapsen perhesuhteisiin liittyvät asiat.

Intensiivisen perhehoidon tuen -mallissa ryhmien vetäjinä toimivat Pride-valmennusprosessin mukaisesti sijaisvanhempi-sosiaalityöntekijä työpari. Ryhmien palautteessa tämä on koettu hyväksi: ”ei tule asetelmaa, että sijaisvanhemmat kyllä tietää, kunhan nuo sossut vain tajuaisivat, miten asioiden tulee olla, osaamista ja ymmärrystä tarvitaan monenlaista” ja ”oikein hyvä, ei tule asetelmaa, että sosiaalityöntekijät ”tietävät”, miten asioiden tulisi olla – sijaisvanhempi osaa asettaa toisen sijaisvanhemman rooliin”.

Miten asiakkaan ääni kuuluu toiminnan kehittämisessä ja prosessin aikana

Perhehoidon intensiivisen tuen kehittämisen tavoitteena on vahvistaa perhehoitoa, varmistaa sijoitusprosessien pysyvyyttä sekä lisätä perhehoitajien vertaistuen saatavuutta ja systemaattisuutta.

Valmennuksessa läpikäytyt asiat ovat teorian asteella hallussa, mutta uuden ”lainalapsen” tuleminen perheeseen haastaa koko perheen, niin vanhempien parisuhteen kuin lasten väliset suhteet. Tavoitteena on myös tukea sijoitetun lapsen ja perhehoitajan kiintymäsuhteen muodostumista, yhteistyön rakentumista eri osapuolten kesken ja vahvistaa sijaisperheiden valmiuksia vastata lapsen häiriökäyttäytymiseen sijoituksen alkuvaiheessa sekä lisätä perhehoitajien jaksamista.

Ryhmistä kerätty palaute on ollut yksinomaan myönteistä ja toimintaa kannustavaa ja asetetut tavoitteet ovat palautteiden mukaan toteutuneet erittäin hyvin.

Miten lapsen tai nuoren hyvinvointia ja terveyttä vahvistava ote näkyy toiminnassa

Kysymys, mitä perheen ryhtyminen sijaisperheeksi merkitsee sijaisperheiden omille lapsille, unohtuu usein niin työntekijöiltä kuin vanhemmiltakin. Perheen omat lapset joutuvat jakamaan kotinsa, vanhempansa, huoneensa. Heidän merkityksensä on suuri, ja he joutuvat myös kantamaan vastuuta sijoitetusta lapsesta ja hänen sopeutumisestaan muun muassa koulussa ja kaveripiirissä. Sijaisperheiden valmennuksessa heitä huomioidaan vielä liian vähän. Mallissamme pyritään mahdollistamaan myös sijaisperheiden omille lapsille mahdollisuuden käydä läpi tunteitaan ja vahvistaa heidän osallisuuttaan. Saadun palautteen mukaan nämä lapset olivat kokeneet omat tapaamisensa hyödyllisiksi. Sijaisperheiden omien lasten ryhmän ohjaajien mukaan tärkeää ryhmässä oli etenkin yhteisten kokemusten jakaminen ja vertaistuki.

Tarinaviikot – perheiden osallisuuden vahvistaminen perhepalveluiden kehittämisessä

Tausta

Jyväskylään perustettiin vuonna 2007 Jyväskylän seudun Perhe-hankkeen aikana Varhaisen tuen (VATU) tiimi neuvolan perhetyön ohjausryhmäksi. Lapset ja perheet Kaste -hankkeen aikana VATU-tiimin roolia on kehitetty edelleen. Tällä hetkellä tiimi toimii ehkäisevän työn edistäjänä kehittäen perhepalveluverkostossa tehtävää yhteistyötä alle kouluikäisten lasten perhepalveluissa. Tiimissä on edustajat neuvolatyöstä, päivähoitopalveluista, neuvolan perhetyöstä, lasten psykologityöstä, perheneuvolasta, seurakunnasta ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton Keski-Suomen piiriltä.

Tavoite

Varhaisen tuen tiimin yhtenä tavoitteena on löytää keinoja, joilla lisätään alle kouluikäisten lasten perhepalveluissa perheiden osallisuutta ja vahvistetaan vaikuttamismahdollisuuksia palveluiden kehittämisessä. Tiimissä luodaan vaikuttavuuden arvioinnin mittareita Jyväskylän kaupungin alle kouluikäisten lasten perhepalveluiden ennaltaehkäisevälle työlle. Vaikuttavuuden arviointia lähestyttiin ensimmäisessä vaiheessa asiakasnäkökulman kautta siten, että perheiden vanhemmilta kerättiin asiakaspalautetta tarinoiden kautta.

Toteutus

Jyväskylän perhepalveluissa järjestettiin tarinaviikot helmikuussa 2010. Tarinaviikoilla koottiin perheiden kokemuksia lapsiperhepalveluista – miten palvelut ovat vastanneet perheiden tarpeisiin ja odotuksiin, sekä mitä kehittämisehdotuksia perheillä on palveluille ja palvelun tarjoajille.

Työntekijän ja vanhemman välisen yhteisen keskusteluhetken jälkeen vanhempia motivoitiin itse kirjoittamaan oma tarinansa paperille. Tarvittaessa työntekijät auttoivat vanhempia kirjaamaan ajatuksensa. Vanhemmille korostettiin, että heidän kertomansa tarinat ovat luottamuksellisia. Mikäli työntekijä kuuli vanhemmalta tarinan, johon olisi syytä uudelleen palata ja käydä läpi, työntekijä sopi asiasta vanhemman kanssa. Yhdessä sovittiin, kuinka asiassa olisi syytä edetä.

Lähtökohtana oli kohdata perheitä erilaisissa toimintaympäristöissä ja kerätä heidän ”elämäntarinansa” nostamaan esiin perheiden nykytilaa ja kokemuksia perhepalveluista. Näissä kohtaamisissa korostui perheiden oma ääni, työntekijän herkistyminen kohtaamiselle sekä kasvatuskumppanuuden jakaminen perheiden ja lapsiperhetoimijoiden kesken. Näin saatiin vahvistettua perheiden osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia perhepalveluiden kehittämisessä. Viikot toteutettiin yhteistyössä avointen varhaiskasvatuspalveluiden, neuvolan perhetyön, seurakunnan lapsi- ja perhetyön ja MLL:n paikallisyhdistysten kanssa.

Tulos

Tarinoissa, joita oli yhteensä 108, nousi vahvasti esiin perheiden äänellä vanhemmuuden tukemisen ja vertaistuen merkitys. ”Voimavaroja omaan vanhemmuuteen olen saanut kerhosta vertaistuen kautta”. Kontaktit muihin perheisiin koettiin palveluissa merkitykselliseksi. ”On saanut tuntea kuuluvansa johonkin”. Myös lapsen saama huomio ja lapsuusajan tukeminen näkyi aineistoista tärkeänä seikkana. Perheet antoivat tunnustusta työntekijöiden sosiaalisille taidoille, ryhmäläisten tasapuoliselle kohtelulle, myönteisen ilmapiirin

luomiselle ja aktiivisuudelle. ”On ihana kun ohjaajat huomioivat jokaisen lapsen ja vanhemman erikseen edes lyhyesti”. Huonoja kokemuksia oli äitien muodostamista ”kuppikunnista”. Palveluiden kehittämisessä perheet toivoivat muun muassa tiedotuksen lisäämistä avoimista perhepalveluista ja palvelujen verkkosivujen täydentämistä sisältöohjelmilla sekä vauvan hetkellistä hoitamista.

Juurutus

Ensimmäisistä Tarinaviikoista saatujen kokemusten ja tulosten jälkeen viikkojen rakennetta muokataan ja kehitetään edelleen VATU-tiimin ja kenttätoimijoiden yhteistyönä. Tarinaviikoista on tarkoitus saada Jyväskylän kaupunkiin pysyvä perhepalveluverkoston yhteinen arviointimittari. Tarinaviikot toteutetaan keväisin toimintavuosittain.

Neurolatyön ohjausryhmä, neuvolan asiakasraati ja monitoimijainen perhevalmennus

Neurolatyön ohjausryhmä, neuvolan asiakasraati ja monitoimijainen perhevalmennustoiminta toimivat keskenään yhteistyössä ja erillisinä toimintoina. Toiminnan kohderyhminä ovat kuntalainen eli asiakas, kuntasektorin toimijat, seurakunta, järjestö- ja vapaaehtoistoimijat. Lisäksi yhteistyötä tehdään Jyväskylän ammattikorkeakoulun kanssa.

Hankkeen taustaa

Käytännön työn, tutkimuksen ja kehittämistarvekartoitusten myötä Jyväskylän kaupungissa on noussut esille tarve luoda malli kuntasektorin, seurakunnan, järjestötoimijoiden, vapaaehtoistoimijoiden ja kunta-laisten väliseen yhteistyöhön, joka mahdollistaa palveluiden tarkastelun niiden tuottajana, käyttäjänä ja kehittäjänä. Mallin suunnittelussa on huomioitu mm. Kaste -ohjelma, Lapset ja perheet Kaste -hankkeen tavoitteet, Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (380/2009), Lastenneuvola lapsiperheiden tukena Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2004:14, Terveys 2015 kansanterveysohjelma, Jyväskylän uuden sukupolven organisaatiouudistus (2013), Jyväskylän uusi terveyskeskus (2011).

Tavoitteena on tuottaa laadukkaita, oikein kohdennettuja ja vaikuttavia ehkäisevän työn palveluita lasta odottaville ja lapsen saaneille perheille. Uudenlaisten palveluiden avulla voidaan lisätä kokonaisvaltaisesti perheiden hyvinvointia, vähentää pahoinvointia ja sen tuomia rasitteita sekä lisätä kansalaisten osallisuutta sekä kuntatoimijoiden ja kolmannen sektorin yhteistyötä jaetun asiantuntijuuden ajatuksella.

Tähän mennessä otetut askeleet toiminnassa

Hankkeessa on perustettu neuvolan ohjausryhmä lokakuussa 2009, neuvolan asiakasraati toukokuussa 2010 sekä kehitetty monitoimijasta perhevalmennusta syyskuusta 2009 alkaen. Perhevalmennuksen kehittämisessä on sovellettu Jyväskylän seudun Perhe-hankkeessa vuonna 2007–2008 tuotettua perhevalmennuskansiota.

Miten moniammatillisuus toteutuu asiakastyössä?

Neuvolan ohjausryhmä koostuu kuntasektorin, järjestöjen ja vapaaehtoistoiminnan edustajista eli niistä henkilöistä, jotka vastaavat neurolatyön sekä perhevalmennuksen suunnittelussa ja toteutuksessa omasta osaamisalueestaan. Ohjausryhmä on vuoropuhelussa neuvolan asiakasraadin kanssa. Toiminta on alkanut pienempimuotoisena ja laajentunut vähitellen nykyiseksi toimintamalliksi.

Neuvolan asiakasraati lisää vaikuttamismahdollisuuksia äitiys- ja/tai lastenneuvolapalveluita käyttäville asiakkaille osallistua neuvolapalveluiden suunnitteluun, kehittämiseen ja kohdentamiseen.

Monitoimijainen perhevalmennus tarjoaa yhteistyössä kuntasektorin, seurakunnan, järjestöjen ja vapaaehtoistyön tuottamaa laadukasta, suunnitelmallista perhevalmennusta odottaville ja lapsen saaneille perheille asuinalueesta riippumatta.

Mitä menetelmän käyttöönotto ja kehittäminen edellyttää?

Edellä mainitut toimijat ovat olleet aktiivisesti mukana kehittämistyössä alusta asti ja Kaste-hankkeen etenemisestä on tiedotettu säännöllisesti sekä toimijoiden ryhmille että esimiestasolle. Pilotointijakso (1.9.2009–31.5.2010) on saatu päätökseen ja mallin toimintaa on hiottu väliarvioinneissa saatujen palautteiden perusteella nykyiseen muotoonsa. Toimintamallin laajeneminen koko Jyväskylään on suunnitteilla ja suunnitelmat ovat edenneet tähän asti tavoitteiden mukaisesti. Juurtuakseen uudenlainen, monitoimijaisesti toteutettu neuvolatyö tarvitsee virallistetumman aseman Jyväskylän kaupungin sosiaali- ja terveystalveissa.

Pienet lapset liikkeelle -toimintamalli

Lapset ja perheet Kaste -hanke Itä- ja Keski-Suomessa / LapsiKuopio-osahanke

Pienet lapset liikkeelle -malli ja toimintaa tukeva käsikirja laadittiin Terve lapsuus arjessa -hankkeessa (2006–2007). Hanke oli sisällöllisesti ja tuloksiltaan kansallisesti arvioiden poikkeuksellinen ja innovatiivinen. LapsiKuopio -hankkeen (2008–2010) tavoitteena ovat olleet mallin jalkauttaminen ja edelleen kehittäminen. Malli pohjautuu Kuopion kaupungin strategiaan ja linjauksiin sekä lapsi- ja nuorisopoliittiseen ohjelmaan, jotka korostavat palvelujen yhteistyötä ja asiakaslähtöisiä ja tasalaatuisia palveluja. Kuopion varhaiskasvatuspalvelut, terveyspalvelujen lastenneuvolat ja ovat linjanneet, että lapsi saa tarvitsemansa tuen mahdollisimman varhain omassa lähineuvolassaan ja päiväkodissaan tai perhepäiväkodissa. Vapaa-ajanpalvelujen kehittämislinjaus korostaa hankkeita ”Liikettä läpi elämän”, ”Aktiivinen lapsuus ja nuoruus Kuopiossa” ja ”Lähiliikunta tutuksi”. Lasten kuntoutuspalvelut pohjautuvat kansanterveyslakiin jossa korostuvat ennaltaehkäisevä työ ja konsultatiivinen työote.

Tähän asti otetut askeleet tavoitteiden saavuttamiseksi

Poikkihallinnollista toimintaa ohjaa organisaatio (Kuvio 1.) Verkoston keskeinen rooli on liikuntatyöryhmällä ja varhaiskasvatuspalvelujen aluevastaavilla ja liikuntamyöntäjillä. Työntekijöiden työhön käytettävä aika on määritelty osaksi heidän perustehtäväänsä. (Koulutoimen henkilöiden vastuut ja työaika syksyn 2010 aikana).

KUVIO 1. Poikkihallinnollinen Pienet lapset liikkeelle -organisaatio

Toimintaa ohjaa Pienet lapset liikkeelle -käsikirja www.tervekuopio.fi, jonka jalkauttamiseksi päivähoiton liikuntakoordinaattori laati Liikuntasäkki-koulutuskokonaisuuden. Koulutusmateriaali on osa uudenlaista varhaiskasvatussuunnitelmaa, josta löytyy Lapsen liikkuminen -osio. Lastenneuvoloiden ja varhaiskasvatuspalveluiden työmenetelmiksi lasten liikuntaan aktivoimiseksi laadittiin asiantuntijayhteistyössä tervey-

denhoitajan, lastentarhanopettajan sekä kiertävän erityislastentarhanopettajan ja puhe-, toiminta- ja fysioterapeuttien kanssa esitteitä ja oppaita. Tuotoksina valmistuivat Vauvasta taaperoksi -opas, jota jaetaan kaikille uusille kuopiolaisille vauvoille neuvolakortin välissä. Opasta on saatavilla myös englannin ja venäjän kielillä. Opas on myös laajan terveydenhoitajien sähköisen työmateriaalin pohjana. Onni on pienestä kiinni -esitteessä esitellään perheille suunnattuja vapaa-ajan palveluita. Esite on käännetty myös englanniksi ja venäjäksi. Lusikallisesta lautaselliseen -opas ohjaa yli 1-vuotiaiden lasten ruokailua. Samansisältöinen esite laadittiin jaettavaksi varhaiskasvatuspalveluiden vanhempien illoissa. Yhteistyö puistotoimiston kanssa käynnistyi keväällä 2010. Tuolloin laadittiin graafikon ja toimintaterapeutin yhteistyönä puistojuliste Kuopion asuntomessualueen Eino Leinon puistoon. Julisteessa kerrotaan leikkivälineiden merkityksestä lapsen kokonaiskehitykseen. Samanlaiset julisteet asennetaan neljään perhepuistoon syksyn 2010 aikana. Julisteen pohjalta on tuotettu myös lasten liikuntakortteja ulkovarastoihin ja jumppahetkille. Lasten käyttöön ovat omat väritystehtäväversiot. Pienet lapset liikkeelle - yhteistyön ehkä näkyvin osa ovat varhaiskasvatuspalveluissa oleville lapsille ja aikuisille hankitut turva/huomioliivit.

Miten toiminnasta voi tulla pysyvää hanketoiminnan päätyttyä?

Pienet lapset liikkeelle -toimintamalli jalkautui vuoden 2009 aikana osaksi peruspalvelujen yhteistyötä. Työtä ohjaa ja seuraa poikkihallinnollinen organisaatio, jonka tapaamiset ovat ennalta sovittuja ja siten osa kunkin organisaation kokousvuosikelloa. Toiminnan vakiintumisesta vastaavat henkilöt ja liikuntatyöryhmään kuuluvien tehtävät on määritetty. Myös ravitsemussuunnittelija hoitaa yhteistyötehtäväänsä oman työnsä ohella. Puistotoimiston kanssa on sovittu vuosittaisesta yhteistyötä perhepuistojen suunnittelun ja välineiden hankinnan suhteen.

Miten moniammatillisuus toteutuu asiakastyössä? Miten lapsen tai nuoren hyvinvointia ja terveyttä vahvistava ote näkyy toiminnassa?

Neuvoloiden terveydenhoitajat jakavat lapsen määrävuotistarkastusten yhteydessä vanhemmille oppaita ja esitteitä. Lapsen määrävuotistarkastuksissa työtä ohjaa uusi, syvennetty materiaali. Varhaiskasvatuspalveluiden uudenlainen prosessi nostaa entistä vahvemmin lapsen liikkumisen yhdeksi neljästä tavasta lapsen oppimisessa. Työtä ohjaa varhaiskasvatussuunnitelma ja koordinoi liikuntamyötääjien verkosto. Nämä ohjausvelvoitteet tutustuttavat lapsen lähellä olevat aikuiset entistä paremmin kodin lähellä oleviin lähiliikuntapaikkoihin sekä kodista löytyviin välineisiin; sohviin, mattorulliin, vedellä täytettyihin kanistereihin. Tämän kaiken kautta lapsen arkiliikunta lisääntyy ja monipuolistuu. Työllä vaikutetaan samalla koko perheen liikuntatottumuksiin ja yhteiseen vapaa-ajan viettämiseen. Lapsen ja perheen oma rooli ja toiveet yhdistyvät lapsen määrävuotistarkastuksissa ja lapsen vasussa. Uudenlainen työote näkyy myös neuvolan ja päivähoidon alueellisessa yhteistyössä ja uudenlaisissa lapsen kehitystä kuvaavissa yhteistyölomakkeissa.

Miten asiakkaan ääni tulee kuuluville osana koko toiminnan kehittämistä tai henkilökohtaisen prosessin osana?

Pienet lapset liikkeelle -työssä lapsi löytää pienestä pitäen leikinomaisen liikunnan ilon yhdessä aikuisen kanssa. Neuvoloiden ja varhaiskasvatuspalveluiden ohjausvelvoite tutustuttaa lapsen lähellä olevat aikuiset arkivälineisiin, joiden kautta lapsen arkiliikunta lisääntyy ja monipuolistuu. Lapsi ohjaa päivähoidossa sisällä ja ulkona leikkikavereitaan uusien liikuntakorttien avulla. Tuolloin lisääntyy lasten arkiliikunta ja samalla myös sosiaaliset taidot päivähoidossa. Lapset voivat värityksellä välillä samanlaisella visuaalisella ilmeellä toteutettuja liikuntavärikuvia.

Varhaisen tuen palvelumalli perheiden, lastenneuvoloiden ja varhaiskasvatuspalveluiden käyttöön

Lapset ja perheet Kaste -hanke Itä- ja Keski-Suomessa / LapsiKuopio-osahanke

Poikkihallinnollinen varhaisen tuen palvelumalli laadittiin Terve lapsuus arjessa -hankkeessa (2006–2007). Malli pohjautuu Kuopion kaupungin strategiaan ja valtakunnallisiin linjauksiin. Malli jalkautetaan vaiheittain niin, että uudet yhteistyökäytännöt ovat Kuopion kaupungissa osa perustason työtä vuoteen 2011 mennessä. Mallin jalkauttamisesta ja edelleen kehittämistä Pohjois-Savon kuntiin on myös alustavia suunnitelmia.

Tavoitteina ovat asiakaslähtöiset ja tasalaatuiset palvelut, alueellinen ja poikkihallinnollinen yhteistyö sekä vanhempien osallisuuden ja lasten kanssa työskentelevien työntekijöiden osaamisen vahvistaminen. Toiminnallisesti tämä tarkoittaa sitä, että työntekijöillä on säännölliset, ennalta sovitut alueelliset tapaamiset ja erilaiset konsultaatiokäytänteet on kehittämisen jälkeen vakiinnutettu.

Mitä askeleita tavoitteiden saavuttamiseksi on otettu?

Neuvoloiden varhaisen tuen materiaaliksi on asiantuntijayhteistyössä työstetty työntekijöille lasten määrävuositarkastusten seulontamateriaali, sähköinen varhaisen tuen materiaali terveydenhoitajille ja neuvoläkäreille, sensomotorinen koulutuspaketti terveydenhoitajille, tiedonsiirtolomakkeita ja tiedonsiirtoluvat. Vanhemmille on työstetty neuvoloissa jaettavia oppaita ja esitteitä sekä sähköinen varhaisen tuen materiaali.

Varhaiskasvatuksessa on uudistettu varhaiskasvatussuunnitelma-prosessi sekä tuotettu varhaisen tuen sähköinen käsikirja. Asiantuntijayhteistyössä on tuotettu sensomotorinen koulutuspaketti päivähoidon henkilöstölle. Konsultoiville erityislastentarhanopettajille on työstetty sähköinen vuosikello. Erityisneuvolan ja päivähoidon yhteistyölomake ja tiedonsiirtolomakkeita on työstetty.

Poikkihallinnollinen alueellisen yhteistyön varmistamiseksi on perustettu moniammatillinen tiimi. Neuvo- lan ja päivähoidon välille on laadittu yhteistyösopimus, jossa sovitaan erityistyöntekijöiden osallistumisesta alueellisiin yhteistyöryhmiin. Tähän liittyen on valmistumassa resurssikalenteri. Kaupunkitasolle (terveys- palvelut, kuntoutus, lasten puhe-, -toiminta- ja fysioterapiapalvelut, erityisneuvolapalvelut, Kasvatus- ja perheneuvonnan palvelut, Lasten mielenterveyspalvelut, Lastensuojelu) on perustettu viikoittainen puhe- linkonsultaatiopalvelu sekä sovittu konsultoitavien erityislastentarhanopettajien ja erityistyöntekijöiden säännöllisistä tapaamisista (2–4 kertaa vuodessa). Tämän lisäksi koko kaupungin alueella toteutetaan Puheeksi ottamisen alueelliset ja poikkihallinnolliset koulutukset.

Miten toiminnasta voi tulla pysyvää hanketoiminnan päätyttyä?

Poikkihallinnollinen varhaisen tuen palvelumalli on jalkautunut osaksi perustason yhteistyötä. Varhaisen tuen työmenetelmät ovat osana perustehtävämäärittäviä ja nykyisiä työmuotoja, toimintasuunnitelmia, perehdyttämiskansioita, kehityskeskusteluja ja esimerkiksi varhaiskasvatuspalveluiden kontekstianalyysia.

Kehittämisen ja jalkautumistyötä ohjaa ja seuraa seurantaryhmä, johon kuuluvat toimialajohtajat sosiaali- ja terveyspalveluista, vapaa-ajanpalveluista, koulutuspalveluista ja kulttuuripalveluista sekä sosiaali- ja terveyslautakunnan puheenjohtaja.

Moniammatillisuuden toteutuminen, asiakkaan osallisuus ja lapsen hyvinvoinnin vahvistuminen

Lapsensa määrävuotiskäynnillä neuvolassa vanhemmat saavat systemaattisesti asiantuntijayhteistyössä laadittua ohjausta kotiin vietäväksi. Samat työmenetelmät ovat päivähoiton henkilöstön käytössä. Toisen työntekijän työn tunteminen karsii päällekkäistä työtä ja samalla perhe saa sujuvaa ja entistä ammattitaitoisempaa palvelua. Neuvolan, päivähoiton ja erityistyöntekijöiden säännöllinen ja ennalta sovittu alueellinen yhteistyö sekä puhelinkonsultaatio-palvelu ovat osa työntekijöiden arkityötä omalla työpaikallaan ja näin myös lapsen ja perheen lähellä. Merkityksellinen "siirtotyömenetelmä" on henkilökunnan kyky pysähtyä yhdessä perheen kanssa pohtimaan asioita silloin, kun oma vanhempain jaksaminen on koetuksella tai lapsen kehitys ei etene suotuisasti. Tiivistynyt yhteistyö näkyy myös lapsen omassa asiakirjassa, jossa on perheen kuvaus omasta lapsestaan, neuvolan määrävuotistarkastukset ja päivähoiton leikin ja arjen lapsikuvaukset. Näin toteutuu lapsen etu ja oikeus hänen kehitystään kuvaavan asiakirjan sisällöiksi.

Sidos- ja yhteistyöryhminä ovat Pohjois-Savon kunnat, Kuopion yliopistollinen sairaala; Kys, Savonia Amk ja yksityiset palvelun tuottajat, Terve Kuopio -ohjelma, ISO ja muut hankkeet (Kasvanet, Reilusti rinnakkain).

Lastensuojelun perhehoidon alueellinen tukipaletti

Itä- ja Keski-Suomen Lapset ja perheet -Kasteen Katse lapsen -osahankkeessa on kehitetty lastensuojelun perhehoidon prosessin eri vaiheisiin tuki- ja konsultaatiopalveluita. Lastensuojelun perhehoidon alueelliselle tukipaletille on koottu ylikunnallisesti järjestettyjä perhehoidon palveluita, jotka ovat aiemmin puuttuneet alueelta tai olleet epätasaisesti saatavilla. Kuntakohtaisten erojen kaventamiseksi ja perhehoidon asiantuntemuksen vahvistamiseksi on koottu perhehoidon toimijoita seudullisiin vuoropuhelutapaamisiin ja -koulutuksiin sekä kehitetty sijoitusvaiheen työskentelyä ja tuen kokonaisuutta sosiaalityön työparityönä. Sijaisvanhempien vertaisryhmien ja mentoroinnin käynnistäminen ovat alueellisesti koordinoituja palveluita, joita yksittäisten kuntien on mahdoton toteuttaa sosioemotionaalisesti haasteellisesti käyttäytyviä lapsia hoitavien sijaisperheiden tueksi. Perhehoidon monitoimijaista asiantuntemusta seuduilta ja valtakunnasta on koottu videovälitteisesti asiantuntija- ja konsultaatioryhmiksi, jotka ovat työskennelleet tapauskohtaisesti perhehoitoperheissä elävien lasten hyvinvoinnin edistämiseksi.

Askeleita asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi

Valtakunnallisessa ja oppilaitosyhteistyössä on alueellisesti tutkittu ja kehitetty tuki- ja sijaisperheiden rekrytointia ja vakiintunutta tulevien sijaisperheiden PRIDE-valmennusta. Toimeksiantosopimusten yhtenäistämisen tueksi tarkoitettua perhehoidon ohjeistusta on kehitetty ja päivitetty. Ohjeistuksen käytäntöön siirtymiseksi on vuosittain järjestetty perhehoitajille ja sosiaalityöntekijöille Perhehoidon tietopaketti- tai Hyvän perhehoidon peruspilarit -koulutus.

Perhehoitoon perehtyneet sosiaalityöntekijät ovat tukeneet kunnan lastensuojelun sosiaalityötä sijoituspaikan valinnassa. Sijoituksen alussa sekä sijoituksen aikana tarjottu tuki on koettu tarpeelliseksi perhehoidon jatkuvuuden turvaamiseksi.

Pysyvyys hanketoiminnan päätyttyä

Alueen kuntien viime vuosina kokonaan rahoittama perhehoidon sosiaalityön alueellinen tuki on vakiintumassa hankkeen ensimmäisessä vaiheessa laajentuneeseen muotoon vuoden 2011 alusta alkaen 17 kunnan ja Liikelaitos Siiliset -peruspalvelukeskuksen välisin sopimuksin. Valtakunnallisesti kattava perhehoidon palveluiden saatavuus edellyttää valtakunnallisen ohjauksen sekä resursoinnin.

Moniammatillisuuden toteutuminen asiakastyössä

Lapsen lastensuojelutarpeen arvioinnista alkaen on edistetty paikallisen moniammatillisen asiantuntijuuden hyödyntämistä lapsen ja perheen varhain auttamiseksi. Lastensuojelutarpeen selvityksen ja arvioinnin koulutusta on kohdennettu lasten kanssa työskenteleville eri ammattiryhmille, kuten neuvolan, päivähoidon ja koulun henkilöstölle.

Lapsen tarvitessa jossain vaiheessa sijaishuoltoa, moniammatillinen arvio on pohja sopivan sijoituspaikan valintaan. Kunnan sosiaalityöntekijä saa sijoituspaikan valintaan ja hyvän sijoitusprosessin toteuttamiseen alueellisen perhehoidon sosiaalityöntekijän asiantuntemuksen. Moniammatillinen asiantuntijatyöryhmä antaa konsultaatiota sosiaalityöntekijöille, esimiehille ja perhehoitajille erilaisissa asiakastapauksissa. Kiintymyssuhdekonsultaatioissa perhehoitajat, sosiaalityöntekijät, perhetyöntekijät, biologinen vanhempi ja lapsen terapeutti ovat olleet moniammatillisesti vuoropuhelussa ja oppimassa toinen toisiltaan erityispsyko-

login ohjaamina pohtien perheeseen sijoitettujen haasteellisesti käyttäytyvien lasten kiintymyksen ja lasta tukevan arjen ja huolenpidon rakentamista.

Kumppanuus eri hankeosioiden ja hankkeiden (OPM) kesken on vienyt eteenpäin terveydenhuollon sekä sosiaali- ja koulutoimen yhteistyötä lasten ja perheiden auttamiseksi kasvuympäristöissään.

Asiakkaan äänen kuuluminen

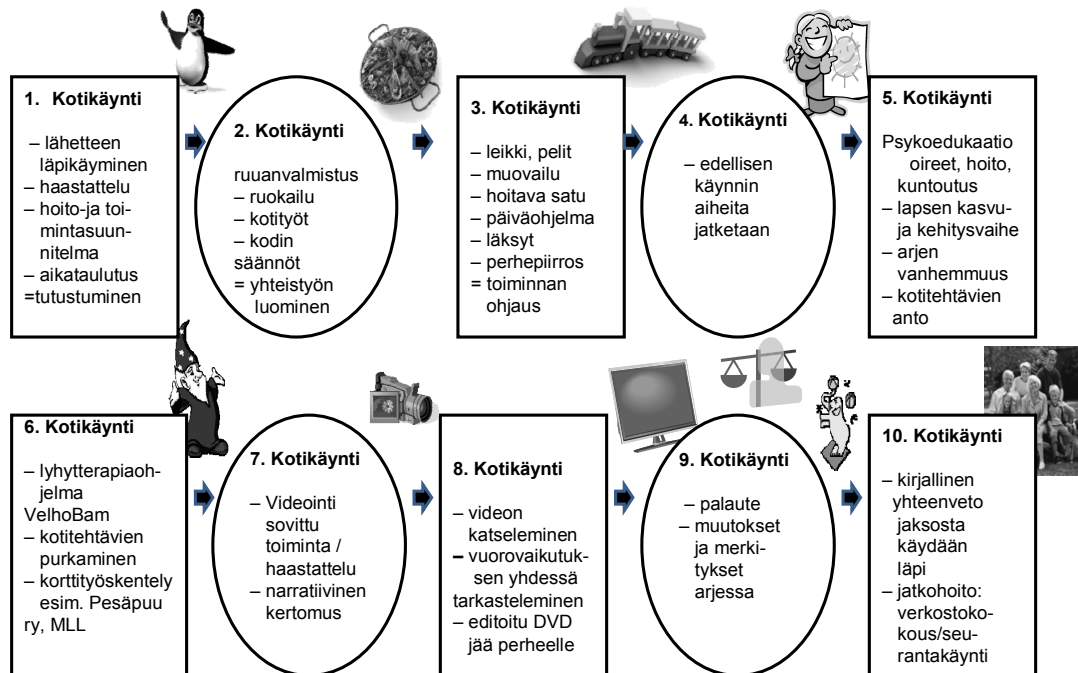
Dialogisuus on johtajatuksena palvelujärjestelmän eri tasojen ja toimijoiden – lapsista päättäjiin – kesken tehtävässä työssä. Asiakkaiden osallisuutta edistävien toiminnallisten välineiden ja menetelmien käyttö on lisääntynyt verkostossa tiedon, käyttökokemuksen ja asenteellisen uudistumisen myötä. Asiakaspalautteiden kokoamista sekä asiakastilanteiden ja -prosessien reflektointia on tuettu vuoropuheluin.

Lapsen tai nuoren hyvinvoinnin ja terveyden vahvistaminen

Katse lapseen -näkökulma tarkoittaa lapsen kokemuksen esiintuomista ja lapsen subjektiivisuuden edistämistä arjen eri tilanteissa ja eri tasoilla. Vahvistamalla lastensuojelulapsen tai -nuoren toimijuutta vapaa-ajassa sekä perheen toimivuutta ja arjen sujuvuutta, tuetaan lapsen ja nuoren kokonaisvaltaista hyvinvointia sekä terveyttä. Hyvinvointi rakentuu valinnoista ja moninaisista toimista, joiden hyvässä toteutumisessa tärkeä asema on kodilla, päivähoitolla, koululla ja vapaa-ajalla sekä niissä lapsia ja nuoria kohtaavilla aikuisilla. Perhehoidon vahvistaminen merkitsee yhä useamman lapsen ja nuoren mahdollisuutta kasvaa lasta kuulevassa, yksilöllisyyttä kunnioittavassa ja kasvua tukevassa turvallisessa perheessä laitoshoidon sijaan.

Lastenpsykiatrian Perhohankkeen kotisairaalarajakso

Kotisairaalarajakso on erikoissairaanhoidon intensiivinen, asiakaslähtöinen ja jalkautuva koko perheen perheterapeuttinen interventio, joka painottuu fokuksittuihin arjen asioihin. Intervention kohderyhmänä ovat psyykkisesti tai psykosomaattisesti oireilevat lapset ja heidän perheensä. Jakson tavoitteena on lisätä perheen selviytymiskeinoja sekä antaa perheelle kokemus arjen struktuurista, toimijuudesta ja avoimuudesta. Kotisairaalarajakso alkaa yhteisellä kotikäynnillä perusterveydenhuollon työntekijän kanssa ja päättyy yhdessä järjestettyyn verkostokokoukseen. Yhteensä kotikäyntejä on 10. Jakso voidaan toteuttaa myös työparityöskentelynä perusterveydenhuollon, sosiaalitoimen kotipalvelun tai erikoissairaanhoidon klinikkaryhmän työntekijän kanssa. Perhe käy jakson aikana erikoislääkärin vastaanotolla tai lääkäri tulee mukaan kotikäynnille. Jakson aikana tehdään päiväkoti- tai koulukäynti. Kotisairaalarajaksolle lähettäminen edellyttää lapselle jo aiemmin tehtyjä perustutkimuksia. Seurantakotikäynti perheeseen tapahtuu 1–2 kk kuluttua jakson päättymisestä.

Kotisairaalarajaksen malli: Kotisairaalarajakso on vuorovaikutusta, toiminnan ohjausta ja psykoedukaatiota

Otetut askeleet tavoitteiden saavuttamiseksi

Vuoden 2008 aikana kehitimme toimintamallia. Vuonna 2009 kotisairaalahoidossa oli kaikkiaan 16 lasta ja 15 perhettä, joista kotisairaalarajaksolla 11 lasta ja 10 perhettä. Yhdessä perheessä oli kaksi diagnosoitua lasta. Viiden lapsen kohdalla kotisairaalarajakso oli toteutunut aiemmin vuosina 2007–2008 ja vuonna 2009 toteutettiin hoitoon liittyviä seurantakäyntejä tai jatkoahoito- sekä verkostoneuvotteluja. Lasten ikäjakama oli 4–14 vuotta. Lapsista kolme oli alle kouluikäisiä, 11 alakouluikäistä ja kaksi yläkouluikäistä. Poikia oli 11 ja tyttöjä viisi. Hoidon piirissä oli kaikkiaan 51 perheenjäsentä, joista sisarusia oli 12 ja vanhempia 23. Yhteistyössä Pohjois-Karjalan Mannerheimin Lastensuojeluliiton kanssa toteutimme myös psyykkisesti oireilevien lasten vanhempien vertaistukiryhmän. Kotisairaalarajaksen mallia on lisäksi pilotoitu yhteistyössä lastenpsykiatrian osaston kanssa sairaalahoidosta kotiutuvan lapsen jatkohoitona. Yhdessä aikuis- sekä

nuorisopsykiatrian kanssa on meneillään Asko-kotisairaalamenetelmien oppisopimuskoulutus, joka koostuu teoriapäivistä sekä pienryhmätyönohjauksista.

Miten toiminnasta voi tulla pysyvää hanketoiminnan päätyttyä?

Kotisairaaloiminta jatkuu, vaikka Perhohanke päättyy 31.10.2010. Toiminnan jatkuminen on kirjattu lasten- ja nuorten tautien klinikkaryhmän strategiaan sekä toiminta- ja koulutussuunnitelmaan. Toiminnan jatkuminen on huomioitu budjetissa sekä henkilöstöresursseissa. Klinikkar ryhmän kotisairaaloiminnan käsitteen määrittely, käytäntöjen ja sisältöjen suunnittelu jatkuu. Lisäksi on tarkoituksena lisätä keskustelua myös poikkihallinnollisesta yhteistyöstä ja palvelujen kehittämisestä yhdessä Joensuun kaupungin ja järjestöjen kanssa.

Miten moniammatillisuus toteutuu asiakastyössä?

Lapsesta tullut lähete käsitellään moniammatillisessa tiimissä, johon kuuluu erikoislääkäri, psykologi, sosiaalityöntekijä ja sh/perheterapeutti. Jakso toteutetaan aina ainakin osittain moniammatillisesti. Jakson päättyessä verkostokokouksessa ovat mukana ne työntekijät, jotka työskentelevät, ovat työskennelleet tai tulevat työskentelemään lapsen ja perheen kanssa.

Miten asiakkaan ääni tulee kuuluville osana koko toiminnan kehittämistä tai henkilökohtaisen prosessin osana?

Asiakkaat ovat olleet kehittämässä kotisairaalamallinnusta. Myös vanhempien monia kokemuksia erilaisista perheiden palveluista on haluttu hyödyntää. Kotisairaalamallinnuksella lasten vanhemmat halusivat kuulla työntekijöiden välittämänä perheiden erilaisia selviytymistarinoita. Vanhempia kiinnosti, miten lapsen psyykinen sairaus on vaikuttanut perheiden arkeen ja mitkä asiat ovat auttaneet. Vanhempien palautteiden pohjalta järjestettiin myös vertaistukiryhmä.

Ohessa otteita perheiltä kotisairaalamallinnuksen jälkeen pyydetyistä palautteista:

”Poikamme on rauhoittunut tosi paljon ja kaikilla on helpompaa. Jakso antoi voimia.”

”Sitä sokeutuu omille toiminnoilleen ja on hyvä että ulkopuolinen auttaa.”

”Koko perhettä kuultiin, tietoa tuli niin meille vanhemmille kuin lapselle.”

Miten lapsen tai nuoren hyvinvointia ja terveyttä vahvistava ote näkyy toiminnassa?

Mallintamisen mukainen kotisairaaloiminta pohjautuu ammatilliseen osaamiseen, kansalliseen ja kansainväliseen tutkimukseen ja lisäkoulutukseen. Sitä tukee työntekijän oma työ- ja elämäkokemus, työnohjaus ja työyhteisöt. Se huomio ajan yhteiskunnalliset ilmiöt ja historian. Siihen on sisällytetty Kaste-ohjelman tavoitteet lapsen ja nuoren hyvinvoinnin ja terveyden vahvistamiseksi.

Kasper-hanke

Väli-Suomen lasten, nuorten ja lapsiperheiden kehittämishanke 2009–2011

KASPERI toimii koko Väli-Suomen alueella, eli Kanta-Hämeen, Päijät-Hämeen, Pirkanmaan, Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan maakunnissa. Kehittämistyössä on mukana toimijoita yli 60 kunnasta ja kolmesta sairaanhoitopiiristä. Hankkeen kokonaisbudjetti vuosille 2009–2011 on 6,8 Me.

Hankkeen hallinnoijana ja hakijana toimii Tampereen kaupunki. Hankkeen sisällöllinen koordinointi on toteutettu ostopalvelusopimuksella Pikassos Oy:n kautta. Koordinoinnissa työskentelee projektijohtaja ja projektisuunnittelija, taloushallinnosta vastaa Tampereen kaupunki yhdessä projektijohtajan kanssa.

Hankesuunnitelmassa määritellyt tavoitteet

Lasten, nuorten ja perheiden palveluja uudistetaan laajempaan kokonaisuuteen perinteiset sektorirajat ylittäen. Palveluja uudistettaessa vahvistetaan lasten, nuorten ja lapsiperheiden osallisuutta palvelujärjestelmässä.

Erityispalveluja kehitetään tukemaan peruspalveluja. Luodaan uusia työkäytäntöjä ja toimintakonsepteja ehkäisevän lastensuojelun alueelle, jolloin paine erityispalveluihin vähenee.

Tuodaan palvelut suoraan lasten ja nuorten kehitysympäristöihin perhekeskustoiminnan ideologian mukaisesti.

Henkilöstön osaamista parannetaan ja kehitetään työtapoja uudistettavien palvelurakenteiden ja kehitettävien uusien palvelujen edellyttämällä tavalla. Kehitetään myös ylisektoraalisten palvelukokonaisuuksien johtamista.

Kasper-hankkeen teema-alueet

I Perhepalveluverkostot

Teema-alueen keskeisintä toimintaa on osallisuutta tukevan rakenteen luominen perhekeskusmallin kautta ja siihen kytkeytyvien palvelujen kehittäminen. Perhekeskus voi merkitä fyysistä tilaa, uutta tapaa organisoida lasten ja perheiden palveluja tai verkkopohjaista perheille suunnattua tukea. Tavoitteena on turvata lapsille, nuorille ja perheille tukea varhaisessa vaiheessa ja matalalla kynnyksellä ja näin välttää vaikeampien ongelmien syntymistä.

II Erityinen tuki peruspalveluissa

Teema-alueen hankkeissa mallinnetaan tapoja erityispalvelujen ja siellä olevan osaamisen tuomisesta peruspalvelujen tueksi. Hankkeissamme se tarkoittaa mm. neuropsykiatrisen tiedon ja kuntoutuksen tuomista erikoissairaanhoidosta osaksi perustason palveluja, nuorisopsykiatrian uuden jalkautuvamman toimintamallin kehittämistä sekä lastenpsykiatrian uusia konsultatiivisia ja jalkautuvia työmuotoja.

Työn tavoitteena on tuoda lasten ja nuorten kehitysympäristöihin, mm. päiväkoteihin ja kouluihin, riittävä osaamista ja uskallusta kohdata lasten ja nuorten ongelmat perustason työssä. Erityisesti Nepsy-osaamisen levittämisen yhteydessä pyritään myös vaikuttamaan päivittäiseen fyysiseen ympäristöön yhdessä lasten kanssa työskentelevien kanssa.

III Erityistä osaamista vaativien palvelujen tehostaminen ja erityispalvelujen tarpeen kasvun vähentäminen

Teema-alueen osahankkeissa haetaan ratkaisuja tehokkaampaan ja asiakaslähtöisempään palvelujen tarpeen arviointiin ja palvelujen järjestämiseen. Tavoitteena on karsia päällekkäisiä palveluja ja taata lapsille ja heidän perheilleen nopeampi pääsy heidän tarvitsemiensa palvelujen piiriin. Huostaanottoja pyritään ehkäisemään intensiivisellä lapsen ja hänen perheensä tukemisella ongelmatilanteissa.

IV Monialaiset palvelurakenteet

Teema-alueen osahankkeissa kehitetään erityisesti lastensuojelun ja perhetyön uusia toimintamalleja. Lastensuojelun osalta keskitytään mm. huolen puheeksi ottamiseen. Perhetyön kehittämisessä tärkeää on perhetyön toimintamallien selkiyttäminen. Monikulttuurisuuteen liittyvä osaaminen palveluissa on erityisesti Pohjanmaan osahankkeessa suuressa roolissa.

Teema-alueet eivät muodosta selkeästi rajautuvia kokonaisuuksia vaan ovat toistensa kanssa osittain päällekkäisiäkin. Ne toimivat erityisesti hankkeen sisäisen verkostoinnin pohjana ja osahankkeet työskentelevät teema-alueittain muodostetuissa hankeryppäissä. Hankeryppäiden tavoitteena on ollut kehittämistyön kokemusten jakaminen sekä hyvien käytäntöjen levittäminen koko hankealueelle.

Kehittämistyön perusajatus

Kasper-hankkeen piirissä tehtävä kehittäminen on asiakastyön pinnassa tapahtuvaa arkikehittämistä, jonka tavoitteena on tuottaa yleistettävissä ja jaettavissa olevia toimintamalleja kaikkien kuntien käyttöön. Pyritään kehittämään lapsille, nuorille ja lapsiperheille oikea-aikaisia palveluja, jotka ovat helposti saatavilla ja joiden perusajatuksena on ennakoivuus, matala kynnys, tarpeen ja tarjonnan parempi kohtaaminen ja lasten, nuorten ja perheiden parempi osallisuus.

Yhteystiedot: Projektijohtaja Juha Luomala, 050 3495 610, juha.luomala@pikassos.fi

Pilottipäiväkodin hyvinvoiva lapsi -työprosessimenetelmä

Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet -kehittämishanke käynnisti syksyllä 2009 pilottipäiväkodin kehittämistoiminnan uudessa palvelukeskuksessa Seinäjoella. Tilat mahdollistavat yhteistyön päivähoiton, koulun, neuvolan, seurakunnan ja nuorisotoimen toimijoiden kanssa. Arjen verkostoyhteistyö toteutuu luonnollisesti fyysisesti lähellä olevien toimijoiden kanssa, joissa monialaiset yhteistyökäytännöt kehittyvät edelleen mm. case-työskentelyn ja yhteistoiminnan kautta. Pilotin kokemuksia on dokumentoitu ja ne ovat hyödynnettävissä sekä lähteneet leviämään alueen hankekunnissa. Henkilöstö on arvioinut väliarvioinnissa tarjotun varhaiskasvatuksen laadun lisääntyneen kehittämistoiminnan avulla.

Mitä askeleita olette tähän mennessä ottaneet asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi?

Nykyisen päivähoitolain mukaan lapselle tulee tarjota jatkuvat, turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet. Lain toteutumisiksi pilotin toiminnassa varhaiskasvatuksen kehittämisessä hyödynnetään tietoa liittyen lapsen varhaisen vuorovaikutukseen, aivojen kehittymiseen ja kiintymyssuhteeseen. Ensisijaisen kasvattajan suhdetta lapseen tuetaan toissijaista kasvattajasuhdetta eli omahoitajuutta tukemalla. Kehittämistyön tuloksena on luotu osallistava hyvinvoiva lapsi -työprosessimenetelmä, joka tässä vaiheessa työskentelyä voidaan jakaa seuraaviin edelleen kehittämisen ja mallinnuksen alla oleviin osaprosesseihin:

1. Varhaiskasvatuksen palveluohjaus (osana verkkopohjaista perhekeskusta: www.kersanet.fi)
2. Alkukäynti lapsen kotona
3. Osallistuva alku ja pehmeä lasku päivähoidossa (perheen tutustumiskäynnit lapsiryhmään 2–3 viikon aikana)
4. Omahoitajuus
5. Saattaen vaihtaminen ryhmästä toiseen
6. Vastuuajaisuus
7. Esikoulusta koulupolulle kumppanuudessa

Osavaiheista vaiheet 2,3 ja 4 ovat olleet erityisen kehittämistyön alla ensimmäisenä toimintavuonna. Jatko-työskentely keskittyy enemmän vaiheiden 1, 5, 6 ja 7 kehittämiseen ja tarve monialaisen yhteistyöhön lisääntyy. Kehittämistä ohjaavat päivähoiton henkilöstön, vanhempien ja projektityöntekijän tapaamiset, päivähoiton pilotin kehittäjäryhmän toiminta (maakunnallinen-, monialainen- ja asiakasedustus), kumppanuusyhteistyö, kunta- ja pilottikokoukset. Menetelmän osavaiheet voidaan jalkauttaa osavaihe kerrallaan uusiin kasvatusyhteisöihin. Pilotin työskentelyä seurataan mm. hankkeen kokoamassa 19 kunnan alueelta kootussa monialaisessa yli sektorirajojen kootussa jalkautuvien palveluiden työryhmässä sekä hankkeen ohjausryhmässä. Oppilaitosyhteistyö mahdollistaa uusien oivallusten levittämistä ja kehittämistä edelleen.

Miten toiminnasta voi tulla pysyvää hanketoiminnan päätyttyä?

Syksyllä 2010 käynnistyvät koko maakunnan alueen varhaiskasvatuksen esimiesten työpajat. Niiden kautta kannustamme toimijoita monialaisempaan työskentelyyn hankekunnissa. Samalla syvennetään varhaiskasvatuksen esimiestyöskentelyä tukien mm. mentorointisuhteiden syntymistä yli kuntarajojen hyvinvoiva lapsi -työprosessimenetelmän juurruttamiseksi alueelle. Varhaiskasvatuksen henkilöstölle on tarjolla omahoitajuuden vertaisryhmätoimintaa. Jatkossa alueella tarjotaan vielä vähäisempänä toteutunutta kasvatuskumppanuuteen kannustavaa koulutusta ja toimintaa.

Miten moniammatillisuus toteutuu asiakastyössä?

Hankkeessa käynnistetään palveluohjaustapahtumia vasta päivähoiton aloitusta suunnitteleville perheille yhteistyössä kunnallisten ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Pilottipäiväkodin case-työskentelyssä monialaisuuteen on siirrytty omahoitajan perheen kanssa aloittaman yhteistyön avulla. Vanhemman luottamus lapsen hoitajaan on pohjana projektityöntekijän osallisuudelle ja yhteistyölle vanhemman ja muiden perheen arjessa toimivien yhteistyökumppaneiden kanssa. Yhteistyössä on ollut mukana perheen lasten osalta esimerkiksi koulukuraattori, perheneuvolan psykologi, sosiaalityöntekijöitä, yksityinen palveluntuottaja ja eri hankkeiden työntekijät. Projektityöntekijän rooli on ollut päivähoiton varsinaiseen omahoitajaan verrattuna kokonaisvaltaisesti perheen huomioiva. Varhaiskasvatuksen palveluohjaus sisältää mahdollisuuden monialaisen yhteistyön syventämiseen, jota hankkeessa edelleen pilotoiden kehitämme. Projektityöntekijä toimii osana moniammatillista hanketiimiä ja on riittävän kaukana perustyöstä. Hänen ei tarvitse irrottautua lapsiryhmästä lähteäkseen mukaan verkostopalaveriin tai kotikäynnille. Asiakas voi dialogissa määrittää itse tarpeensa ja ratkaisu voi olla luovasti kohtaavampi, kuin mitä nyt palveluvalikoima ei välttämättä tarjoa.

Miten asiakkaan ääni tulee kuuluville osana toiminnan kehittämistä tai henkilökohtaisen prosessin osana?

Pilotissa tehtyyn asiakaskyselyyn vastanneista vanhemmista 85 prosenttia suosittelee kotikäynnin toteuttamista hoitoa aloittavan lapsen kotiin. Nimetty omahoitaja on ollut tärkeä sekä lapselle, että vanhemmille. Lapset osallistuivat kyselyyn piirtäen esimerkiksi omaa toimintaansa omahoitajan kanssa. Lapsen hierarkkinen kiinnittyminen on havaittu omahoitajuryhmien videoinnista, jossa lapsi hakeutui nimetyn omahoitajan seuraan tämän saapuessa paikalle. Lapsen sanaton tyytyväisyys on merkki turvallisen aikuisen läsnäolosta. Vanhemmat toivovat yhä tarkemmin tietoa siitä, millaista lapsen arki päivähoitossa on. Tätä tietoa on erityisimmin saatavilla ryhmän pysyvältä omahoitajalta, joka on voinut syventää suhdetta oman lapsiryhmänsä lasten ja vanhempien kanssa.

Miten lapsen tai nuoren hyvinvointia ja terveyttä vahvistava ote näkyy toiminnassa?

Ryhmämuotoisen kasvatuksen haasteena on tarjota lapselle laadukasta varhaiskasvatusta ja riittävän sensitiivinen kasvattaja lapsen jokaisena hoitopäivänä. Kehittämistyö on nostanut esille tarvetta kiinnittää huomiota henkilöstön pysyvyyden parempaan mahdollistamiseen. Pätevä varhaiskasvatuksen osaaja ei ole sama asia, kuin jo toimintaympäristön tavat ja perheet edelliseltä kaudelta tunteva työntekijä, jolle on rakentunut yhteisille kokemuksille perustuva suhde hoidossa olevien lasten kanssa. Erityislapsen kohtaamiseen toivotaan mm. puheterapian palveluita lapsiryhmiin toteutettavaksi ja haasteeseen pyritään vastaamaan vielä hankkeen toiminta-aikana. Henkilöstön ja vanhempien kokemusten mukaan päiväkodin toimintaan ovat jalkautuneet parhaiten erityistason kuntoutustyöntekijät. Saattaen vaihtaen -yhteistyössä varhaiskasvatuksen henkilöstö voi välittää tarvittaessa varhain puuttuen lapsen seuraavalle kehitysportaalle tai uudelle toimijalle tärkeitä asioita. Näin toimien kasvatuskumppanuudessa jo toteutunut hyvä yhteistyö ei mene hukkaan, vaan voi syventyä edelleen luottamuksessa lapsen, perheen ja uuden ammatillisen toimijan välillä.

Verkkopohjainen perhekeskus

Verkkopohjainen perhekeskus (www.kersanet.fi) toimii koko Etelä-Pohjanmaan alueella alle kouluikäisten ja alakouluikäisten lasten vanhemmille matalan kynnyksen internet-palveluna. Verkkopalvelujen kehittämällä tavoitellaan yhtäältä palvelujen paranemista ja palvelukanavien moninaistumista sekä toisaalta palvelujärjestelmän tehostumista ja alueellista yhdenmukaistumista. Tavoitteena on koota sirpaleiset lapsiperhepalvelut yhteen osoitteeseen "yhden luukun" periaatteella. Parhaimmillaan verkkopohjainen perhekeskus toimii nettiympäristöä käyttämään tottuneiden vanhempien ja perheiden uudenlaisena alueellisena matalan kynnyksen informaatiopaikkana, keskustelufoorumina ja asiantuntijapalveluna. Palvelu on helposti saatavilla vuorokauden ajasta riippumatta ja on toistettavissa myös muualla.

Verkkopalvelu on osa ennaltaehkäisevää työtä ja lapsiperheiden varhaista tukemista. Lapsiperheet saavat sivuston kautta osan sellaisista tarvitsemistaan palveluista, joihin ei tarvita vielä kasvokkain tapahtuvaa kontaktia. Verkkopohjaisen perhekeskuksen kehittämistyössä on huomioitu perhekeskuksen yleiset kriteerit (vrt, STM: Selvityksiä 2008:12, 24), mm. paikallisuus, monitoimijaisuus, vanhemmuuden tukeminen, vertaistuki, osallisuus ja palveluohjaus. Verkkopohjaisesta perhekeskuksesta löytyy tietoa lapsen fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta kasvusta sekä kehityksestä, alueen eri palveluntuottajien keskeisistä lapsiperhepalveluista, harrastus- ja toimintamahdollisuuksista sekä alueen ajankohtaisia julkaisuja ja tutkimuksia. Tämän lisäksi perhekeskuksesta on saatavilla asiantuntijapalvelua, neuvontaa ja palveluohjausta, jolla voidaan osaltaan ehkäistä peruspalveluiden kuormittavuutta. Käyttäjien välinen vertaistuki toteutuu vertais- ja keskustelufoorumilla. Käyttäjät voivat myös halutessaan myydä ja ostaa lapsiperheiden tarvikkeita kirpputorin kautta.

Mitä askeleita olette tähän mennessä ottaneet asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi?

Verkkopohjaista perhekeskusta on kehitetty kahden eri seutukunnan (Järviseutu ja Kuusiokunnat) sosiaalitoimen hankkeissa vuodesta 2004 lähtien. Kehittämistyötä on tehty laajassa monitoimijaisessa yhteistyöverkostossa, jossa mukana ovat olleet ammattikorkeakoulun sosiaali-, terveys- ja kulttuurituotannon opiskelijat (virtuaalipäiväkodit, opinnäytteet), sairaanhoitopiiri (virtuaalisynnytyssairaala) ja muut palveluntuottajat mukaan lukien julkinen, yksityinen ja kolmas sektori sekä vanhemmat. Parhaillaan verkkopohjaista perhekeskusta laajennetaan koko maakunnan alueelle ja alakouluikäisten lasten vanhemmille. Teemojen ympärille kehittämistyöhön on koottu eri alojen asiantuntijoista teemaryhmiä, joissa edustus löytyy kuntien eri sektoreilta, sairaanhoitopiiristä, järjestöstä, maakuntaliitosta ja ICT-yrityksestä. Sisällöntuotannossa huomioidaan myös vanhemmat (vanhempaintoimikunnat, webropol -kyselyt ja Facebook).

Miten toiminnasta voi tulla pysyvää hanketoiminnan päätyttyä?

Hanketoiminnan aikana verkkopohjaiselle perhekeskukselle etsitään maakunnallinen omistaja. Tämä mahdollistaa sivuston ylläpidon, paikallisen tiedon ajantasaisuuden sekä sivuston houkuttelevuuden ja jatkokehittämisen hanketoiminnan päätyttyä. Kunnat voivat ostaa jatkossa tarvittavia oheispalveluita suoraan palveluntarjoajilta, esim. Väestöliiton Vastaamo-palvelu.

Miten moniammatillisuus toteutuu asiakastyössä?

Lapsiperheiden vanhemmat löytävät tarvitsemiaan ja eri toimijoiden tarjoamia lapsiperhepalveluita yhden internet-osoitteen kautta. Asiantuntija-apua on saatavilla monelta eri sektorilta ja eri asiantuntijoilta. Kehittämistyössä huomioidaan moniammatillinen kehittämisenä.

Case: Asiakas pohtii eri päivähoitovaihtoehtoja ensimmäiselle lapselleen sekä toisen lapsensa uhmaian käytöksen tuomia pulmia. Päivähoidon osalta asiakas selaa Verkkopohjaisen perhekeskuksen sivuston päivähoito-osiota, josta löytyy kuvauksia eri päivähoitovaihtoehtoista (huomioiden eri palveluntarjoajat). Asiakas pohtii, mitä eri hoitovaihtoehtot edellyttävät ja laskee mahdolliset kustannukset. Hän pohtii oman tilanteensa kautta, mikä hänen perheensä tilanteeseen sopii parhaiten. Tämän lisäksi hän käy virtuaalikieroksella tutustumassa alueen eri päiväkoteihin. Jos hän päätyy hakemaan päivähoitopaikkaa, hän täyttää sähköisen päivähoitohakemuksen. Uhmaikäisen lapsensa pulmien selvittelyssä asiakas voi käyttää apunaan Väestöliiton Vastaamo-palvelun palveluseteliä, jonka avulla hän kysyy Väestöliiton asiantuntijalta kysymyksen. Vastauksen hän saa yhden arkivuorokauden sisällä. Jos asiakas tarvitsee henkilökohtaisempaa ja paikallisempaa tietoa tai apua pulmaansa, hän voi tämän lisäksi käyttää Verkkopohjaisen perhekeskuksen sivustolla olevaa alueellista ”Kysy asiantuntijalta” -palvelua. Vastaajana on todennäköisesti lastenneuvolan terveydenhoitaja, joka voi antaa konkreettisia niksejä tai toimintaohjeita asiakkaalle. Tarvittaessa asiantuntijana toimiva terveydenhoitaja voi ohjata asiakasta hakeutumaan tietyn kunnan tai alueen perheneuvolan sosiaalityöntekijälle tai psykologille tai alueen perhetyöhön.

Miten asiakkaan ääni tulee kuuluville toiminnassa?

Verkkopohjaisen perhekeskuksen kohderyhmä (alle kouluikäisten lasten vanhemmat sekä alakouluikäisten lasten vanhemmat) voi kommentoida ja esittää kehittämis ehdotuksia perhekeskuksen sivustolla olevan webropol-kyselyn kautta. Lisäksi hyödyntämällä sosiaalista mediaa (esim. Facebook) saadaan käyttäjien näkökulmia kehittämistyöhön. Vanhempaintoimikunnat ovat mukana kehittämistyössä mm. kommentoimalla asiantuntijoiden esittämiä ehdotuksia rikastaen sisällöntuotantoa. Kohderyhmän vertaistuki kirkastetaan hankkeen aikana ratkaisemalla vertaisfoorumin käyttömuoto.

Miten lapsen tai nuoren hyvinvointia ja terveyttä vahvistava ote näkyy toiminnassa?

Lapsiperheiden tarvitsema tieto palveluista ja tarvittava matalan kynnyksen apu on saatavilla kellonajoista riippumatta. Asiakkaiden huolet ja pulmat tulevat nähdäksi ja kuulluksi ja jatkossa voidaan kehittää palveluita sen mukaan, missä ja millainen on avuntarve. Tätä kautta tulee näkyväksi osa palvelujärjestelmän palveluaukoista. Verkkopohjaisen perhekeskuksen kehittäminen avaa uusia malleja tuottaa ja kehittää uudenlaisia, ajasta riippumattomia, uuden sukupolven verkkopalveluja ja sähköistä asiointia lapsiperheiden tueksi sekä palvelujen paranemista.

Monialaisesti yhdessä lapsen parhaaksi: Hyvinvointineuvola

Hyvinvointineuvolan toiminta-ajatus

Hyvinvointineuvolassa perhettä hoitaa äitiys- ja lastenneuvolassa sama terveydenhoitaja, jolloin asiakassuhteesta muodostuu pitkä ja luottamuksellinen. Hänellä on tukenaan tarvittaessa lääkärin lisäksi psykologi ja perhetyöntekijä, mikä mahdollistaa monipuolisen koko perheen huomioimisen. Erityistä huomiota kiinnitetään isän osuuteen sekä parisuhteen ja vanhemmuuden tukemiseen. Perheiden psykososiaalisen avun tarpeisiin vastataan läheltä ja nopeasti esim. kotikäynnein ja lisäkäynnein neuvolassa moniammatillisena työparityönä ja verkostotyönä.

Neuvolassa kokoontuu kuukausittain tiimi, johon kuuluvat terveydenhoitaja, lääkäri, perhetyöntekijä, psykologi, sosiaalityöntekijä, perheneuvolan edustaja, konsultoiva erityislastentarhanopettaja sekä A-klinikan edustaja. Tiimi tarjoaa perheille ja työntekijöille verkoston asiantuntemuksen tuen. Perhevalmennusta laajennetaan monialaisesti yhdessä muiden sektoreiden kanssa myös synnytyksen jälkeiseen aikaan koko perhettä ja varhaista vuorovaikutusta tukevaksi. Lapsiperheille lisätään vertaistukea järjestämällä ryhmäneuvoiloita ja erilaisia ryhmiä yms. yhteistyössä kolmannen sektorin (esim. MLL) kanssa.

Tähän asti otetut askeleet tavoitteiden saavuttamiseksi

Hämeenlinnassa pilotoidaan Hyvinvointineuvolamallia esikaupunkimaisella Jukolan alueella ja Hämeenlinnaan liittyneiden Lammin, Tuuloksen ja Hauhon alueella. Mukana on yhteensä viisi terveydenhoitajaa. Psykologi ja terveydenhoitaja tapaavat perheitä työparina tai muuten tiiviissä yhteistyössä antaen palveluohjausta, neuvontaa ja lyhytkestoista terapeuttista tukea. Alueilla on nimetty perhetyöntekijä, jonka kanssa on mm. suunniteltu omaa tapaamista tulevalle isälle äitiysneuvolakäynnin yhteyteen.

Moniammatillisissa tiimissä on käsitelty perheiden asioita heidän kirjallisella luvallaan tai perhe on ollut itse läsnä kokoontumisessa. Tiimin kokouksessa on kartoitettu perheen tilanne, sen tällä hetkellä saama tuki sekä tehty työskentelysuunnitelma, jota on seurattu. Muutenkin perheiden ympärillä oleva verkosto on toiminut tiiviissä yhteistyössä. Päivähoidossa terveydenhoitaja ja psykologi ovat osallistuneet kuntoutusneuvotteluihin. Psykologi on käynyt ryhmässä seuraamassa lasta, ja keskustellut henkilökunnan kanssa.

Lammilla on pidetty ryhmäneuvola 3 kk ikäisten lasten perheille. Jukolassa suunnitellaan ryhmäneuvolaa laajapohjaisena yhteistyönä (mm. perhetyö, hammashoito, varhaiskasvatus, MLL) 5–6 kk ikäisten esikoisten perheille. Perhevalmennusta on suunniteltu yhteistyössä Perheasiain neuvottelukeskuksen kanssa, ja ohjelmaan ollaan lisäämässä perhetilanteen muutosta käsittelevä tapaaminen 10–12 kk ikäisten lasten perheille. Yhteistyössä ohjaustoiminnan opiskelijan kanssa on järjestetty varhaista vuorovaikutusta tukeva ryhmä 4–8 kk ikäisille vauvoille ja heidän äideilleen. Yhdessä konsultoivan erityislastentarhanopettajan kanssa järjestettiin leikki-ikäisille 4–8-vuotiaille lapsille ja heidän äideilleen vuorovaikutusta tukeva Käsi-kynkkä-ryhmä.

Miten toiminnasta voi tulla pysyvää hanketoiminnan päätyttyä

Hämeenlinnassa ei ole tähän asti työskennellyt psykologia neuvolassa. Toimintamalli vaatii kuitenkin ehdottomasti psykologin panoksen, ja neuvottelut siitä, miten se järjestetään, ovat aluillaan. Terveystieteiden tutkimus ei abstraktin kirjoitushetkellä Hämeenlinnassa ole asetuksen edellyttämällä tasolla, joten työskentelyn syventäminen ja tiivistäminen perheen tarpeiden mukaan on haastavaa. Kohdentamalla työtä niille asiakasparheille, jotka hyötyvät eniten neuvolan erityisestä tuesta, voidaan työtaakkaa jossain määrin helpottaa. Joidenkin tarkastusten siirtäminen ryhmässä tapahtuviksi lisää vertaistukea ja vähentää yksilöllisen työn tarvetta, mutta toisaalta vaatii suunnittelua ja järjestelyä. Varhaiskasvatuksen kanssa suunnitellaan yhteistyötä päällekkäisen työn vähentämiseksi. Hyvinvointineuvolatiimien kokoontumiset kuukausittain tehostavat yhteistyötä, niiden toiminta tulee jatkumaan ja laajenemaan koko kaupunkiin alueita yhdistellen. Niiden lisäksi tarvitaan terveydenhoitajan, lääkärin, psykologin ja perhetyöntekijän ydintiimin tiivistä yhteydenpitoa.

Moniammatillisuuden toteutuminen, asiakkaan äänen kuuleminen sekä lapsen ja nuoren terveyden edistäminen: tapausesimerkki

Moniammatillisuus: Hyvinvointineuvolatiimin kokouksessa olivat mukana äiti ja kahdeksanvuotias tyttö. Perheeseen kuuluvat lisäksi kolmi- ja yksivuotiaat pikkuveljet ja äidin nykyinen avomies, joka ei ole kenkään lapsen isä. Tiimin kokouksessa olivat läsnä terveydenhoitaja, lääkäri, psykologi, perhetyöntekijä, sosiaalityöntekijä ja perheneuvolan edustaja.

Asiakkaan ääni: Perhe toi esiin päällimmäisenä huolena tytön karkailun ja äidin ohjeiden noudattamattomuuden, mihin tiimissä ideointiin parannuskeinoja. Tytön isä asuu toisella paikkakunnalla, eikä voi oman elämäntilanteensa vuoksi pitää tyttöä luonaan, vaikka työllä on häntä ikävä. Ideointiin yhteydenpidon mahdollisuuksia. Keskustelussa nousi myös muita huolenaiheita. Sovittiin terveydenhoitajan ja psykologin tapaamisista ensin tytölle ja äidille, myöhemmin koko perheelle. Työskentelyyn kutsuttiin ammattilaisia mukaan perheen toiveiden ja tarpeiden mukaisesti. Tiimien kokoontumisista saatu palaute on otettu huomioon niiden suunnittelussa ja käytännön toiminnassa.

Lapsen ja nuoren terveyttä edistävä ote: Tapaamisissa neuvolassa ja kotikäynneillä kartoitettiin perheen verkostoa. Piirrettiin sukupuuta, johon merkittiin tarroilla kunkin lapsen ja vanhemman (sekä äitiä että isää koskien) mukavat asiat, joita he tekevät yhdessä tai jotka muuten liittyvät suhteeseen. Työskentelyssä olivat aktiivisesti mukana perheen kaikki lapset. Kotikäynnillä oli koolla perheenjäsenten lisäksi terveydenhoitaja, psykologi, perhetyöntekijä ja psykiatrinen erikoissairaanhoitaja. Sovittiin, että jatkossa psykiatrinen sairaanhoitaja tapaa paria heidän keskinäiseen suhteeseensa liittyvissä asioissa pitäen esillä myös vanhemmuuden kysymyksiä, koska parisuhteen toimivuus on olennainen asia koko perheen kannalta. Perhetyöntekijä jatkaa työskentelyä kodissa tukien aikuisten ja kunkin lapsen vuorovaikutusta. Tavoitteena on varmistaa kunkin lapsen saama iänmukainen hoiva ja tuki kasvuun.

Monialaisesti yhdessä lapsen parhaaksi: Kasvatuskumppanuus

Tavoitteet

Kasvatuskumppanuus on Hämeenlinnassa määritelty elämäntapaajatteluun pohjautuvien palvelujen keskeiseksi ydinprosessiksi. Kehittämisen tavoitteena on erityisesti palvelurakenteiden uudistaminen ja palvelukonseptien kehittäminen. Tavoitteena on, että kouluissa ja varhaiskasvatuksessa toimitaan kasvatuskumppanuusperiaatteiden mukaisesti. Vanhempien vertaistoimintaa ja osallistumista asuinalueensa palvelujen kehittämiseen lisätään. Kaupungin strategioissa nostetaan esiin myös lasten osallisuuden lisääminen. Palvelukonseptien kehittämisessä kiinnitetään erityistä huomiota lapsen elämän siirtymiin neuvolasta ja varhaiskasvatuksesta esiopetuksen kautta kouluun. Kehittämisen keskiöön nousee monialainen yhteistyö, palvelurakenteiden kehittäminen sekä johtaminen uudessa tilaaja-tuottaja mallissa.

Mitä on tehty ja jatkotoimenpiteitä

Työntekijöiden kasvatuskumppanuusosaamista ja suhtautumista asiakastyöhön kehitetään monialaisten kasvatuskumppanuuskoulutusten ja alueen toimijoista koottujen työpajojen avulla. Koulutuksiin osallistuvat vähitellen kaikki lasten ja nuorten kanssa työskentelevät työntekijät, opettajat ja kolmannen sektorin toimijat. Kehittämistyö on aloitettu neljällä pilottialueella. Kehittäminen nähdään prosessina, joka alkaa koulutuksista. Kaikki varhaiskasvatuksen esimiehet ja pilottien rehtorit on koulutettu johtamaan kasvatuskumppanuutta työyksiköissään. Joka toinen kuukausi varhaiskasvatuksen ja siihen kuuluvan esiopetuksen sekä perusopetuksen esimiehistä ja rehtoreista koottuja ryhmiä menetelmäohjataan ja tuetaan omien työyhteisöjensä valmentamiseen ja kasvatuskumppanuusnäkökulman omaksumiseen yhteistyökäytäntöjen arkeen.

Kasvatuskumppanuuskonseptiin on pilottien kanssa kehitetty työvälineitä vanhempien kanssa käytävään aloituskeskusteluun, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan, esiopetussuunnitelmaan, oppilaiden oppimissuunnitelmaan ja siirtymäpalaveriin. Kasvatuskumppanuusprosessin kehittämiseen on saatu ohjausta myös Tampereen yliopistosta, Kirsti Karilalta ja Maarit Alasuutarilta. Työmenetelmiä ja -välineitä kokeillaan ja arvioidaan vanhempien ja henkilöstön kanssa syyslukukauden 2010 aikana. Kehitetty yhteistyöprosessi esitellään keväällä 2011 aluksi kaupungin kaikkien varhaiskasvatuskeskusten henkilöstöille, pilottialueiden opettajille ja iltapäiväkerhojen ohjaajille tarkoituksena ottaa se käyttöön seuraavana lukuvuotena.

Alueellisia yhteistyörakenteita varten tarvitaan suunnitelma eli niin sanottu vuosikello, jossa näkyvät alueen toimijoiden säännölliset tapaamiset. Jotta alueella voi olla yhteistä moniammatillista toimintaa, se vaatii aikaa yhteiselle suunnittelulle ja kehittämiselle. Syksyllä 2010 kehitetään neuvolan, varhaiskasvatuksen, koulun ja iltapäivätoiminnan alueellisia yhteistyörakenteita. Tässä liikutellaan isoa toimijajoukkoa ja etsitään uusia toimintamalleja, joten johtajien sitoutumisella ja tuella on suuri merkitys.

Kasvatuskumppanuuden toimintamalli tuotteistetaan Hämeenlinnassa toteutuvan tilaaja-tuottajamallin mukaisesti. Tuotteistamisen kautta pyritään kuvaamaan ja takaamaan samantasoinen niin laadullinen kuin määrällinenkin yhteistyö jokaisen perheen kanssa varhaiskasvatuksessa, siihen kuuluvassa esiopetuksessa ja koulussa. Tuotteen toinen osa koostuu työntekijöiden keskinäisestä yhteistyöstä alueilla. Tuotteistaminen edellyttää sekä vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön että alueen monialaiseen yhteistyöhön käytetyn työajan seuranta ja sen jälkeen kasvatuskumppanuustuotteen hinnoittelua. Tavoitteena on, että tuote on valmiina ja hinnoiteltuna 6/2011, viedään palvelusopimukseen 8/2011 ja levitetään muihin palveluihin 2012.

Vanhempien osallistaminen on aloitettu tekemällä pilottialueilla focus group -haastatteluja. Jokaiselta pilottialueelta koottiin keväällä 2010 kolme haastatteluryhmää; yksi 5-vuotiaiden lasten vanhemmista, toinen esikoululaisten vanhemmista ja kolmas ensimmäisen luokan lasten vanhemmista. Haastatteluihin osallistui 22 vanhempaa. Haastattelut äänitettiin ja koostettiin. Keskustelujen yhteenvedot jaettiin haastatteluun osallistuneille vanhemmille ja pilottiyksiköille sekä tiedoksi palvelutuotannon esimiehille ja tilaajaorganisaatiolle. Saatuja tuloksia hyödynnetään jatkamalla kasvatuskumppanuuskeskustelua ryhmähaastattelujen pohjalta syksyllä 2010 sekä vanhempainyhdistyksissä että ryhmien ja luokkien vanhempainilloissa. Kahdella pilottialueella on aloitettu varhaiskasvatuksen ja koulun vanhempainyhdistysten yhdistäminen. Samalla tarkastellaan yhdistysten merkitystä ja mahdollisuutta ottaa kantaa esim. asuinalueensa palvelujen kehittämiseen ja ajankohtaisiin kasvatuskysymyksiin. Vanhempien vertaisvuorovaikutusta lisätään vanhempainilloissa. Kahdella alueella on alkanut alkuluokkatoiminnan kehittäminen ja vanhemmat tullaan pitämään tiiviisti tietoisina kehittämisen etenemisestä. Yhdellä pilottialueella alkaa koulun ja varhaiskasvatuksen yhteisen toimintaympäristön suunnittelu ja toteutus, jota tullaan peilaamaan myös yhteisen vanhempainyhdistyksen näkemyksiin asiasta.

Alueilla tulee yhteisessä toiminnassa olemaan mukana lapsen elämänsäkaaren mukaisesti myös mm. kolmannen sektorin toimijoita. Perheitoja voidaan järjestää yhteistyössä mm. MLL:n, seurakunnan, liikuntatöiden, lähiötyön ja lasten kulttuurikeskus Arxin kanssa. Näin tapahtuukin jo tänä syksynä kahdella pilottialueella. Tausta-ajatuksena on, että ”koko kylä kasvattaa”. Keväällä 2011 tehdään Bikva-arviointi, jossa saadaan alueiden asiakasnäkökulmaa esiin ja tiedoksi päättäjille.

Lasten ja nuorten osallisuutta kehitetään koko lasten ja nuortenpalvelujen kokonaisuudessa. Työryhmän työnä on syntynyt eri-ikäisten lasten ja nuorten vaikuttamisen polku ja siinä rinnalla lapsen äänen kuulemiseen liittyvä toiminnallinen osallisuus. Tässä työssä piloteilla on mahdollisuus olla tien näyttäjinä ja erilaisten osallistumistapojen mallintajina.

Kasvatuskumppanuus laajenee kaikkiin lasten ja nuorten palveluihin

Hämeenlinnan kaupungin strategiassa todetaan, että lasten ja nuorten palvelujen laatua, vaikuttavuutta ja rakennetta kehitetään. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma (2010–2013) muodostaa perustan kaupungin järjestämälle hyvinvointityölle. Hyvinvointiprosesseja ovat kasvatuskumppanuus, osallistava toiminnallinen arki, elämänskulkua tukevat siirtymät ja monialaiset palvelukokonaisuudet. Näihin prosesseihin on päätöksenteossa ja ylemmässä johdossa sitouduttu. Kasvatuskumppanuuden kehittäminen ja laajeneminen tulee jatkossa koskemaan kaikkia opetus- ja varhaiskasvatuspalveluja sekä muita kasvua tukevia palveluja. Tilaajan ja tuottajan yhteinen näkemys asian eteenpäinviemisestä on kirjattu palvelusopimuksiin.

Monialaisesti yhdessä lapsen parhaaksi: Palvelutarpeen arvioinnin ja intensiivityön mallin kehittäminen

Monialainen palvelutarpeen arviointi ja intensiivityön mallin toimintakonsepti on yksi Hämeenlinnan Kaste-osahankkeen ”Monialaisesti yhdessä lapsen parhaaksi” neljästä toimintakonseptista. Monialaisen palvelutarpeen arvioinnin ja intensiivityön mallin kehittämiskonseptin lähtökohtana on ollut huomio lapsiperheiden psykososiaalisten palvelujen tarpeen jatkuvasta lisääntymisestä sekä aiemman palvelujärjestelmän pirstaleisesta toiminnasta, jossa asiakas joutuu luukulta toiselle. Aiempi palvelujen järjestys on osoittautunut tehottomaksi, eikä se kykene vastaamaan lasten ja perheiden tarpeisiin. Tärkeä näkökulma toimintamallimme kehittämisessä on palvelujen inhimillistäminen lapsiperheiden arjessa keskittämällä palvelutarpeen selvittäminen ja niiden tarjoaminen yhteen paikkaan, Hämeenlinnan lasten ja nuorten Uppsala-taloon. Kehitämme palvelua, jossa perheen kokonaisuus huomioidaan ja perhe on mukana, osallisena, yhdessä tekevissä arviota ja suunnitelmaa omasta palvelutarpeestaan ensitapaamisesta alkaen. Uusi monialainen työskentelytapa vähentää päällekkäistä ja peräkkäistä työtä, pienentää kustannuksia sekä helpottaa asiakkaan palveluiden äärelle pääsemistä. Työskentelystä tulee suunnitelmallisempaa, hallitumpaa ja asiakaslähtöisempää.

Tähän mennessä otetut askeleet asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi

Lasten ja nuorten Uppsala-taloon on viime vuoden lopun ja kuluneen kevään aikana luotu kehittäjä-sosiaalityöntekijän ja tiimin yhteistyönä monialainen palvelutarpeen arviointitiimi. Tiimin työskentelyprosessi on mallinnettu ja tuotteistettu sekä luotu lain mukaiset kirjaamiskäytännöt YPH Effica-järjestelmään. Monisektoriaalisen ”Monari-tiimin” kuusi jäsentä on koottu pääasiassa lasten ja nuorten talossa työskentelevistä asiantuntijoista. Mukana ovat opetuspalvelut (nuorisoneuvoja) ja lasten ja nuorten kasvua tukevat palvelut (psykososiaalinen tuki: koulupsykologi ja perheneuvolan psykologi, varhainen tuki: perhetyöntekijä). Toimintakykyä edistäviin palveluihin kuuluva yleisen sosiaalityön sosiaalityöntekijä sekä Hämeenlinnan terveyskeskus -liikelaitoksen alaisuuteen kuuluva koululääkäri osallistuvat tiimin toimintaan talon ulkopuolelta.

Tiimi on työstänyt monialaista palvelutarpeen arvioinnin mallia, prosessia, rakennetta ja sisältöjä kokoon-tumalla kehittäjä-sosiaalityöntekijän johdolla säännöllisesti kerran viikossa, kaksi tuntia kerrallaan. Viikko-tapaamisia oli kevään aikana yhteensä 12 sekä neljä puolen päivän työpajaa. Viimeinen työpaja toteutettiin arviointi-akvaario- dialogina tiimin ja palvelupäälliköiden kesken. Asiakasperheiden kohtaamista ja asiakaslähtöiseen vuoropuheluun yhdessä asettumista on harjoiteltu tiimissä asiakastilanne-demonstraatioiden avulla.

Ryhmytymisprosessin tuloksena monialainen palvelutarpeen arviointitiimi on valmis kohtaamaan asiakas-perheet heti 23.8.2010 alkaen, jolloin ensimmäinen asiakasperheen aloituspalaveri on sovittu pidettäväksi. Elokuusta joulukuuhun 2010 monialaisen palvelutarpeen arviointiprosessi on suunnitellusti toteutunut 4–5 asiakasperheen kohdalla. Palvelua kehitetään asiakasperheiltä välittömästi prosessin jälkeen Fokus-haastatteluin kerätyn palautteen avulla. Tuotteistamisen toinen vaihe käynnistyy reaalisen työajan ja kustannusten tarkalla seurannalla.

Miten toiminnasta tulee pysyvää hanketoiminnan päätyttyä?

Monialaisen palvelutarpeen arvioinnin ja intensiivityön mallin toimintakonseptin kehittämisen lähtökohtana on ollut, että sitä kehitetään olemassa oleviin palvelurakenteisiin toiminta- ja työkäytäntöjä muuttamalla eikä ulkopuolisia resursseja lisäämällä. Sekä palvelujen tilaajat että tuottajat ovat tahtoneet, että hanketoiminnalla luodaan uusia, rakenteissa säilyviä monialaisia työ- ja toimintatapoja lasten ja nuorten Uppsalatalon psykososiaalisiin palveluihin. Yhteinen päämäärä on tärkeä edellytys pysyvien monialaisten palvelujen kehittämiseksi. Haasteena on myös nuorten intensiivityön mallin (NIP) pilotointi syksyllä 2010 ja mallin työsto olemassa oleviin palvelurakenteisiin sopivaksi.

Miten moniammatillisuus toteutuu asiakastyössä?

Toimintamallissa monialainen tiimi asettuu tasavertaiseen vuoropuheluun asiakasperheen kanssa ensitaapamisesta alkaen. Tiimin muodostavat perhetyöntekijä, koulupsykologi, perheneuvolan psykologi, koululääkäri, sosiaalityöntekijä ja nuorisonohjaaja. Monialaisen palvelutarpeen arviointityöskentely lähtee aina asiakasperheen itse määrittämästä, tärkeimmästä pulmasta liikkeelle. Perheen tarpeen mukainen monialainen palvelutarpeen arviointityöskentely voidaan sopia ja aloittaa viiveettä.

Miten asiakkaan ääni tulee kuuluville osana koko toiminnan kehittämistä tai henkilökohtaisen prosessin osana?

Monialaisessa palvelutarpeen arvioinnissa lähtökohtana on asiakkaan tai asiakasperheen huolen aito kuuleminen yhteiseen vuoropuheluun lähdetessä. Koko toiminnan kehittämisen tärkeänä osana on nyt alkavan pilotoinnin aikana toteutettavat asiakasperheiden Fokus-haastattelut, joista saadun palautteen pohjalta palvelua kehitetään koko ajan.

Miten lapsen tai nuoren hyvinvointia ja terveyttä vahvistava ote näkyy toiminnassa?

Monialaisen palvelutarpeen arvioinnin intensiivinen, aiempaa suunnitelmallisempi ja hallitumpi rakenne selkiyttää ja helpottaa erityistä tukea tarvitsevien lasten perheiden arkeen. Arviointi tehdään 6–8 viikossa, kun aiemmin se saattoi viedä jopa vuoden. Tavoitteena on myös saavuttaa sellainen monialaisen arviointityöskentelyn muoto, joka toimisi riittävänä väliintulona ja tukena perheelle, jotta heidän omat voimavaroinsa vapautuisivat apua tarvitsevan lapsen tai muun perheenjäsenen arjen tukemiseen. Nuorten intensiivityön pilotissa (NIP) intensiivityön mahdollisuus oikeaan paikkaan oikeille syrjäytymisvaarassa oleville nuorille tukee myös monella tasolla nuorten ja heidän perheittensä hyvinvointia ja terveyttä. Työskentely selkeyttää nuoren tilannetta kotona, koulussa ja kaveripiirissä luotettavan, rinnalla pysyvän aikuisten monialaisen NIP-tiimin tuella.

Monialaisesti yhdessä lapsen parhaaksi: Hoidollis-pedagoginen nivelluokka

Kuvatkaa toiminta yleisellä tasolla

Nivelluokka on Jukolan koulussa toimiva erityisluokka, joka palvelee hämeenlinnalaisia alakouluikäisiä oppilaita. Luokka on tarkoitettu oppilaille, jotka eivät edes vahvoin tukitoimenpitein selviydy koulussa, ja jotka tarvitsevat monipuolista erityistukea elämässään. Nivelluokalle voidaan ohjata oppilas, joka odottaa lastenpsykiatrian osastopaikkaa tai on palaamassa sairaalajaksolta. Myös oppilaan erilaiset kriisit, pelot, ahdistuneisuus sekä yleinen syrjään vetäytyminen voivat aiheuttaa tarpeen nivelluokkajaksolle.

Toimintakonseptin tavoitteena on vähentää lasten psykiatrian kriisijaksoja ja kodin ulkopuolelle sijoittamista, tarjota lapselle varhaista ja erityistä tukea omassa koulussaan, kartoittaa lapsen tilanne ja löytää sopivat tukimuodot. Lisäksi tavoitteena on kartoittaa perheen tilanne ja palveluohjaus sekä vahvistaa vanhemmuutta ja tukea koko perheen hyvinvointia.

Luokan tukena toimii kuukausittain kokoontuva nivelyryhmä, jossa on edustus lastensuojelusta, erikoissairaanhoidosta, kouluterveydenhuollosta, psykososiaalisista palveluista sekä opetuspalveluista. Ryhmä osallistuu oppilaaksiottoprosessiin, toimenpiteiden suunnitteluun ja toteutukseen niin yksittäiselle lapselle kuin ryhmälle.

Tähän mennessä otetut askeleet tavoitteiden saavuttamiseksi

a) Oppilaaksiottoprosessi

Nivelluokan oppilaaksiottoprosessi sekä siihen liittyvä lomakkeisto on saatu valmiiksi. Oppilaaksiottoprosessista on tiedotettu opetuspalveluiden henkilöstölle ja oppilashuoltotyöryhmien jäsenille. Hakulomake on saatavilla kaupungin nettisivuilta.

b) Hoidollis-pedagoginen koulutyöskentely nivelluokkakajakson aikana

Koulutyöskentely on suunniteltu ja valmisteltu moniammatillisena yhteistyönä vastaamaan kunkin lapsen yksilöllisiä hoidollis-pedagogisia tarpeita. Luokan aikuiset ovat sitoutuneet yhdessä sovittuihin toimintatapoihin ja tavoitteisiin. Tavoitteiden toteutumista ja toimintatapojen toimivuutta seurataan ja arvioidaan säännöllisesti.

c) Yhteistyö perheiden kanssa nivelluokkakajakson aikana

Viime lukuvuoden aikana laadittiin toimintamalli perheiden kanssa tehtävään yhteistyöhön. Yhteistyömallia käytetään ja arvioidaan tämän lukuvuoden aikana.

d) Tukitoimet ja seuranta nivelluokkakajakson jälkeen

Niveljakson päättymiseen, oppilaan siirtymiseen toiseen kouluun/ryhmään ja seurantaan on laadittu toimintamalli. Se otettiin käyttöön keväällä 2010 ja sen toimivuutta testataan vielä elokuussa 2010.

e) Vaikuttavuuden arviointi

Nivelluokkakajakson vaikuttavuutta kunkin oppilaan ja perheen kohdalla on vaikea arvioida näin lyhyellä aikajänteellä. Sopivan mittarin löytäminen on myös vaikeaa. Työskentely ja kehittämistyö ovat alkaneet hyvin ja nykyisten oppilaiden kohdalla nivelluokkatyöskentelylle asetetut tavoitteet näyttävät toteutuneen hyvin. Oppilaan nivelluokkakajakson päättyessä sekä vanhemmilta että oppilailta on kerätty palautetta

nivelluokkajaksosta. Palautteen keräämisessä on käytetty tukena lomaketta, mutta palautetta on läpikäyty myös keskustelemalla. Etävanhemmille palautelomake on lähetetty postitse palautuskuoren kera. Palautteet on kerännyt nivelluokan psykiatrinen sairaanhoitaja.

Miten toiminnasta tulisi pysyvää

Luokalla on jo olemassa fyysinen toimintaympäristö. Toimintakonseptinakin hoidollis-pedagoginen nivelluokka olkaa olla toimiva kokonaisuus. Erityisluokanopettaja ja kouluohjaaja ovat vakituisia. Psykiatrisen sairaanhoitajan palkkakustannukset tulisivat kustannuksiksi hankkeen päättyessä. Lisäksi olisi toivottavaa, että koulun budjettiin lisättäisiin oma kohtansa nivelluokalle.

Miten moniammatillisuus toteutuu asiakastyössä

Luokassa toimii tiiminä psykiatrisen sairaanhoitaja, erityisluokanopettaja ja kouluohjaaja. Lisäksi tiimillä on moniammatillisen nivelyryhmän tuki. Oppilaan nivelluokkajakson pituus ja koulutyöskentely suunnitellaan moniammatillisena yhteistyönä kunkin oppilaan yksilöllisiä tarpeita vastaavaksi. Psykiatrisen sairaanhoitaja osallistuu perheen kanssa lasta koskeviin neuvotteluihin eri yhteistyötahojen kanssa. Hän voi toimia myös esimerkiksi sosiaalityöntekijän tai perhetyöntekijän työparina.

Miten asiakkaan ääni tulee kuuluville osana koko toiminnan kehittämistä tai henkilökohtaisen prosessin osana

Kun oppilas siirtyy nivelluokalle, kutsutaan perhe tutustumiskäynnille. Tutustumiskäynnillä psykiatrinen sairaanhoitaja sopii kotikäynnistä lapsen kotiin. Mikäli lapsen vanhemmat ovat eronneet, psykiatrinen sairaanhoitaja tekee kotikäynnin etävanhemmankin luo, mikäli lapsella on kontakti häneen. Kerhotunneilla käydään läpi lapsen elämään liittyviä asioita ja tarkoituksena on saada lapsen näkökulma ja ääni esille. Eri teemojen käsittelyssä käytetään apuna mm. erilaisia lastensuojelun ja perhetyön välineitä. Kotikäynneillä psykiatrinen sairaanhoitaja kartoittaa perheen tilanteen sekä arvioi tuen tarpeen yhdessä vanhempien kanssa ja ohjaa heidät tarvittaessa palveluiden piiriin. Yhteydenpito vanhempien kanssa toteutuu kotikäyntien lisäksi puheluin, reissuviholla ja joskus sähköpostilla. Yhteistyön tavoitteena on vanhempien tukeminen kasvatustehtävässään sekä osallistaminen ja motivointi lapsen asioihin. Kotikäyntien tarkoituksena on arvioida yhdessä vanhempien kanssa perheen saama tai tarvitsema tuki. Mikäli lisätuen tarvetta esiintyy, psykiatrinen sairaanhoitaja auttaa perhettä löytämään oikean tuen juuri heidän tarpeitaan vastaavaksi (palveluohjaus) Kotikäynneillä työntekijä tekee havaintoja perheenjäsenten välisistä suhteista ja näkee myös lapsen hänen omassa ympäristössään.

Miten lapsen tai nuoren hyvinvointia ja terveyttä vahvistava ote näkyy toimintana

Nivelluokan tiimissä suunnitellaan yhdessä kunkin oppilaan työjärjestys huomioiden niin hoidollinen kuin pedagoginen näkökulma. Nivelluokassa kerätään lapsen/perheen kaikki tieto yhteen ja arvioidaan tuen tarve ja ohjataan tarkoituksenmukaiseen palveluun. Näin lapsi ja perhe saavat tarvitsemiaan tukipalveluita omassa kasvuympäristössään. Sekä perheen ääntä (kotikäynnit) että lapsen ääntä (kerhotunnit) kuullaan. Vanhempia osallistetaan lapsensa asioihin. Yhteistyö eri toimijoiden kanssa vahvistaa perheen tukea ja vähentää päällekkäistä toimintaa.

Nepsy-hanke – Kumppanuus lasten ja nuorten mielenterveystyön palvelurakenteen perustana

KASTE -ohjelma, KASPERI - Väli-Suomen lasten, nuorten ja perheiden palvelujen-kehittämishanke

Nepsy -hanke yleisellä tasolla

Nepsy -hankkeen palvelut on suunnattu neuropsykiatrista tukea tarvitseville lapsille, nuorille sekä heidän vanhemmilleen ja ammattihenkilöstölle. Toimimme Tampereella, Lempäälässä sekä Sastamalan perusturvakuntayhtymän alueella.

Tavoitteenamme on neuropsykiatrisen tiedon ja kuntoutuksen siirtäminen erikoissairaanhoidosta aikaisempaa laajemmaksi osaksi perustasoa. Tuemme ahdh/add-, autisti-, Asperger-, Tourette- ja dysfasia -lasten ja -nuorten kehitystä sekä kehitysympäristöä (koti, päivähoito, koulu, harrastukset).

Kehitämme käytännön palveluja yhteistyössä mm. vanhempien, päivähoiton ja koulun kanssa.

Tähän mennessä otetut askeleet asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi

- Hanke toteuttaa Nepsytieto-koulutuksia, joissa on käynyt noin 3400 osallistujaa. Koulutukset on tarkoitettu sekä ammattilaisille että perheille. Koulutukset on pidetty Tampereella ja videoitu yhteistyökuntiin.
- Hanke tarjoaa puhelinkonsultaatiota ja internetsivut, jotka löytyvät osoitteesta: www.tampere.fi/neptunus.
- Hankkeella on nepsy -materiaalipankki ja -lainaamo. Materiaalipankista saa graafisen suunnittelijan toteuttamaa ja räätälöimää yksilöllistä kuntoutusmateriaalia. Perhe voi myös itse tulostaa kuvamateriaalia arjen tilanteiden tueksi.
- Nepsy-lainaamosta saa kuntoutusvälineitä kokeiltavaksi mm. kotiin, päivähoitoon tai kouluun.
- Hanke järjestää vertaistukiryhmiä ja konsultaatiokahviloita vanhemmille ja ammattihenkilöstölle.
- Hanke tarjoaa ohjausta, konsultaatiota ja mentorointia lasten ja nuorten kanssa toimiville henkilöille.
- Hankkeessa kehitetään uusia toimintamalleja lapsen ja nuoren kehitysympäristöihin. Esimerkiksi vaihtoehtoinen välitunti -pilotti tarjoaa erityistä tukea tarvitsevalle lapselle tai nuorelle mahdollisuuden rentoutua ja kerätä voimia kiireisen koulupäivän lomassa. Pilotti toteutetaan yhdessä koulun kanssa.
- Nepsy-hankkeen projektityöntekijät toimivat ratkaisukeskeisinä neuropsykiatrisina adhd-valmentajina. Valmennus tukee nuorten ja aikuisten selviytymistä arjessa. Asiakas määrittelee tavoitteen, jota lähdetään yhdessä toteuttamaan.
- Nepsy-hankkeen toiminnan ydin on jalkautuva työ lapsen ja nuoren elinympäristöissä työparin kanssa. Työparina toimivat mm. päiväkotien, koulujen ja sosiaalityön henkilöstö. Tarkoituksena on lisätä yhteistyötä ja tukea kuntouttavaa arkea. Palvelun piirissä on tähän mennessä ollut noin 180 perhettä.

Miten toiminnasta voi tulla pysyvää hanketoiminnan päätyttyä?

Luomme uuden palvelumallin, joka juurtuu jo olemassa oleviin palvelurakenteisiin. Yhteistyötahot ovat mukana mallia suunnittelemassa ja toteuttamassa. Malli on toimiva, kun se voidaan siirtää muihinkin kuntiin.

Hankkeesta kehittyi ”Osaamiskeskus Neptunus”, josta asiakkaat saavat palvelujen ja ajan tasalla olevan tietotaidon lisäksi kuntoutusvälineitä ja visuaalista materiaalia arjen tueksi.

Miten moniammatillisuus toteutuu asiakastyössä?

- Mallissamme on aina jo lapsen kanssa työskentelevä ammattilainen työparinamme.
- Koulutamme kaikkia ammattiryhmiä.
- Kehittämistyöryhmässämme on mukana kaikkien yhteistyötahojen asiantuntijoita.

Asiakkaan ääni osana koko toiminnan kehittämistä tai henkilökohtaisen prosessin osana

- Toimintamme perustuu asiakkaan tarpeisiin ja toiveisiin.
- Kehitämme toimintaa asiakkailta ja yhteistyökumppaneilta saadun palautteen perusteella.
- Hankkeen kehittämistyöryhmässä on myös vanhempien edustus.

Lapsen tai nuoren hyvinvointia ja terveyttä vahvistava ote toiminnassa

Kun riittävät ja oikein ajoitetut palvelut tuodaan lapsen ja nuoren kehitysympäristöihin, heitä ei tarvitse siirtää erityispalvelujen piiriin. Varhainen puuttuminen ja yksilölliset palvelut mahdollistavat arjen sujumisen. Lapsen ja nuoren omat sekä lähiympäristön voimavarat otetaan huomioon tuen tarvetta arvioitaessa.

Pirkanmaan Intensiivimalli nuorten avohuoltoon -hanke (liNA)

Intensiivimalli nuorten avohuoltoon -hanke kehittää pienille kunnille soveltuvaa intensiivisen työotteiden mallia yhdeksässä Pirkanmaan kunnassa. Keskeistä on viranomaisten monialaisesti tekemä työ 13–17-vuotiaiden nuorten ja heidän perheidensä palvelemiseksi. Nykyiset yhteistyön rakenteet ja työkäytännöt yli sektorirajojen haastetaan dialogiseen vuorovaikutukseen.

Mitä askeleita olette tähän mennessä ottaneet asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi?

Asiakasprofilointityöskentelyllä kartoitettiin millainen on sosiaalityön 13–17-vuotias asiakas. Lisäksi tutkittiin kunnan muiden toimijoiden osallisuutta asiakasprosessiin. Työskentelyn yhteydessä pohdittiin kuka ja millainen perhe hyötyisi intensiivimallin mukaisesta työotteesta.

Hanketyöskentelyssä on muotoutunut selkeä ja yksinkertainen malli, jossa lastensuojelun toimijat voivat tarjota lastensuojeluasiakkuuteen työvälineenä perhetyön intensiivijaksoa. Luotu malli tukee monialaisesti tehtävän yhteistyön mahdollisuuksia nuoren ja hänen perheensä palvelemiseksi. Mallin rakenne on kirjallisesti dokumentoitu ja sitä pilotoidaan tulevan vuoden aikana hankekunnissa.

Hankkeen aikana kunnissa on pidetty monialaisia kokoontumisia, joiden tavoitteena on ollut löytää konkreettisia yhteistyön tekemisen mahdollisuuksia. Tapaamisten tuloksena muutamissa kunnissa on sovittu monialaisen tiimityön kehittämisestä ja tiettyjen yhteisten toimintojen kokeilusta. Intensiivisen työotteiden pilotointi ulotetaan syksyllä myös yli sektorirajojen toimivaan työkuoppaanuuteen. Näin kehitetään malli, jossa sosiaalityöntekijän ja monialaisen yhteistyökuoppaan ammattitaidot yhdistyvät intensiivisellä työotteella yhteisen asiakkaan hyväksi.

Miten toiminnasta voi tulla pysyvää hanketoiminnan päätyttyä?

Toiminnasta voi tulla pysyvää, jos hanketyön myötä huomataan yhteistyön tuottavan toimivampia ja nuorta paremmin palvelevia työtapoja. Johtotason on tärkeä tietää uuden työtavan kehittämisestä ja seurata sitä, jotta he voivat toiminnallaan reagoida pilotoinnin tuloksiin. Intensiivimalliin kuuluva monialaisen yhteistyön rakentaminen vaatii muutoksia nykytyön rakenteisiin. Pilotoidut mallit juurrutetaan kunnan toimintarakenteisiin monen toimialan yhteisenä työnä. Juurruttamiseen tarvitaan koordinoija, jonka tehtävänä on pitää juurrutustyö käynnissä kunnes malli on omaksuttu.

Miten moniammatillisuus toteutuu asiakastyössä?

Intensiivimallin rakenne mahdollistaa yhteistoiminnan muiden ammattikuntien toimijoiden kanssa. Malli ei suosi satunnaista yhteistyötä, mikä hankekokemuksemme mukaan kuvaa nykyisin vallitsevaa yhteistyön käytäntöä. Yhdessä asiakkaan kanssa suunnitellusti toteutetut vuorovaikutustilanteet vahvistavat läsnä olevien osallisuutta ja sitoutumista. Monialaisessa arviointitiimityöskentelyssä on tavoitteena tuoda eri alojen asiantuntijuus asiakkaan ja toisen ammattilaisen ulottuville.

Miten asiakkaan ääni tulee kuuluville osana koko toiminnan kehittämistä tai henkilökohtaisen prosessin osana?

Intensiivimalli tarjoaa asiakkaalle aktiivisen osallistujan roolin toimia omien asioidensa edistäjänä. Asiakailta saatu palaute vaikuttaa luotavan mallin lopulliseen muotoon. Asiakkaan kuulemista ja vuorovaikutusta pyritään hankkeessa edistämään tarjoamalla kuntien työntekijöille dialogisuuskoulutusta.

Miten lapsen tai nuoren hyvinvointia ja terveyttä vahvistava ote näkyy toiminnassa?

Perheen vuorovaikutuksen ongelmakohtien aukaisu näkyy hyvinä asioina nuoren arjessa. Ensisijaisesti nuorta auttaa hänen perheensä vuorovaikutuksen muutos intensiivityöskentelyn myötä. Toiminnalla tehdään mahdolliseksi nuoren toiminta tasavertaisena hänen vanhempiansa ja viranomaisverkoston rinnalla. Nuori löytää omat vahvuutensa ja voimavaransa, sekä tunnistaa niitä elämänsä osa-alueita, joissa tarvitsee tukea. Lisäksi nuori saa kokemuksen kunnan eri työntekijöiden mahdollisuuksista vaikuttaa, auttaa ja tukea häntä ja hänen perhettään.

Riihimäen RIINA-hanke

Tavoitteet

RIINA -projektin tavoitteena on ensisijaisesti parantaa lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia uudistamalla palveluja osana laajempaa kokonaisuutta, perinteisiä sektorirajoja ylittäen. Riihimäen osahankkeessa toteutetaan kaksi pilottia, joissa kokeillaan intensiivisen työn menetelmiä. Toinen pilotti kohdistuu vauvaikäisten lasten ja heidän vanhempiansa (äiti) ryhmämuotoiseen intensiiviseen tukeen. Toinen pilotti kohdistuu nuoriin, jotka ovat vaarassa jäädä ilman päättötodistusta tai joiden koulunkäynti on vaarassa suurten poissaolomäärien vuoksi. Työskentelyn tavoitteena on aluksi yksilötyöskentelyn avulla vahvistaa nuoren eri rooleja koulussa, kotona ja vapaa-ajalla. Toiminnan kehittäminen on osa lastensuojelun perhetyötä. Toimintaan on kohdennettu kolmen lastensuojelun perhetyöntekijän työpanos.

Mitä on tehty tähän mennessä tavoitteiden saavuttamiseksi?

Koulun oppilashuoltoryhmän ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kanssa valittiin viisi kohderyhmään kuuluvaa nuorta, joista neljän kohdalla työskentely käynnistyi maaliskuussa 2010.

Nuoret tulevat hyvin erilaisista tilanteista, joten tuen tarve vaihtelee nuoren ja tilanteen mukaan. Kaikkien neljän nuoren kohdalla vahvistettiin tai luotiin tiivis suhde johonkin koulun aikuiseen. Tämä ”luottoaikui-nen” saattoi olla opettaja, terveydenhoitaja tai koulukuraattori.

KOULU

Alkuvaiheessa nuorten ja heidän vanhempiansa sekä koulun kanssa käytiin verkostoneuvottelu, jossa sovittiin käytännöistä, tilanteesta kun nuori jää pois koulusta:

Sovittiin tiedonkulusta, nimettiin henkilöt, jotka ovat siitä **vastuussa** (luottoaikui-nen)

Aikataulusta eli kuinka nopeasti on mahdollista saada tietoa poissaolosta (tavoitteena on, että tieto poissaolosta tulee saman päivän aikana, mieluiten heti aamupäivällä).

Tiedonkulku, kuka tiedottaa ja kenelle kaikille tiedotetaan poissaolosta (tiedon saavat sekä huoltaja että perhetyöntekijä).

Toimenpiteistä, perhetyöntekijä menee saman päivän aikana tapaamaan nuorta ja perhettä kotiin.

Sitoutumisesta, ketä kaikkia tämä käytäntö koskee (nuori, vanhempi, perhetyöntekijä, koulunedustaja). Käytäntö on helpompi sopia pienluokkatyöskentelyssä, mutta aineenopettajajärjestelmässä se vaatii koulu-toimesta useamman ihmisen sitoutumisen toimintaan. Kaikki osapuolet kuitenkin sitoutuivat hyvin.

KOTI

Kodin olosuhteet selvitettiin ja perheen olosuhteisiin ja toimintatapoihin haettiin muutosta yhdessä perheen kanssa. Muutosten tai tukitoimien tuli olla sellaisia, jotka tukivat nuoren koulunkäyntiä. Nuorten yksilötyöskentelyn kanssa samaan aikaan maaliskuussa 2010 käynnistyi mukana toiminnassa olevien nuorten vanhemmille suunnattu vertaisryhmä, joka kokoontui kerran viikossa yhteensä kymmenen kertaa.

VAPAA-AIKA

Nuorten ihmissuhdetaitoja vahvistetaan vertaisryhmätyöskentelyn avulla, jossa ryhmätyöskentely alkoi nuorten yhteisellä viikonloppuleirillä 11–12.9.2010 ja jatkuu viikoittaisina tapaamisina Nuorten ihmissuhdekurssin NUISKUN periaatteiden mukaisesti. Ryhmä kokoontuu yhteensä 14 kertaa syksyn 2010 aikana.

Vanhempainryhmä jatkaa vertaisryhmätoimintaa 21.9.2010 alkaen kokoontuen joka toinen viikko vuoden 2010 loppuun.

Esimerkki:

Erään nuoren koulupoissaoloja oli runsaasti yli puolen vuoden jakson ajan. Hänen kohdallaan tehtiin hyvin tiivistä yhteistyötä koulun ja perhetyöntekijän välillä. Aluksi perhetyöntekijä selvitti perheen kokonaistilannetta ja nuoren koulunkäyntiin liittyviä pulmia. Yksilötyöskentelyn jälkeen nuoren koulunkäynti käynnistyi loppukeväästä perhetyöntekijän vahvalla tuella. Työntekijä tuki koulunkäyntiä konkreettisesti menemällä nuoren mukaan kouluun päivittäin ja olemalla siellä nuoren tukena, kuulumatta kuitenkaan koulun henkilökuntaan. Koulupäivien aikana hän kulki nuoren vierellä ruokailu- ja välituntitilanteissa, olemalla tarvittaessa tukena tai esimerkkinä. Ennen koulun tiloihin siirtymistä, perhetyöntekijä ja nuori alkoivat tehdä koulusuorituksia yksilötyöskentelynä, jotta nuoren käsitystä itsestään oppijana voitiin vahvistaa. Koulusuoritusten ja kokeiden tekemistä jatkettiin myös kesälomalla.

Miten toiminnasta voi tulla pysyvää hanketoiminnan päätyttyä?

Toiminnasta tulee pysyvää, koska toimintaa toteuttavat työntekijät ovat Riihimäen kaupungin palveluksessa ja kehittäminen on osa heidän työnkuvaansa. Hankeen aikana kehitetään uudenlaisia työmenetelmiä ja luodaan rakenteita moniammatilliselle yhteistyölle.

Miten moniammatillisuus ja asiakaslähtöisyys toteutuvat toiminnassa?

Moniammatillisuutta toteutetaan asiakaslähtöisesti jokaisen asiakkaan tarpeiden mukaan. Tällä hetkellä tiivistä yhteistyötä tehdään koulutoimen ja kouluterveydenhuollon kanssa. Asiakkaan ääni tulee kuuluville yksilötyöskentelyn kautta ja mukana oleville perheille on tehty henkilökohtaiset haastattelut työskentelystä ja käytetyistä menetelmistä kesällä 2010.

Pirkan perhepalvelut -osahanke

PIRKAN perhepalvelut -osahanke kehittää ennaltaehkäiseviä, matalan kynnyksen palveluja ja monialaisia työmuotoja lasten, nuorten ja perheiden palvelurakenteita uudistamalla Pälkäneellä ja Parkanossa. Hanke toteutetaan perheiden, peruspalvelujen, järjestöjen, seurakuntien ja muiden toimijoiden kumppanuudella. Lisäksi kehitetään erilaisia avoimen osallistumisen muotoja, joilla vanhemmat, lapset ja nuoret tulevat vahvemmin mukaan varhaisen puuttumisen ja tukemisen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Toiminnassa ovat mukana kaikki lastensuojelulain piiriin kuuluvat lapset (0–18-v), joiden palveluiden tarve vaihtelee, mutta joiden palveluita pyritään kehittämään yhdenvertaisesti monialaisena yhteistyönä sektorirajat ylittäen. Toimintaa suunnataan koko perheille.

Ensimmäisen toimintavuoden (2009–2010) aikana käynnistyneitä kehittämisprosesseja

PIRKAN perhepalvelut -osahankkeen päätavoitteina on monialaisen yhteistyön kehittäminen, monialaisten toimintatapojen kehittäminen sekä osallisuuden lisääminen. Osahankkeen puitteissa ensimmäisen toimintavuoden aikana järjestettiin sekä suunniteltiin toimintakaudelle 2010–2011 seuraavanlaista kehittämistoimintaa:

Monialaisen yhteistyön kehittäminen

- Monialaisten tiimien kokoaminen paikkakunnille, sekä johdon sitouttaminen kehittämistoimintaan
- Perhekeskusideologiaan perehtyminen: Benchmark-vierailut Lempäälään, Kajaaniin ja Janakkalaan, osallistuminen Pohjoismaiseen Perhekeskuskonferenssiin Espoossa. Lisäksi osallistuminen KASPERI -hankkeen Perhepalveluryppään toimintaan.

Monialaisten toimintatapojen kehittäminen

- Avointen varhaiskasvatuspalveluiden kehittäminen molemmilla paikkakunnilla joko ammatillisesti ohjattuna perhekahvilatoimintana tai yhdistettynä perhekahvila- ja lapsiparkkitoimintana.
- Räätelöity tukiryhmä ensisynnyttäjä-äideille Pälkäneellä
- Monialaisen laajennetun perhevalmennuksen suunnittelu ja/tai käynnistäminen molemmilla paikkakunnilla
- Kotiin vietävien palvelujen kehittäminen monialaisena yhteistyönä Parkanossa
- Ammatillisesti ohjatut päiväkotij- ja kouluikäisten lasten vanhemmille suunnatut luento- ja keskustelais- suudet Pälkäneellä
- Varhaiskasvatussuunnitelmien päivityksestä sopiminen monialaisena yhteistyönä molemmilla paikka- kunnilla (käynnistyy syksyllä 2010)
- Perheleikuntakerho perheitä yhdistävänä vapaa-ajanviettomuotona Parkanossa
- Lukioden kerhokurssien suunnittelu ja kurseista sopiminen molemmilla paikkakunnilla
- Laaja-alainen nuorisotyön kehittämistoiminnan suunnittelu molemmilla paikkakunnilla osana perhekes- kusideologiaa. Varsinainen työ sijoittuu syksyyn 2010.
- Toiminnallisten vanhempainiltojen suunnittelu ja (osin) käynnistäminen päiväkodeissa ja kouluissa Parkanossa
- Joustavan esi- ja alkuopetuksen suunnittelu yhdessä Kelpo-hankkeen kanssa Pälkäneellä
- Lastensuojelun teemaviikosta sopiminen Pälkäneellä syksylle/ talvelle 2010-2011.

Osallisuuden lisääminen

- Kuntalaisten osallisuuden vahvistaminen kehittämistoiminnan suunnittelussa
- Asiakaspalautelomakkeen kokoaminen kaikkiin osahankkeessa käynnistettäviin palveluihin sekä en- simmäisten asiakaspalautteiden kokoaminen keväällä 2010.
- Sopiminen lukioden Kerhokurssien käynnistämisestä syksyllä 2010 nuorten osallistumisen mahdollis- tamiseksi käytännön toiminnan järjestämiseen

- Vertaistuen mahdollistamiseksi sopiminen erilaisten vertaisryhmien käynnistämisestä (esim. koulun 1-luokkalaisten tai erityislasten vanhemmille). Toiminta alkaa syksyllä 2010.
- Laajamittaisesta kolmannen sektorin ja kansalaistoiminnan aktivoinnista/ kehittämisestä sopiminen ja toimintastrategian luominen (toiminta käynnistyy syksyllä 2010)

Kehittämiskohteiden juurruttaminen paikkakunnille

Toimintakauden 2010–2011 aikana paikkakunnilla sovitaan kunkin palvelun johtamisesta sekä määritellään ne palvelut, jotka kummallekin paikkakunnalle halutaan juurruttaa. Toimintojen pysyvyyttä ja jatkuvuutta ajatellen kaikki paikkakuntien toiminnot on alusta lähtien toteutettu olemassa olevilla resursseilla osana toimijoiden palkkatyötä. Projektikoordinaattorin työpanosta on käytetty kehittämistyöhön, ei käytännön toimintojen ohjaamiseen.

Monialaisuuden toteutuminen asiakastyössä

PIRKAN perhepalvelut -osahankkeessa monialaisuus asiakastyössä näyttäytyy tällä hetkellä lähes kaikissa käynnistyneissä tai suunnitteilla olevissa palveluissa työparin tai -tiimin muodostuessa eri toimipisteiden tai hallintokuntien toimijoista. Esimerkiksi avoimen varhaiskasvatuksen palveluja on ollut toteuttamassa paikkakunnilla varhaiskasvatuksen, perhetyön, seurakunnan, 4h-yhdistyksen, perheneuvonnan ja kirjaston työntekijöitä. Laajennetun monialaisen perhevalmennuksen toteuttamisesta vastaavat Pälkäneellä yhteisvastuullisesti äitiys- ja lastenneuvolan terveydenhoitajat, perhetyöntekijät, päivähoidon johtaja, hammashoito, psykologi, fysioterapeutti, MLL ja tulevaisuudessa toivottavasti myös vapaaehtoiset ”tuki-isät”.

Asiakkaan äänen kuuluville tuleminen

Asiakkaan osallisuuden lisääminen ja näin ollen äänen kuuluville tuleminen oli yksi PIRKAN perhepalvelut -hankkeen keskeisistä tavoitteista. Osallisuuden vahvistumista on tuettu keräämällä asiakaspalautetta, mahdollistamalla vertaistukea esimerkiksi 1-luokkalaisten vanhemmille sekä lisäämällä lukiossa opiskelevien nuorten osallistumisen mahdollisuuksia Kerhokurssien avulla. Lisäksi nuorten osallisuuden vahvistamiseen on järjestetty koulutusta.

Lapsen, nuoren ja perheen hyvinvoinnin ja terveyden huomioiminen

PIRKAN perhepalvelut -osahankkeessa kaiken kehittämistoiminnan taustalla on ajatus lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin ja terveyden lisäämisestä. Eri toiminnoilla pyritään vaikuttamaan eri-ikäisten ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen. Vauvaikäisen lapsen hyvinvoinnin ja terveyden huomioimisesta voi mainita muun muassa lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen lisäämisen, joihin pyritään kehittämällä esimerkiksi Kotiunikoulu- tai kiintymysleikkimenetelmiä. Myös laajennettu monialainen perhevalmennus sekä räätälöity tukiryhmä ensisynnyttäjä-äideille pyrkivät suoraan vahvistamaan syntyvän lapsen hyvinvointia ja terveyttä. Taapero- ja leikki-ikäisten lasten hyvinvointia ja terveyttä voidaan lisätä esimerkiksi avoimilla varhaiskasvatuksen palveluilla tai kotiin vietävillä palveluilla. Lasten kohdalla hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen osalta tärkeä tekijä on myös vanhempien jaksaminen ja hyvinvointi. Näin ollen kaikki vanhempien ohjaus- ja tukitoimet voidaan katsoa vahvistavan myös lasten ja nuorten hyvinvointia välillisesti.

Pohjanmaan Perhe-Kaste: Lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin edistäminen ja lastensuojelun kehittäminen

Pohjanmaan Perhe-Kaste-hankkeen yhtenä laajana kehittämiskohteena on lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseksi tehtävä työ ja lastensuojelun kehittäminen. Tähän kehittämiskohteeseen ovat sitoutuneet kaikki Pohjanmaan maakunnan 17 kuntaa. Kehittämiskohteen tavoitteet ovat varhaisen vastuunoton kehittäminen lapsille ja lapsiperheille suunnattuna palvelukäytäntönä; vanhemmuuden arvioinnin kehittäminen; laaja-alaisen lastensuojelutyön osaaminen sekä alueellisen perhehoitomallin kehittäminen. Alueella jo tehtyä kehittämistyötä lasten, nuorten ja perheiden palveluissa jatketaan näiden osatavoitteiden kautta. Hankkeen avulla lisätään valmiuksia varhaisen puuttumisen toimintatavan käyttöönottoon neuvoloissa, päivähoidossa, kouluissa sekä sosiaalityössä oppimalla varhaisen puuttumisen ja varhaisen avoimen yhteistyön tukevia työkäytäntöjä yhdessä. Tarkoituksena on selkeyttää palveluprosesseja ja työnjakoa eri sektoreiden välillä luomalla moniammatillisia foorumeita. Varhaista avointa yhteistyötä varten laaditaan yhteiset toiminta- ja työmallit. Laaja-alaisen lastensuojelutyön osaaminen turvataan maakunnassa. Toiveita alueellisen perhehoitomallin kehittämisestä on noussut kentältä ja alueen kaikkien kuntien kiinnostusta kartoitetaan ja edellytyksiä selvitetään.

Mitä askeleita olette tähän mennessä ottaneet asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi?

Huoli puheeksi -menetelmä kiinnostaa suurta osaa Pohjanmaan kunnista. Ruotsinkielinen kouluttajakoulutus järjestetään syksyllä 2010. Työntekijöitä hankekunnista osallistuu koulutukseen ja kouluttaa sen jälkeen oman ja lähikunnan henkilöstöä. Moniammatillisuuden kehittäminen käynnistyy syksyllä monessa kunnassa. Tulossa on myös kasvatuskumppanuus-kouluttajakoulutus sekä vanhemmuuden tukemista alakoululaisten vanhemmille luentosarjan, vertaisryhmän ja ICDP työskentelytavan kautta.

Perhevalmennuksien uudistaminen alkaa. Yläkoululaisten ja heidän vanhempiansa tukeminen on myös kehittämisen kohteena. Pohjanmaan lastensuojelun kehittämisyksikössä aloitettu vanhemmuuden arvioinnin kehittämistyö jatkuu. Tavoitteena on luoda Vaasan lastensuojelutyöhön uusi palvelumuoto eli moniammatillinen tiimi, joka on erikoistunut vanhemmuuden arviointiin ja intensiiviseen perhetyöhön. Tiimi auttaa tehostetun perhetyön tarpeessa olevia perheitä samalla, kun perhe on vanhemmuuden arvioinnin kohteena. Vaasan mallin jatkokehittämistä varten on perustettu työryhmä. Muualle Pohjanmaalle on perustettu kaksi moniammatillista tiimiä, joilla on erityisosaamista varhaisesta vuorovaikutuksesta ja kiintymyssuhteista. Tiimit voivat tukea terveydenhuoltoa, päivähoitoa ja lastensuojelua vuorovaikutuksen havainnoinnissa. Tavoitteena on tuoda peruspalveluihin erityisosaamista. Tiimien osaamista ylläpidetään ja syvennetään reflektiopäivien, syventämisspäivien sekä tapaamisten avulla.

Lastensuojelutarpeen selvitys juurrutetaan koko maakunnan alueelle ja koulutusta järjestetään tarpeen mukaan. Syksyllä 2010 järjestetään 2 uutta koulutusta ja pidetään implementointitapaamisia koulutukseen osallistuneille. Perhetyön kehittämistä jatketaan yhteistyössä sosiaalityöntekijöiden ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa perhetyöntekijöiden foorumien kautta. Kuvastin-menetelmän levittäminen perhe- ja sosiaalityöhön jatkuu.

Miten toiminnasta voi tulla pysyvää hanketoiminnan päätyttyä?

Kehittämistyö on pitkäjännitteistä ja hidasta. Kuntien toimijoiden täytyy hyväksyä työn luonne. Uusien toimintamallien kouluttamisessa täytyy olla mukana hankkeen ja johdon tuki. Hankkeen aikana kokeillaan kehitettäviä työmenetelmiä, ja niitä arvioidaan ja muokataan tarvittaessa. Riittävästä seurannasta ja arvioinnista huolehtimalla menetelmät voidaan saada elämään perustyyöhön. Hankkeessa tuetaan työmenetelmien juurruttamistyötä mm. koulutusten ja implementointipäivien avulla.

Miten moniammatillisuus toteutuu asiakastyössä?

Todellinen moniammatillinen työ vaatii, että viranomaiset yhdessä asiakkaan kanssa määrittelevät asiakkaan tilanteen ja tuen tarpeen. Yhteistyössä asiakkaan tai perheen kanssa päätetään myös, mitä auttajatahoja asiakas tarvitsee saadakseen apua oikealta taholta oikeaan aikaan. Huoli puheeksi -kouluttajakoulutus tul- laan järjestämään sektorien rajat ylittävällä tavalla. Eri ammattiryhmien osallistujat keskustelevat ja työskentelevät yhteistyössä. Koulutuksen jälkeen osallistujat kouluttavat kuntien henkilöstöä. Kouluttajia tuetaan metodin käyttöön otossa, jotta malli laajenee alueellisesti. Asiakkaat saavat siten tarvitsemansa tuen moniammatillisilta tiimeiltä varhaisemmassa vaiheessa, ennen kuin ongelmat kasvavat liian suuriksi. Lastensuojelun vanhemmuuden arvioinnissa perheiden kanssa työskentelee moniammatillinen tiimi. Riskiryhmässä olevien lapsiperheiden vuorovaikutusongelmia käsitellään tiimin tapaamisissa ja keskustelun ja vi- deotallenteiden kautta pyritään auttamaan perheitä, jotta vuorovaikutus parantuisi.

Miten asiakkaan ääni tulee kuuluville osana koko toiminnan kehittämistä tai henkilökohtaisen prosessin osana?

Hankkeen aikana järjestetyssä koulutuksessa nostetaan esille asiakkaan ääni ja korostetaan, että asiakas on aina oman asiansa subjekti. Asenteet ja toimintatavat muuttuvat, kun henkilökunta on osaavampaa ja asiakkaat otetaan mukaan työskentelyyn ja heitä kunnioitetaan oman elämänsä asiantuntijoina. Koulutuksen ja pitkäjännitteisen kehittämistyön avulla esimerkiksi alkuarvioinnissa asiakkaan ja erityisesti lapsen ääni kuuluu voimakkaampana kuin ennen. Perheiltä, joille on tehty lastensuojelutarpeen selvitys, pyydetään selvityksen jälkeen palautetta prosessista. Palautetta kerätään erikseen lapsilta ja vanhemmilta, ja saatua tietoa käytetään prosessin kehittämiseen. Tavoitteena on saada asiakkaan ääni paremmin kuuluviin. Hankkeen aikana tehdään myös bikva-arviointi viidelle lastensuojelun asiakasperheelle, joille on tehty vanhemmuuden arviointi.

Miten lapsen tai nuoren hyvinvointia ja terveyttä vahvistava ote näkyy toiminnassa?

Lastensuojelutarpeen selvitys -koulutuksessa nostetaan lapsen näkökulma keskeisimmäksi toimintaperiaatteeksi. Sosiaalityöntekijät ovat velvollisia ottamaan lapsen äänen huomioon selvityksessä ja koulutus antaa siihen työkaluja. Pohjanmaan lastensuojelun kehittämisyksikön aikana aloitettu perhetyön foorumityöskentely keskittyy myös siihen, että perhetyön painopistettä siirrettäisiin vanhemmista lapseen ja heidän hyvinvointiinsa.

Pohjanmaan PerheKaste – monikulttuurisen perhetyö

Toiminnan kuvaus

Pohjanmaan perhekaste-hankkeen tavoitteina on uudistaa lasten, nuorten ja perheiden palveluja laajempaan kokonaisuuteen perinteiset sektorirajat ylittäen, vahvistaa asiakkaiden osallisuutta ja tuoda palvelut suoraan lasten, nuorten ja perheiden kehitysympäristöihin. Tavoitteena on myös parantaa henkilöstön osaamista. Pohjanmaan perhekaste-hankkeen monikulttuurisen työn kehittämiskokonaisuuteen kuuluu Vaasan, Pietarsaaren ja Närpiön kaupungit, joissa kussakin on projektityöntekijä vastaamassa alueiden erilaisiin tarpeisiin. Kohderyhmänä ovat Pohjanmaan alueella asuvat ulkomaalaistaustaiset lapset, nuoret ja lapsiperheet. Monikulttuurisen perhetyön kehittämiskokonaisuuden keskeisimmät tavoitteet ovat maahanmuuttajien osallisuuden tukeminen, kotoutumisen edistäminen ja syrjäytymisen ehkäisy paremmilla ja oikea-aikaisilla palveluilla, tiedolla ja osaamisella sekä kaksisuuntaisen integraation tukeminen.

Tähän asti otetut askeleet tavoitteiden saavuttamiseksi

Pohjanmaan alueella on kartoitettu tarpeita ja odotuksia monikulttuurisen perhetyön kehittämiskokonaisuudelle. Toiminta alkoi 1.2.2010 ja paikan nimeksi valittiin Helmi. Toiminta on avoinna kaikille kuntalaisille, mutta tähänastinen toiminta on kohdistunut tilan puutteen ja suuren asiakasmäärän vuoksi pääasiallisesti maahanmuuttajien tarpeita vastaavaksi. Toiminnan järjestäjät ovat Vaasan kaupungin eri hallintokunnista ja järjestöistä. Helmessä on avoimen toiminnan lisäksi saatu pyörimään Unifemin ja Zontan vapaaehtoisopettajien pitämät suomenkielen opetuskurssit kolme kertaa viikossa. Lisäksi Mannerheimin lastensuojeluliiton pitämä perhekahvila ja tanssiryhmä toimivat kerran viikossa. Neuvotteluja Helmen toiminnan ja perhekeskumaisen työn laajentamisesta Vaasassa on käyty kevään 2010 aikana eri hallintokuntien ja järjestöjen kanssa. Syksyllä 2010 Helmessä tulee työskentelemään osa-aikaisesti avoimen päiväkodin sekä neuvolan työntekijöitä. Myös liikuntavirasto ja seurakunta ovat tulossa mukaan toimintaan. Lähellä olevan alakoulun oppilaille järjestetään läksypajatoimintaa muutamana iltapäivänä viikossa. Paikan vetäjiksi on saatu em. toimijoiden osa-aikaisten työntekijöiden lisäksi työllistämistuella palkattu maahanmuuttaja sekä harjoittelijoita.

Pietarsaaressa on perustettu monikulttuurinen ja moniammatillinen työryhmä. Työryhmä on kartoittanut alueen tarpeet ja tavoitteet monikulttuurisen työn osalta Pietarsaaren seudulla. Työryhmään koostuu useista kaupungin hallintokunnista sekä maahanmuuttajista. Pietarsaaressa on kartoitettu maahanmuuttajien parissa työskentelevät tahot ja projektit sekä tarpeet alueella. Kartoituksen perusteella Pietarsaaren alueella kaivataan koulutusta, resursseja, pysyvää asiantuntijaverkostoa sekä infomateriaalia eri kielillä.

Närpiössä on pilotoitu palveluohjausmallia maahanmuuttajille. Kun kaupunkiin tulee uusi maahanmuuttaja, kutsuu palveluohjaaja verkostopalaverin koolle, jolloin maahanmuuttaja saa tiedon tarvitsemistaan palveluista ja ohjautuu oikeiden palveluiden piiriin heti alussa. Projektityöntekijä on toiminut palveluohjaajana, pitänyt verkostopalavereja ja kartoittanut perheiden tarpeita sekä ohjannut heitä käytännön asioissa. Alueelle on luotu moniammatillinen asiantuntijaverkosto ja kehitetty yhteistyötä järjestöjen kanssa mm. vanhemmuuden tukemiseen liittyen. Kouluille ja päiväkodeihin on jaettu eri kielisiä infomateriaaleja ja informoitu kunnan työntekijöitä kotouttamislain uudistuksista. Hankkeessa on mukana Vaasan sairaanhoitopiirin lasten- ja nuorten psykiatrinen yksikkö yhden henkilötyövuoden panoksella. Sairaanhoitopiirin projektityöntekijät voivat konsultoida kuntia ja heitä voi kutsua ilman lähetettä moniammatillisiin tiimeihin, jos asiakas tai perhe tarvitsee intensiivistä tukea. Em. psykiatrian asiantuntijat ovat käyneet myös alueen maahanmuuttajaperheissä tukemassa ja konsultoimassa perustason toimijoita.

Miten toiminnasta voi tulla pysyvää hanketoiminnan päätyttyä

Eri hallintokuntien ja järjestöjen välisen vuoropuhelun lisäämisellä ja toimivien asiantuntijaverkostojen luomisella voidaan kehittää monikulttuurista työtä pitkäjänteisesti. Hankkeen aikana on tarkoitus saada kuntien päättäjät ja työntekijät sekä järjestöt yhteistyössä sitoutumaan moniammatillisen työn tekemiseen. Pilotoinnit kuten Helmi, palveluohjaus ja läksypajatoiminta dokumentoidaan ja pyritään integroimaan kuntien omaan toimintaan. Kaikessa toiminnassa on mukana kuntien ja kolmannen sektorin vakituista henkilöstöä. Pohjanmaan alueella järjestetään viiden päivän koulutuspaketti vuosille 2010-2011, joka tulee sisältämään työkaluja monikulttuurisen työn tueksi. Projektityöntekijät tulevat vetämään pilottiryhmiä yhdessä maahanmuuttajien kanssa. Koulutukset lisäävät monikulttuurista osaamista ja ovat yksi keino tukea toiminnan jatkumista kuntien normaaleina toimintoina.

Moniammatillisuuden toteutuminen

Monikulttuurista työtä tehdään useissa eri hallintokunnissa, projekteissa ja järjestöissä maakunnan alueella. Asiantuntijaverkostoihin on koottu toimijat moniammatillisesti. Koulutuksen keinoin lisätään osaamista myös moniammatillisen työn tekemiseen. Helmi toimii eri sektoreiden ja järjestöjen yhteistyöllä, ja mukaan on tulossa lisää toimijoita. Paikka toimii lukujärjestyksen mukaan, joten kukin toiminnan vetäjä huolehtii osaltaan toiminnan vetämisestä. Lasten hoidosta ja avoimesta toiminnasta huolehtii työllisyysvaroilla pal-kattu maahanmuuttaja. Pietarsaareen ja Närpiöön on perustettu alueen toimijoista koostuvat moniammatilliset ryhmät, jotka kokoontuvat säännöllisesti ja keskittyvät alueiden tarpeisiin ja haasteisiin sekä yhteistyön parantamiseen. Tarpeen mukaan asiakkaan ja perheen ympärille kootaan moniammatillinen tiimi, jotta perhettä voidaan auttaa parhaiten ja asiakkaan ääni tulee kuulluksi.

Miten asiakkaan ääni tulee kuuluville osana koko toiminnan kehittämistä tai henkilökohtaisen prosessin osana?

Asiakas on mukana hankkeen tukemissa prosesseissa kuten palveluohjauksessa heti alkuvaiheista alkaen. Hankkeen arvioinnissa asiakkaan osallisuuden tukeminen on nostettu yhdeksi keskeiseksi arviointikysymykseksi. Asiantuntijaverkostoissa ja hankkeen maakunnallisessa ohjausryhmässä on mukana maahanmuuttajajäseniä. Asiakkaille tehdään kyselyitä, jolloin he voivat antaa palautetta toiminnoista. Tulokset otetaan huomioon tulevaa toimintaa suunniteltaessa ja toteutettaessa. Intensiivihoitomallissa työntekijät eivät tapaa ilman asiakasta ja asiakkaalta kysytään etukäteen lupa ennen kuin auttamistyöhön otetaan lisää asiantuntijoita mukaan. Asiakasta kunnioitetaan hänen oman elämänsä parhaana asiantuntijana.

Miten lapsen tai nuoren hyvinvointia ja terveyttä vahvistava ote näkyy toiminnassa?

Toiminnassa panostetaan ennaltaehkäisevään työhön perhekeskusmallin mukaisesti. Vertaistukitoimintaa kehitetään ja henkilöstöä koulutetaan, jotta he voivat paremmin huomioida maahanmuuttajien tarpeet.

Pohjanmaan PerheKaste – resurssikoulu ja resurssitiimi

Toiminnan kuvaus

Pohjanmaan perhekaste hankkeen yhtenä isona tavoitteena on uudistaa lasten, nuorten ja perheiden palveluja laajempaan kokonaisuuteen perinteiset sektorirajat ylittäen. Erityis palveluita kehitetään tukemaan peruspalveluja. Näihin tavoitteisiin vastaa resurssikoulu/-tiimimallin pilotointi Vaasan sairaanhoitopiirin alueella. Kohderyhmänä ovat Pohjanmaalla asuvat lapset, nuoret ja lapsiperheet, joilla on elämänhallinnallisia ja/tai psykiatrisia ongelmia. Resurssitiimi koostuu eri alan ammattilaisista, ja se räätälöidään perheen tarpeen mukaan. Mukana voi olla perheen lisäksi asiantuntijoita eri sektoreilta, Vaasan sairaanhoitopiirin projektityöntekijä tai muu perheen toivoma henkilö. Tavoitteena on kohdata perhe kokonaisuutena ja tukea perhettä heidän omassa arkiympäristössään, esimerkiksi päivähoitossa, koulussa ja kotona. Resurssitiimi tuo hankkeen kautta Vaasan sairaanhoitopiirin lasten- ja nuorten psykiatrian asiantuntijoita peruspalveluiden tueksi.

Resurssitiimiin kuuluvat työntekijät voivat antaa perheille intensiivistä tukea. Perhettä tavataan usein ja palvelut räätälöidään perheen tarvetta vastaaviksi. Vaasassa on kaksi pilottikoulua, joissa resurssitiimi on toimintatapana käytössä; Hietalahden koulun yläluokat sekä Onkilahden alakoulu. Tiivistä yhteistyötä tehdään erityisesti niiden päiväkotien kanssa, joista lapset menevät Onkilahden kouluun. Psykiatrian asiantuntijoita voi pyytää matalan kynnyksen konsultaatioita Pohjanmaan alueen kuntien toimijoille peruspalveluiden tueksi. Hankeajana psykiatrian asiantuntijoiden konsultointiin ei tarvita lähetettä. Hankkeen tukemana Pietarsaaren perustetaan resurssikoulu lapsille, joiden koulun käynti ei onnistu normaalissa kouluympäristössä psyykkisten syiden vuoksi. Resurssikoulussa työskentelee henkilökuntaa eri ammattiryhmistä (opettaja, nuorisotyöntekijä, perhetyöntekijä, psykiatrinen sairaanhoitaja) ja työ keskittyy koko perheen auttamiseen. Koulu alkaa 17.8.2010. Koulu on kuusipaikkainen. Osa paikoista on lapsille, jotka odottavat pääsyä psykiatriselle tutkimusyksikölle, ovat palaamassa psykiatrisesta laitoshoidosta omiin kouluihinsa tai tarvitsevat muista syistä lyhyempää ”time out” paikkaa. Osa paikoista on pitkäaikaisempia paikkoja lapsille, jotka olisivat ilman resurssikoulua vaarassa syrjäytyä koulunkäynnistä kokonaan erilaisten ongelmien vuoksi.

Mitä askeleita olette tähän mennessä ottaneet asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi?

Eri alojen asiantuntijoiden ja henkilökunnan kuulemisen avulla on kartoitettu palvelujen tarvetta Vaasassa ja päätetty pilottikoulut, joissa resurssitiimiin kuuluvat työntekijät tulevat tiiviimmin toimimaan. Vaasan sairaanhoitopiirin asiantuntijoiden kanssa on tehty kriteerit matalan kynnyksen konsultaatioille ja välitetty tietoa eteenpäin alueella. Perustason työntekijät ovat ottaneet yhteyttä asiantuntijoihin, ja he ovat tavanneet perhettä yhdessä kouluissa ja kotona. Yhteistyötä on tiivistetty eri hankkeiden, kuten Kelpo-hankkeen kanssa. Pietarsaaren on perustettu eri toimialojen johtajista koostuva verkosto, koordinaatioryhmä, jonka tavoitteena on kehittää yhteistyötä eri toimialojen välillä Pietarsaaren yhteistoiminta-alueella. Koordinaatioryhmä seuraa myös Pohjanmaan Perhekaste-hankkeen työtä ja tavoitteiden toteutumista Pietarsaaren ja sen lähikuntien alueilla. Koordinaatioryhmään kuuluu hankkeen työntekijöiden lisäksi sosiaali- ja terveysjohtaja, päivähoiton johtaja, koulutoimenjohtaja, kehittämisspäällikkö, hoitotyön päällikkö ja erikoissairaanhoiton edustaja. Koordinaatioryhmän lisäksi Pietarsaareissa kokoontuu hankkeen kolmen eri kehittämiskohteen tavoitteita eteenpäin vievät omat ryhmät. Resurssikouluryhmään kuuluu edustajia moniammatillisesti eri sektoreilta. Koordinaatioryhmässä eri alojen päättäjät ovat määritelleet pohjatyon perusteella tavoitteet resurssikoululle ja sopineet, kuinka koulu tullaan rahoittamaan. Pietarsaareissa työskentelevä projektityöntekijä on tavannut työntekijöitä ja suunnitellut yhteistyössä kunnan toimijoiden kanssa koulua,

joka alkaa syksyllä 2010. Projektityöntekijä on käynyt tutustumassa vastaavaan kouluun Espoossa ja tuonut kokemuksia kunnan toimijoiden tietoisuuteen.

Miten toiminnasta voi tulla pysyvää hanketoiminnan päätyttyä?

Resurssikoulun tarkoituksena on olla Pietarsaaren kaupungin pysyvää toimintaa. Resurssikoulu perustetaan kunnan normaalina toimintana, jota hanke alkuvaiheessa tukee ja on apuna kehittämistyössä ja koulun suunnittelussa yläkouluikäisille. Resurssitiimiin kuuluvat toimijat kehittävät yhteistyötä alueella ja pilottikouluissa yli sektorirajojen, jotta toiminta voisi jatkua hanketoiminnan päätyttyäkin. Prosessit kuvataan selkeästi, jotta jokainen työntekijä tietää, kuinka pitää toimia, jos huoli lapsesta herää. Yhteistyön tiivistämisen seurauksena tullaan tutuiksi ja tiedetään paremmin, mitä jokainen auttajataho tekee. Palveluohjausmallia levitetään alueella koulutuksen avulla. Pohjanmaan alueella lisätään henkilöstön osaamista tuomalla koulutuksen keinoin työkaluja lapsen ja perheen tavoitteellisempaan kohtaamiseen.

Miten moniammatillisuus toteutuu asiakastyössä?

Monialainen resurssitiimi räätälöidään perheen tarpeen mukaan. Jokainen yhteistyötaho tuo mukaan omaa osaamistaan. Resurssikoulun henkilökunta koostuu eri alan ammattilaisista, jotka muodostavat tiimin. Moniammatillisuuteen on kytketty johdon tuki alueen koordinaatioryhmän kautta. Yksi keino tukea moniammatillista työtä on hankkeen järjestämät koulutukset Pohjanmaan alueella.

Miten asiakkaan ääni tulee kuuluville osana koko toiminnan kehittämistä tai henkilökohtaisen prosessin osana?

Asiakas on mukana heti palveluprosessin alkuvaiheesta alkaen. Kuullaan, mihin perhe omasta mielestään tarvitsee tukea, ja ketkä ovat ne ihmiset, jotka ovat matkan varrella heitä tukemassa. Pohjanmaan Perhekas-te-hankkeen arvioinnissa huomioidaan erityisesti asiakkaan osallisuuden tukeminen. Asiakkaan ääntä tullaan kuulemaan mm. keräämällä asiakaspalautteita resurssitiimin asiakasperheiltä sekä tekemällä Bikva arviointi resurssikoulussa opiskeleville lapsille ja heidän vanhemmilleen. Koulutuksessa käsiteltävät työmenetelmät, kuten palveluohjaus, ovat sellaisia, joissa huomioidaan vahvasti asiakasnäkökulma. Resurssikoulussa lapsi ja perhe ovat toiminnan keskiössä. Perheen kanssa tehdään intensiivistä työtä ja heitä tetaan joka viikko joko kotona tai koulussa. Perhe on mukana myös sosiaalisten taitojen opettelussa, jotta lapsi saa tukea ja harjoitusta myös kotona. Perheen kanssa tehdään palvelusuunnitelma. Palvelusuunnitelma on sopimus perheen ja auttaja- ja tukijatahojen kesken siitä, miten asetettuihin tavoitteisiin pyritään.

Miten lapsen tai nuoren hyvinvointia ja terveyttä vahvistava ote näkyy toiminnassa?

Hankkeen aikana henkilökunta saa koulutusta, jotta he pystyisivät kohtaamaan lapsia ja nuoria mahdollisimman hyvin. Koko perhe tulee ottaa mukaan ongelmien selvittämiseen lapsen/nuoren tutussa ympäristössä. Lapsen/nuoren tilanteeseen etsitään ratkaisuja keskustelujen ja konkreettisten keinojen kautta, jotta lapsen/nuoren ongelmat helpottuisivat. Lasten hyvinvointi ja terveys ovat tärkeässä asemassa kokonaisvaltaisessa auttamistyössä. Resurssikoulussa syrjäytymisvaarassa olevan lapsen on mahdollista saada intensiivistä tukea omassa kehitysympäristössään.

Selevä paletti – Suupohjan lapsiperheiden palvelukokonaisuus

Kasperin / Selevä Paletti -osahanke

Kasperin Selevä Paletti -osahankkeen tavoitteena on mallintaa 0–10-vuotiaiden lasten ja lapsiperheiden palveluista SELEVÄ palveluPALETTI, vanhemmuutta ja vertaisuutta tukeva Suupohjan perhekeskustointimalliksi. Tämä edellyttää jatkuvaa tiedonkeruuta lapsiperheiden tarpeista ja lapsiperhepalveluiden tilanteesta, sekä olemassa olevien palveluiden näkyväksi tekemistä, uusien palveluiden kehittämistä ja palveluiden saavutettavuuden parantamista perheiden näkökulmasta. Palvelupaletti sisältää palveluiden kuvauksen ja lapsiperheille kohdennetun palveluohjauksen lisäksi myös työntekijöille ja muille lapsiperhetoimijoille suunnatun työkalupakin perheiden palveluohjauksesta ja lapsiperhepalveluiden kehittämisestä.

Mitä askeleita olette tähän mennessä ottaneet asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi?

Tiedonkeruu lapsiperheiden tarpeista ja lapsiperhepalveluiden tilanteesta:

Hankkeen ensimmäisen toimintajakson aikana on koottu tietoa Suupohjan lapsiperheiden tarpeista sekä lapsiperhepalveluiden tilanteesta. Vanhempien ja lapsiperhepalveluiden toimijoiden ääntä on kuultu pikkuparlamenteissa jalkautumalla erilaisiin tilaisuuksiin ja tapaamisiin (mm. MLL:n kirpparit, perhekerhot, ns:n äiti-lapsi -klubi) sekä toimijoiden kokouksiin ja suunnittelupalaveriin. Lisäksi on toteutettu kaikille Suupohjan neljäsluokkalaisille ja heidän vanhemmilleen suunnattu hyvinvointikysely. Saatua tietoa hyödynnetään myös työn alla olevan Suupohjan lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointisuunnitelman tekemisessä.

Tämänhetkiset kasvua ja kehitystä edistävät sekä kasvua tukevat varhaiskasvatus-, perusopetus-, sosiaali- ja terveyspalvelut sekä järjestöjen ja seurakuntien palvelut on koottu palvelupalettia varten. Hankkeessa on kerätty myös lasten ja perheiden tilanteista sekä perheiden hyvinvoinnista kertovaa tilastotietoa.

Perhepalveluiden näkyväksi tekeminen, uusien palveluiden kehittäminen sekä palveluiden saavutettavuuden parantaminen perheiden näkökulmasta:

Hanke järjesti keväällä 2010 kaksi Suupohjan Perheparlamenttia. Parlamentit olivat hankkeen iso julkinen ulostulo, joissa mukana oli niin toimijoita, vanhempia kuin päättäjiäkin. Tilaisuuksien tavoitteena oli eri osapuolten kuuleminen, yhteisen näkemyksen muodostaminen kehittämisen suunnasta sekä innostaminen mukaan hankkeen toimintaan. Asiantuntijoina parlamenteissa toimivat ylilääkäri Marke Hietanen-Peltola THL:stä ja psykologi Tarja Lund.

Vanhempien ja lapsiperhepalveluiden toimijoiden kuulemisen perusteella on valittu kehittämisen kohteeksi joitakin lapsiperhepalveluja. Suupohjan perhekeskustointimallin sateenvarjon alla kehitettäviä palveluita ovat laajennettu perhevalmennus, vanhempien vertaistuki, kotiunikoulu, avoin varhaiskasvatus- ja perhetu-patoiminta, ennaltaehkäisevä perhetyö neuvolassa ja varhaiskasvatuksessa, opettajien tutustumispäivät esi- ja alkuopetuksen nivelvaiheessa, apip-toiminnan kehittäminen sekä alakoulujen kerhotoiminta.

Toimijoiden osaamista kehittämisen kohteeksi valittujen palveluiden osalta on vahvistettu osallistamalla Väli-Suomen Kasperin perhepalveluiden rypästoimintaan, järjestämällä benchmarking-matkoja sekä aihe-alueisiin liittyvää koulutusta. Opintomatkoilla Ylöjärvelle, Nokialle, Forssaan ja Heinolaan on tutustuttu perhepalveluiden sisältöihin ja kehittämiseen laajennetusta perhevalmennuksesta alakoulun kerhotoimin-taan. Painopisteenä benchmarking-kohteiden valinnassa on ollut vanhemmuuden ja vertaisuuden tukemi-

nen. Toimijoiden osaamista on vahvistettu lisäksi käynnistämällä henkilöstön mentorointi- ja muutosprosessit moniammatillisella voimaannuttavalla koulutuksella ja järjestämällä kehittämisosioihin liittyviä omia koulutuksia, kuten kotiunikoulu-ohjaajakoulutus.

Miten toiminnasta voi tulla pysyvää hanketoiminnan päätyttyä?

Työkalupakki perheiden palveluohjauksesta lapsiperhepalveluiden johdolle, työntekijöille ja muille lapsiperhetoimijoille:

Hanke tiedottaa koko toimintansa ajan aktiivisesti vanhemmille, lapsiperhepalveluiden toimijoille, johtaville viranhaltijoille ja luottamushenkilöille sekä sähköisen hanketiedotteen avulla että jalkautumalla tapahtumiin, tapaamisiin, kokouksiin ja työryhmiin. Sitouttamisen ja toiminnan juurtumisen kannalta on tärkeää myös pitää ko. tahot mukana Suupohjan perhekeskus-toimintamallin kehittämisessä. Hankkeen tavoitteena on juurruttaa perhekeskustoimintamalli erillisten kehittämisosioiden kautta sekä luomalla konkreettinen suunnitelma tulevaisuuden palvelukartasta ja sen toteuttamisesta.

Hankkeen aikana luodaan lisäksi johdolle, työntekijöille ja muille lapsiperhetoimijoille suunnattu Suupohjan lapsiperhepalveluiden työkalupakki perheiden palveluohjauksesta ja lapsiperhe-palveluiden kehittämisestä perheiden ja toimijoiden osallisuus ja mielipiteet huomioiden.

Miten moniammatillisuus toteutuu asiakastyössä?

Moniammatillinen yhteistyö on mukana kaikessa Selevän Paletin kehittämistoiminnassa. Koulumaailman hankkeet; KELPO, Oppilashuolto- ja oppilaanohjaushankkeet sekä Selevä Paletti ovat sopineet yhteisiksi kehittämisen kohteiksi mm. opettajien tutustumispäivät esi- ja alkuopetuksen nivelvaiheessa. Hanke toimii yhteistyössä myös opettajien VESO-päivien suunnittelussa tunne- ja vuorovaikutustaitoihin liittyen. Yhteistyötä tehdään myös järjestötoimijoiden ja seurakuntien kanssa mm. laajennettua perhevalmennusta, avointa varhaiskasvatusta ja vanhempien vertaistukea kehitettäessä.

Miten asiakkaan ääni tulee kuuluville osana koko toiminnan kehittämistä tai henkilökohtaisen prosessin osana?

Lapsiperheiden tarpeita, toiveita ja odotuksia on kartoitettu hankkeen toimesta kyselyillä ja haastatteluilla. Vanhempia on mukana kehittävässä työryhmissä, mm. laajennetun perhevalmennuksen suunnitteluryhmä. Kehitettävän ja kokeiltavan toiminnan arvioinnissa vanhemmat ovat tärkeässä roolissa, mm. antamassa palautetta kotiunikoulu ohjauksen onnistumisesta. Suupohjaan luotavan perhekeskus- ja palveluohjausmallin jatkuvan kehityksen ja seurannan välineeksi ollaan hankkeen toimesta työstämässä helposti käytettäviä työkaluja lapsiperheiden äänen kuulemiseen.

Miten lapsen tai nuoren hyvinvointia ja terveyttä vahvistava ote näkyy toiminnassa?

Suupohjan perhekeskustoimintamallin ja lapsiperheiden palveluohjauksen punaisena lankana ovat kasvatuskumppanuus, osaamisen ja osallisuuden lisääminen sekä vanhemmuuden ja vertaisuuden tukeminen. Tavoitteena on ennakoida ja moniammatillinen palvelujen tuottamisen malli, joka vahvistaa lasten ja heidän vanhempien hyvinvointia ja terveyttä.

SILTA-hanke

Kasper-i, Väli-Suomen lapset, nuoret ja lapsiperheet

Toiminnan kuvaus

Silta-hanke kehittää perhekeskustoimintamallia Heinolassa. Hankkeessa uudistetaan lapsiperheiden palveluja monitoimijaisiksi. Toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin on hankkeen aikana osallistunut laaja joukko toimijoita kaupungin eri tulosalueilta, yhteistyökumppaneita yli organisaatiorajojen sekä palveluja käyttäviä perheitä. Silta-hanke on juurruttanut alle kouluikäisten parissa käynnistyneitä toimintamalleja, kuten uudistettua laajalla yhteistyöpohjalla toteutettavaa perhevalmennusta, jalkautunutta ennaltaehkäisevää perhetyömallia, moniammatillisesti vedettävää vertaisryhmätoimintaa, ennaltaehkäiseviä Tahdolla ja Taidolla -parisuhdekursseja sekä avointa päiväkotitoimintaa. Kehittämisen painopiste Silta-hankkeessa on kuitenkin kouluikäisten ja nuorten perheiden tarpeiden huomioiminen.

Tähän mennessä otetut askeleet Silta-hankkeessa

Silta -hankkeen kehittämisaalueet ovat nousseet luonnollisella tavalla edellisten hankkeiden, erilaisten arviointien (kuten maakunnallinen arviointi), ammattilaisten kokemuksen sekä perheiden tarpeiden pohjalta. Avoin ideointi ja innovatiivisuus ovat synnyttäneet uusia, perinteiset rajat ylittäviä toimintatapoja. Hanke vahvistaa vanhemmille suunnattujen ryhmien avulla ”Eskarista ekalle” -elämänvaihetta sekä elämää murrosiän keskellä. Myös kouluikäisten vanhempien kohtaamispaikkatoiminta tarjoaa mahdollisuuden tutustua muihin vanhempiin ja keskustella muiden samassa elämäntilanteessa olevien kanssa. ”Täysosuma – perheiden ilta” puolestaan tarjoaa kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön vaihtoehdon perinteisten vanhempainiltojen rinnalle. Hankkeessa on myös pilotoitu kaupungin opetussuunnitelmaa palvelevaa, koko kaupungin yhteistä vanhempainiltoja sekä netissä tapahtuvaa ”Kysy lapsiperheiden palveluista” -keskustelufoorumia.

Toiminnan pysyvyys

Silta-hankkeen kehittämistyö tapahtuu suurelta osin perustusten resurssein. Näin ollen toiminnan jatkuminen hankkeen jälkeen voi olla luontevaa. Pysyvyyttä varmistetaan suuntaamalla katse jo hankkeen aikana mahdollisimman konkreettisesti hankkeen jälkeiseen aikaan. Toimintaa ei ole tarkoitus rakentaa pelkästään hankkeen varaan, vaikkakin sen rooli suunnittelu ja käynnistämisen vaiheissa voi olla merkityksellinen. Uudet toimintatavat vaativat systemaattista arviointi- ja juurruttamistyötä. Toimintaympäristön monenlaiset muutosprosessit tarvitsevat aikaa ja yhteensovittamista. Monialaisen perhekeskustoiminnan johtamiskäytänteillä ja kaupungin päätöksenteko-organisaatiolla on erityisen tärkeä rooli toiminnan mahdollistajana hankkeen päättyessä.

Moniäänisyys, asiakkaan äänen kuuluminen sekä lasten ja nuorten hyvinvointia vahvistava ote toiminnassa

Silta on kumppanuutta ja yhteistä toimintaa vahvistava hanke. Hankkeen punaisena lankana on ollut myönteisen vuorovaikutuksen vahvistaminen niin perheiden sisällä kuin palvelujen ja perheiden arkisen elämän välillä. Perheillä on paljon ideoita ja annettavaa toiminnan kehittämiseen. Dialogisuus antaa tilaa näiden eri äänien kuulemiselle. Olettamuksenamme on, että yhteisöllisyys ja vanhempien keskinäisen vertaistuen mahdollisuudet lisäävät osallisuuden kokemusta ja arjessa jaksamista. Perheiden näkökulma on ollut esillä mm. uusien ryhmien ja nettifoorumin suunnittelussa sekä toiminnan sisältöjen rakentamisessa.

Yhdessä, mitä erilaisimmin moniammatillisin työparein tai tiimein, suunniteltu, toteutettu ja arvioitu toiminta on saanut hyvää palautetta niin perheiltä kuin toimijoilta itseltään. Kumppanuus ja yhteistoiminta on pohjimmiltaan osaamisen jakamista. Erityisesti vertaisryhmien ohjaaminen ja koulutustoiminta on löytänyt perinteiset rajat ylittäviä toimintatapoja. Erilaiset koulutustaustat ja näkökulmat voivat olla ryhmissä suuri rikkaus. Monialaisuus on monipuolistanut lapsiperheiden palveluita, lisännyt toimijoiden keskinäistä tuttuutta ja sen kautta myös parantanut palveluohjausta. Läheltä perheiden arkea saadulla, matalan kynnyksen tuella voi olla kauaskantoista vaikutusta lasten, nuorten ja perheiden elämään.

Kasvatuskumppanuus lasten hyvinvoinnin ja varhaisen tuen kivijalkana

Yhteistyömuotojen ja osaamisen uudistamisen tarpeiden herääminen

Keski-Suomen varhaiskasvatushenkilöstön ammatillisen osaamisen arviointiin kohdistuneessa tutkimuksessa varhaiskasvatushenkilöstö koki tarvetta yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojensa kehittämiseen. Tutkimuksessa nousi esiin myös tarve kehittää uudenlaisia yhteistyömuotoja vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön ja vanhemmuuden tukemiseen. Näihin toimintatapojen uudistamistarpeisiin ja henkilöstön osaamisvajaisiin vastaamiseksi laadittiin kehittämissuunnitelma ja kehittämistyö käynnistettiin Keski-Suomen varhaiskasvatuksen kehittämissyksikkö VARKEn toimesta vuonna 2007 yhdessä kuntien kanssa ja sitä jatkettiin Lapset ja perheet Kaste-hankkeessa vuosina 2009–2010.

Kasvatuskumppanuuskoulutukset kehittämisen tukena

Kehittämisen työvälineeksi valittiin Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen kehittämä kasvatuskumppanuuskoulutusmateriaali. Tätä materiaalia täydennettiin Keski-Suomen varhaiskasvatuksen kehittämissyksikkö VARKEn muissa piloteissa ja toiminnassa tuotetuilla materiaaleilla. Tällaisia olivat Päivähoidon turvallinen aloitus ja omahoitajuus -pilotissa tuotetut materiaalit ja toimintamallit sekä Tunnemyhkyröitä ja sosiaalisia solmuja -prosessikoulutuksissa tuotettu materiaali.

Toimintamallin kehittämisen ensimmäisessä vaiheessa vuonna 2008 Keski-Suomen varhaiskasvatuksen kehittämissyksikkö VARKEn koulutti 14 kasvatuskumppanuuskouluttajaa. Kouluttajat olivat seitsemästä kunnasta eri puolilta Keski-Suomea. Suurin osa näistä kouluttajapareista käynnisti omissa kunnissaan ja seutukunnissa peruskursseja välittömästi. Toisessa vaiheessa vuonna 2009 koulutettiin 12 kouluttajaa lisää ja kolmannessa vaiheessa 2010 järjestettiin kolmas kouluttajakurssi. Näin maakuntaan saatiin kattava kasvu-kouluttajaresurssi (40 kouluttajaa 11:ssä kunnassa), jotka toimivat sekä kouluttajina että kasvatuskumppanuusajattelumallin levittäjinä. Useat kunnat tekevät seudullista yhteistyötä kasvatuskumppanuusteemojen kehittämisessä järjestämällä peruskursseja yhdessä.

Kasvatuskumppanuuden peruskursseja on järjestetty vuosina 2009–2010 yhteensä 10 eri puolilla Keski-Suomea. Pääsääntöisesti kukin kouluttajapari toteuttaa yhden koulutuksen vuodessa ja vastaa koulutuksiin osallistuneiden kaskuohjauksesta 5–12 kertaa. Peruskursseille ja kouluttajakoulutuksiin on osallistunut yhteensä noin 200 varhaiskasvattajaa, perhetyöntekijää tai perhetukikeskuksen työntekijää. Useimmat peruskurssilaiset ovat voineet osallistua myös peruskurssin jälkeen toteutettaviin kasku-ohjauksiin. Osa työmenetelmäohjausryhmistä on jatkanut yhteydenpitoa ja muodostanut näin omia vertaisverkostoja joko itseohjautuvina tai kouluttajien koordinoimina ryhminä.

Kasvatuskumppanuus on yksi päiväkotimme perusarvo

Kesällä 2010 tehdyn Kaste-arvioinnin mukaan kehittämisen tuloksena henkilöstön yhteistyö- ja vuorovaikutusosaaminen ovat vahvistuneet. Yhteistyöhön vanhempien kanssa on löydetty uudenlainen työote kasvatuskumppanuuden ajattelumallista. Palautteiden ja arviointikyselyn mukaan kasvatuskumppanuuden peruskurssit ovat olleet erityisesti vaikuttamassa henkilöstön osaamisen kehittymiseen ja uusien toimintatapojen omaksumiseen. Palautteeseen vastanneiden työntekijöiden mukaan kasvatuskumppanuuden ajattelumalli tukee lasten ja perheiden kanssa työskentelyä ja vahvistaa yhteistyöperustaa erityisesti silloin kun lapsella on varhaisen ja erityisen tuen tarpeita.

Kasvatuskumppanuusajattelumalli on lisännyt ja kehittänyt yhteistyötä vanhempien kanssa. Kumppanuus-perustainen luottamukseen perustuva työ- ja toimintapa on koettu mahdollisuudeksi käsitellä osapuolia askarruttavia asioita luonnollisissa arjen keskusteluissa silloin, kun siihen on tarvetta. Kasvatusalan ammatillainen voi tukea vanhempaa ja hän saa tukea vanhemmilta omalle työlleen hyvän keskusteluyhteyden vallitessa. Henkilöstö on alkanut miettimään asioita enemmän vanhempien kannalta ja vuorovaikutuksesta on tullut avoimempaa.

Kehittämistyö on lisännyt myös ymmärrystä vanhempien osallistumisen merkityksestä. Kasvatuskumppanuusajattelu koetaan mahdollisuutena myös kasvatusyhteisöjen yhteisöllisyyden kehittämisessä.

Kuinka tästä eteenpäin - juurruttaminen ja tulevaisuuden suunnitelmia

Ajattelumallia ja siihen liittyviä teemoja on levitetty eteenpäin oman kasvatusyhteisön ja oman kunnan erilaisissa yhteistyötilaisuuksissa ja työryhmissä, alueilloissa ja suunnittelupäivillä ja verkostoissa. Esimiesten ja johtajien oma sitoutuminen, motivointipuhe ja teeman esillä pitäminen keskusteluissa on tukenut ajattelumallin juurtumista. Esimiesten sitoutuminen on mahdollistanut myös koulutuksiin osallistumisen.

Kasvatuskumppanuusajattelumallin syventämiseksi ja levittämiseksi on useiden kuntien kanssa luotu suunnitelmat systemaattisten ja säännöllisten koulutusten ja työmenetelmäohjausten toteuttamisesta lähivuosille. Tavoitteena on juurruttaa ajattelumalli koko Keski-Suomen maakuntaan ja järjestää sisäisten kouluttajien tuella edelleen peruskursseja ja ohjauksia sekä tukea eri tasoille luotuja verkostoja. Kouluttajaverkostojen lisäksi on useassa kunnassa muodostunut työmenetelmäohjauksen jatkeeksi omia sisäisiä kasvatuskumppanuuden kehittäjäverkostoja peruskursseille osallistuneiden toimesta. Verkostot kokoontuvat muutaman kerran vuodessa keskustelemaan kasvatuskumppanuuteen liittyvistä teemoista ja ajattelumallin herättämistä kysymyksistä.

Kouluttajat muodostavat vertaisverkoston, ja Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Koske tukee vuosisaitaisten tapaamisten ja täydennyskoulutusten järjestämistä. Lisäksi Kosken yhteisöverkko Sonette mahdollistaa verkkokeskustelun ja ideoiden jakamisen sekä vertaiskonsultoinnin. Tavoitteena on kehittää myös kasvatuskumppanuuskoulutuksia ja olemassa olevaa materiaalia siten, että samoissa koulutusryhmissä voisi olla myös muita lasten ja perheiden kanssa toimivia ammattilaisia, kuten terveydenhoidon, sosiaalitiön tai opetuspuolen työntekijöitä, yhteisen näkemyksen luomiseksi.

Kasvatuskumppanuuskouluttajat muodostavat maakunnallisen kehittäjäverkoston ja alueellisia tai kunnan sisäisiä pienempiä verkostoja. Kullakin alueellisella kouluttajaverkostolla on koordinaattorit, jotka kutsuvat verkoston koolle tarvittaessa tai 1–2 kertaa vuodessa vertaistapaamisiin. Kuntien kanssa käydyissä keskusteluissa useimmat Keski-Suomen kunnat ovat asettaneet kasvatuskumppanuuden yhdeksi keskeisimmäksi kehittämisen kohteeksi tuleville vuosille. Hyvällä alulla olevan kehittämistyön jatkoksi tullaan henkilöstölle järjestämään kehittämistyötä ja ammatillista osaamista tukevia kasvatuskumppanuuden peruskursseja. Teeman kehittämistä tukevat yksiköissä tehtävän oman kehittämistyön lisäksi sisäisten kouluttajien toteuttamat koulutukset ja kaskuohjaukset. Kasvatuskumppanuuden uudistuneen ajattelutavan sisäistäneet ovat lisäksi järjestäneet yhteisöissään keskustelutilaisuuksia, teematilaisuuksia, esitelleet ja työstäneet materiaalia päivähoidon aloitukseen. Tavoitteena on kouluttaa tulevien viiden vuoden aikana kaikki varhaiskasvattajat dialogisen kumppanuusajattelumallin mukaiseen työskentelyyn.

Autetaan lasta pitämään vanhemmat mielessä – turvallinen päivähoiton aloitus ja omahoitajuus

Tausta

Turvallinen alku -pilotissa tavoitteena oli kehittää lapsi- ja perhelähtöisyyttä päivähoiton aloitusvaiheesta alkaen. Toiminnan lähtökohtana oli ottaa huomioon enemmän lapsen ja perheen tarpeet ja luoda mahdollisuuksia keskusteluun ja lapsen tarpeita mukailevaan siirtymiseen. Aloitusvaiheessa korostetaan perheen kuulemistä ja lapsen päivittäisten arkirutiinien sekä lapsen ja vanhemman tunteiden huomioon ottamista enemmän kuin aikaisemmin.

Pilottitoiminnan lähtökohtia

Päivähoiton turvallinen aloitus ja omahoitajuus -pilotti käynnistyi Kaste-hanketta edeltävän Keski-Suomen varhaiskasvatuksen kehittämissyksikkö VARKEn aikana vuosina 2008–2009. Tavoitteena oli ennaltaehkäistä siirtymävaiheen lapselle tuottamaa stressiä, tukea vanhemmuutta ja käynnistää kasvatuskumppanuuden rakentuminen perhelähtöisellä tavalla lisäämällä vanhempien aktiivista kuuntelua päivähoiton aloitusvaiheessa ja siten kehittämällä vuorovaikutteisempaa palvelukulttuuria.

Pilottitoimintaa valmisteltiin vähitellen syksyllä 2008 ja varsinainen pilotointi käynnistyi keväällä 2009 henkilöstön koulutuksilla, työnohjauksilla ja asiantuntijakonsultaatioilla VARKEssa. Uusien toimintamallien juurruttaminen ja levittäminen jatkuivat edelleen Kaste-hankkeessa.

Pilotin eteneminen

Turvallinen päivähoiton aloitus ja omahoitajuus -pilotissa olivat mukana Jämsän, Laukaan, Multian, Jyväskylän Korpilahden ja Äänekosken päiväkotaja ja vuorohoitokoteja. Pilottitoiminta koostui intensiivisestä koulutus- ja ohjausjaksosta keväällä 2008, oman yksikön toimintamallin luomisesta ja toimintamallin käyttöönotosta ja juurruttamisesta vuoden 2009–2010 aikana. Kevään 2010 aikana verkosto kokoontui kolme kertaa. Mukana oli myös asiantuntijoita ja koulutukset olivat samalla kehittäjäverkoston vertaistapaamisia. Koko prosessissa mukana oli noin 40 varhaiskasvattajaa.

Koulutusten ja ohjausten aikana henkilöstö tutustui sekä taustalla oleviin teorioihin ja sai käytännön vinkkejä oman työn kehittämiseen. Käsiteltävinä teemoina olivat muun muassa varhaisvuosien kehitystehtävät: eriytyminen ja yksilöityminen kuten kiintymyssuhteen merkitys kehitykselle – ensi-sijainen kiintymyssuhde ja hoitajakiintymys. Lisäksi pohdittiin päivähoiton järjestämisen lähtökohtia lapsen kiintymyssuhteiden vahvistamisen kannalta, käytännön tilanteita ja osallistujien omia kysymyksiä ja lähtökohtia päivähoiton eri palvelumuodoissa, kartoitettiin osallistujien tarpeita sekä luotiin yhdessä koko koulutusprosessille runko. Koulutuspäivien aikana pohdittiin myös taaperovuosien kehitystehtäviä, hoitokäytäntöjen ja hoitajakiintymyksen merkitystä lapsen kehitystehtävien auttamisessa ja päivähoiton toimintakäytännöissä sekä niiden merkityksestä kiintymyssuhteiden vahvistamisen kannalta. Päivähoiton tuomat riskit lapsen kehitykselle olivat myös yhteisen pohdinnan alla.

Pilottiyksiköissä reflektointi koulutuksissa ja konsultaatioissa kuultua ja säteilytettiin opittua muulle yhteisölle tavoitteena koko kasvatusyhteisön ajattelutavan muutos. Välitehtävinä koottiin eri päivähoiton yksiköiden hyviä toimivia käytänteitä ja ongelmakohtia teorialiedon valossa.

Turvallinen päivähoiton aloitus ja oma hoitajuus -toimintamallin pääperiaatteet

Päivähoitoyksiköiden toimintamalleissa korostetaan omahoitajuutta, kotikäyntejä, yhteisiä tutustumisviikkoja ja päivähoiton rauhallista, pehmeää aloitusta. Johdon sitoutumista, henkilöstön valmennusta ja tiimityön sujuvuutta korostettiin myös. Toimintamallien käyttöönottoaminen nivellettiin lasten päivähoitovalintoja koskevaan päätöksentekoon ja hyviin hallinnollisiin käytänteisiin. Hoitopaikkaan tutustuminen aloitetaan askeleittain hyvissä ajoin. Ensimmäinen keskustelu voidaan järjestää jo keväällä ja sen tarkoituksena on aikuisten keskinäinen tutustuminen ilman lasta. Tällöin keskustellaan vanhempien ajatuksista ja tuntemuksista päivähoiton aloitukseen liittyen. Useat päiväkodit ovat ottaneet kotikäynnin käyttöön ja aloituskeskusteluissa käytetään Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kasvatuskumppanuuskoulutusten aloituskeskustelulomaketta. Lapsen tutustumiskäynnin aikana päiväkotiin tavoitteena on, että vanhemmat esittelevät lapselleen tulevan hoitopaikan. Lapsen pehmeä lasku tapahtuu tämän jälkeen pikkuhiljaa sitten, että hän osallistuu 3–5 kertaa päiväkodin erilaisiin hetkiin muiden lasten seurassa. Hetkille osallistuminen tapahtuu ensin yhdessä vanhemman kanssa ja sitten ilman vanhempia. Yksi näistä hetkistä on ruokailu. Tämän pehmeän tutustumisjakson jälkeen lapsi aloittaa varsinaisen hoidon.

Vanhempien tunteiden käsittelyyn annetaan runsaasti tilaa, koska tavoitteena on tukea vanhempaa ja luoda siirtymävaiheeseen harmonisuutta, jolloin vanhemman tunteiden käsittely siirtyy lapseen ja tukee lapsen turvallisuuden tunnetta uudessa mullistavassa tilanteessa.

Erityisenä huolen aiheena pilotissa oli pienten lasten vuorohoidon käytäntöjen kehittäminen turvallisemmaksi. Vuorohoidossa aloituskeskusteluilla, lapselle luoduilla rutiineilla sekä vuorohoitopaikan käytänteillä on aivan erityisen suuri merkitys lapsen turvallisuuden kannalta. Rutiineja voidaan luoda oman hoitajan tuella, valokuvilla ja muilla kuvilla, turvaesineillä ja muilla kodin muistutkeilla. Päiväjärjestyksen läpikäyminen useita kertoja hoitopäivän aikana, henkilökunnan työvuorojärjestelyt aloitusvaiheessa, henkilöstön valokuvat ja lasten huomioiminen vuorojen vaihtuessa myös lisäävät lapsen mielenrauhaa. Lapsen ikävä hyväksytään ja vanhemmalle voidaan soittaa ikävän tullessa. Omahoitaja antaa lapselle aikaa ja huomiot työvuoronsa aikana.

Tulevaisuus

Pilotissa mukana olleet päiväkodit ovat alkuvalmennuksen aikana luoneet omia paikallisia toimintamalleja, joiden rakentumista on tuettu koulutuksilla ja ohjauksella. Pilotissa mukana olleet ovat myös muodostaneet kehittäjäverkoston ja työparitoimintaa on hahmoteltu vaihtamalla muun muassa yhteystietoja. Kehittäjäverkostoja Pilotista on valmistunut raportti Askeleittain ja yhdessä oppien, jossa on esitelty mukana olleet yksiköt.

Moniammatillisuus sekä terveyttä ja hyvinvointia vahvistava ote

Muutamissa kunnissa on kehittämistyön aikana oivallettu moniammatillisen yhteistyön merkitys myös ottamalla terveydenhoitaja mukaan kehittämistoimintaan. Pilotin aikana nousi keskeiseksi kehittää edelleen myös päivähoiton ja neuvolan terveydenhoitajan kanssa tehtyä yhteistyötä, jotta vanhemmille voitaisiin antaa oikea-aikaista tutkimuksiin perustuvaa tietoa pienen lapsen psykologisesta kehityksestä ja siirtymien riskeistä päivähoitoon siirtymisvaiheessa.

Lapsen ääni -kehittämishjelma 2009–2011

www.lapsenaani.fi

Lapsen ääni -kehittämishjelma edistää lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointia ja osallisuutta varhaisen tuen ja intensiivisten nuoriin kohdistuvien interventioiden avulla. Lapsen ääni on osa kansallista sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämishjelmaa Kastetta.

Varhaisen tuen toimintalinja

Kehitetään laajasti ennaltaehkäisevää ja varhaista tukea lasten, nuorten ja lapsiperheiden peruspalveluissa. Konkreettisia kehittämiskohteita ovat mm. perheneuvonnan uudet muodot, päivähoidon ja koulujen varhaisen tuen ja puuttumisen menetelmät, vanhempien vertaisryhmätoiminta ja moniammatillinen yhteistyö esimerkiksi alueelliset tiimit ja konsultaatiotiimit.

Intensiivisen nopean puuttumisen toimintalinja

Luodaan intensiivisiä ja nopeita matalan kynnyksen interventioita lasten ja nuorten koulu-, lastensuojelu- ja mielenterveyden ongelmiin puuttumiseksi. Esimerkkejä ovat mm. moniammatilliset tilanne- ja riskiarviointityökalut, nuorten mielenterveyshäiriöiden varhaiset interventiot sekä Omin jaloin -toimintamalli ehkäisevään lastensuojeluun.

Verkkopalvelujen kehittäminen

Kehittämishjelman aikana 2010–2011 laajennetaan varhaisen tuen toimintalinjalla olevien moniammatillisten perhepalvelujen toteutusta tietoverkoissa osaksi yleisiä perhepalveluja. Kehittämistyössä arvioidaan nykyisten palvelujen kokonaisuuksia ja kehittämistarpeita sekä kartoitetaan olemassa olevien sähköisten palvelujen laajempaa hyödynnettävyyttä ja sitä, millaista lisäarvoa sähköisten palveluiden tehokkaampi hyödyntäminen voi tuoda nykyiseen palvelujärjestelmään. Mukaan otetaan kuntien palvelujen lisäksi järjestöjen ja muiden toimijoiden sähköisten palvelujen arviointi ja hyödyntäminen.

Laajaa ja moniammatillista yhteistyötä

Lapsen ääni perustuu laaja-alaiseen ja moniammatilliseen yhteistyöhön kuntien sosiaali-, terveys-, varhaiskasvatus-, opetus- ja nuorisotoimen sekä oppilaitosten ja järjestöjen kesken. Tavoitteena on palvelujen tuottamistapojen, osaamisen ja työskentelymenetelmien kehittäminen. Lapsen äänen taustalla ovat lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen kehittämistarpeet Etelä-Suomessa sekä Kaste-ohjelman tavoitteet.

Seurantatietoa lasten hyvinvoinnista

Kehittämishjelman aikana kootaan ja tuotetaan tietoa alueen lapsille, nuorille ja lapsiperheille suunnattujen palvelujen tilasta sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnin kehityksestä Kaste-ohjelman indikaattoreiden ja muiden mittareiden avulla. Ohjelmassa luodaan myös uusia, erityisesti hyvinvoinnin tilaa kuvaavia indikaattoreita. Tiedon tuotannossa ja arvioinnissa ovat mukana Helsingin yliopisto, HUS, Terveystieteen ja hyvinvoinnin laitos, ammattikorkeakouluja ja arvioinnin erityisasiantuntijoita.

Kehittämisaalueena koko Etelä-Suomi

Lapsen äänen perusrakenteen muodostaa alueellinen kehittämisverkosto pääkaupunkiseudulla, Länsi- ja Keski-Uudellamaalla, Itä-Uudellamaalla sekä Kaakkois-Suomessa. Lisäksi toimii ruotsinkielinen verkosto. Toimintamalleja ja työmenetelmiä kehitetään ja alueellisissa piloteissa.

Kehittämisohjelman laajoja tavoitteita toteutetaan kaudella 2009–2011. Tavoitteena on jatkaa toteutusta vuosina 2012–2013 pysyvämpien muutosten ja pitkän aikavälin vaikutusten saavuttamiseksi. Ohjelmaa hallinnoi Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.

Lisätietoja

Marja-Riitta Kilponen, projektinjohtaja
puh. 050 327 3106, marja-riitta.kilponen@hel.fi
www.lapsenaani.fi

Lapsen ääni kehittämisohjelman osahankkeet

PÄÄKAUPUNKISEUTU

- Vinssi, Nuorten intensiivimenetelmä, Helsingin sosiaalivirasto
- Tukevasti alkuun, vahvasti kasvuun, Helsingin sosiaalivirasto
- Tukevasti alkuun, Pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen kehittämisyksikkö VKK-Metron osio, Helsingin sosiaalivirasto
- KEHRÄ, Lastensuojelun kehittämisverkosto, Socca
- Lapsen ääni koulussa, Diak
- SABIR - Systemiskt arbete för barn i riskzon, Helsingin sosiaalivirasto, ruotsinkieliset palvelut
- JERI, Hus

LÄNSI- JA KESKI-UUSIMAA

- ULAPPA - Uudenmaan Lapsen ääni peruspalveluissa, Länsi- ja Keski-Uudenmaan kehittämisverkosto
- Kirkkonummen Tukevasti alkuun, Kirkkonummen kunta
- Intensiiviset avopalvelut, Lohja ja Karviaisen kuntayhtymä
- Omin jaloin, Lohjan kaupunki
- Nuorten intensiivimenetelmä Hyvinkäällä, Hyvinkään kaupunki

KAAKKOIS-SUOMI

- Etelä-Kymenlaakson perhepalveluverkosto, Kotkan kaupunki
- Kouvolan perhepalveluverkosto, Kouvolan kaupunki
- Rajan lapset, Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus
- KEHIKKO, Kaakkois-Suomen Lasten ja nuorten hyvinvoinnin kehittämisverkosto, Socom, Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

LAPSEN ÄÄNI VERKOSSA -OSAHANKKEET

- Vespa, Helsingin sosiaalivirasto
- Hyve4, Helsingin terveystieteiden tutkimuskeskus
- Tukevasti verkossa, Espoo

Lisätietoa hankkeista ja yhteyshenkilöt: www.lapsenaani.fi

Lapsen ääni -kehittämishjelma 2009–2011

Tukevasti-toimintamallit lapsen tukena koulun toimintaympäristössä

Tukevasti alkuun, vahvasti kasvuun -hanke kehittää toimintamalleja lapsen kehityksellisen varhaisen tuen tarpeeseen. Koulun toimintaympäristössä (Espoo ja Helsinki) keskitytään kahden siirtymävaiheen tuen kehittämiseen – siirtymiseen päivähoitosta esikoulun kautta kouluun sekä siirtymiseen 6. luokalta 7. luokalle. Espoossa Tukevasti toimintamallin tavoitteena on lisätä vanhempien osallisuutta ja aktiivisuutta lapsen kehitysympäristöissä neuvolassa, päiväkodissa, esiopetuksessa, koulussa ja iltapäivätoiminnassa sekä vahvistaa vanhemmuutta ja vanhempien keskinäistä vertaistukea sekä kehittää perheiden ja eri toimijoiden välistä yhteistyötä luomalla vuorovaikutukselliseen ja tasavertaiseen kasvatuskumppanuuteen perustuvia uusia toimintamalleja. Arvioinnin pohjalta on päätetty ottaa käyttöön neljä toimintamallia: vanhempaintapaamiset, lähialueen kasvatusverkostotoiminta/tiedonsiirto, dialogiset oman ryhmän/luokan vanhempainilalat ja koulutulokastapaamiset (sekä isätoiminta). Helsingissä käynnistyneessä kehittämistyössä tuetaan lasten ja heidän vanhempiensa hyvinvointia kuudennelta seitsemännelle luokalle siirtymisen muutosvaiheessa kehittämällä lapsi- ja perhelähtöinen varhaiseen tukeen perustuva monitoimijainen malli. Tarkoituksena on tukea nuoren positiivista kehitystä muutosvaiheessa lisäämällä lasten, nuorten ja vanhempien osallisuutta, vahvistamalla vanhemmuutta sekä kodin ja koulun yhteistyötä ja parantamalla nuorten kouluviihtyvyyttä. Toimintamallissa varhaisen tuen muotoja ovat kaikille avoimet ryhmät, sukupuolisensitiivisesti kohdennetut ryhmät ja erityisten tarpeiden pohjalta kohdennetut pienryhmät. Toimintaa järjestetään sekä lapsille että vanhemmille.

Otetut askeleet tavoitteiden saavuttamiseksi

Espoossa kehitettiin ja pilotoitiin edellisessä hankkeessa v. 2007–2008 hyvien käytäntöjen toimintamalleja. Vanhempien osallisuutta ja eri toimijoiden yhteistyötä lisäävien toimintamallien käyttöönottoa laajennetaan ja juurrutetaan. Viiden pilottialueen lisäksi toimintamallit otetaan hankkeen aikana käyttöön 17 uudella alueella. Toimintamallien mukaisia työtapoja toteutetaan näin ollen n. 40 % espoolaisissa ala- ja yhtenäiskouluissa ja kaikilla viidellä Espoon suuralueella.

Helsingissä kartoitustiedon ja tehdyn ja suunnitellun toiminnan pohjalta rakennettiin toimintamalli kuudennelta luokalta seitsemännelle luokalle siirtymisen tueksi. Ryhmätoiminnan lisäksi on kehitetty seitsemännen luokan vanhempaintapaamista lapsi- ja vanhempilähtöisemmäksi suunnittelemalla lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin huomioiva keskustelupohja luokanvalvojan, vanhemman ja lapsen yhteistyön tueksi. Kaikille avoimet ryhmät sisältävät ryhmäytykseen ja turvalliseen ryhmään liittyvät toiminnot, yläasteen toiminta-tavoista ja alueen perhepalveluista aiempaa perhelähtöisemmin tiedottavat toiminnot, tunne- ja vuorovaikutustaitoihin ja murrosikäisen vanhemmuuteen liittyvät ryhmät, ennaltaehkäisevän päihdekasvatuksen sekä kiusaamisen ehkäisyn. Sukupuolisensitiivisesti kohdennetut ryhmät sisältävät murrosiän muutoksiin liittyvät ryhmät sekä toiminnalliset kerhot. Erityisten tarpeiden perusteella kohdennetuissa voimaryhmissä työskentään pienryhmissä muutosvaiheeseen ja murrosikään liittyviä teemoja.

Toiminta pysyväksi

Hankkeen aktiivisessa toimintavaiheessa hanketyöntekijät tukevat perustyöntekijöitä uusien toimintamallien käyttöönotossa tapaamalla toimijoita, järjestämällä työpajoja sekä päivittäin yhteisin pohdinnoin puhe- limitse ja sähköpostitse. Hankkeen projekti-ryhmissä on kuntien johtavia virkamiehiä ja heille on tiedotettu hankkeesta säännöllisesti. Tukevasti toimintamallit tullaan pilotoinnin ja arvioinnin jälkeen kuvaamaan hyvien käytäntöjen mallin mukaisesti. Toiminnan toteuttamisen tueksi painetaan vanhemmille Vanhempain-kansiot sekä toimijoille materiaalikansiot: Tukevasti toimintamalli siirtymävaiheeseen I: Varhaiskasvatuksesta esiopetuksen kautta kouluun ja Tukevasti toimintamalli siirtymävaiheeseen II: Alakoulusta yläkouluun.

Monitoimijaisuus

Tukevasti-toimintamalleja toteuttavat monitoimijaisesti terveys-, sosiaali-, varhaiskasvatus-, opetus- ja nuorisotoimi sekä seurakunnat ja järjestöt. Kehittämistyö pohjautuu Perhekeskus-toimintatavan mukaiseen monitoimijaiseen yhteistyöhön, jossa myös lapset ja vanhemmat nähdään toimijoina. Espoossa pilottialueet kokivat lähialueen kasvatusverkostotoiminnan tiedonsiirtoineen olevan yksi keskeisimmistä toiminnan muodoista. Sen vuoksi verkostotoimintaa tullaan edelleen kehittämään ja luomaan vankat rakenteet toimivuuden takaamiseksi. Jokaisen alueen koulun ympärille on muodostunut tai muodostumassa lähialueellinen kasvatusverkosto, johon kuuluvat neuvola, päiväkodit, esiopetus, koulu, iltapäivätoimijat, vanhempainedustus, seurakunta ja eri järjestöjä. Toiminnan kautta Perhekeskus-ajatteluun pohjautuvat moniammatilliset yhteistyö- ja toimintamallit eri toimijoiden välillä lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta esiopetuksen kautta kouluun näin ollen selkiytyvät ja vahvistuvat. Helsingissä kehittämissuunnitelmassa on lasten ja vanhempien lisäksi Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, opetusvirasto, nuorisosiankeskus, terveyskeskus, Helsingin seurakuntayhtymä, Kalliolan nuoret ry, Suomen Punaisen Ristin Haagan alueosasto, Helsingin vanhempainyhdistyksen alueyhdistys Helvary ry, Helsingin Mannerheimin lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri sekä Pasilan kirjasto. Kolmen pilottialueen toimijat ovat muodostaneet koulujen ympärille toimintaryhmiä, jotka suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat Tukevasti toimintamallia.

Asiakkaan ääni

Tukevasti-toimintamalleissa tavoitteena on, että lapset, nuoret ja perheet ovat aktiivisesti mukana toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Kehitettävää toimintaa arvioidaan säännöllisesti yhdessä sekä suullisesti että kyselylomakkein. Toimintamallit ja toteutuksessa käytettävät menetelmät mahdollistavat vastuun jakoa ja osallisuutta. Nuoret ovat esimerkiksi itse suunnittelemassa ja toteuttamassa vanhempainiltoja. Kehitettävän toiminnan tarkoituksena on tukea mahdollisimman varhaisesti ja oikea-aikaisesti lapsia ja vanhempia löytämään ja käyttämään voimavarojaan vaiheessa, jossa perhe kohtaa monenlaisia muutoksia. Toiminnan toteuttaminen yhdessä monitoimijaisesti palvelee sekä perheitä että toimijoita lisäämällä esimerkiksi tietoa, toiminnan laatua sekä yhteisöllisyyden kokemusta. Osallisuus näyttäytyy sekä toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa sekä esimerkiksi menetelmävalinnoissa, jotka lisäävät lasten, vanhempien ja toimijoiden mahdollisuutta olla haluamallaan tavalla mukana.

Hyvinvointia ja terveyttä vahvistava ote

Tukevasti toiminnan tavoitteena on lasten, nuorten ja heidän vanhempainsa hyvinvoinnin lisääminen. Tavoitteen saavuttamiseksi toiminta perustuu Perhekeskus-ajatuksen, toimijoiden osallisuuteen ja varhaiseen tukeen. Kehittämissuunnitelmassa tavoitteena on, että lasten ja perheiden tarpeet ja toimijoiden palvelutarjonta kohtaavat ja mahdollistavat lapsiperheille turvallisen ja luottamuksellisen jatkumon siirtymävaiheissa. Yhtenä toimintatapana on kasvatuskumppanuuden hengessä toteutettava toiminta. Varhaisen tuen näkökulmasta kehityksellisiin muutoksiin ja siirtymävaiheisiin kohdennettu tuki nähdään tärkeänä ja hyvinvointia edistävänä. Koulutusten ja toiminnan sisältöinä on muun muassa ollut positiivisiin mielenterveystaitoihin ja niiden tukemiseen, tunne- ja vuorovaikutustaitoihin sekä turvallisen ryhmän tukemisen teoriaan ja käytäntöön liittyviä asioita.

Pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen kehittämisyksikkö VKK-Metro

Pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen kehittämisyksikkö VKK-Metron tavoitteena on luoda, ylläpitää ja kehittää neljän pääkaupunkiseudun kaupungin, Espoon, Helsingin, Kauniaisten ja Vantaan yhteinen varhaiskasvatuksen käytännöstä lähtevä käytäntö- ja kehittämistutkimuksen rakenne. Toiminta toteutetaan yhteistyössä Helsingin yliopiston ja alueen ammattikorkeakoulujen kanssa. Nykyisen työskentelyn pohjana ovat vuosina 2007–2009 muodostuneet rakenteet ja toimintatavat. Keskeisen toimintarungon muodostaa 21 päiväkodin tutkimuspäiväkotiverkosto, joka vaihtuu hankekausittain. VKK-Metron toiminta on osa pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Soccan toimintaa ja toiminnan tutkimuksellisesta ohjauksesta ja toteutuksesta vastaa Helsingin yliopisto. Tavoitteena on kaksisuuntainen vuoropuhelu, jossa tieto arjen työstä siirtyy tutkimukseen ja tutkimustieto vastavuoroisesti arjen työhön. Työntekijöille luodaan väylä, jonka kautta käytännöstä nousseille haasteille voidaan tutkimuksen avulla etsiä ja löytää ratkaisuja.

Mitä tavoitteiden saavuttamiseksi on tähän mennessä tehty ja tekeillä?

Hankekaudella 2009–2011 VKK-Metron toiminta on osa Etelä-Suomen Lapsen Ääni -hanketta ja tavoitteena on 1) lasten ja heidän vanhempiensa osallisuuden vahvistaminen, 2) alueellisten moniammatillisten yhteistyömallien kehittäminen ja 3) tutkimuksen ja arvioinnin yhdistäminen osaksi arjen kehittämistyötä. Keskeisin teema on lasten ja vanhempien osallisuuden vahvistaminen, jota toteutetaan käyttämällä kahteen muuhun teemaan liittyviä työtapoja.

Toiminnan kohderyhmänä ovat pääkaupunkiseudun päivähoidon lapset ja vanhemmat ja päiväkotien henkilöstö. Toimintamenetelminä on mm. päivähoidon työntekijöiden oman työn reflektointi, kuntarajat ylittävät vertaisryhmätapaamiset, kehittämisprosessin seuranta ja tuki, tutkimustiedon kerääminen ja analysointi osallisuusteemasta ja erilaiset koulutukset.

Hankekauden 2009–2011 henkilöstönä on kaksi kehittävää lastentarhanopettajaa, tutkijatohtori ja kaksi erityissuunnittelijaa (toinen 25 prosentin työpanoksella). Tutkimuksen johtajana toimii varhaiskasvatuksen professori. Lisäksi toimintaan osallistuu suuri määrä kuntien työntekijöitä mm. kehittäjinä, ohjaajina ja ohjaus- ja projektiryhmän jäseninä.

Miten asiakkaan ääni kuuluu toiminnassa?

Kehittämistyössä tähdätään uusien toimintakäytäntöjen ja -mallien kehittämiseen ja käyttöönottoon sekä aiemmin kehitettyjen käytäntöjen arvioimiseen ja levittämiseen päiväkotien lasten ja vanhempien osallisuuden vahvistamisessa. Erityisesti tarkastelun kohteena ovat päiväkotien lasten vertaissuhteet ja aikuisten sitoutuminen vuorovaikutukseen lasten kanssa. Päiväkotikohtaisina tavoitteina on esimerkiksi: lasten osallisuuden lisääminen taidekasvatuksen avulla, pienryhmätoiminnan kehittäminen osallistavana toimintatapana ja oppimisympäristön kehittäminen lapsilähtöiseksi ja osallistavaksi. Vanhempien osallisuutta lisätään kehittämällä mm. varhaiskasvatussuunnitelmiin liittyvää yhteistä työskentelyä, monikulttuurisuuteen liittyvää toimintaa ja erityistä tukea vaativien lasten vanhempien kanssa työskentelyä.

Miten moniammatillisuus toteutuu toiminnassa?

Moniammatillista varhaiskasvatuksen ja muiden lapsiperhepalveluiden yhteistyötä kehitetään niin, että päiväkodit toimivat koulujen, neuvoloiden ja lastensuojelun kumppaneina ja osallistuvat alueiden erilaisista tarpeista nousevaan kehittämistyöhön.

Tutkimuspäiväkotien henkilöstö osallistuu tutkimustiedon tuottamiseen (mm. haastattelut, sähköiset kyselyt ja lyhyet kirjalliset kuvaukset) ja harjoittelee tiedon soveltamista ja hyödyntämistä kehittämistyössään. Hankkeesta tehdään painettu hankeraportti, tutkimusartikkeleita, opinnäytetöitä ja erilaista koulutus- ja kehittämismateriaalia (mm. videomateriaalit) päiväkotien käyttöön.

Lapsen ääni koulussa

Toiminnan kuvaus

Lapsen ääni koulussa -hankkeen tavoitteita ovat 1) lasten, varhaisnuorten ja heidän perheidensä osallisuuden vahvistaminen koulussa ja 2) kasvatuskumppanuuden vahvistaminen kodin ja koulun välillä. Projektin aikana yhteisöllisyys koulussa lujittuu ja syrjäytymisen riskejä voidaan vähentää. Hankkeessa peruskoulun oppilaat saavat tukea aiempaa enemmän koulupäivän aikana. Mukana ovat Mellunmäen ala-aste Helsingistä, Päiväkehrän koulu Espoosta ja Ylästön koulu Vantaalta. Sosionomi (amk) ja terveydenhoitaja (amk) opiskelijat ovat mukana toiminnassa ja käynnistävät lähitukea lisäävää toimintaa koulussa. Sosiaali- ja terveystieteiden opiskelijat toimivat usein koululla työparina.

Lähtien muodot ovat: 1) välituntileikkitoiminta, 2) luokkakohtainen ryhmäyttäminen, 3) pajatoiminta, 4) iltapäiväkerhotoiminta 5) luokkahuoneissa toteutuvat terveystuokiot ja 6) terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä tukevat terveystapahtumat. Osa näistä toiminnoista on suunnattu erityistä tukea tarvitseville lapsille. Esimerkiksi iltapäiväkerhotoiminnassa on ollut sosiaaliviraston lastensuojelun suosittelemia lapsia. Esimerkiksi viides- ja kuudesluokkalaisille tytöille on järjestetty työstä naiseksi -kerhoa, johon aluksi otettiin mukaan niitä oppilaita, joiden ajateltiin tarvitsevan erityistä tukea, mutta mukaan halusi tulla tyttöjä paljon aiottua enemmän ja näin toiminta laajeni erityispalvelusta yleispalveluksi.

Askeleet tavoitteiden saavuttamiseksi

Kaikessa edellä kuvatussa toiminnassa tavoitteena on lapsen äänen kuuleminen ja osallisuuden edistäminen. Konkreettisesti se tapahtuu esimerkiksi välituntileikkitoiminnassa siten, että syrjään vetäytyvät ja ujut oppilaat houkutellaan mukaan toimintaan tai että terveystuokioissa lapset houkutellaan aktiivisesti mukaan yhteiseen dialogiin. Kerhotoiminnassa työparityöskentely mahdollistaa sen, että toinen vetäjistä voi keskittyä yhteen lapseen kerrallaan. Näin on tehty esimerkiksi rentoutusharjoituksissa, jotka ovat auttaneet levottomia lapsia rauhoittumaan. Tällä on välillisiä vaikutuksia myös oppilaiden tuntityöskentelyyn. Tytöille suunnatussa toiminnassa tytöt itse pääsevät suunnittelemaan kerhokertojen sisältöjä. Kehitettäessä yläkouluun siirtymisen käytäntöjä on myös lähdetty systemaattisesti kartoittamaan oppilaiden omia ajatuksia aiheesta.

Vanhemmille suunnattu vertaisryhmätoiminta on käynnistynyt aamukahvitapaamisina, jotka ovat luokkakohtaisia vanhempien, oppilaiden ja koulun henkilökunnan kohtaamisia. Niissä toteutuu monitoimijaisuus. Aamukahvitapaamisiin ovat osallistuneet lähes kaikki vanhemmat, erityisesti maahanmuuttajavanhemmat, jotka lapsi on kutsunut koululle itse tekemällään kortilla, johon hän on kirjoittanut vanhempien äidinkielenä: Teitä odotetaan koululla.

Moniammatillisuuden toteutuminen

Moniammatillinen ja –alainen yhteistyö toteutuu koulukohtaisissa projektiryhmissä ja hankkeen ohjausryhmässä. Mukana on koulun rehtori, opetushenkilöstöä, erityisopettaja, koulukuraattori ja kouluterveydenhoitaja. Nämä toimijat ovat myös oppilashuoltoryhmässä, mutta hankkeessa he pohtivat sitä, kuinka lapsen osallisuutta koulupäivän aikana voidaan lisätä. Monialaista ja moniammatillista toimintaa kehitetään myös koulun ammattilaisten ja alueellisten toimijoiden kanssa, esim. nuorisotoimi, seurakunta, järjestöt, vanhempainyhdistykset.

Ammattikorkeakoulun opiskelijat tekevät kouluilla opinnäytetöitä, yhteisöanalyyskejä ja kehittämistehtäviä, joissa pyritään saamaan esille lapsen ja lasta lähellä olevien aikuisten ääni sekä tutkitaan ja mallinnetaan

kehitettäviä toimintamuotoja. Hankkeen lopputuotoksena syntyy kumppanuusmalli ammattikorkeakoulun ja peruskoulun välille ja kouluohjaajan työmalli. Hanketta levitetään muihin ammattikorkeakouluihin. Tällä hetkellä Pohjois-Suomessa, Oulussa ja Kemi-Torniossa, on käynnistynyt ESR-rahoitteinen kouluhanke, jonka kanssa olemme tehneet yhteistyötä. Kouluohjaajan työmalli on käyttökelpoinen esimerkiksi osana kuntien perhetyöntekijän työtä, jos halutaan painottaa varhaista puuttumista. Hankkeen aikana sosiaali- ja terveysalan opiskelijat tekevät yhteistyötä, jolloin he oppivat moniammatillista työskentelyä koulukontekstissa. Tässä tuotetaan uutta tulevaisuuden osaamista.

Toiminnan juurruttaminen

Suunnitteluvaiheessa ja toiminnan aikana on mietitty, mikä taho (esim. oppilaskunta, tutor-oppilaat, alueelliset järjestöt) voi jatkaa toimintoja sen jälkeen, kun amk-opiskelijat ovat palanneet omiin opintoihinsa. Tällä hetkellä esimerkiksi erityisopettaja toimii iltapäiväkerhon toisena vetäjänä. Tarkoituksena on myös tukea kummioppilaita jatkamaan hankkeen aikana hyväksi koettuja käytäntöjä esimerkiksi välituntitoiminnasta ja opastamaan taas seuraavia kummioppilaita jatkamaan kyseistä toimintaa. Alueellisten järjestöjen kanssa on pohdittu vanhemmille suunnatun vertaisryhmätoiminnan laajentamisesta ja jatkosta.

Tämä pilotti kuuluu Etelä-Suomen lapsen ääni -hankkeeseen, jota Sosiaali- ja terveysministeriön Kaste-ohjelma rahoittaa. Toimintaa on kehitetty aikaisemmin Diakonia-ammattikorkeakoulun Kodin ja koulun yhteistyö -hankkeessa.

Projektet SABIR – systemiskt arbete för barn i riskzon

Projektet SABIR är ett delprojekt inom utvecklingsprogrammet Barnets röst. Det förverkligas inom det svenska nätverket i Helsingfors. Den övergripande målsättningen för SABIR är att utveckla en brukarorienterad, systemisk arbetsmodell för barn i riskzon. Man vill öka tillgängligheten till service samt främja ett flexibelt samarbete mellan bas- och specialservice. Till målsättningarna hör även att utvidga handlingsutrymmet för barn- och familjearbetet.

Under projektiden eftersträvas ett förstärkt dialogiskt och systemiskt förhållnings- och arbetssätt, som utgår från familjen som en central medaktör. Särskilt fokus läggs på de inledande arbetsprocesserna i samarbetet mellan bas- och specialservice. Daghem och skolor har en avgörande roll i detta sammanhang eftersom dessa utgör naturliga utvecklingsmiljöer för barn. Aktörerna i det svenska utvecklingsarbetet inom SABIR består av sex pilotdaghem och tre pilotskolor samt barn och familjer i dessa, hälsovårdssektorn (barnrådgivning, skolhälsovård) social service (familjecenter, team för tidigt stöd, barnskydd, familjerådgivning, Klaari-verksamhet) samt den svenska barnpsykiatriska polikliniken inom HNS.

Vad har ni gjort tillsvidare för att nå uppsatta mål?

Ett centralt medel för att nå målsättningarna har varit att skapa mötesplatser för det mångprofessionella nätverket så att dessa kan reflektera över använda arbetssätt, erhålla nytt gemensamt teoretiskt kunnande och utpröva nya verksamhetssätt. Detta har skett dels genom att ordna arbetsseminarier samt dels med hjälp av s.k. lärande forum. De regelbundna arbetsseminarierna (2–3 per termin) har fokuserat på teman såsom mångprofessionalitet, systemiskt arbete, dialogiska metoder och brukarperspektiv.

På de lärande forumen diskuterar det mångprofessionella nätverket regelbundet samarbetet på en konkret och praktisk nivå. Två typerns lärande forum har ordnats regelbundet ca 1 ggr/månad: en grupp utgående från daghem som utvecklingsmiljö och en grupp utgående från skola som utvecklingsmiljö. Aktörerna har på dessa forum med hjälp av en facilitator diskuterat arbetsroller i systemet, praktiska erfarenheter, problem-punkter och förväntningar på samarbetet i nätverket. Dessa diskussioner har dokumenterats. På basen av dessa diskussioner har gemensamma grundprinciper för samarbetet formulerats. Utgående från dessa grundprinciper testas olika inledande samarbetsmodeller och utvecklas vidare så att samarbetet blir mera dialogiskt. Modellerna testas i olika utvecklingsmiljöer, dvs. i pilotdaghemmen och – skolorna. Familjernas och personalens erfarenheter av de testade inledande samarbetsmodellerna efterfrågas och dokumenteras inom projektets verksamhetstid, med tanke på beslut om implementering av arbetssätten inom hela nätverket. Under hela utvecklingsprocessen används ett formativt utvärderingsgrepp för att bättre kunna ta aktörernas erfarenheter i beaktande vid den fortsatta projektplaneringen (kompetensevaluering, kollegautvärdering, enkäter).

Under projektets gång ordnas även forum och kanaler som möjliggör en starkare brukarmedverkan vid servicens allmänna utformning, bl.a. föräldraråd, möten på pilotdaghem för en ökad växelverkan och fostringsgemenskap mellan personal och föräldrar. Dessutom sammanställs en s.k. infokarta om tillgänglig service på svenska. Denna ska även vara elektroniskt tillgänglig.

Ytterligare ett delprojekt inom SABIR utgör det tvärprofessionella nätverk som samlas under ledning av en forskarsocialarbetare enligt arbetsmodellen ”Från fiktiva röster till reflektiva handlingar”- FIKTIVER.

Det tvärprofessionella nätverket har representanter från svensk socialservice (enheten för tidigt stöd, drog-förebyggande arbete och barnskyddet), från vuxenpsykiatri, elevvården och missbrukarvården. Gruppen

träffades fyra gånger på tre timmar för en med hjälp av systematisk genomgång av skönlitteratur i grupp utveckla en kritisk reflektionsförmåga över det egna arbetet. Skönlitteratur ger en djupare inlevelse i missbruksrelaterade fenomen utgående från missbrukar- eller anhörig perspektiv. I skönlitteratur beskrivs möte med hjälpinstanser, men också situationer då människor aldrig sökt eller fått professionell hjälp. Denna arbetsmodell utvecklas som bäst till att bli en god praktik-beskrivning.

På vilket sätt kan man se till att verksamheten blir permanent efter att projektet har avslutats?

Aktörerna består av praktiker som inom ramen för sitt normala arbete utför utvecklingsarbetet med hjälp av sakkunnigtjänster, vilka finansieras med projektmedel. Målsättningen är att praktiker i fortsättningen inom ramen för sitt normala arbete ska ha möjligheter att ha ett utvecklande arbetsgrepp, bl.a. med hjälp av en vardagsnära kontakt till Mathilda Wrede-institutet. Efter projekttidens slut behövs inte extra finansiering för att upprätthålla de arbetssätt som utvecklas.

Hur förverkligas mångprofessionellitet inom klientarbetet?

Det mångprofessionella och sektoröverskridande arbetsgreppet ingår i arbetsprocessens olika faser, som innefattar förarbete, formulering av egen oro, gemensam kartläggning med familjen och inledande samarbetsmöte. Vid formulering av den egna oron finns det möjligheter till konsultationer av samarbetsparterna i nätverket.

Arbetsmodellen utgår från att den professionella som har oro för ett barn eller familj har en central och sammanfattande roll. På basen av ett gemensamt kartlägningsarbete med familjen och med dess medverkan sammanfattas till ett gemensamt inledande samarbetsmöte med inbjudna professionella. Denna inledande fas ska ha dialogiska kännetecken, såsom tydlighet med egen oro, strävan efter öppenhet inför nya intryck och lyhördhet för att kunna nå större förståelse. På detta sätt vill man även undvika skriftliga remissförfaranden och sänka trösklar för familjers kontakttagningar med andra instanser.

Hur kan man försäkra sig om att klienten blir hörd antingen som en del av hela verksamheten eller som en del av en personlig process?

Det dialogiska arbetssättet utgår från familjens delaktighet och roll som medaktör i ett tidigt skede för att en förändring ska vara möjlig. Sålunda ses familjen som en medaktör, och aktivt användande av reflekterande processer under samarbetsmöten hjälper att tillgodose att alla blir hörda och att olika röster blir hörda.

Då det gäller familjens personliga process vid inledande av samarbete med professionella insamlas familjernas erfarenheter med hjälp av enkäter.

Såsom det tidigare i texten nämns erbjuds även forum och kanaler för ökad brukarmedverkan då det gäller servicens allmänna utveckling (såsom föräldraråd, gemensamma möten för föräldrar och personal på daghem för ökad växelverkan och fostringsgemenskap)

Hur man kan se att verksamheten förstärker barn och ungas välfärd och hälsa?

Då de professionella är säkra i sin arbetsroll, tydliga vid formulering av egen oro samt bättre medvetna om vilka aktörer som ingår i nätverket och sin egen andel i systemet kan de fungera flexibelt utgående från klara strukturer. Detta förväntas leda till ett förbättrat samarbete som i sin tur underlättar tillgängligheten till tjänster och medför ökad välfärd för barnet och familjen.

Perhepalveluverkoston kehittäminen

”Lapsen ääni ei kuulu, jos aikuiset koko ajan Puhuu!”

Toiminnan kuvaus

Etelä-Kymenlaakson perhepalveluverkosto -osahankkeen kehittämistyössä on mukana viisi kuntaa: Hamina, Kotka, Miehikkälä, Pyhtää ja Virolahti. Mukana kehittämistyössä on koko alueen perhepalveluverkosto. Perhepalveluverkostoon kuuluvat kaikki työssään lapsiperheitä, lapsia ja nuoria kohtaavat työntekijät (varhaiskasvatus-, opetus-, terveys-, sosiaali-, nuorisotoimi sekä kolmas sektori). Osahankkeen tavoitteena on edistää lasten ja nuorten hyvinvointia kehittämällä monitoimijaista yhteistyötä ja verkostoitunutta työotetta sekä varhaisen tuen ja osallisuuden toimintamalleja peruspalveluissa. Kehittämistyön lähtökohtana on ekokulttuurinen näkemys kasvuun ja kehitykseen. Lapsen ja nuoren lähiympäristö ja päivittäinen toiminta on tärkeää. Tavoitteena on, että lapsen tai nuoren tarvitsema tuki toteutuu hänen omassa, tutussa lähiympäristössään, lasta tai nuorta kiinnostavin välinein ja päivittäisen toiminnan yhteydessä. Edellytyksenä tähän on kaikkien työntekijöiden vastuunotto; jokaisen lasta tai nuorta lähellä olevan on tunnistettava oma merkityksensä lapsen tai nuoren tukijana.

Tähän mennessä otetut askeleet

Kehittämistyötä toteutetaan pilotoinnilla, koulutuksilla, seminaareilla, tutoroinnilla sekä työryhmä- ja verkostotyöskentelyllä. Olemme monessa mukana; kuvaamme lapsen ja nuoren hyvinvoinnin polkua sekä levittämme THL:n luomia avoimen yhteistyön toimintaperiaatteita perhepalveluverkoston toimijoille yhteisen toiminnan pohjaksi. Hanke on mukana erilaisten verkostojen toiminnassa; osa verkostoista on alueellisia monialaisia yhteistyöverkostoja ja osa seudullisia toimialakohtaisia kehittämisverkostoja. Monialaisesti kehitämme monitoimijaista perhevalmennusta sekä uuden kansanterveysasetuksen mukaisia laaja-alaisia terveystarkastuksia. Olemme mukana kehittämässä neuvolan ennaltaehkäisevää perhetyötä sekä yleisesti sosiaalitoimen lapsiperhetyön dokumentointia. Lisäksi kehitämme yhteistyömalleja perus- ja erityispalvelujen välille. Mallin tarkoituksena on jalkauttaa erityispalvelut peruspalveluihin lapsen ja perheen tueksi. Seutukunnan nuorien kanssa olemme pohtineet osallisuus-teemaa ja yhdessä kehitämme ja levittämme oppilaskuntatoimintaa sekä nuorten peruspalvelujen arviointityökalua. Varhaiskasvatuksessa kehittämistyö toteutuu varhaisen tuen ja osallistavan työotteen kehittämisprosessina, jossa oman työn reflektointi on keskiössä. Tätä kehittämistyötä tukemaan on perustettu seudullinen varhaiskasvatuksen kehittämisverkosto. Lisäksi keräämme kokemuksia ja mallinamme koulusosionomi/ -nuorisotyötoimintaa, jonka tärkeimpänä tavoitteena on kuunnella ja kohdata nuoret heidän omassa ympäristössään normaaleissa arjen asioissa.

Toiminnan pysyvyys

Kehittämistyötä toteutetaan yhdessä perhepalveluverkoston työntekijöiden kanssa. He ovat olleet mukana toiminnan suunnittelussa ja määrittämässä kehittämistoimenpiteitä. Yhteisellä suunnittelulla ja toiminnalla on pyritty varmistamaan se, että toimijat sitoutuvat uusiin toimintamalleihin ja yhdessä kehitetyt toiminnot jäävät pysyviksi käytännöiksi hankkeen päätyttyä. Kehittäminen, toteuttaminen sekä juurruttaminen toteutetaan rinnakkain. Käytäntö on aikaa vievää, mutta uskomme sen olevan pidemmän päälle kannattavaa sekä lasten ja nuorten hyvinvointia tukevaa.

Miten moniammatillisuus toteutuu asiakastyössä?

Toiminnan tavoitteena on vähentää nuoren psyykkistä kuormitusta ja vahvistaa Seutukunnalla on tehty yhteistyötä eri toimijoiden välillä jo pitkään, nyt on tavoitteena tehdä työtä yhdessä. Tästä erityisen hyvänä esimerkkinä on monitoimijaisen perhevalmennuksen kehittäminen. Perhevalmennus toteutetaan äitiys- ja lastenneuvolatoimen, varhaiskasvatuksen, suun terveydenhoidon, Kotkan perheasiain neuvottelukeskukseen, Kymenlaakson Ensi- ja turvakotiyhdistyksen, Kymenlaakson keskussairaalan sekä Väestöliiton yhteistointana. Tavoitteena on asiakkaita kuunnellen tarjota ensimmäistä lastaan odottaville perheille monipuolista valmennusta vanhemmuuteen hyödyntäen eri toimijoiden osaamista. Laadukas ja pitkäkestoinen perhevalmennus tarjoaa perheille mahdollisuuden vertaistukeen. Kullekin perhevalmennusryhmälle luodaan myös oma facebook -ryhmä, jonka toivotaan lisäävän verkostoitumista tapaamisten välillä. Lisäksi sähköistä viestintää hyödynnetään osallistamalla ja tarjoamalla osallistujille mahdollisuuden Väestöliiton Vastamo -palvelun käyttöön.

Miten asiakkaan ääni tulee kuuluville osana koko toiminnan kehittämistä tai henkilökohtaisen prosessin osana?

Kehittämistyössä asiakkaan ääntä on kuultu mm. ottamalla nuoria mukaan toiminnan suunnittelutyöpajoihin. Varhaiskasvatusikäisten lasten ääntä on tuotu kuuluviin keskittymällä lasten havainnointiin. Henkilökohtaisessa prosessissa, kuten ennakoivan perhetyön ja sosiaalitoimen lapsiperhetyön prosessissa, asiakassuunnitelma laaditaan ja sitä arvioidaan yhdessä perheen kanssa. Yleisesti alueen perhepalveluverkoston toimijoiden yhteisenä tavoitteena ja periaatteena on, että asiakkaan asioista puhutaan vain asiakkaan läsnä ollessa. Osallistavaa, kohtaavaa työtettä on vahvistettu myös erilaisten koulutusten kautta.

Miten lapsen tai nuoren hyvinvointia ja terveyttä vahvistava ote näkyy toiminnassa?

Kehittämistyön tuloksena kehitettyjen ja käyttöön otettujen toimintamallien, kuten monitoimijaisen perhevalmennuksen, neuvolan perhetyön, laajojen terveystarkastusten, varhaiskasvatuksen varhaisen tuen sekä lasta, nuorta ja vanhempia osallistavien toimintamallien, tarkoituksena on tukea lasta, nuorta ja lapsiperhettä varhain ja lapsen omassa kasvuympäristössä. Työntekijöiden ymmärrys omasta vastuusta lapsen ja nuoren tukijana on vahvistunut ja yhteisesti kehitetyt mallit ovat siirtymässä osaksi arjen perustystä.

Psyykkareiden työskentely eteläisen Kouvolan kouluilla

Toiminnan lähtökohdat

Kouvolan perhepalveluverkosto -hankkeen pilotissa työskentelee neljä psykiatrasta sairaanhoitajaa kouluterveydenhuollossa eteläisen Kouvolan ala- ja yläkouluilla. Jokaisella työntekijällä on oma alueensa, joka koostuu 2-5 koulusta. Piloti toteutetaan ajalla 1.2.2010–31.7.2011.

Kouluilla oppilaat saavat tukea omassa kasvuympäristössään. Arjen yhteistyössä psyykkarin kanssa oppilashuoltotyöryhmä, opettajat ja vanhemmat saavat keinoja tukea psyykkisesti oireilevaa lasta tai nuorta koulussa ja kotona. Työ on varhaista tukea, ei kuntouttavaa työtä niiden oppilaiden kanssa, joilla hoito on jo olemassa. Oppilaat ohjautuvat psyykkarille pääosin oppilashuoltotyöryhmän tai kouluterveydenhoitajan kautta tai oppilaat ja vanhemmat voivat ottaa yhteyttä psyykkariin itse. Työ sisältää 1–5 tapaamista lapsen tai nuoren ja tarvittaessa perheen kanssa, oppilaan havainnointia luokka- tai ryhmätilanteessa, yhteydenpitoa vanhempiin ja tarvittaviin yhteistyökumppaneihin sekä opettajien ja oppilashuoltotyöryhmän konsultointia oppilaan tukemiseksi koulussa. Työvälineitä ovat keskustelu, pelit, leikit sekä erilaiset testit ja arviointilomakkeet. Työ on läpinäkyvää perheelle sekä koululle: lapsen tai nuoren tilannetta arvioidaan ja siitä käydään avointa keskustelua vanhempien ja oppilashuollon sekä opettajan kanssa. Työn rajattu kesto on osoittautunut hyväksi, sillä se lisää työskentelyn tehokkuutta ja suunnitelmallisuutta. Mikäli lapsi, nuori tai perhe on tarpeen ohjata hoitoon, tehdään lähete ja jatkosuunnitelma nopeasti. Kirjaaminen terveydenhuollon Efficia-tietojärjestelmään mahdollistaa sen, että tehty työ voidaan hyödyntää mahdollista hoitoa suunniteltaessa. Jatkohoitopaikan kanssa tehdään yhteistyötä tiedon siirtämiseksi ja ensitapaamiselle mennään tarvittaessa mukaan. Samalla perheen hakeutuminen hoitoon varmistuu. Yhteistyötä tehdään mm. perheneuvolan, nuorisoneuvolan, lasten- ja nuorisopsykiatrian, perusterveydenhuollon, lastensuojelun ja a-klinikan sekä erilaisten mielenterveyspalveluita tuottavien toimijoiden kanssa.

Tähän asti otetut askeleet tavoitteiden saavuttamiseksi

Tärkeimpinä tavoitteina pilotin toiminnan alkaessa nähtiin lasten ja nuorten mielenterveysongelmien ennaltaehkäisy ja varhaisen tuen tarjoaminen, lapsen tai nuoren kuulluksi tuleminen ja osallisuuden lisääminen sekä osana omaa asiakkuutta että palvelun suunnittelussa sekä ylisektorisen yhteistyön kehittäminen asiakastyön kautta. Tavoitteiden saavuttamiseksi on pilotin alkuvaiheessa otettu seuraavia askeleita:

- palvelua tarjotaan kouluissa eli lapsen tai nuoren normaalissa kasvuympäristössä
- pilotista tiedotetaan oppilaille, kouluille, vanhemmille ja yhteistyökumppaneille esittein, intranetissä sekä koulutustilaisuuksissa ja kouluilla pidettävissä teemapäivissä
- yhteistyökumppanien tapaamiset yhteistyön suunnittelemiseksi ja kehittämiseksi

Toiminnan moniammatillisuus

Pilotin raportoinnissa korostuu moniammatillisen työn, osallisuuden sekä työn vaikuttavuuden näkyväksi tekeminen. Pilotissa tehtävä moniammatillinen yhteistyö on esim. kouluterveydenhoitajan tai kuraattorin kanssa tehtävää asiakastyötä ja konsultaatiota sekä osallistumista oppilashuoltotyöryhmän työskentelyyn sekä tapaamisia ja yhteydenpitoa mm. lastensuojelun, erikoissairaanhoidon tai perhe- ja nuorisoneuvolan kanssa. Psyykkari voi toimia verkoston koollekutsujana tai linkkinä eri toimijoiden välillä tiedon kokoamiseksi jatkosuunnitelmaa varten.

Nuoren osallisuus toiminnassa

Osallisuus näkyy työn suunnittelussa ja arvioinnissa sekä arjen asiakastyössä: oppilaan kokemusta työskentelyn hyödystä sekä kuulluksi tulemistä käsitellään joka tapaamiskerralla sekä palautekeskustelussa työskentelyn päättyessä. Tilanteen muuttumisesta pyydetään arvio myös vanhemmilta sekä opettajalta tai oppilashuoltotyöryhmältä. Näin saadaan tietoon niitä asioita, mitkä lapsen tai nuoren arjessa ovat työskentelyn myötä parantuneet. Vaikka tapaamiset psyykkarilla ovat päättyneet, tiedustelee psyykkari oppilaan tilanteesta vielä myöhemmin ja tilanteeseen voidaan tarvittaessa puolin tai toisin palata. Oppilaille on tarjottu mahdollisuus työn kehittämiseen oppilaiden tarpeita vastaaviksi miettimällä 6.–7.-luokkien kanssa yhdessä työn sisältöjä, oppilaita askarruttavia asioita ja nimeä. Lapsen tai nuoren osallisuutta ja hyvinvointia vahvistetaan tuomalla lapsen näkökulma esille eri yhteyksissä kuten oppilashuoltotyöryhmän ja vanhempien tapaamisissa, rohkaisemalla ja tukemalla lasta uskomaan omaan tuntemukseensa ja tuomaan se julki sekä tukemalla lasta ja tämän lähiympäristöä selviytymään arjen haasteista miettimällä yhdessä keinoja ja tukimuotoja.

Terveyttä ja hyvinvointia vahvistava ote

Vaikka koulujen valmiudet tukea mielenterveyspulmista kärsivää oppilasta lisääntyy pilotissa tehtävän työn myötä, työn vaatimien erityisosaamisen ja resurssien vuoksi työn jatkaminen kouluilla sen oman henkilökunnan varassa on vaikeaa. Koulun ulkopuolinen työntekijä on voinut lisäksi toimia välittäjänä koulun, perheen tai muiden palvelujen välillä, mikäli tilanne on kiristynyt. Kouluilta ja perheiltä työstä saatu palaute on ollut positiivista. Työskentelyn tuoma muutos näkyy oppilaan elämässä esimerkiksi käytöksen parantumisena, kouluunlähdön helpottumisena ja/tai koulumotivaation paranemisena sekä lapsen puhumisena pulmistaan kotona. Oppilaat ovat kertoneet esimerkiksi mielialan parantuneen, oman mielipiteen kertomisen helpottuneen tai tulevaisuuden tuntuvan työskentelyn myötä paremmalta. Perheet ja opettajat ovat olleet helpottuneita myös mahdollisen hoidon järjestymisestä. Arviointitiedon ja palautteen avulla voidaan vertailla työn kustannuksia ja sen tuottamia välittömiä tuloksia, jotta tarvittava varhaisen tuen työ turvataan jatkossa.

Rajan lapset ja nuoret

Rajan lapset ja nuoret on Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden (Eksote) osahanke Etelä-Suomen Lapsen ääni -hankekokonaisuudessa. Rajan lapset -osahankkeen tavoitteena on vahvistaa peruspalvelujen toimintakykyä lapsen ja perheen psykososiaalisen huolen selvittämisessä ja auttamisessa. Rajan nuoret (Sieppi) selvittää palveluketjun toimintaa syrjäytymisvaarassa olevien nuorten auttamiseksi. Rajan lapset ja nuoret tähtää siihen, että auttamisen painopiste lasten, nuorten ja perheiden palveluissa siirtyy lähipalvelujen suuntaan. Lähipalvelujen laaja-alaisen yhteistyön lisäämisen ohella muita tavoitteita ovat ammattilaisten osaamisen lisääntyminen, asiakkaan osallisuuden paraneminen ja erityispalveluiden kehittäminen (konsultaatiotyö).

Rajan lapset ja nuoret -toimintaa

Sekä neuvola- että kouluikäisen lapsen ja hänen perheensä asioita selviteltäessä muodostetaan lähipalvelutiimejä. Lähipalvelutiimin (työntekijän) on mahdollista saada hankkeesta tiimiohjausta. Tiimiohjauksella tarkoitetaan konsultoivaa keskustelua lähipalvelujen menettelytavoista huoltilanteissa sekä opastusta moniammatilliseen työtapaan. Tiimiohjausta antavat projektipäällikkö ja projektisihteeri suunnitelmallisissa ohjaustilanteissa sekä konsultaatiotyöryhmän lääkäri ja sairaanhoitaja tapauskohtaisesti puhelimitse.

Lastenpsykiatrian poliklinikan yhteyteen on perustettu konsultaatiotiimi, jonka lähipalvelutiimi voi kutsua paikkakunnalle keskustelemaan perheen ja lähipalvelutiimin kanssa. Konsultaatiotiimin käyttäminen edellyttää sitä, että perheen kanssa on täytetty esitietolomake, jossa kartoitetaan lapsen ja perheen perustiedot. Esitietolomake ohjaa lähipalvelutyöntekijöitä systemaattiseen tiedonkeruuseen.

Eksoten alueen kouluille on palkattu neljä koulun mielenterveystyöntekijää (”merkkaria”), joiden vastaanotolle lapset ja perheet voivat hakeutua, tai joiden luokse koulun työntekijä voi ohjata lapsen tai perheen. Merkkareiden tehtävänä on vahvistaa oppilashuollon moniammatillista työtettä sisältäpäin ja edistää lapsen ja perheen osallisuutta oppilashuollossa. Lukuvuonna 2009–2010 kolmelle alakouluilla toimivalle hankemerkkarille ohjautui kaiken kaikkiaan 135 lasta, joista 50 % opettajan, 23 % oppilashuollon työntekijöiden, 15 % vanhemman ja 8 % lapsen itsensä aloitteesta. Kontakteja joko lapsen, vanhempien, kotikäyntien tai puhelinkeskustelun muodossa oli lukuvuoden aikana 1110.

Eksoten alueen neuvoloihin on palkattu kaksi kehittäväää terveydenhoitajaa, jotka kiertävät neuvoloissa ja ohjaavat terveydenhoitajia moniammatilliseen työotteeseen. Tärkein vahvistettava linkki on neuvolan ja päivähoidon yhteistoiminta ja näiden yhteiset tapaamiset perheen kanssa. Kehittävien terveydenhoitajien tehtävänä on myös levittää lapsen ja perheen psykososiaalisen hyvinvoinnin kartoittamiseen kehitettyjä menetelmiä neuvoloiden ja päivähoidon käyttöön.

Syksyllä 2010 aloittaa varhaiskasvatuksen sosionomi avoimessa päiväkodissa. Hän toimii perheiden kasvatuskumppanina yhdessä avoimen päiväkodin henkilökunnan kanssa tarjoten vanhemmille mahdollisuuden keskusteluapuun.

Rajan nuoret -osahankkeessa kartoitetaan syrjäytymisvaarassa olevien ja syrjäytyneiden nuorten (12–25-v.) palvelutarjontaa Eksoten alueella. Lisäksi kysytään käsityksiä tämän ryhmän palveluista palveluntarjoajilta sekä nuorilta ja heidän läheisiltään. Kyselyn pohjalta Rajan nuoret -osahanke laatii suosituksia syrjäytymisvaarassa olevien ja syrjäytyneiden nuorten palveluiden järjestämiseksi. Palveluista kootaan tiedosto nettiin, mikäli kartoitus tuo uutta tietoa jo netissä olevan tiedon lisäksi.

Sekä Rajan lapset että Rajan nuoret järjestävät sosiaali- ja terveystieteiden alueella koulutusta, joka lisää lasten ja nuorten kanssa työskentelevien valmiuksia erilaisten ongelmatilanteiden kohtaamiseen ja moniammatilliseen työtapaan. Luentomuotoisten koulutustilaisuuksien ohella on mahdollisuus osallistua syventävään

pienryhmätoimintaan. Yhteistyössä Kaakkois-Suomen Kehikko-hankkeen kanssa tehdään tunnetuksi eri-
laisten verkostomenetelmien käyttöä lasten, nuorten ja perheiden ongelmatilanteissa.

Miten toiminnasta saadaan jatkuvaa hankkeen päätyttyä?

Osa Rajan lasten ja nuorten toiminnasta voi jatkua ilman hanketyön ylimääräistä resurssia, jos lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskentelevä henkilöstö saa työskentelymalleista riittävästi positiivista kokemusta hankkeen aikana. Hankkeen toiminta on Eksoten strategian mukaista. Käytäntöjä voidaan vahvistaa osana syksyllä 2010 Eksotessa alkavaa prosessimallinnusta, johon lapsen, nuoren ja perheen psykososiaalisen auttamisen hoitoketju on valittu yhdeksi mallinnettavaksi.

Miten moniammatillisuus toteutuu työssä?

Rajan lapset -osahanke ohjeistaa lasten ja perheiden kanssa työskenteleviä aina keräämään lapsen ja perheen ympärille lähipalvelutiimin. Tavallisimpia lähipalvelutiimin kokoonpanoja ovat esim. neuvolan terveydenhoitaja, päiväkodin lastentarhanopettaja ja neuvolan perhetyöntekijä tai opettaja, erityisopettaja, kouluterveydenhoitaja ja koulukuraattori. Työntekijät sopivat perheen kanssa ja keskenään työnjaosta. Käytännössä on ollut tärkeää sopia tarkkaan myös kirjaamisista ja siitä miten kirjattu tieto on eri työntekijäryhmien käytössä.

Miten toiminnalla vahvistetaan osallisuutta?

Rajan lapset -osahanke ohjeistaa lasten ja perheiden kanssa työskenteleviä luopumaan kokonaan käytännöistä, joissa lasten ja/tai perheiden asiaa käsitellään ja suunnitellaan niin, että lapsi ja/tai huoltajat eivät ole läsnä. Eri kohderyhmiltä kootaan kyselyillä tietoa palvelutarpeista. Konsultaatioryhmän tapaamisista ja merkkarityöstä kerätään systemaattinen palaute. Yhteistyössä Kehikon kanssa järjestetään verkostomenetelmin ohjattuja asukasfoorumeita.

Miten toiminta edistää lasten ja nuorten terveyttä ja hyvinvointia?

Rajan lapset -osahankkeen tavoitteena on, että nykytilannetta selvästi useampi lapsi ja perhe saa ongelmatilanteisiinsa apua lähipalveluista ja lähipalveluiden käytössä olevasta keinovalikoimasta. On tärkeää vahvistaa esim. koulun ja oppilashuollon kykyä selviytyä erilaisista ongelmatilanteista, jotta lapset ja perheet eivät tarpeettomasti ohjautuisi ”potilasuralle”. Varhaisen puuttumisen rinnalle kehitetään ”varhaisia hoitoja”, jotka ovat ensisijaisesti ryhmämuotoisia ja vertaistukeen nojaavia ja estävät yksilöllistä leimautumista ”ongelmalapseksi”.

Rajan lasten ohjeistamassa lapsen ja perheen tilanteen yksilöllisessä kartoituksessa painotetaan lapsen ja perheen voimavaroja. Koulutuksessa ja siihen liittyvässä pienryhmätoiminnassa sekä tiimiohjauksessa kiinnitetään huomiota voimavarakeskeiseen puhetapaan ”ongelmapuheen” sijasta. Ongelmatilanteiden varhainen puheeksiotto ja ratkaiseminen on tärkeää ennalta ehkäisevää toimintaa häiriötilanteiden pitkittymisen ja toimintakyvyn menetyksen torjumisessa.

VINSSI – nuorten intensiivimenetelmät

Nuorten intensiivimenetelmät -hankkeessa kehitetään lastensuojelun asiakkaana oleville nuorille ja heidän vanhemmilleen moniammatillinen ja monimenetelmällinen tukiohjelma. Ohjelman peruselementit ovat yksilö- ja perhetyö sekä ryhmätoiminta. Sen kesto on 6–12 kuukautta ja se sisältää toiminnallista, kuntouttavaa ja terapeuttista tukea. Perheen kanssa työskentelee sekä sosiaali- että terveydenhuollon ammattilaisia. Tarkoituksena on, että sosiaalisista ja psyykkisistä vaikeuksista kärsivät nuoret saavat kokonaisvaltaisen avun. Ohjelman tavoitteena on parantaa nuoren arkielämän hyvinvointia ja ehkäistä raskaampia toimenpiteitä. Ohjelman aikana kehitetään lastensuojelun tilannearviointia ja vaikuttavuuden arviointia.

Hankkeen eteneminen ja tavoitteiden saavuttaminen pääkaupunkiseudulla

Menetelmän kehittämiseksi pääkaupunkiseudulla käynnistyi kolme pilottitiimiä. Helsingin tiimeissä työskentelee kaksi sosiaalityöntekijää, kaksi psykiatrista sairaanhoitajaa ja neljä sosiaaliohjaajaa, joista yksi on koulutukseltaan toimintaterapeutti. Espoon tiimi koostuu kahdesta psykiatrisesta sairaanhoitajasta ja kahdesta sosiaaliohjaajasta. Hankkeessa on lisäksi päätoiminen tutkija ja projektipäällikkö. Menetelmän pilotointi käynnistyi samanaikaisesti myös Hyvinkäällä. Asiakastyö alkoi yksilö- ja perhekeskeisellä työskenteilyllä, jonka jälkeen käynnistyivät sekä avoin että suljettu ryhmätoiminta.

Menetelmä jakaa asiakasprosessin sitouttamis-, intensiivi-, siirtymä- ja seurantavaiheeseen. Vaiheita täydennettiin konsultaatiolla, joka tarjotaan ennen varsinaista ohjelmaan valitsemista. Jokaisen vaiheen mallintaminen ensimmäisten asiakaskokemusten perusteella on aloitettu. Vaiheisiin on määritelty tavoitteet, ydinkysymykset, työtavat ja työmenetelmät sekä vaiheen rakenne, kesto ja lopetus. Menetelmän kehittämistyötä jatketaan yhdessä Hyvinkään intensiivihankkeen kanssa. Helsingin tiimeissä valmistellaan tähänastisiin asiakaskokemuksiin pohjautuvaa uutta ohjelmakokonaisuutta vuodelle 2011. Uudessa suunnitelmassa tärkeitä muutoksia ovat toiminnan alueellistaminen sekä ohjelman yhtenäinen aloitusajankohta ja rytmitys. Asiakasvalintaa kehitetään edelleen.

Menetelmän vaikuttavuuden arviointi toteutetaan nuoren tilannearviomittariston avulla. Mittaristo koostuu nuoren hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä. Nuori täyttää mittariston aloittaessaan ohjelmassa, (ohjelman puolivälissä), lopussa ja seurannassa. Hankkeella on myös oma arviointisuunnitelma, jossa jaetaan hankkeen arviointi, asiakastulosarviointiin (tutkija) sekä toiminnankuvaukseen (työntekijät ja projektipäällikkö) sekä prosessin arviointiin (Lapsen äänen erikoistutkija). Keskeistä on arvioida sitä, mikä yhteys näillä on ollut toisiinsa.

Mitä menetelmän käyttöönotto edellyttää?

Menetelmän käyttöönotto edellyttää menetelmämallin valmistumista. Tärkeää on saada raportoitua menetelmän vaikutuksia ja asiakastuloksia sekä koottua opas menetelmän käytöstä. Menetelmän kustannusten tulee säilyä kohtuullisina, jotta sen käyttöönotto olisi kunnille realistista. Käyttöönoton useimmissa kunnissa mahdollistaisi eri sektoreiden (sosiaali-terveys-opetus-nuorisotoimi) resurssien yhdistäminen. Lisäksi menetelmän osia ja intensiivistä työtettä on mahdollista hyödyntää laajasti nuorten lastensuojelu- tai mielenterveystyössä, myös ennaltaehkäisevästi.

Miten moniammatillisuus toteutuu asiakastyössä?

Menetelmän moniammatillisuus toteutuu tiimi- ja työparityön kautta. Tiimiä rikastavat eri ammattien lisäksi työntekijöiden erilaiset työkokemukset. Osa sosiaaliohjaajista on valittu nuorisotyön ja osa lastensuojelutyön työkokemusta painottaen. Lisäksi Helsingin tiimissä yhdistyvät avo- ja laitos/osastotyön työkokemukset. Joukkoon mahtuu myös perheterapeutti ja työnohjaaja. Työntekijöiltä löytyy myös erilaisia erikoistumiskoulutuksia, kuten ADHD-valmentajan ja ART-ohjaajan koulutus. Asiakasvalinta sekä asiakastilanteiden läpikäynti ja arviointi tapahtuvat tiimissä.

Ensimmäisessä vaiheessa Helsingin ja Espoon tiimeissä jokaisen työnkuva asiakastyössä on ollut käytännössä sama. Helsingin tiimissä muutamia yksittäisiä tehtäviä on eriytetty osaamisen mukaan, esimerkiksi sosiaalivyöntekijät ovat päävastuussa asiakasohjauksesta, sosiaaliohjaajat ryhmätoiminnasta ja toimintaterapeutti tekee tarvittaessa toimintakyvyn arvion. Hankkeen ohjausryhmän ja Helsingissä toimivien alueellisten tukiryhmien kokoonpanossa on huomioitu ja laajennettu tiimin moniammatillisuutta. Tukiryhmissä on edustajina mm. psykologi ja rehtoreita. Työntekijöillä on mahdollisuus nuorisopsykiatriin konsultaatioon.

Miten asiakkaan ääni tulee kuuluville?

Asiakastyön tasolla keskeisenä toimintaperiaatteena on ollut nuoren mukaan ottaminen arjen päätöksentekoon ja omien asioiden käsittelyyn. Nuoren osallistaminen toteutuu käytännössä kuulemalla nuoren toiveita toiminnasta; mitä nuori haluaa tehdä, mistä hän on kiinnostunut, missä hän haluaisi tavata jne. Sitoutumisvaiheessa varataan aikaa nuoren aktivoimiseen ja motivoimiseen. Nuoria houkutellaan mukaan esimerkiksi ruuan tai vetävän toiminnan (kylpylä tai huvipuistoretki) avulla. Kynnys osallistua tehdään nuorille mahdollisimman matalaksi, nuoria haetaan ja saatetaan tapaamisiin. Työntekijät jalkautuvat tapaamaan nuoria ja heidän perheitään arjessa, useimmiten perheen kotona. Nuorille annetaan mahdollisuus ottaa kavereita ja muita läheisiä mukaan toimintaan. Työntekijät pitävät tiivistä yhteyttä tapaamisten välillä. Yhteydenpitoon käytetään välineitä, joilla nuoret parhaiten tavoittaa, esimerkiksi sähköposti ja tekstiviestit.

Tärkein nuoren kuulemismuoto on aito vuorovaikutus hänen kanssaan. Toiminta (esim. leirit ja retket) on keskeinen väline nuoren toimintakyvyn arvioimiseen ja edistää nuoren ja työntekijän välisen luottamuksen syntymistä. Nuoresta on saatu tietoa myös vanhempia kuulemalla ja ottamalla myös heidät mukaan toimintaan. Nuoren ääntä hankkeessa kuullaan ja raportoidaan aiemmin mainitun kyselymittariston avulla. Mittariston kautta tietoa saadaan sekä nuoren hyvinvoinnin muutoksista että hänen mielipiteistään ohjelmasta ja ammattiavusta. Mittariston täyttäneet nuoret ovat kokeneet, että heidän toiveitaan työskentelyssä on kuultu paljon.

Miten lapsen tai nuoren hyvinvointia ja terveyttä vahvistava ote näkyy toiminnassa?

Menetelmän pääperiaatteisiin kuuluu jokaisen nuoren näkeminen yksilönä, jonka yksilöllisiin tarpeisiin tuki räätälöidään. Tämä edellyttää sekä työntekijöiden että menetelmän joustavuutta. Nuoren hyvinvointi ja terveys vahvistuvat, kun nuorta ja hänen perhettään kuullaan kokonaisvaltaisesti. Oman ikäryhmän ja kaveripiirin merkitys nuorten elämässä on suuri ja nuoren tukeminen ryhmätoiminnan kautta on tuonut työhön uusia ulottuvuuksia. Usein nuoret osaavat itse osoittaa käytöksellään, miten he tulevat parhaiten autetuksi. Nuoren toiveet toteutetaan vastuullisesti, nuorta ja vanhempia vastuutetaan elämänvalinnoistaan. Työn vaikuttavuutta arvioidaan jatkuvasti ja lähestymistapoja vaihdetaan tarvittaessa. Ohjelmaan osallistuneet nuoret ovat itse kyselyssä arvioineet hyvinvointinsa joko säilyneen ennallaan tai edenneen positiiviseen suuntaan useilla eri osa-alueilla. Esimerkiksi arjen sujumisessa, läheisten aikuisten määrässä ja unen määrässä oli heidän vastauksien mukaan parannusta.

Nuorten intensiivimenetelmä -hanke

Hyvinkäällä

Nuorten intensiivimenetelmä -hankkeessa Hyvinkäällä kehitetään lastensuojelun avohuollon asiakkaina oleville 12–15-vuotiaille nuorille ja heidän perheilleen moniammatillinen tukiohjelma. Ohjelman peruselementteinä ovat yksilö-, perhe- ja ryhmätyö. Ohjelman kesto on 6–12 kuukautta ja se sisältää toiminnallista ja kuntouttavaa moniammatillista tukea. Nuoren ja hänen perheensä kanssa työskentelee sosiaali- ja terveydenhuoltoalan ammattilaisista koostuva moniammatillinen ja poikkihallinnollinen tiimi. Ohjelman tavoitteena on parantaa nuoren arkielämän hyvinvointia ja ehkäistä järeämpien lastensuojelutoimenpiteiden tarvetta. Hankkeen aikana kehitetään myös lastensuojelun toimenpiteiden vaikutusten arviointia.

Hanke toteutetaan yhteistyössä Hyvinkään kaupungin perusturvan sosiaalipalveluiden, sivistystoimen nuorisopalveluiden ja oppilashuollon sekä HUS:in kanssa. Kaikki hankkeen työntekijät on palkattu oman taustayhteisönsä kautta. Tiimin toiminnasta vastaa ja hanketyöntekijöiden lähiesimiehenä toimii projektipäällikkö ja hanketta hallinnoi sosiaalipalvelut.

Askeleet kohti tavoitteita

Hanketiimissä työskentelee psykiatrinen sairaanhoitaja, koulun sosiaaliohjaaja, nuorisotyöntekijä, lastensuojelun perheohjaaja ja projektipäällikkö. Kaikkien tiimin työntekijöiden taustayhteisöjen osaaminen ja tietotaito on mahdollista saada asiakkaiden hyödyksi tiiviillä yhteydenpidolla taustayhteisöihin. Lisäksi tärkeitä ovat eri taustayhteisöjen kanssa pidettävät toiminnan arviointi- ja kehittämispalaverit.

Hankkeessa on ensimmäinen kuuden kuukauden ohjelmajakso takana ja toinen juuri alkamassa. Osa ensimmäisessä ohjelmassa mukana olleista nuorista jatkaa toiset puoli vuotta, koska yksi intensiivijakso on osoittautunut heidän kohdallaan liian lyhyeksi. Nuorten ja heidän perheidensä tilanteisiin paneutuminen, muutostarpeiden yhteinen hahmottaminen ja perheen mukaan saaminen muutostyöskentelyyn vie aikaa, joten ohjelman aikajänteen kehittäminen on keskeistä.

Erään nuoren kohdalla työskentely ohjelmassa päätettiin kuuteen kuukauteen, koska työskentelyn aikana ilmeni hänen tarpeensa tiiviimpään psykiatriseen tukeen. Hanketiimin ja moniammatillisen verkoston arvioon perusteella hänet saatiin ohjattua tutkimusjaksolle nuorisopsykiatrian osastolle, tämä mahdollisti hänelle tarpeenmukaisen tuen oikea-aikaisesti.

Asiakasvalinnat tehdään hankkeen tukiryhmän kanssa, tukiryhmässä on edustajat kaikista hankkeen paikallisista taustayhteisöistä. Asiakasohjausta kehitetään edelleen. Menetelmän vaiheistuksen mallintaminen etenee suunnittelun, arvioinnin, ensimmäisten asiakaskokemusten ja paikallisen tuki- ja ohjausryhmän työskentelyn tuella. Menetelmää kehitetään myös yhteistyössä Helsingin ja Espoon intensiivitiimien kanssa.

Menetelmän vaikutuksia arvioidaan kahden eri ulkopuolisen tutkijan suorittaman tutkimuksen avulla. Helsingin hankkeessa työskentelevä tutkija Alpo Heikkinen tekee arviointia nuoren tilannearviointimittariston kautta. Sama mittaristo on käytössä myös sekä Helsingin että Espoon intensiivihankkeissa. Sosiaalitaidon suunnittelija Timo Turunen tekee osahankkeessa kehitettävän menetelmän kustannusten ja vaikutusten arviointia. Selvityksessä arvioidaan intensiivimenetelmän vaikutuksia lastensuojelupalveluiden käytön ja kokonaiskustannusten kehittymiseen. Molempiin tutkimuksiin on tiedonkeruu käynnissä ja alustavia tietoja on jo luovutettu tutkijoiden käyttöön. Sähköisten palveluiden kehittäminen on aloitettu yhteistyössä Suomen Mielenterveysseuran ja Netari.fi:n kanssa.

Miten toiminnasta voi tulla pysyvää?

Toiminnan vakinaistaminen edellyttää hankeaikana menetelmän selkeää mallinnusta sekä kustannusvaikuttavia asiakastuloksia ja asiakasperheiden hyötymistä intensiiviohjelmassa mukanaolosta. Lisäksi tarvitaan poikkihallinnollista ja ylisektorista hankkeen taustayhteisöiden yhteistä kehittämis halua ja -intoa, sekä mahdollisuutta ja tahtoa satsata resursseja lastensuojeluasiakkaisiin.

Asiakastyön moniammatillisuus

Moniammatillisuus toteutuu arjessa jatkuvasti hanketiimin kautta. Tiimin eri professiot (psykiatrinen sairaanhoitaja, nuorisotyöntekijä, koulun sosiaaliohjaaja, lastensuojelun perheohjaaja) ja koko hanketiimin aiemmat työkokemukset ja koulutustaustat tuovat yhteiseen työhön asiakasperheiden kanssa erittäin monipuolista tietotaitoa. Moniammatillisuuden varmistamiseksi pidetään säännönmukaisesti vähintään kerran viikossa asiakastiimejä, joissa koko tiimin kesken käsitellään kaikkien asiakkaiden tilanne ja tehdään suunnitelmia työn suuntaamiseksi. Asiakkaiden ohjautumisessa eri työntekijöille otetaan huomioon asiakkaan muutostarpeet ja kokonaistilanne, jotta voidaan kohdentaa oikeanlaista tukea nuorelle ja hänen perheelleen. Myös hankkeen tuki- ja ohjausryhmä ovat moniammatilliset, ja niitä tarpeen mukaan myös asiakasasioiden käsittelyyn.

Asiakkaan kuuleminen ja osallisuus

Nuoren ja hänen vanhempiensa kuuleminen ja osallisuus ovat sekä yksilö- että ryhmätapaamisten kantavia teemoja. Heti työskentelyn alusta lähtien asiakkaat osallistetaan yhteiseen prosessiin kartoittamalla heidän tilanteensa sekä aloittamalla yhteyden rakentaminen heidän tavoitteidensa kartoittamisella. Asiakkaiden toiveita kuullaan mm. tapaamistiheyteen ja -paikkaan, toimintaan, ja kiinnostuksen kohteisiin liittyen. Näiden toiveiden ja valinnan mahdollisuuksien toteutumiseksi nähdään vaivaa (esim. leirit ja retket), ja ilmaistaan työntekijöiden sitoutuminen työskentelyyn tällä tavoin. Asiakkaiden esille tuomia asioita kunnioitetaan ja arvostetaan.

Toiminnasta on rakennettu matalakynnyksistä ja houkuttelevaa, esim. asiakkaat voivat välillä valita ”kivaa tekemistä” jonkin raskaamman jakson tai hyvän suorituksen (esim. koulussa) jälkeen. Asiakkailta ei viedä pois heidän vastuutaan, heidät otetaan mukaan omien asioidensa käsittelyyn ja heidän näkemyksiään arvostetaan ja toisaalta heitä vastuutetaan valinnoistaan ja toiminnastaan esim. vapaa-ajalla. Vanhempien jaksamista tuetaan kuulemalla heitä supportiivisella työotteella, kuitenkin tarpeelliseen muutostyöhön tähdäten ja vastuuttaen. Intensiteetti on määritelty laajasti, se tarkoittaa muutakin kuin tapaamistiheyttä, esim. asiakassuhteen syvyyttä ja tapaamisten sisältöjen merkityksellisyyttä. Toiminnasta kerätään palautetta kehittämistyön pohjaksi.

Nuoren hyvinvoinnin ja terveyden vahvistaminen

Menetelmän sisällöissä pyritään sekä yksilölliseen hyvinvointiin ja terveyteen sekä yhteisölliseen näkemys hyvinvoinnista ja terveydestä (vertaisryhmät, perheyhteisö). Kokonaisvaltainen, yksilöllinen ja joustava työote lastensuojelun kentässä sekä nuorten että heidän perheidensä kanssa edistää terveyttä ja hyvinvointia.

Yhteinen työ hankkeen taustayhteisöiden kesken hyvinkääläisten lastensuojelun asiakkaiden hyväksi luo terveyttä ja hyvinvointia nuorille ja heidän perheilleen.

JERI – Ennaltaehkäisevää mielenterveys-työtä nuoren kehitysympäristössä erikoissairaanhoidon ja nuoren lähiverkoston yhteistyönä

Vakavien mielenterveyshäiriöiden riskissä olevien ja muista mielenterveyden ongelmista kärsivien nuorten mahdollisimman varhaiset ja ennaltaehkäisevät auttamiskeinot voivat ehkäistä heidän vakavampaa sairastumistaan ja edistää tarpeenmukaisen avun saantia jo olemassa oleviin vaikeuksiin. JERI-projektissa autetaan mielenterveyshäiriöiden riskissä olevia ja muulla tavoin psyykkisesti oireilevia nuoria erikoissairaanhoidon ja peruspalvelujen yhteistyönä. Projekti tarjoaa joustavasti ja matalalla kynnyksellä apua nuorta ja perhettä kuormittaviin, mielenterveyden hyvinvointia uhkaaviin tekijöihin. Kohderyhmänä ovat Espoon, Kauniaisten, Kirkkonummen, Vantaan ja Keravan 13–22-vuotiaat nuoret. JERI järjestää lukukausittain koulutustilaisuudet mielenterveyden aiheista yhteistyökumppaneille.

Mitä askeleita on tähän mennessä otettu tavoitteiden saavuttamiseksi?

JERI-projektissa on kehitetty uudenlainen yhdessä työskentelyn malli erikoissairaanhoidon ja nuorta lähellä olevien toimijoiden kesken. JERI:n kaksi viisihenkistä, psykiatrian alan ammattilaisista koostuvaa työryhmää tekee työtä yhdessä nuorten, perheiden ja alueen kuntien peruspalvelujen eli erityisesti oppilashuollon ja lastensuojelun työntekijöiden kanssa. JERI arvioi sekä kohderyhmän nuorten vointia että intervention vaikutusta. Vuosina 2007–2008 vain Espoon, Kauniaisten ja Kirkkonummen alueilla tehdyn alustavan seurantatutkimuksen tuloksissa havaittiin tilastollisesti merkitsevät parannukset kohteena olevien nuorten mielialassa, ahdistusoireissa, elämänlaadussa, toimintakyvyssä ja psykoosiriskioireissa. Tulokset tukevat esitettyä interventiomallia ja ne on raportoitu *Early Intervention in Psychiatry*-julkaisussa (2009;3:94–98). Tähän mennessä (4/2009 alkaen) JERI:in on otettu yhteyttä noin 300 nuoresta, joista osa osallistuu meneillään olevaan seurantatutkimukseen. Alustavien tulosten mukaan myös uudella alueella, Vantaalla ja Keravalla, JERI:n työskentelymallilla tavoitetaan samankaltaisesti oireilevia nuoria. Nuoret, perheet ja yhteistyökumppanit ovat ottaneet toiminnan hyvin vastaan. Kustannussäästöä syntyy, kun viranomaiset eivät tee päällekkäistä työtä ja mahdollinen erikoissairaanhoidon tarve vähenee.

Miten moniammatillisuus toteutuu asiakastyössä?

Kehitystyön lähtökohtana oli nuorten kanssa peruspalveluissa työskentelevien haastatteluissa esittämät tarpeet. Nuoresta huolestunut peruspalvelun työntekijä ottaa työryhmään yhteyttä ja projektityöntekijät tapaavat yhdessä hänen kanssaan nuorta, perhettä ja nuoren muuta luomuverkostoa nuoren kehitysympäristössä eli kotona tai koulussa. Nuoren lähityöntekijä pysyy prosessissa mukana koko ajan.

Miten asiakkaan ääni tulee kuuluville osana koko toiminnan kehittämistä tai henkilökohtaisen prosessin osana?

Tapaamisia pidetään nuoren ja perheen toivomassa paikassa niin monta ja sellaisella kokoonpanolla, kuin ajankohtaisesti on tarpeen. Päätökset siitä, miten edetään, tehdään aina yhdessä nuoren, perheen ja nuorelle tutun työntekijän, esim. kouluterveydenhoitajan kanssa. Toiminnan lähtökohtana ovat aina nuoren ja perheen tarpeet ja toiveet.

Miten lapsen tai nuoren hyvinvointia ja terveyttä vahvistava ote näkyy toiminnassa?

Toiminnan tavoitteena on vähentää nuoren psyykkistä kuormitusta ja vahvistaa suojaavia tekijöitä hänen elämässään. Arvioinnin ja intervention tukena käytetään strukturoituja arviointimenetelmiä. JERI:n kaltaisella interventiolla on mahdollista auttaa suurta joukkoa nuoria jo varhaisessa vaiheessa nopeasti. Auttaminen tapahtuu nuorelle tutun työntekijän kanssa siellä, missä nuori on. Nuori ja perhe saavat apua jo varhain, ennen kuin ongelmat ovat mutkistuneet. Arjen tasolla ajankohtaisissa ongelmissa pysyttelevä työskentely sopii niin nuoruuden kehitystehtävien tukemiseen kuin alkavaan vakavampaan psyykkiseen oirehdintaan.

Miten toiminnasta voi tulla pysyvää hanketoiminnan päätyttyä?

Toiminnan juurtuminen pysyväksi edellyttää, että erikoissairaanhoito ja peruspalvelut kehittävät yhdessä nuorten auttamista ennaltaehkäisevästi ja varhain yhdistämällä osaamisen resurssit konkreettisesti nuoren omassa kehitysympäristössä.

Omin jaloin -toiminta

Toiminnan kuvaus

Omin Jaloin on kentältä nousseen tarpeen pohjalta rakennettu yksilötyöskentelyn väline ehkäisevään lastensuojeluun 12–17-vuotiaille nuorille. Nuoret ohjautuvat Omin Jaloin -toimintaan pääasiallisesti lastensuojelusta. Tilanteessa, jossa nuoresta on tullut lastensuojeluilmoitus, joka kuitenkin ei johda lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun, nuori ohjataan mukaan Omin Jaloin -toimintaan. Nuoret voivat tulla mukaan toimintaan myös esimerkiksi koulukuraattorin ohjaamana hänelle heränneen huolen seurauksena. Menetelmässä nuorta haastetaan pohtimaan omaa elämäänsä yhdeksän eri osa-alueen kautta. Työntekijä tapaa nuorta keskimäärin viisi kertaa. Tapaamisten aikana nuori pohtii omien valintojensa vaikutusta nykyhetkeen ja tulevaisuuteen, samalla kartoittaen omia tuen tarpeitaan sekä niitä vahvuuksia, joiden avulla hän selviää olemassa olevista haasteista. Kaikkia kartoitettavia elämän osa-alueita peilataan ristiin keskenään, ja nuori löytää uutta tietoa osa-alueiden vaikutuksista toisiinsa. Nuori ja hänen perheensä ovat keskeisessä roolissa muutosta haettaessa. Omin Jaloin toiminnassa nuori pohtii taustayhteisönsä merkitystä ja voimaa muutoksen tukijana. Nuoren tarpeiden kartoituksen jälkeen yhdessä nuoren ja hänen perheensä kanssa pohditaan, tarvitseeko nuori jatko-ohjausta tukipalveluiden piiriin. Pyrkimyksenä on tehostaa yhdys-pintojen toimintaa asiakasvirtojen profiloinnin avulla. Nuoret pääsevät tarpeellisten palveluiden ääreen nopeammin ja palvelussa päästään keskittymään olennaiseen, kun nuorelle itselleen on selvää ohjautumisen syy ja toiminnan tavoitteet. Jatko-ohjauksia on tähän mennessä tehty esimerkiksi nuorisotoimen päihdetyöntekijälle, nuorten päihdeklinikan vastaanotolle, nuorisopsykiatrian poliklinikalle, ehkäisy- ja seksuaalineuvontaan, sekä nuorten tuki- ja neuvontakeskus Linkkiin.

Hankeajan tavoitteet ja niiden toteuttaminen

Omin Jaloin -hankkeessa on kehitetty puolistrukturoitu toimintamalli kunnassa tehtävään ehkäisevään lastensuojeluun. Mallintaminen on saatu päätökseen ja Omin Jaloin -työkirja on painossa. YAMK opinnäytetyönä on arvioitu ja kehitetty yhtenäiset puolistrukturoidut tehtävät, joiden avulla Omin Jaloin -tapaamisiin ohjautuvien nuorten elämää kartoitetaan yhdeksän osa-alueen kautta (perhe, raha, kaverit, koulu, harrastukset ja vapaa-aika, seurustelu, päihteet, rikkeet, terveys). Omin Jaloin -toimintaan on osallistunut yli 200 nuorta Lohjan alueelta. Peruspalvelujärjestelmää on muutettu siten, että Omin Jaloin -malli toimii Lohjan alueella ehkäisevän lastensuojelun välineenä. Erityisnuorisotyön ja lastensuojelun yhteistä rajapintaa on tehostettu ehkäisevässä lastensuojelussa uuden asiakasohjausmallin avulla. Toiminnasta saatu palaute nuorilta ja heidän vanhemmiltaan on ollut positiivista, mutta asiakasarvioinnista ei vielä ole tuloksia. Ensimmäiset Omin Jaloin -menetelmäkoulutukset on järjestetty ja mallin levittäminen Lohjan, Karviaisen ja Raaseporin alueille on aloitettu. Kaksipäiväisen Omin Jaloin -menetelmäkoulutuksen avulla on koulutettu Lohjan ja Karviaisen alueelta kymmenen ihmistä (nuorisotyö, koulukuraattorit, terveydenhoitajat, erityistyöntekijä ja oppimisvalmentaja) menetelmän käyttöön. Lisäksi Salosta on koulutettu erityisnuorisotyöstä ja sosiaalitoimesta kymmenen ihmistä.

Omin jaloin -toiminta hankeajan jälkeen

Lohjalla Omin Jaloin toiminta on otettu erityisnuorisotyöhön yksilöasiakastyön välineeksi. Kaksi erityisnuorisotyöntekijää ja päihdetyöntekijä toteuttavat 25 % työajastaan Omin Jaloin työtä hankeajan jälkeen. Toimintamallia koulutetaan eteenpäin niin, että koulutukseen osallistuvat toteuttavat asiakastyötä jo entuudestaan ja saavat mallista uuden välineen asiakastyöhön, ilman että se vaatii lisäresursseja.

Moniammatillisuus Omin jaloin -asiakastyössä

Omin Jaloin -toiminnassa olennaista on palveluohjaus ja sen tehostaminen. Nuori voi tulla mukaan toimintaan esimerkiksi etsivän nuorisotyön, lastensuojelun, koulun tai omien vanhempien ohjaamana. Toiminnan aikana kartoitetaan millaista tukea nuori kasvulleen ja kehitykselleen tarvitsee. Työskentelyn aikana työntekijä voi nuoren ja hänen huoltajiensa luvalla konsultoida muita tahoja oikeiden palveluiden selvittämiseksi. Jos toimintaan ohjattu nuori käyttää muita palveluita samanaikaisesti, tukevat palvelut toisiaan. Esimerkiksi, jos nuori käy nuorisopsykiatrian poliklinikalla, voi nuori molemmin puolin saada tukea ja ymmärrystä toiseen prosessiin. Jatko-ohjauksissa noudatetaan saattaen vaihtamisen periaatetta. Työntekijä menee tarvittaessa nuoren mukana uuden palvelun äärelle ja tukee perhettä nivelvaiheessa.

Nuoren osallisuus Omin jaloin -asiakastyössä

Nuori on keskeisessä roolissa Omin Jaloin -asiakastyössä. Kirjallisten tehtävien ja työntekijän kanssa käytävien keskusteluiden tukemana nuori rakentaa toiminnassa omaa ”Vahvuus- ja kehityssuunnitelmaa”. Suunnitelmaan kirjataan asioita joissa nuori toivoisi muutosta. Nuori miettii yhdeksän eri osa-alueen kautta, mikä kullakin osa-alueella on vahvuus, joka tukee hänen tulevaisuuden kuvaansa, ja millaisia kehittymisen kohteita hänellä on. Nuori esittelee suunnitelmaansa toiminnan päätteeksi yhdessä työntekijän kanssa vanhemmilleen. Tässä yhteydessä mietitään yhdessä huoltajien ja nuoren kanssa, millaisia toimia perhe ja nuoren muut verkostot, kuten koulu, voisivat nuorelle tarjota. Mikäli vaikuttaa siltä, ettei tämä riitä, mietitään jatko-ohjauksen tarpeita.

Nuoren terveyden ja hyvinvoinnin vahvistaminen

Yksi yhdeksästä elämän osa-alueesta, joita toiminnassa käsitellään, on terveys- ja hyvinvointi. Toiminnassa ajatellaan, että nuoren on tärkeää nähdä, kuinka eri elämän osa-alueet ja niihin liittyvät valinnat vaikuttavat toisiinsa. Terveys ja hyvinvointi osiossa nuoren mielialaa ja terveydellistä tilaa kartoitetaan pintapuolisesti ja viritetään keskustelua siitä, millainen on nuoren itsetunto, ja mitä hän ajattelee itsestään ja hyvinvoinnistaan. Tehtävän kautta kannustetaan nuorta pitämään huolta itsestään ja hyvinvoinnistaan sekä tarjotaan informaatiota hyvinvointiin liittyvissä asioissa. Osa-alueiden ristiinpeilaamisen kautta nuorelle pyritään hahmottamaan yhteen elämän osa-alueeseen kohdistuvat paineet muiden osa-alueiden muuttuessa. Ihmissuhteiden vaikutus henkiseen hyvinvointiin on nuorten kohdalla merkittävä, samoin terveyteen vaikuttavat valinnat, joita nuori tekee muun muassa päihteidenkäytön suhteen. Kaikkien Omin Jaloin -menetelmässä käytettävien tehtävien avulla kartoitetaan nuorten hyvinvointia indikaattorien kautta, jotka ovat yhteneväisiä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kouluterveystutkimuksen kanssa.

Vahvuutta perheelle -hanke – intensiiviset avopalvelut lastensuojelun ja lastenpsykiatrisen hoidon yhteisasiakkaille

Toiminta-ajatus

Hanke on lastensuojelun avohuollon kehittämisprojekti, joka toimii Länsi-Uudellamaalla Karviaisen perusturvakuntayhtymän sekä Lohjan perusturvan hallinnoimalla Lohjan yhteistoiminta-alueella (Lost). Hanke aloitti 1.9.2009. Sen ensisijaisena tavoitteena on palvelumallin tuottaminen lastensuojelun apua ja psykistä tukea tarvitseville alle 13-vuotiaille lapsille ja heidän perheilleen. Perheitä on ollut mukana hankkeen alusta saakka. Asiakastyön parissa on syntynyt perhepainotteinen toimintamalli nimeltään Vahvuutta perheelle -verkostopalvelu. Se pyrkii varmistamaan lapselle hyvän tulevaisuuden, jota rakennetaan yhdessä lapselle tärkeiden aikuisten niin läheisten kuin viranomaisten kanssa. Palvelun kehittämiseen on osallistunut heinäkuuhun 2010 mennessä yhteensä 82 henkilöä. Heistä 54 on ollut asiakkaita (22 lasta, 9 äitiä, 10 isää ja 13 läheistä) ja 28 työntekijää (lastensuojelu, perheneuvola, lastenpsykiatrinen ja lastentautien pkl, koulu, päivähoido, nuorisotoimi, aikuispsykiatrinen pkl sekä erityistyöryhmiä).

Tähän asti tapahtunut Vahvuutta perheelle -verkostopalvelussa

Palvelu sisältää kaksi työskentelyvaihetta: (1) **verkoston valmistelun** yhdessä vanhempien, lapsen ja perheen kanssa sekä (2) **prosessiin perustuvat verkostotapaamiset** vanhempien, perheen läheisten aikuisten ja työntekijöiden kesken. Kummatkin vaiheet sisältävät useita tapaamisia ja tarvittaessa monipuolista yhteydenpitoa sekä asiakkaiden että verkostoon osallistuvien työntekijöiden kanssa. Verkostotyöskentelyssä on aina kolme verkostotapaamista, joskus useampiakin. Työskentelyn päätteeksi arvioidaan lapsen mahdollinen avun tarve jatkossa sekä varmistetaan lapsen pääsy mahdollisesti suositeltavan hoidon piiriin.

Palvelu perustuu monipuoliseen keskusteluun lapsesta, jossa vanhemmilla on keskeinen rooli lapsensa tärkeimpinä ihmisinä. Verkoston teemoja käsitellään kolmen näkökulman kautta, jotka ovat tunteiden käsittely, voimaa antava työskentelyote ja psykoedukatiivinen lähestymistapa.

- (1) **Tunteiden käsittely** on tunteiden tunnistamista, nimeämistä ja jakamista. Tunteet eivät ole irrallinen asia, vaan tunteet liittyvät aina kiinteästi asioihin. Esimerkiksi jos lapsen koulunkäynti ei suju, se aiheuttaa erilaista pahaa mieltä kuten ahdistusta, pettymystä, pelkoa, häpeää ja surua sekä lapselle itselleen että lapsen ympäristölle, erityisesti vanhemmille. Tunteiden hallintaan saaminen auttaa löytämään oikeita, toimivia ratkaisuja. Työskentelyn kautta ikävien tunteiden voima voidaan valjastaa rakentavaksi voimaksi, sillä ahdistus, pettymys, pelko, häpeä ja suru ikävässä tilanteessa ovat oikeita reaktioita. Ahdistus kertoo välittämisestä sekä ymmärryksestä ja paineesta, että lasta tulee auttaa. Ahdistuksesta pääsee eroon, kun asialle tehdään jotakin. Pettymys kertoo toiveesta ja odotuksesta, että lapsella olisi parempi olla. Pettymys lievenee, kun sen ymmärtää. Ymmärryksen kautta voidaan löytää toimivia keinoja parantaa lapsen tilannetta. Pelko kertoo halusta antaa ja saada lapselle hyvä tulevaisuus. Pelko on voima, jonka kautta motivoidutaan auttamaan lasta. Häpeä kertoo oman itsen tärkeyden ymmärtämisestä. Jokaisen toiminta on tärkeää sekä itselleen että toiselle. Suru kertoo vaikeuden todellisesta ymmärtämisestä. Vaikea asia on aina surullinen asia.
- (2) **Voimaa antava työskentelyote** perustuu ajatukseen, että jokainen ihminen tekee aina jotakin hyvää. Voidaan pohtia asioita, joita lapsen elämässä ei haluta muuttaa. Esimerkiksi lapsella voi olla hyvä olla välitunneilla, koska lapsi saa silloin pelata jalkapalloa. Keskustellaan siitä, millä tavalla lapsi on löytänyt jalkapallon, minkä takia hän haluaa sitä pelata ja miten tätä hyvää saataisiin edelleen lisätyksi hä-

nen elämässään. Kun on löydetty reitti, millaisen tuen ja mahdollisuuksien kautta lapsi löysi jalkapallon, niin reittiä voidaan soveltaa lapsen muihin asioihin, esimerkiksi kotiläksyihin. Lisäksi työskentelyyn sisältyy tulevaisuuden muistelu, jonka avulla luodaan näkymiä siitä, mitä toivotaan. Toiveiden kautta voidaan löytää tavoitteet ja keinot. Esim. lapsella voi olla tulevaisuus jalkapalloilijana, jalkapallotuotteiden myyjänä tai kerhojen vetäjänä. Jalkapallosta voi löytyä näkymä, joka auttaa lasta selviytymään välttämättömistä velvollisuuksista.

- (3) **Psykoedukaatio** on koulutuksellista keskustelua, jolla pyritään yhdessä kaikkien osallistujien tietojen ja kokemusten avulla löytämään hyviä ratkaisuja lapsen tilanteisiin. Psykoedukaation kautta voidaan esim. ymmärtää, miksi lapsi kiinnostui jalkapallosta, miten kiinnostus voidaan saada säilymään tai miten saavutettua taitoa voidaan laajentaa koskemaan muita asioita.

Toiminnan juurruttaminen

Juurruttamista tapahtuu koko ajan: (1) Valmisteluvaihe toteutetaan lastensuojelun sosiaalityöntekijän kanssa, (2) verkostopalaveriin osallistuu monia eri alojen työntekijöitä jatkuvasti ja (3) alkuvuodesta 2011 aloitetaan verkostopalvelun tuottajien koulutus.

Miten hankkeessa toteutuvat

Moniammatillisuus

Verkostopalvelu edustaa sosiaalitieteellistä, psykiatrista ja psykologista näkemystä. Psykiatrinen sairaanhoitaja ja sosiaalityöntekijä valmistelevat verkoston sekä osallistuvat verkostotapaamisiin. Psykologi vetää tapaamiset. Verkostotapaamisiin osallistuvat työntekijät edustavat sosiaali-, sivistys- ja terveystoimen eri aloja. Heiltä saadaan suullista ja kirjallista palautetta palvelun eri vaiheissa.

Asiakkaan ääni

Asiakkaat, lapsi ja vanhemmat, määrittelevät verkoston, jonka he haluavat koota tuekseen. Jos ilmenee erilaisia toiveita, niin asiaa työstetään asiakkaiden kanssa. Viime kädessä lapsen lähivanhempi määrittelee verkoston osallistujat. Asiakkailta kysytään suullista palautetta aina tapaamisten jälkeen ja verkostovaiheen päättyessä myös kirjallista palautetta. Palautteen perusteella palvelua kehitetään koko ajan. Asiakas vaikuttaa ajankohtiin, paikkoihin ja tapoihin, millä palvelua tuotetaan. Puhelin ja sähköposti ovat tärkeitä asiakkaiden toiveita ja tarpeita huomioivia työkaluja. Lapselta ja vanhemmilta kysytään palvelun alkaessa lapsen elämää koskevia muutostoiveita sekä lapsen uneen ja ruokailuun liittyviä asioita. Palvelun päättyessä lapsi ja vanhemmat arvioivat samoja asioita.

Lapsen tai nuoren hyvinvointia ja terveyttä vahvistava ote

Yhteisen välittämisen merkitys on Vahvuutta perheelle -palvelun ratkaiseva voima, joka auttaa lasta. Vanhemmat vahvistuvat ja saavat läheisiltä sekä viranomaisilta yhdessä suunniteltua apua ja tukea lapselle. Lapsi saa kokemuksen, että hänen hyvinvoinnistaan ollaan oikeasti kiinnostuneita. Lapsi on aina mukana valmisteluvaiheessa ja silloin hänen näkemyksiään, toiveitaan ja tarpeitaan kuullaan. Lapsi tulee mukaan verkostopalaveriin vain, jos siihen on jokin erityinen syy. Silloin verkostopalaveri valmistellaan lapsen kanssa erikseen ja palaverissa käytävä keskustelu toteutetaan lapsen ehdoilla. Palvelun näkökulmat – tunteiden käsittely, voimavarojen vahvistaminen ja psykoedukaatio – vahvistavat osaltaan lapsen hyvinvointia ja terveyttä.

Kehrä – lastensuojelun kehittämisverkosto pääkaupunkiseudulla

Kehrän toiminta yleisellä tasolla

Kehrässä on tavoitteena luoda pääkaupunkiseudulle lastensuojelun käytännön, kehittämisen, opetuksen ja tutkimuksen yhdistäviä verkostoja ja rakennetta yhteiselle lastensuojelun kehittämistyölle. Tällä pyritään tukemaan ennen kaikkea lastensuojelun asiakastyössä tapahtuvaa kehittämistä. Kehrä on osa pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Soccan toimintaa. Kehrässä toimijoina ovat Espoon, Helsingin ja Vantaan lastensuojelun moniammatillisten tiimien sekä Helsingin yliopiston sosiaalityön yksikön henkilökunta ja opiskelijat. Lisäksi pääkaupunkiseudun ammattikorkeakoulut ovat tiiviissä yhteistyössä. Kehran osana on lastensuojelun Praksis opetus- ja tutkimuslinikkaverkosto, jota kehitetään yhteistyössä Helsingin yliopiston, alueen ammattikorkeakoulujen ja kuntien lastensuojelun kesken.

Lastensuojelun kehittämistä yhteisvoimin

Kehran peruselementteinä ovat lastensuojelun tutkimus, opetus ja kehittäminen ja jokainen niistä on vahva. Lastensuojelun kehittämisessä Kehrässä on mukana 22 lastensuojelun työryhmää, joissa työntekijöitä on kaikkiaan noin 250. Työryhmillä on kullakin oma kehittämistehtävänsä, jotka kiinnittyvät lastensuojelun ydinprosessiin ja kehittämisessä huomioidaan asiakkaan osallisuus ja muut lastensuojelun toimijat. Kehittämisteemoja ovat yhteistyö peruspalveluiden kanssa, asiakkuuden alku, suunnitelmallinen työ ja sijoitusvaihe: vanhempien tukeminen. Lastensuojelun työntekijät muodostavat Kehrässä kehittämisverkostoja näiden neljän kehittämisteeman alle. Jokainen työryhmä on valinnut itse oman kehittämistehtävänsä, joissa he pyrkivät mm:

- kehittämään tukitoimia sekä koululle että perheille, joissa lapsella on paljon poissaoloja koulusta,
- kehittämään toimivia ja systemaattisia työkäytäntöjä asiakassuunnitelmien tekemiseen,
- kuvaamaan ja kehittämään sosiaaliohjauksen palveluita,
- tarjoamaan laadukkaampaa työtä lastensuojelutarpeessa oleville lapsille ja nuorille,
- tekemään asiakkuuden päättämisestä suunnitelmallista, parantamaan asiakastyön laatua,
- saamaan asiakkaan ääni ja asiakaspinnassa olevat ilmiöt vahvemmin esille,
- yhtenäistämään lastensuojelutarpeen selvityksiä ja
- lisäämään moniammatillisen tiimin yhteistä ymmärrystä lapsen kohtaamisesta ja kuuntelemisesta.

Opetuksen monitoimijaisuus

Kehrässä työryhmille järjestetään hankkeen aikana kuusi kertaa teematyöpaja-tapaamisia. Näissä työntekijät jakavat työryhmien kokemuksia lastensuojelun kehittämisestä ja valitun kehittämisteeman ammatillisista sisällöistä. Teematyöpajoissa osallisina ovat myös hankkeen työntekijät, osaamiskeskuksen ja Helsingin yliopiston sosiaalityön yksikön henkilökuntaa. Teematyöpajatyöskentely aloitettiin maaliskuussa 2010, ja työpajojen on tarkoitus tukea työryhmien omassa työssään tapahtuvaa kehittämistyötä. Teematyöpajamalli on todettu hyväksi tavaksi kehittää omaa työtä ja jakaa lastensuojelun hyviä työkäytäntöjä.

Kehrässä pyritään saamaan aikaan rakenne lastensuojelun kehittämiselle, joka mahdollistaa lastensuojelun laadukkaat ja vaikuttavat palvelut pääkaupunkiseudulla. Hankkeessa etsitään joka kunnan omaa parasta rakennetta perustyyssä tapahtuvalle kehittämiselle sekä toisaalta kuntien välisen yhteisen kehittämisen rakennetta. KehittämISRakennetta kuvataan ja luodaan kehittämisverkostoissa yhdessä kuntien lastensuoje-

lun työntekijöiden kanssa. Seudullista verkostollista kehittämisen rakennetta testataan teematyöpajamallilla.

Opetuksen näkökulmasta kehittämisestä vastaa Lastensuojelun Praksis, jossa tavoitteena on luoda verkosto, joka kehittää pääkaupunkiseudun lastensuojelun käytännönopetusta, avata verkoston avulla lastensuojelun käytäntöön uusia toimintamalleja, joissa lastensuojelun toimintakäytäntöjen kehittäminen tapahtuu asiakastyön pinnassa. Kehittäjinä toimivat perustyöntekijät asiakkaidensa kanssa niin, että myös opiskelijat ovat mukana. Hyötyjinä ovat ensi sijassa asiakkaat, jotka saavat välittömästi paranneltua palvelua tai uusia työkäytäntöjä osakseen asioidessaan lastensuojelussa. Toissijaisesti hyötyjinä ovat työntekijät, jotka saavat uudenlaista rakennetta työtapojen kehittämiseksi sekä uusia näkökulmia monitoimijaisesta kehittämisestä. Hyötyjinä ovat myös opiskelijat, jotka opintojensa aikana oppivat työn kehittämisen osaksi ammattitaidettaan sekä oppivat liittämään tutkimusnäkökulman perustyö- ja kehittämistehtäviin. Tutkimuksellisuuden liittäminen perustyön tekemiseen sekä sen kehittämiseen saa useita luonnollisia mahdollisuuksia oppilaitosten (HY ja Pks:n AMK:t) liittyessä kehittämistyöhön. Mukana olevia lastensuojelun tiimien työntekijöitä, kuntien virkamiehiä ja korkeakouluja yhdistää hankkeessa toive saada entistä osaavampia työntekijöitä lastensuojelutyöhön ja luottamus siihen, että Lastensuojelun Praksis on siihen hyvä tapa. Lastensuojelun Praksista kehitetään kuntakohtaisissa piloteissa ja verkostoissa. Lastensuojelun Praksiksen käytännön opetuksessa on ollut mukana kahden vuoden aikana kaikkiaan 80 lastensuojelun sosiaalityöntekijää ja n. 120 sosiaalityön opiskelijaa. Lastensuojelun Praksiksen ansiosta voi sosiaalityössä erikoistua lastensuojeluun valitsemalla kaikki käytännönopintojaksonsa lastensuojelusta.

Kehran vahvin tutkimuksellinen osuus toteutetaan "Sijoituksen aikainen sosiaalityö vanhempien kuntoutumisen tukena" tutkimus- ja kehittämishankkeessa. Uuden lastensuojelulain myötä vanhempien kanssa tehtävä suunnitelmallinen työ sijoitusvaiheen aikana korostuu. Hankkeessa kuvataan ja analysoidaan vanhempien kokemustietoa sijoituksen aikaisesta sosiaalityöstä. Tavoitteena on vahvistaa vanhempien kanssa tehtävän sosiaalityön asiakaslähtöisyyttä. Hankkeessa on käytännön pilotteja Espoon, Helsingin ja Vantaan lastensuojelussa.

Miten toiminnasta voi tulla pysyvää Kehran päätyttyä?

Kehrässä kehitetty teematyöpajamalli perustyössä tapahtuvan kehittämisen tueksi vaatii myös jatkossa koordinoitua, jossa mm. osaamiskeskuksella voisi olla oma roolinsa. Kehrässä kehitetyt lastensuojelun työkäytännön juurtuvat lastensuojelun työryhmien mukana, koska varsinainen kehittäminen tapahtuu osana arjen perustyötä. Lastensuojelun Praksiksen mallin juurtumiseksi tarvitaan myös jatkossa panostusta oppilaitoksilta yhteistyöhön lastensuojelun työntekijöiden kanssa, mutta tämä on mahdollista toteuttaa osana sosiaalityön ja sosiaalialan opetusta. Tiivis yhteistyö lastensuojelun käytännön, opetuksen, kehittämisen ja tutkimuksen kanssa on myös jatkossa erittäin tärkeää ja tässä on vielä paljon kehitettävää.

Tavoitteena lisätä lapsen ja perheen hyvinvointia

Lasten, nuorten ja vanhempien osallisuus on keskeinen teema niin lastensuojelun työryhmien kehittämisessä kuin lastensuojelun Praksiksessa tapahtuvassa opetuksessa. Lastensuojelu on usein korjaavaa ja viimesijaista tukea vaikeassa elämäntilanteessa oleville perheille. Lastensuojelun työn ja opetuksen kehittäminen on ensiarvoisen tärkeää, jotta työskentelystä tulisi entistä suunnitelmallisempaa sekä lapsia ja vanhempia osallistavampaa.

Ulappa – lasten hyvinvointia koskevan seurantatiedon kerääminen

Toiminnan kuvaus

Kuntien käyttöön kehitetään menetelmää tiedon keräämiseen lasten ja nuorten hyvinvoinnista. Menetelmänä on sähköinen kysely, jossa lapset ja nuoret itse tuottavat tietoa omasta hyvinvoinnistaan. Kyselyjä on kaksi, joista toinen suunnataan 4–7-vuotiaille ja toinen 11–12-vuotiaille lapsille. Ikäluokkakohtaisen tiedon keräämiselle on tarvetta, koska alakouluikäisten ja sitä nuorempien lasten terveydestä ja hyvinvoinnista on kuntakohtaisesti ja valtakunnallisesti saatavilla hyvin vähän koottua tietoa. Tietoa hyvinvoinnin osatekijöistä, lasten ja nuorten arjen käytännöistä ja terveystottumuksista tarvitaan palvelurakenteita ja ennaltaehkäiseviä toimia suunniteltaessa ja kehitettäessä.

Askeleet tavoitteiden saavuttamiseksi ja alustavia tuloksia

Pienten lasten hyvinvointia ja arjen kokemuksia kotona ja päivähoidossa kartoittava kyselymenetelmä on laadittu sosiaalialan osaamiskeskus Sosiaalitaidon ULAPPA-hankkeessa yhteistyössä Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen ja alueen kuntien asiantuntijoiden kanssa. Kysely on pilotoitu lomakekyselynä kahdessa Länsi- ja Keski-Uudenmaan kunnassa ja selvityksistä on laadittu raportit. Kyselyyn osallistuneiden lasten vastauksien pohjalta on laadittu sähköinen kyselylomake. Lasten vanhemmat haastattelevat lapsensa ja täyttävät kyselykaavakkeen yhdessä lapsensa kanssa.

Kyselyssä on 26 lapsille suunnattua kysymystä, joilla kartoitetaan lapsen sosiaalisia suhteita ja vuorovaikutusta, turvallisuuden tunnetta, hyvinvointia sekä kokemuksia päivähoidon ja kodin puuhista ja leikeistä. Kyselyn lopussa on kymmenen kysymystä lapsen ja perheen päivittäisistä rutineista, joilla kartoitetaan muun muassa lasten unen määrää, perheen ruokailutottumuksia ja muita lapsen hyvinvointiin liittyviä tekijöitä.

Kyselyssä on tähän mennessä saatu selville mm, että lapset, joilla on aina kavereita päivähoidossa, vastaavat useaan kysymykseen positiivisemmin kuin lapset, joilla on joskus tai ei ole koskaan kavereita päivähoidossa. He vastaavat useammin, että päivähoidossa tehdään aina mukavia asioita, että he saavat aina leikkiä tarpeeksi päivähoidossa ja heistä suurempi osa kokee, että päivähoidossa ei mikään asia pelota heitä. Lapset, joilla on aina kaveri päivähoidossa, kokevat myös muita lapsia useammin, että aikuinen kuuntelee heitä ja he kokevat muita useammin saavansa aikuiselta lohdutusta. Neljävuotiaista lapsista kaksi kolmasosaa pelaa päivittäin tietokoneella tai konsolipeleillä vähintään puoli tuntia. Päivähoitopäivän pituus on yhteisessä perheen viikoittaisten yhteisten iltaterioiden määrään. Mitä pitempi hoitopäivä lapsella on, sitä harvemmin perheessä syödään yhteinen iltateria.

Alakoulun 5-luokkalaisille 11–12-vuotiaille lapsille suunnattu kysely on laadittu Jyväskylän yliopiston samalle ikäryhmälle käyttämän kyselyn ja valtakunnallisen kouluterveyskyselyn pohjalta yhteistyössä k. kyselyjä toteuttavien organisaatioiden ja kuntien edustajien kanssa. Kysely testataan elokuussa 2010 ja toteutetaan syyslukukauden 2010 aikana Länsi- ja Keski-Uudenmaan kunnissa. Kyselyllä kartoitetaan kouluisten terveystottumuksiin, perhe- ja kaverisuhteisiin ja yleisesti ottaen hyvinvointiin liittyviä asioita.

Toiminnan juurruttaminen

Tavoitteena on luoda tietyille ikäryhmille määrävuosin toteutettava kysely, jolla saadaan seurantatietoa lasten ja nuorten hyvinvoinnissa, arjen käytännöissä ja terveystottumuksissa tapahtuvista muutoksista. Jotta kyselyjen käytäntö jäisi elämään kunnissa, pyritään ne nivomaan osaksi päivähoidon ja terveydenhuollon työprosesseja. Pienten lasten kysely toteutetaan niin, että vanhemmat voivat tulostaa lasten vastauslomakkeen paperille ja vastauksia voidaan hyödyntää lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa sekä neuvolassa laajan terveystarkastuksen yhteydessä neljävuotiaiden lasten osalta.

Koululaisten kysely voidaan nivoa osaksi 5-luokkalaisille tehtävää laajaa terveystarkastusta. Kyselyjen tuloksia voidaan hyödyntää lasten ja nuorten palveluiden rakenteiden tasolla esimerkiksi osana lakisääteisten lastensuojelusuunnitelmien arviointiprosessia sekä laadittaessa kunnan tai päivähoidon varhaiskasvatussuunnitelmia. Koulujen ja päivähoidon työkäytännöissä tuloksia voidaan hyödyntää paitsi asiakastyössä myös koulujen ja päivähoidon järjestämissä vanhempaintilaisuuksissa ja oppilashuoltotyöryhmien toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa.

Lapsen osallisuuden vahvistaminen

Kyselyt vahvistavat lasten ja nuorten osallisuutta tiedon tuotannossa. Pienten lasten kysely myös ohjaa vanhempia kuulemaan lastaan. Haastatellessaan lapsia vanhemmat saattavat ensimmäistä kertaa pysähtyä kuulemaan lapsen kokemuksia kyselyssä käsitellyistä asioista.

Kehikko – Kaakkois-Suomen lasten ja nuorten hyvinvoinnin kehittämisverkosto

Kaakkois-Suomen lasten ja nuorten hyvinvoinnin kehittämisverkosto, Kehikko, on osa Etelä-Suomen Lapsen Ääni -kehittämishjelmaa. Kehikon tehtävänä on koota ja verkostoida alueen osajia, osallistua kehittämistoimintaan sekä sen rakenteiden luomiseen. Kehikon toiminnan tavoitteina on lapsiperheiden osallisuuden lisääntyminen heille suunnattujen palvelujen suunnittelussa, varhaisen tuen menetelmien parantaminen, ammattilaisten osaamisen ja asiantuntijuuden kehittyminen sekä monitoimijaisen yhteistyön lisääntyminen.

Mitä askeleita on otettu tavoitteiden saavuttamiseksi?

Kehittäminen perustuu ja tietoon lasten ja perheiden hyvinvoinnin tilasta ja sen kehittämisen tarpeista ja tavoitteista. Osana Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen moniammatillista asiantuntijaorganisaatiota Kehikko voi jatkaa pitkäjänteistä kehittämistyötä ja käyttää kuntien ja muiden toimijoiden kanssa toimiviksi hiottuja verkostoja sekä yhteistyön malleja ja käytäntöjä.

Kehikko muodostaa alueellisen kehittämisrakenteen, jossa kehittämistyön perspektiivi on työyhteisöä, kuntaa tai seutukuntaa laajempi. Näin varmistetaan tarkoituksenmukaisten uusien työ- ja toimintatapojen levittäminen ja käytäntöön vakiinnuttaminen.

Kehikko

1. kokoaa tietoa lasten ja perheiden hyvinvoinnin tilasta ja kehittämistarpeista toiminnan tavoitteiden kiristämiseksi (tiedonkeruu ja analyysi, kyselyt, selvitykset)
2. kutsuu koolle kunkin yksittäisen kehittämistehtävän toteuttamisen avainhenkilöt ja yhdessä heidän kanssaan suunnittelee ja toteuttaa uusia käytäntöjä ja toimintatapoja
3. raportoi tuloksista, arvioi niitä sekä suunnittelee koko toiminta-alueella tarvittavien uusien toimenpiteiden toteuttamista mm. uusina jatko- tai kehittämishankkeina

Miten toiminnasta voi tulla pysyvää?

Kehikko on kutsunut koolle yhdeksän seudullista tai maakuntien yhteistä työryhmää, joiden jäseninä on lasten ja perheiden palveluiden johtotehtävissä toimivia henkilöitä, asiakastyön ammattilaisia, kuntien luottamustehtävissä toimivia sekä järjestöjen edustajia. Nämä työryhmät ohjaavat ja suunnittelevat lasten ja nuorten parissa tehtävää varhaisen tuen ja lasten ja nuorten palveluiden työtä hankkeen toiminta-alueella. Kehittämistyö mallinnetaan ryhmissä siten, että toiminnalla on edellytykset jatkua myös hankkeen päättymisen jälkeen.

Toiminnan pysyvyys turvataan mm. seuraavilla tavoilla:

1. Koko Kaakkois-Suomea koskevan tiedontuotannon tasolla: Lasten ja nuorten hyvinvoinnin tilan seuraamiseksi ja toimenpideohjelman laatimiseksi Kehikko mallintaa lasten ja nuorten seudullisen hyvinvointisuunnitelman prosessin ja raportoinnin. Alueen kunnilla on käytettävissään tarkoituksenmukainen tiedon ja seurannan väline, joka on yhdenmukainen ja joka jatkossa toistetaan sekä päivitetään lain edellyttämällä tavalla.
2. Käytäntöjen ja menetelmien levittämiseksi Kehikko muodostaa kuntakohtaisia, seutukunnallisia sekä maakunta- ja koko toimialueen toimijaverkostoja, joiden toiminta suunnitellaan ja mallinnetaan jo hankkeen kuluessa jatkuvaksi myös hankkeen päättymisen jälkeen.

3. Käytäntöjen ja menetelmien vakiinnuttamiseksi kootaan työpajoja ja työryhmiä, joissa työntekijöitä kannustetaan ja rohkaistaan ottamaan käyttöön uusia menetelmiä. Ryhmien jäsenet jakavat kokemuksiaan ja ongelmakohtiin etsitään yhdessä ratkaisuja. Työpajat kokoontuvat esim. koulutustilaisuuden tai -jakson jälkeen ja niiden toiminta suunnitellaan jatkuvaksi myös hankkeen päättymisen jälkeen.
4. Kehikolla on mahdollisuus Lapsen ääni-kehittämishjelman sähköisen tiedottamisen ja viestinnän lisäksi käyttää toiminnan levittämiseen ja juurruttamiseen osaamiskeskuksen nettisivustoa, joka on alueen toimijoille ja kansalaisille ollut käytössä jo noin kahdeksan vuotta. Sivusto on käytettävissä myös Kaste-ohjelmakauden päättymisen jälkeen.

Miten moniammatillisuus toteutuu käytännön työssä?

Moniammatillisuus toteutuu käytännön kehittämistyössä siten, että työryhmien ja työpajojen jäsenet ovat lasten ja perheiden palveluissa toimivia työntekijöitä, johtajia, luottamushenkilöitä sekä mm. seurakuntien, järjestöjen ja oppilaitosten edustajia.

Miten asiakkaan äänen kuuleminen ja osallisuus toteutuvat työssä?

Lasten, nuorten ja vanhempien ääni tulee esiin siten, että kehittämistyön perustana oleva tieto muodostuu paitsi tilasto- ja asiantuntijatiedosta, myös asiakkaiden kokemustiedosta. Kehikko on hyödyntänyt tuloksia mm. toiminta-alueen kuntien

- kouluterveystutkimuksista
- Nupit Kaakkoon -hankkeen nuorisokyselystä
- kuntien yksittäisistä lapsiin ja nuoriin kohdistetuista kyselyistä ja haastatteluista

Osallistava näkökulma huomioidaan esimerkiksi verkostomenetelmien osajaverkostoa ylläpitämällä ja kehittämällä. Kehikko on lukuisten verkostotilaisuuksien yhteydessä joko suoraan osallistanut asiakkaita tai tuonut asiakkaan osallistamisen näkökulman esiin ammattilaisten työhön

Miten lapsen ja nuoren hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen toteutuvat työssä?

Kehikko edistää lasten ja nuorten terveyttä ja hyvinvointia tuottamalla ja jakamalla tietoa kunta- ja seutukuntakohtaisista lasten ja nuorten hyvinvoinnin vahvuuksista sekä uhkatekijöistä. Kehikko on suoraan mukana laatimassa tälle tietopohjalle rakentuvia toimenpideohjelmia ja -strategioita sekä suunnittelemassa, miten ohjelmien toteutumista voidaan entistä paremmin seurata ja arvioida. Kehikko toimii yhdessä lapsia, nuoria ja heidän vanhempiaan kohtaavien työntekijöiden ja vapaaehtoistoimijoiden kanssa kehittämällä asiakastyötä.

Kaakkois-Suomen lasten ja nuorten hyvinvoinnin kehittämisverkosto Kehikko Ulla Huhtalo, puh 044 748 5301 Päivi Kaski, puh 044 748 5310 Tarja Nyström, puh 040 718 6309 Tiina Vormisto, puh 040 712 2303 Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Socom Oy Laserkatu 6, 53850 Lappeenranta Salpausselänkatu 40 A, 45100 Kouvola www.socom.fi etunimi.sukunimi@socom.fi

Kehikko – Mie ite -ryhmät

Kaakkois-Suomen lasten ja nuorten hyvinvoinnin kehittämisverkosto Kehikko on osa Etelä-Suomen Lapsen Ääni -kehittämishjelmaa. Kehikon tehtävänä on koota ja verkostoida alueen osajia, osallistua kehittämistoimintaan sekä sen rakenteiden luomiseen. Kehikon toiminnan tavoitteita ovat lapsiperheiden osallisuuden lisääntyminen heille suunnattujen palvelujen suunnittelussa, varhaisen tuen menetelmien parantuminen, ammattilaisten osaamisen ja asiantuntijuuden kehittyminen sekä monitoimijaisen yhteistyön lisääntyminen.

Mitä askeleita on otettu tavoitteiden saavuttamiseksi?

Kehikon tavoitteiden suuntaisesti olemme lähteneet kehittämään ”Mie ite” -ryhmiä neuvolaan 1–3-vuotiaiden lasten vanhemmille yhteistyössä Etelä- Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden (Eksote) Lappeen alueen neuvoloiden henkilöstön ja Rajan lapset -hankkeen kanssa. Ryhmien kehittämistyön lähtökohtana on ollut pienten lasten vanhempien ilmaisema toive ja tarve kasvatuskeskusteluista sekä muiden vanhempien että ammattilaisten kanssa. Monelle vanhemmalle on haasteellista auttaa lastaan selviytymään erilaisten tunteiden kanssa ja vanhemmat toivovat ja hakevat tukea ja keinoja lastensa käyttäytymisen ohjaamiseen mm. neuvolan työntekijöiltä. ”Mie ite” -ryhmien suunnittelu ja rakenne pohjautuu Perhekoulu- ja Vanhempana vahvemmaksi -malleihin.

Ensimmäinen ryhmä kokoontuu syksyllä 2010. Vanhemmat ovat itse aktiivisesti ilmoittautuneet ryhmään mukaan. Ryhmätapaamisia on viisi kertaa ja seurantakerta. Ryhmä kokoontuu kerran viikossa, kaksi tuntia kerrallaan. Ryhmään mahtuu mukaan 8–10 vanhempaa. On toivottavaa, että molemmat vanhemmat osallistuisivat ryhmään.

Ryhmäkertojen teemoina ovat

1. Vanhemmuuden voimavarat
2. 1–3-vuotiaan lapsen kehitys ja leikin merkitys kehitykselle
3. Lapsen käyttäytymisen, tunteiden ja temperamentin ymmärtäminen, vanhemman johdonmukainen toiminta ja yhteiset pelisäännöt sekä myönteisen palautteen antaminen
4. Myönteinen vuorovaikutus lapsen kanssa, lapsen käyttäytymisen ohjaaminen sekä vanhemman omat tunteet
5. Lapsen myönteisen käyttäytymisen vahvistaminen.

Ryhmäkerran rakenne on pääsääntöisesti seuraava: kahvinjuontia ja kuulumisten vaihtoa, kotitehtävän purku, lyhyt alustus päivän teemasta ja keskustelua siitä, lopuksi uuden kotitehtävän pohjustus. Jokaiseen ryhmäkertaan liittyy kotitehtävä, jonka tarkoituksena on auttaa ryhmässä käsiteltyjen asioiden toteuttamista kotona. Vanhemmat saavat omakseen Perhekoulu-käsikirjan, 0–4-vuotiaiden kehitystä käsittelevät ikäkausikirjaset ja muuta aihepiiriin liittyvää materiaalia.

Miten toiminnasta voi tulla pysyvää?

Ensimmäistä ryhmää ohjaavat Eksoten Lappeen alueen neuvolapsykologi ja Kehikon kehittämissuunnittelija, joilla on kokemusta vastaavan ryhmätoiminnan suunnittelusta ja ohjaamisesta. Ryhmää tulee seuraamaan 2–3 työntekijää, joilla on kiinnostusta ja mahdollisuus lähteä ohjaamaan tulevia ryhmiä. Seuraavaa ryhmää on tarkoitus ohjata jo aiemmin ryhmää ohjannut työntekijä työparinaan aiemmin ryhmää seuraamassa ollut työntekijä. Kutakin ryhmää voi olla seuraamassa 2–3 uutta työntekijää ja tämän mallin kautta tarkoituksena on levittää ryhmätoimintaa toiminta-alueellamme.

Jos toiminnan levittämisen malli osoittautuu käytännössä toimivaksi, samalla tavalla on mahdollisuus lähteä kehittämään ja levittämään myös muita ryhmämuotoisen tuen työmenetelmiä. Uusien ryhmien aloittamisen ja ohjaamisen tueksi tehdään kaikesta ryhmiin liittyvästä materiaalista valmiita materiaaalipaketteja, jotka ovat ryhmänohjaajien käytettävissä. Tarkoituksena on myös rakentaa malli ryhmien ohjaajien keskinäisille tapaamisille ryhmätoiminnan edelleen kehittämiseksi ja ohjaajien työn tueksi.

Miten moniammatillisuus toteutuu asiakastyössä?

Moniammatillisuus toteutuu asiakastyössä ryhmänohjaajien kautta. Tavoitteenamme on, että ryhmien ohjaajina toimii työpareja, jotka koostuvat eri ammattikunnista ja eri toimintasektorien edustajista. Työparit voivat muodostua esimerkiksi neuvolan terveydenhoitajista, perhetyöntekijöistä, psykologeista, varhaiskasvatuksen ammattilaisista, seurakunnan lapsityöntekijöistä tai järjestöjen edustajista. Tarkoituksena on innostaa ryhmien ohjaamiseen mukaan lasten ja perheiden palveluissa työskenteleviä ammattilaisia. Ryhmien ohjaaminen voi mahdollistaa sektorirajat ylittävän yhteisen työn tekemisen.

Miten asiakkaan äänen kuuleminen ja osallisuus toteutuvat työssä?

Ryhmätoiminnan kehittämisvaiheessa neuvoloissa asiakastyötä tekevät ovat kysyneet asiakkailtaan mm. mielipidettä siitä, vastaavatko suunnitellut ryhmäkertojen sisällöt vanhempien tarpeita ja mihin aikaan päivästä olisi paras aika ryhmille perheiden näkökulmasta. Ryhmäkertojen teemat ovat joustavia. Tarkoituksena on käydä kunkin ryhmän alkaessa keskustelua ryhmään osallistuvien vanhempien kanssa ryhmäkertojen teemoista ja liittää ryhmään uusiakin teemoja vanhempien toiveiden ja tarpeiden perusteella. Kunkin ryhmän kanssa käydään myös keskustelua ryhmän kokoontumisen aikatauluista. Vanhemmilta kerätään sekä suullista että kirjallista palautetta heidän kokemuksistaan ryhmään osallistumisesta. Ryhmätoimintaa kehitetään edelleen palautteiden perusteella vastaamaan paremmin vanhempien ilmaisemiin tarpeisiin.

Lapsen hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen työssä

Pienten lasten vanhempien kanssa työskentelevät kertovat yhä useamman vanhemman toivovan tietoa ja tukea kasvatustietoon. Vanhemmat ovat toivoneet keskustelumahdollisuuksia muiden vanhempien kanssa kasvatukseen ja vanhemmuuteen liittyvissä asioissa. ”Mie ite” -ryhmissä vanhemmat voivat keskustella luottamuksellisessa ilmapiirissä muiden vanhempien kanssa vanhemmuuden, lapsen kehityksen ja kasvatuksen teemoista. Kullakin ryhmäkerralla on keskustelun lisäksi myös tiedollinen osuus eli ryhmien vetäjien lyhyt alustus käsiteltävästä temasta, jolloin vanhemmat saavat tietoa mm. lapsen tunne-elämän kehityksestä, leikin merkityksestä kehitykselle ja vuorovaikutuksen teemoista.

Palautteen mukaan vanhemmat ovat kokeneet saaneensa eniten hyötyä muiden vanhempien ja ryhmien ohjaajien kanssa käydyistä keskusteluista. Vanhemmat ovat kokeneet tullessaan vanhempina vahvemmiksi ja uskovat enemmän omaan kykyynsä ohjata lastaan myönteisillä keinoilla. Vanhemmat ovat kertoneet myös myönteisen vuorovaikutuksen lastensa kanssa lisääntyneen. Nämä elementit ovat olennaisia tekijöitä lasten myönteisen kehityksen ja hyvinvoinnin kannalta.

Kehikko – avoimen varhaiskasvatuksen kehittäminen

Kaakkois-Suomen lasten ja nuorten hyvinvoinnin kehittämisverkosto Kehikko on osa Etelä-Suomen Lapsen Ääni -kehittämishjelmaa. Kehikon tehtävänä on koota ja verkostoida alueen osajia, osallistua kehittämistoimintaan sekä sen rakenteiden luomiseen. Kehikon toiminnan tavoitteina on lapsiperheiden osallisuuden lisääntyminen heille suunnattujen palvelujen suunnittelussa, varhaisen tuen menetelmien parantaminen, ammattilaisten osaamisen ja asiantuntijuuden kehittyminen sekä monitoimijaisen yhteistyön lisääntyminen. Hankkeessa on syntynyt myös verkosto kehittämään avointa varhaiskasvatusta Kaakkois-Suomessa. Toive verkoston kokoamisesta syntyi Etelä-Karjalan kesäyliopiston järjestämän avoin varhaiskasvatus -seminaarin yhteydessä.

Mitä askeleita on otettu tavoitteiden saavuttamiseksi?

Kehikko toimii laaja-alaisesti, monilla eri sektoreilla ja tekee yhteistyötä monien eri toimijoiden kanssa koko Kaakkois-Suomen alueella, Etelä-Karjalan ja Kymenlaakson maakunnissa. Kehittämistyötä tekeviä verkostoja on alueellamme useampia, Kehikko-hankkeen aikana on syntynyt uusia ja jatkettu jo olemassa olevia valmiita yhteistyöverkostoja.

Hankkeen aikana on syntynyt avoimen varhaiskasvatuksen toimijoiden verkosto. Verkoston lähtökohtana on koota toiminta-alueeltamme kunnan, seurakunnan, järjestöjen ja yksityisen tahon avoimen varhaiskasvatuksen toimijat kehittämään yhteistyössä kaakkoissuomalaista avointa varhaiskasvatusta. Avoimen varhaiskasvatuksen kehittämistyön pohjana on Sosiaali- ja terveysministeriön ja Soccan yhteistyössä tekemä valtakunnallinen selvitys avoimen varhaiskasvatuspalveluiden nykytilasta ja kehittämistarpeista vuodelta 2007. Selvityksessä esiin nousseista kehittämiskohteista varsinkin henkilöstön osaamisen kehittäminen, asiakkaan osallisuuden ja vaikuttamisen lisääminen ja yhteistyön kehittäminen ovat yhteneväisiä myös Kehikko-hankkeen kanssa. Samoin avoimen varhaiskasvatuksen toiminnan oleellisemmat tehtävät, lasten kehityksen tukeminen, vanhemmuuden tukeminen, vertaistuki ja osallisuuden lisääminen ovat myös keskeistä Kehikko-hankkeen tehtävää.

Kehikon yhteen saattama avoin varhaiskasvatusverkosto kokoaa toimijoita kunnan avoimista varhaiskasvatuspalveluista sekä seurakunnan kerhoista ja järjestöistä. Verkoston tehtävänä on löytää yhteiset alueelliset kehittämistarpeet ja toimenpide-ehdotukset. Alueellisia kehittämistarpeita kootessa otetaan huomioon myös alueen asukkaiden ja palvelujen käyttäjien osallisuus. Samoin huomioidaan avoimen varhaiskasvatuksen yhteistyötahojen osallisuus. Kehikon tehtävänä on verkoston kokoaminen ja sen toiminnan koordinointi tavalla, joka mahdollistaa avoimen varhaiskasvatuksen yhteistyön ja samalla toimijoiden vertaistuen. Kehikko on myös tukena verkoston rakenteen luomisessa ja mallintamisessa, kehittämistarpeiden ja toimenpide-ehdotusten työstämisessä. Tehtävänä on myös tiedon tuottaminen erilaisista avoimen varhaiskasvatuksen palvelumalleista ja sen levittäminen verkostossa. Kehikon yhteistyökumppaneina avoimen varhaiskasvatusverkoston kehittämistyössä ovat kuntien, seurakuntien ja järjestöjen lisäksi Etelä-Karjalan kesäyliopisto ja Ediva Oy.

Miten toiminnasta voi tulla pysyvää?

Verkoston rakennetta mallinnettaessa huomioidaan se, että verkoston tulee toimia itsenäisesti, verkostolla on yhdyshenkilöt ja vastuu verkoston toiminnasta on toimijoilla. Kehikko-hankkeen kehittämissuunnittelijat ovat verkoston tukena ja alussa koolle kutsujina. Verkoston toiminnan ehdoton edellytys on, että esmiehet ovat verkostomaisen toiminnan tukena ja mahdollistavat verkoston toiminnan. Toiminnan pysyvyyt-

tä edistää se, että toive verkoston kokoamisesta on lähtöisin avoimessa varhaiskasvatuksessa toimivilta työntekijöiltä. Verkosto koetaan tarpeelliseksi ja sen toiminta jää pysyväksi, mikäli sen koetaan tuottavan hyötyä alueen avoimen varhaiskasvatuksen toimijoille ja perheille.

Miten moniammatillisuus toteutuu hankkeessa?

Moniammatillisuus toteutuu avoimen varhaiskasvatusverkoston toimijoiden kautta. Avointa varhaiskasvatusta järjestävät eri tahot ja työntekijöillä on erilaisia ammatillisia koulutuksia. Verkoston tavoitteena on lisätä paitsi avoimen varhaiskasvatuksen toimijoiden välistä yhteistyötä, myös avoimen varhaiskasvatuksen yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Kehikon tehtävänä on levittää alueellisille toimijoille tietoa moniammatillisesta avoimesta varhaiskasvatustoiminnasta. Tällaista moniammatillista toimintaa on mm. lastensuojelun, neuvolan ja avoimen varhaiskasvatuksen yhteistyö, joihin verkosto voi tutustua mm. vertaiskäyntien avulla. Avoimen varhaiskasvatuksen kehittämiseen voidaan yhdistää myös Kehikon ryhmämuotoisen tuen malli eli ”Mie ite” -ryhmät, joiden tavoitteena on vanhemmuuden tukeminen, sillä avoimen varhaiskasvatuksen piirissä ovat useimmiten juuri kotona lapsiaan hoitavat pienten lasten vanhemmat.

Miten asiakkaan ääni kuuluu ja osallisuus toteutuu hankkeessa?

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan luonteeseen kuuluu asiakkaiden toiveiden kuunteleminen toimintaa suunniteltaessa. Asiakkaat voivat myös osallistua kehittämisehdotusten toteuttamiseen. Asiakkaan ääni ja osallisuus tulevat esille myös avoimen varhaiskasvatusverkoston toimijoiden kautta, joilla on paljon kokemustietoa asiakkaiden toiveista ja tarpeista.

Miten lapsen ja nuoren hyvinvointia ja terveyttä vahvistava ote näkyy toiminnassa?

Kehikko edistää lasten ja perheiden hyvinvointia ja terveyttä avoimen varhaiskasvatusverkoston avulla kehittämällä avointa varhaiskasvatusta, joka on kaikille avointa ja matalan kynnyksen toimintaa. Lasten hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen tapahtuu yhteistyössä avoimen varhaiskasvatuksen työntekijöiden kanssa. Avoimien palveluiden kehittäminen mahdollistaa lasten ja aikuisten tasa-arvoisuuden silloinkin kun he eivät ole muun varhaiskasvatuksen piirissä. Avoin varhaiskasvatus tarjoaa pienille lapsille ohjattua ja valvottua toimintaa sekä sosiaalisia kontakteja. Lasten vanhemmille avoin varhaiskasvatus tarjoaa mahdollisuuden tavata samanlaisessa elämäntilanteessa olevia aikuisia ja vertaistukea. Avoin varhaiskasvatus tukee vanhempia vanhemmuudessa ja kasvatustehtävässä ja edistää silloin lasten ja koko perheen hyvinvointia.

Lapsen hyvä arki – PaKaste-hankkeen Pohjois-Pohjanmaan osahanke (2009-2011)

Lapsen hyvä arki-hanke on osa Pohjoisen alueen Kaste (PaKaste) kokonaisuutta (tarkemmin www.sosiaalikallega.fi/kaste). Toiminta tapahtuu Pohjois-Pohjanmaalla 11 kunnan tai kuntayhtymään alueella: Kuusamo, Posio, Taivalkoski, Peruspalvelukuntayhtymä Kallio (Alavieska, Nivala, Sievi, Ylivieska) ja Peruspalvelukuntayhtymä Selänne (Haapajärvi, Kärsämäki, Pyhäjärvi, Reisjärvi). Lapsen hyvä arki-hanketta hallinnoi Peruspalvelukuntayhtymä Kallio. Hanke toteutetaan tiiviissä yhteistyössä Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan kanssa. Lisäksi kumppanuussopimukset on solmittu Oulun hiipakunnan, Mannerheimin Lastensuojeluliiton Pohjois-Pohjanmaan piirin ja keskeisten ammatillisten oppilaitosten sekä alueen ammattikorkeakoulujen kanssa. Hankkeen projektipäällikkönä työskentelee Aira Vähärautio, jonka palkkauksesta osa tulee Poske:n (Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus) Pohjois-Pohjanmaan toimintayksiköltä. Kehittämisaueilla työskentelee kaksi kehittämiskoordinaattoria: Anu Määttä Koillismaan (Kuusamo, Taivalkoski, Posio) alueella ja Kirsi Anttila Kallion ja Selänteen alueilla.

Hankkeen päätavoitteena on lasten ja perheiden hyvinvoinnin edistäminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen sekä lasten ja perheiden palvelujen laadun ja vaikuttavuuden parantaminen. Tähän pyritään kehittämällä moniammatillista kumppanuutta ja uusia toimintamalleja, edistämällä kasvatuskumppanuutta ja tukemalla vanhemmuutta, vahvistamalla lapsiperhepalveluiden asiakkaiden osallisuutta, kehittämällä varhaisen tuen ja tunnistamisen työmuotoja ja -menetelmiä sekä edistämällä työntekijöiden ammatillista osaamista. Lisäksi teemme tiivistä yhteistyötä koulutus- ja tutkimusorganisaatioiden kanssa integroimalla kehittämistyötä osaksi alan opiskelijoiden oppimisprosesseja ja tutkimushankkeita.

Kullekin kehittämisaueelle on perustettu moniammatilliset kehittämistiimit ja paikalliset työryhmät, joissa on mukana vaihtelevalla kokoonpanolla neuvolan, päivähoidon, perhetyön, lastensuojelun, sosiaalityön, kuntoutuksen, seurakuntien ja järjestöjen työntekijöitä. Muutamilla alueilla on mukana myös asiakkaita. Kehittämistiimit ovat vahvistaneet alueiden kehittämissuunnitelmat, johon on konkretisoitu alueiden työryhmien kehittämistyön pilottiprosessit. Kehittämissuunnitelmat on laadittu kehittämiskoordinaattoreiden johdolla yhteistyöprosessissa, jossa on hyödynnetty alueilla aiemmin tehtyjä kehittämissuunnitelmia ja – hankkeiden tuloksia, kuultu alueiden työntekijöitä, kehittämistiimien ja työryhmien jäseniä sekä kerätty arviointi- ja palautetietoa lapsiperhepalveluiden asiakkailta (Bikva-arvioinnit Kallio-Selänteen alueilla ja vertaishaastattelut Koillismaan alueella).

Kehittämistyön kaikille alueille yhteisiä pilottikohteita ovat lapsiperhepalveluiden palveluprosessien ja yhteistyökäytäntöjen analyysi ja mallinnustyö sekä paikallisten huolen ja tuen polkujen kirjaaminen sekä varhaisen tuen nivelkohtien tunnistaminen ja mallinnus sekä kasvatuskumppanuus osaamisen levittäminen kouluttamalla lapsiperhepalveluiden työntekijöitä. Moniammatillisen työn pilotteja ovat: laajan 4-vuotistarkastuksen mallinnus neuvolan ja päivähoidon yhteistyönä (Koillismaa), lastensuojelun ja päivähoidon yhteistyökäytäntöjen kehittäminen (Kallio-Selänne), esiopetuksen, päivähoidon ja iltapäiväkerhojen yhteistyön mallinnus (Kallio, Taivalkoski). Varhaisen tuen pilotteja ovat: vertaisryhmätoiminnan käynnistäminen perheille (Selänne), perhepalvelukeskusmallin rakentaminen (Kallio), perhevalmennuksen kehittäminen ja mallinnus (Kallio-Selänne), hoivaava vuorovaikutusleikki lapsen tunnetilojen hallinnassa (Kallio) ja varhaisen tuen työmenetelmä-osaamisen vahvistaminen mm. perhenavigaattorin hyödyntäminen ja vanhemmuuskortit (Koillismaa). Kasvatuskumppanuuden ja vanhemmuuden tukemisen pilotteja ovat: päivähoidon aloitusprosessin mallinnus (Kuusamo), omahoitajatyötapo ja pienryhmätyöskentely osana kasva-

tuskumppanuutta (Taivalkoski). Asiakkaan osallisuutta pilotoidaan seuraavasti: lasten osallisuuden vahvistaminen ja mallintaminen osaksi päivähoidon perustyötä (Kallio-Selänne), Vasu-prosessit ja lapsikohtaisen varhaiskasvatussuunnitelmatyön toteuttaminen yhteistyössä vanhempien kanssa (Kallio-Selänne), Bikva-arviointi (Kallio-Selänne) ja vertaishaastattelut (Koillismaa). Työntekijöiden ammatillista osaamista on vahvistettu kehittämistyötä tukevalla koulutuksella ja asiantuntijakonsultaatiolla. Yhteistyö oppilaitosten ja tutkimusorganisaatioiden sekä järjestöjen ja seurakunnan kanssa tapahtuu alueellisen kehittäjäverkoston kautta, joka koordinoi toimintaa koko hankealueella. Verkosto on kokoontunut säännöllisesti syksystä 2009 lähtien. Hankkeeseen kytkeytyy tällä hetkellä 10 sosiaali- terveys- ja kasvatusalan perus- ja jatko-opiskelijoiden opinnäytetyöprosessia.

Kehittämistyön tuloksia levitetään ja vakiinnutetaan osaksi perustyötä kullakin alueella säännöllisesti toteutettavien ajankohtaisfoorumien, vertaisvierailujen ja työiltojen avulla sekä päätösseminaarien kautta. Peruspalvelukuntayhtymien moniammatillinen toimintakulttuuri ja kuntarajat ylittävä tiimityö edistää hankkeen tulosten juurtumista pysyväksi osaksi lapsiperhepalvelujen perustyötä. Koillismaalla kolmen itsenäisen kunnan moniammatillisesta ja kuntarajat ylittävistä yhteistyöstä on saatu hyviä kokemuksia. Hankkeen aikaiset verkostot ja moniammatilliset työryhmät jatkavat työskentelyään kehittämishankkeen päätyttyä viranomaistyönä, vertaisverkostoina sekä kehitettyjen mentorointikäytäntöjen kautta.

Moniammatillisuus toteutuu hankkeessa monin eri tavoin. Ylisektoriseen työhön kytkeytyy myös viranomais- ja vapaaehtoistyön sekä kolmannen sektorin uusien yhteistyömallien kehittäminen. Seuraavassa on muutama esimerkki. Laajaa 4-vuotistarkastusta kehitetään ja mallinnetaan neuvolan, päivähoidon ja avoimien varhaiskasvatuspalveluiden yhteistyönä Kuusamossa. Prosessia kehitetään koordinaattorin johdolla työryhmissä, joissa ovat edustettuna kaikki keskeiset toimijat. Peruspalvelukuntayhtymä Selänteen alueella yhdistetään viranomais- ja vapaaehtoistyötä varhaisen tuen perheleirin toteutuksessa. Yhteistyössä on mukana neuvolan, päivähoidon, lastensuojelun perhetyön, MLL:n, seurakunnan sekä Martta-järjestön toimijoita. Uuden perhevalmennuksen mallia kehitetään Nivalan neuvolassa neuvolan, erityistyöntekijän, päivähoidon, MLL:n ja seurakunnan perhetyön kanssa. Ylemmän ammattikorkeakoulun opiskelija, joka on myös neuvolan työntekijä, tekee aiheesta opinnäytetyönsä. Sievissä pyritään tehostamaan yhteistyötä varhaista tukea tarvitsevien lasten kuntoutusprosesseissa esiopetuksen, päivähoidon ja iltapäiväkerhon toimintoja koordinoimalla.

Hankkeen työryhmien ja pilottien työskentelyssä on mukana vanhempien edustajia. Heiltä pyydetään palautetta mm. oman lapsen vasu-prosessista (Kallio, Selänne). Kuusamossa ja Posiolla vanhemmat arvioivat vertaishaastattelun avulla kehitettyä 4-vuotisneuvolatarkastuksen yhteistyömallia. Lapsen osallisuutta kehitetään kahdessa päiväkodissa Nivalassa ja Pyhäjärvellä toimintatutkimuksena osana ylemmän ammattikorkeakoulu opiskelijoiden opinnäytetyötä. Kunkin kehittämisaalueen ajankohtaisfoorumit ovat myös asiakkaille avoimia tilaisuuksia, jossa heillä on suora kontakti tehtyyn kehittämistyöhön.

Lasten hyvinvointia ja terveyttä edistetään panostamalla työntekijöiden kasvatuskumppanuutta rakentavan työotteen syvenemiseen vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä osana kaikkien hankkeen pilottiyksiköiden toimintaa. Tämä näkyy arjen asioiden puheeksi ottamisessa ja dialogisuuden vahvistumisessa asiakastyössä. Varhaisen tuen työmenetelmiä (perhenavigaattori, vanhemmuuskortit, Lapset Puheeksi - menetelmä) on otettu käyttöön neuvoloissa ja lastensuojelun perhetyössä sekä kiertävän erityislastentarhanopettajan työssä (Posio, Kuusamo). Erityisen haastavia ovat tilanteet, joissa lapsella on useita asiakkuuksia eri palvelusektoreille. Näitä yhteistyökäytäntöjä mallinnetaan mm. Sievin pilotissa. Yksittäisen lapsen hyvinvointia ja tunnetilojen hallintaa pyritään edistämään hoivaavan vuorovaikutusleikin avulla Ylivieskan päivähoitoyksiköissä. Alueella on koulutettu työntekijöitä Theraplay- menetelmään, mutta se ei ole toiminut sellaisenaan päiväkotimaailmassa, vaan sitä muokataan ja mallinnetaan saatujen kokemusten pohjalta. Malli jalkautetaan myöhemmin myös muihin yksiköihin kehittämiskoordinaattorin ja työntekijöiden toimesta. Ajankohtaisfoorumien kautta malli leviää myös Koillismaan hankekuntiin.

Kasvun kumppanit – lasten hyvinvointia vahvistamassa

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos avaa 5.10.2010 uuden verkkopalvelun parantamaan lasten, nuorten ja perheiden palvelujen laatua. Palvelun tavoitteena on edistää siirtymistä pirstaleisista palveluista joustavaan palvelukokonaisuuteen. Päämääränä on, että lasta lähellä olevien aikuisten kesken sekä aikuisten ja lasten välillä tapahtuisi vuoropuhelua. Kyse on kasvun kumppanuudesta.

Tieto tarjotaan verkossa muodossa, joka tukee työntekijän arkea. Verkkopalvelu korostaa lapsuuden, nuoruuden ja perheiden arvoa, lapsiperheiden palvelujen tärkeyttä sekä sen työn merkitystä, jota heidän parissaan työskentelevät ihmiset tekevät.

Sivuston taustalla ovat paljon käytetyt varttua.fi sekä neuvolakeskus.fi. Ne täydentyvät Kasvun kumppaneissa oppilas- ja opiskelijahuollolla, jolloin kaikki lapsuus- ja nuoruusiän ikäryhmät tulevat sen piiriin.

www.thl.fi/kasvunkumppanit